

ČASOPIS
ARCHIVNÍ ŠKOLY

REDIGUJÍ

GUSTAV FRIEDRICH A JAN BEDŘICH NOVÁK.

ROČNÍK VI.

V P R A Z E 1 9 2 8

NÁKLADEM STÁTNÍ ARCHIVNÍ ŠKOLY,
PRAHA II., BREDOVSKÁ 6.

VYDÁNO S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ
A NÁRODNÍ OSVĚTY
I ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

ČASOPIS ARCHIVNÍ ŠKOLY

ROČNÍK VI.

OBSAH:

	Strana
ČLÁNKY:	1—170
<i>Vladimír Klecanda</i> : Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku	1
<i>František Roubík</i> : Registratura Národního výboru z r. 1848	126
<i>Aleksandr Fil. Izjumov</i> : Deset let archivní reformy v sovětském Rusku 154	
LITERATURA:	171—193
<i>Karel Polesný</i> : Dědické knihy města Znojma z r. 1363 a z r. 1397 (<i>B. Mendl</i>)	171
Archeion II. (<i>Em. Janoušek</i>)	177
<i>Luigi Schiaparelli</i> : Influenze straniere nella scrittura italiana dei secoli VIII e IX. (<i>Zd. Kristen</i>)	182
Sussidi per la consultazione dell' Archivio Vaticano a cura della Direzione e degli Archivisti I. (<i>B. Jenšovský</i>)	186
<i>P. Bruno Katerbach</i> : Specimina supplicationum ex registris Vaticanis (<i>Zd. Kristen</i>)	190
ZPRÁVY:	194—218
P. Cyril Straka (<i>Jský</i>)	194
P. Maurus Kinter (<i>Jský</i>)	194
Archivář Kemény	194
Ze státní školy archivní (<i>Jský</i>)	194
Z českého zemského archivu v Praze (<i>B. Jenšovský</i>)	195
Z Čsl. státního archivu zemědělského (<i>Ad. L. Krejčík</i>)	197
Z archivu ministerstva zahraničních věcí	198
Z archivu olomouckého arcibiskupství v Kroměříži (<i>Ant. Breitenbacher</i>)	198
Ze Schwarzenberských archivů za rok 1927 (<i>Hynek Gross</i>)	202
Registratura zemského židovstva v archivu Nár. Musea (<i>B. Kvapil</i>)	203
O archivu města Třebíče (<i>Jský</i>)	208
Archiv města Lipníka	208
Nově nalezený zlomek register Karlových (<i>B. Mendl</i>)	208
Z rumunských archivů (<i>J. Macúrek</i>)	208
Půjčování archivalí do ciziny (<i>B. Mendl</i>)	212
Z válečného archivu ve Vídni	215
Archiv Krištofa Kolumba	215
Ze státního ústavu pro geofysiku	215
Z Československé archivní společnosti (<i>Miloš Lier</i>)	215
STANOVY ČESKOSLOVENSKÉ ARCHIVNÍ SPOLEČNOSTI	219

Přijímání do rytířského stavu v zemích českých a rakouských na počátku novověku.

(Příspěvek k dějinám nižší šlechty.)¹⁾

Ačkoliv literatura o stavovském zřízení v jednotlivých státech a zemích střední Evropy na počátku novověku není nikterak chudá, přece zůstal ne jeden ze základních pojmů stavovského zřízení ne- vysvětlen. Tak hledá marně čtenář v naší i v německé literatuře uspo- kojivé odpovědi na otázky: jaká byla hranice mezi nižší šlechtou a bohatým erbovním měšťanstvem na počátku novověku, čili kdy se stává svobodný člověk na přelomu XV. století členem rytíř- ského stavu, jaké síly povznesly tuto svobodnou třídu obyvatel- stva mezi šlechtu, jaký byl pojem „urozenosti“ nižší šlechty v XVI. století a j. Čtenář se sice dovidá z naší heraldické a právně histo- rické literatury, že Habsburkové vydávali z české kanceláře jakožto králové Čeští erbovní listy t. j. majestáty „na erby neboližto znamení vladycství“, kteréžto erby byly podle ZZ nezbytnou podmínkou přijetí mezi šlechtu, nadarmo však hledá vysvětlení, proč u nás z české kanceláře XVI. století vycházejí tyto uniformní erbovní listy, zatím co v Říši vydává říšská kancelář prosté erbovní listy (*gemeine Wappenbriefe*) a různé majestáty na šlechtic- tví, čili proč u nás nelze odloučiti erb od vladycství, zatím co v sou- sedních německých zemích je zásadní rozdíl mezi prostým erbem a svobodou šlechtickou (*Adelsfreiheit*).

Tyto nejasnosti, kterých dodnes literatura čtenáři nevysvětlila, komplikují se ještě více, sáhne-li se pro vysvětlení k původním pramenům XVI. století, ke spisům a registrům české kanceláře.

¹⁾ Vedle povšechné literatury, která se jen povrchně zabývá naší otáz- kou, mohl jsem užiti k prvním dvěma kapitolám tohoto článku tří starších prací: A. Gindely, *Die Entwicklung des böhmischen Adels und der Inkolatsverhältnisse seit dem 16. Jahrhunderte* (Abhandlun- gen der kgl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, VII. Folge, 1. Band,

Z literatury víme¹⁾ — podle starých zemských zřízení a řádů panského stavu — že český král nemohl udělovat z české kanceláře panský stav v Čechách ani na Moravě, nýbrž že to bylo výsadou panského stavu samotného, a proto také stav svobodných pánů (Freiherrenstand), pokud se ho dostalo z říšské kanceláře některým stavům českým, neměl zásadního vlivu na členství v tom či onom zemském stavu.²⁾ Přesto však najdeme v registrech české kanceláře majestáty, jimiž český král někoho ze stavu rytířského s „dobrým svým rozmyslem, s radou svých věrných milých, mocí královskou v Čechách a jakožto markrabě Moravské v stav panský vyzdvihuje, vpouští a za pána vyhláší“ a zcela jasně říká a ustanovuje „aby užíval všech těch milostí, svobod a obdarování, kterých stav panský v Čechách, na Moravě i v zemích příslušejících užívá“, aby pečtil červeným voskem, za pána se psal a jmenoval. A stavům král přikazuje, aby obdarovaného měli za pána,

Prag 1886, str. 40 in 4), pilného článku Die Entwicklung des böhmischen Adels, který napsal do Oesterreichisch-ungarischen Revue známý náš genealog Anton Peter Ritter von Schlechta Wssehrdsky zu Wssehrd (t. j. A. P. Šlechta) a r. 1891 vydal ve zvl. otisku (str. 163 in 8), a konečně díla Fr. Kameníčka, Zemské sjezdy a sněmy moravské, jehož kapitola „Stav rytířský a ostatní šlechta nižší“ (III, str. 42–55) jedná o podobném tématu na Moravě. — Náš článek užívá sice výsledků citované literatury, je však založen na novém materiálu archivním, a to zejména na spisech české kanceláře, české komory a zemských desk. — *Užitá zkratky:* DZM, DZV t. j. zemské desky menší a větší v archivu min. vnitra; DZSt. t. j. zemské desky řečené stavovské v českém zemském archivu; AMV t. j. archiv ministerstva vnitra v Praze, jehož řediteli, min. radovi Dru Lad. Klicmanovi a úředníkům děkuji za obětavou podporu v ne snadném a rozsáhlém výzkumu. — Číslo v závorkách za osobními jmény v první kapitole značí řadové číslo Seznamu erbovníků vzadu otiskového.

¹⁾ Srov. zejména Gindely I. c., str. 5 sq., Kameníček I. c. III., str. 29 sq. — Viz „Řád stavu panského“ otiskový u Gindelyho.

²⁾ Na př. Kryštof Želinský ze Sebužína byl sice r. 1596 povýšen diplomem z říšské kanceláře do stavu svobodných pánů, v Čechách však zůstal až do smrti ve stavu rytířském. Srov. proto omyl Stloukalův, Papežská politika a císařský dvůr pražský na předělu XVI. a XVII. věku str. 170, jako by šlo o povýšení do českého panského stavu.

psali mu jako pánu a tak jej i jmenovali.¹⁾ Čtenář se maně ptá, jak mohl král vydávati takovéto majestáty odporující ZZ a jak je mohl kontrasignovat nejvyšší kancléř? A měly vůbec platnosti v zemi? Čeho jimi dosáhl obdarovaný?

Nebo jiný příklad: Jak jsme již výše řekli — poučení byvše Kolářem a Sedláčkem — v českých zemích vycházely z královské kanceláře jednotné erbovní listy, kterýmiž král dával „erbovní listy znamenající vladycetví“. Tohoto erbu mohl obdarovaný užívat „na pečetěch, na sekretech i při jiných rytířských činech buďto přísných nebo kratochvilných, totiž v bitvách, honbách, v kolbách, jakož toho jiné vладыky v království Českém užívají z práva nebo z obyčeje“. Ze ZZ 1549 A 23 pak víme, že se takový erbovník tituloval „slovutný panoše“ a jeho potomci v třetí generaci že se stávali „urozenými vладыky“.²⁾ A tu čteme v registrech české kanceláře, že Blažek Nožička dostal od krále Ferdinanda 18. dubna 1541 erb a přídomek „z Votína“, ale v textu majestátu se říká, že Nožička a jeho potomkové mají užívat tohoto erbu „při všech chvalitebných činech a skutech, totiž na praporecích, pečetěch a sekretech, tak jakž toho jiné stavu městského osoby v království Českém užívají buď z práva nebo z obyčeje“.³⁾ Mluví se tedy jenom o „erbu“ nikoli o „erbu neboli znamenající vladycetví“, v příležitostech, kdy se erbu užívá, nejmenují se „činy rytířské“ (bitvy, honby a kolby), a výslovně se říká, že je to erb, jakého užívají městské osoby. Jak si vysvětliti tento majestát? Šlo vskutku o specificky městský erb, či je to jen prázdný ohlas praxe říšské kanceláře, který právně neměl odlišného významu?

Všechny tyto otázky a řadu jiných bylo mi řešiti dříve, než jsem mohl přikročiti k soustavnému pojednání o českém inkolátu

¹⁾ AMV, registra majestátů české kanceláře čís. 287 fol. 192. — „Obdarování na stav panský“ statečnému Janu Kropáčovi z Nevědomí na Hranicích a slovutným Bohuslavovi, jeho synu, a Tasu Kropáčovi z Nevědomí, jejich strýci, z 2. prosince 1563.

²⁾ Srov. dále na str. 12.

³⁾ AMV, registra majestátů české kanceláře čís. 284, fol. 64.

před OZZ, které vyjde jako úvodní svazek katalogu reversů k zemi v publikacích Českého zemského archivu. Rozhlédl jsem se také po sousedních zemích, zejména po dolnorakouských, kde šel vývoj stavovského zřízení cestou velmi podobnou, a kde se šťastnou náhodou zachovaly stavovské archiválie XVI. století v takové úplnosti, že český badatel jen s lítostivou závistí vzpomíná na trosky českých stavovských archiválií, které si pracně shledával v staré manipulaci archivu ministerstva vnitra v Praze.

Pracoval jsem již před lety v zemských archivech ve Vídni, v Linci a ve Štýrském Hradci a užíval stavovských archiválií zemských archivů v Celovci a v Lublani. Seznal jsem tak leckterou společnou stránku stavovského vývoje v alpských i v našich zemích, a mnohé momenty, které řečený již nedostatek stavovských archiválií v Čechách a na Moravě nechával nevysvětleny, podařilo se mi jasně vyložití bohatými stavovskými fondy zemských archivů rakouských.

Výtěžky svého dlouholetého výzkumu archivního doma i v cizině o otázkách stavovského zřízení podám bohdá v řadě samostatných článků, z nichž se tento podrobně obírá vzestupem erbovníků do stavu rytířského v Čechách a na Moravě, v dalších kapitolkách zachycuje — po prvé v literatuře vůbec — analogický vývoj v Dolních i v Horních Rakousích, ve Štýrsku, v Korutanech i v Krajině, aby v závěrečné kapitole shrnul některé společné i rozdílné znaky vývoje nižší šlechty v našich a alpských zemích a vytkl tak všeobecné linie, jimiž se vůbec bral vývoj nižší šlechty v střední Evropě na počátku novověku.

1. Přijímání erbovníků v Čechách do stavu rytířského před vydáním OZZ.

V dějinách české šlechty je otázkou nemalé důležitosti, kdy a jak se jednotlivé stavy uzavřely a co bylo toho příčinou. Podrobné studium starších pramenů českých dějin přineslo poznání, že doba před koncem XV. století je ve vývoji českých stavů dobou stálých zápasů o přesné rozhraničení stavu panského a rytířského mezi

sebou, zejména však těchto dvou vyšších stavů jakožto stavů urozených, šlechty, od stavu neurozeného, městského. Náš článek se obírá touto druhou hranicí české šlechty, která jí teprve po staletém vývoji odděluje od měšťanů královských měst, jako příslušníků třetího stavu.

Před husitskými válkami měla jen nepatrná část české šlechty veliká latifundia, zatím co pro převážnou většinu byla jediná ves a často jen jeden dvůr v ní průměrnou jednotkou rodinného statku. S tímto jádrem drobné šlechty odedávna konkuroval bohatý patriciát Prahy, Kutné Hory, Litoměřic i jiných předních měst, takže na přelomu XIV. století se mohlo jen málo rytířských rodin rovnat svým statkem rodinám pražských patriciů. Julius Lippert na základě podrobného studia uzavřené skupiny listinných pramenů z druhé polovice XIV. století a počátku století XV. vyložil velmi jasně a přesvědčivě, že se předhusitské měšťanstvo v netušené míře zakupovalo na pozemských statcích a opustivši svá města vplynulo mezi tehdejší drobnou šlechtu, které se nejen vyrovnalo svým majetkem, ale často ji daleko předstihovalo úrovní svého života. Lippert doložil své duchaplné vývody velmi četnými příklady a názorně na nich ukázal, jak se leckteří patricijští synkové, nemožouce se sami zakoupiti na pozemských statcích, uchýlovali do služeb církevních i světských velkostatků a časem se ztratili v drobné šlechtě beze stopy svého městského původu, neboť jména, s kterými je a jejich potomky potkáváme v listinách, byla už volena podle statku, který časem získali nebo aspoň spravovali.¹⁾ Je to mohutné proudění na venkov, jehož sílu určují především hospodářské poměry měst.

Husitské války podlomily blahobyt většiny měst, a tím že církevní statky, které za časů Václava IV. činily třetinu vsí půdy v Čechách, přešly až na nepatrné výjimky do rukou šlechty, rozevřela se mezi šlechtou a zchudlými městy propast, oddělující je s počátku především hospodářsky a teprve později též politicky. Ale ještě dlouho potom si nesmíme představovat tuto propast jako nepřekročitelnou hranici mezi šlechtou a městy, neboť až do počátků habsburské

¹⁾ Julius Lippert, Bürgerlicher Landbesitz im 14. Jahrhundert. Zur Ständefrage jener Zeit (Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen, XL., 1902).

doby u nás bohaté měšťanské rodiny, samy si zvolivše erb nebo obdařeny byvše erbem od krále, zakupovaly se na venkovských svobodných statcích a jmenujíce se podle nich splývaly s nižší šlechtou.

Kdo tehdy, jsa osobně svoboden, dostal od krále erb, mohl hned přejíti mezi nižší šlechtu, vладыky, a otevřely se mu zemské desky. Všehrd o tom říká: „Každému, komuž král erb dá, beze všeho odporu má ve dsky kladeno býti, jako pánu nebo jinému zemanu nejstaršímu“, a dokládá k tomu, že „důvod toho dsky všecky“¹⁾. Erb byl tehdy vskutku symbolem urozenosti, a říkaly-li erbovní listy XV. století, že se uděluje „znamení vládyctví“, jest tomu rozuměti doslovně. Ale tak jako platí o svobodných obyvatelích, kteří si sami zvolili přídomek a erb, že se stali vладыky, jakmile opustili měšťský život a zakoupili se na svobodných statcích pozemských, tak se i tito erbovníci králem obdarovaní dostávají mezi vладыky jenom tehdy, vzdají-li se měšťských živností, zkrátka přizpůsobí-li se zemanům.

Tak tomu bylo téměř až do konce XV. století. Teprve dlouholeté a vášnivě vedené spory mezi šlechtou a stavem měšťským na sklonku XV. století a v prvních dvou desetiletích století XVI., jejichž příčiny byly hospodářské i politické, způsobily rozhodný obrat v právním postavení nových erbovníků. Vytvořila se totiž mezi nimi a stavem rytířským přehrada, která během XVI. století tak zmohutněla, že vzestup erbovníků mezi vладыky byl na konci století velmi stížen, a stav rytířský a vладыcký se téměř hermeticky uzavřel vůči nižším třídám svobodným.

Jednou z hlavních počátečních příčin tohoto vývoje bylo, že v úporném zápase měst a šlechty, který na přelomu XV. věku déle než po čtvrt století plnil všechn veřejný život v Čechách, postavili se na stranu měst i leckteří vладыkové vyšší nedávno ze stavu měšťského. Ti se totiž dostali v těchto bojích o politickou moc do rozporu povinností a zájmů stavu vладыckého a rytířského se zájmy svými a svých rodin; neboť ty je poutaly daleko pevněji k rodnému městu, v kterém měli ještě své příbuzenstvo, domy a měšťské statky.

¹⁾ Všehrd, O práviech země české knihy devatery (Codex iuris bohemicus Hermenegilda Jirečka, dílu III., část 3., Praha 1874) kniha IV., kap. 5., odst. 14.

Proto se oba vyšší stavové snažili stížit vstup do rytířského stavu novým erbovníkům, kteří tkvěli svým životem ještě v měšťském prostředí, a teprve jejich syny, kteří se už dokonale odloučili od měšťského živlu, přijímali mezi sebe jako vладыky. Z této snahy vzniklo památné usnesení českého sněmu v květnu 1497, že komuž by král erb dal, „ten se má opověděti před pány na zemském soudu, aby ve dsky zapsán byl. A nemá jemu do života jeho ve dsky kladeno býti, než dědicům jeho má kladeno býti k letům příšlým a v tom erbu zrodilým. A když se jim počne ve dsky klásti a což by tíž dědicové nejprv ve dsky přijali, tehdy hned důchodův měšťských aby nechali i řemesla, než vedle řádu rytířského se zachovávali a jeho užívali.“¹⁾

Z textu tohoto ustanovení, které bylo vepsáno do zemských desk,²⁾ vysvítá několik poznatků, z nichž je však třeba některé blíže vysvětlit. Říká-li usnesení, že se erbovník má opověděti před zemským soudem, aby byl zapsán do desk, míní se tím nepochybně, aby obdarovaný erbovník přišel s erbovním listem na zemský soud a prosil, aby se mu majestát zapsal do desk. Toho se nám zachovaly dosti četné příklady. A ukládá-li se erbovníkům, kteří se chtějí státí vладыky, aby nechali měšťských důchodů a řemesla, lze z toho právem souditi, že se erbů dostávalo téměř zpravidla osobám měšťským. Kdežto však až do té doby každý svobodný člověk erbem obdařený mohl užívat zemských desk a byl vладыkou, stávali se podle usnesení z roku 1497 vладыkami teprve synové nových erbovníků a teprve oni užívali svobodně zemských desk, jako jiní členové rytířského stavu. Ale ještě ani tehda nebylo třeba, aby je rytířský stav formálně přijímal mezi sebe. Jedinou podmínkou bylo, že se nový vладыka ve všem přizpůsobí stavu rytířskému, a to nejen způsobem života, ale i účastí v stavovských povinnostech.

Přes to však i tato druhá generace erbovníků stála v bouřlivých politických zápasech té doby leckdy na straně měst, takže si oba vyšší stavové na to časem stěžovali a mezi články, které sepsali r. 1502 proti městům, pojali jako poslední tento:

¹⁾ Archiv Český V., str. 468 a Pozůstatky desk zemsk. II., str. 487.

²⁾ První desky Václava Hyndráka fol. A 30—B 6.

„Také z toho jim (t. j. městům) zvláště vinu dáváme, že ti, kteřížto na zemi mají a stavu rytířského užívali jsou, že již nyní proti nám a našemu stavu a proti našim svobodám stojí. Protož proti nim pravíme, že jsou své právo ztratili, kteréž ve dskách mají; i toho na Vaši král. Mti žádáme, aby jim více ve dsky kladeno nebylo, a což jest jim vloženo, aby to na obecné dobré obráceno bylo.“¹⁾

Podobná usnesení se stala později ještě několikrát, tak r. 1513²⁾ a zejména r. 1516, kdy se oba vyšší stavové znova usnesli, že vyloučí ze svého středu každého, kdo by s nimi nebyl za jedno proti městům, a vskutku zbavili práv rytířského stavu Václava z Řepnice, který byl jedním z předních obhájců městského stavu.³⁾

Stejně motivy vedly stavy na benešovském sněmu v červenci 1516, když se usnesli, že budou odbývat krajské sjezdy, a výslovně ustanovili, že „všichni, kdož by chtěli stavu panského a rytířského užívat, při sjezdech v krajích, kteříž nejprve od těch stavů držání budou, přiznati se mají, že podle těchž stavů státi chtějí tak, jakž jsou se ti stavové dskami sobě zapsali. Pak-li by kdo toho ne učinil a od těch stavů odpustili, takoví aby svobod a práv těchž stavů neužívali“.⁴⁾

Mnozí erbovníci se totiž vydávali za rytíře, ale povinností druhého stavu, zejména berním se vyhýbali. Nasvědčuje tomu článek z usnesení sněmu v lednu 1520 o berni z prodeje:

„J také všichni, kdož erbů užívají, seř kdo v městě nebo jinde, cožkolivěk prodá svého aneb jeho poddaní i obyvatelé, kteříž na jeho panství a na gruntech jsou, aby z každého groše českého jeden halíř český na pomoc podle panského a rytířského stavu na splá-

¹⁾ Archiv Český, VI., str. 247. Srovn. V. V. Tomek, Dějepis města Prahy, X., str. 172.

²⁾ Tomek, I. c., str. 320.

³⁾ Tomek, I. c., str. 425, zejména však Julius Lippert, Geschichte der Stadt Leitmeritz (Prag 1871), str. 227 sq.

⁴⁾ Lobkovičká knihovna v Roudnici, rkps VI. Ee 18, fol. 27—31.

cení těch dluhův dávali, a kdož by dávatí nechtěl podle panského a rytířského stavu takové pomoci, aby více erbu neužíval a ve dsky jemu aby nic kladeno nebylo, ani rytířského stavu aby neužíval“.¹⁾

Ze všech těchto citátů můžeme nepřímo vyčísti, že se erbovní měšťané ještě na přelomu XV. století mohli počítati v druhém pokolení mezi vladyky — aniž bylo třeba nějakého zvláštního aktu přijímání do stavu, jak bylo zvykem později — a že jim byly otevřeny zemské desky, jako šlechtická instituce. Také sněmů se mohli účastniti, jsouce usedlí venku na statcích pozemských, a říká tedy starý letopisec zcela jasně o jarním sněmu v Praze r. 1513, že byl odbýván, „a č bylo málo zemanův a erbovních lidí“, rozlišuje těmi slovy starožitné členy druhého stavu od novožitných.²⁾

Ale vedle těchto erbovníků obdařených erbem od krále, z nichž se mnozí stávají téměř nepozorovaně členy stavu rytířského a vladyckého, jsou v Čechách v XV. století erbovníci, kteří si svůj přídomek a erb sami vyvolili jako znamení své starobylé svobody. Ba ještě v první čtvrtině XVI. století se stávalo, že si obyvatelé královských měst nebo svobodníci sami vyvolili erb a zakoupivše se na svobodném statku, vzali si odtud přídomek. Mnohé erbovní rodiny, o nichž Sedláček říká, že neví, odkud dostaly počátkem XVI. století erbovní list, nabyly nepochybně erbu i přídomku vlastní volbou. Uvádím jeden charakteristický příklad z první polovice XVI. století, který osvětlí čtenáři tento proces, tehdy sice již vzácný, v XV. století však zcela všední.

Na počátku XVI. století má v Táboře dům (na místě nynějšího čís. pop. 10) rodina Kamenických. Kolem roku 1530 koupil Zikmund Kamenický, měšťan tábořský, ves Hojovice od Václava Robmhápa ze Suché za 450 kop grošů čes. Jeho syn Václav zdědil ves i dům v Táboře na náměstí³⁾ a po shoření desk vložil si Hojovice znova v desky sobě a svému synu Matějovi.⁴⁾ Matěj měl podle Paprockého

¹⁾ Lobkovičká knihovna v Roudnici, rkps VI. Ee 18, fol. 53—60.

²⁾ Fr. Palacký, Dějiny národa českého (2. vyd.) V., 2., str. 217.

³⁾ K. Thir, Staré domy a rodiny Tábořské I., str. 82.

⁴⁾ DZV 8 fol. G 6.

syna Matyáše.¹⁾ Tento Matyáš Kamenický z Hojovic na Hojovicích prosil císaře Rudolfa „kterak by z toho rodu a krve on jediný živý pozůstal, a obávající se toho, poněvadž otec, strejcové a předkové jeho již zhynuli a zemřeli, že by rodu a štítu, tolikéž i tytule a starožitnosti své, (přišla-li by jemu toho jaká potřeba) kdyby i jiných lidí paměti pomínuli, budoucně prokázati nemohl“, aby mu potvrdil jeho zděděný erb a starožitnost. Rudolf mu vyhověl a majestátem z české kanceláře potvrdil 6. srpna 1587 erb i starožitnost Kamenických z Hojovic.²⁾ Zdá se, že Matyáš zůstal už posledním svého rodu, a když prodal r. 1612 své dědictví ves Hojovice Anně Voračické z Paběnic,³⁾ ztrácí se jeho jméno ze zemských desk.

V českých titulářích z r. 1572 i 1589 se uvádí Matyáš mezi stavem rytířským — ač oba tituláře zahrnují tam i pouhé erbovníky — ale právo desk, kterého už v té době svobodně užívá, je neklamným důkazem jeho příslušnosti k stavu rytířskému. Kameničtí byli zámožná rodina táboorská, která již v první čtvrtině XVI. stol. měla jakýsi statek pozemský, jak se tehda říkávalo svobodným dědičným statkům deskovým. Václav Kamenický se přiznával z tohoto statku k berni na zaplacení dluhů královských roku 1523 ještě v stavu městském,⁴⁾ ale o pětatřicet let později se přiznal Matěj Kamenický z Hojovic roku 1557 mezi svobodníky⁵⁾ a konečně při šacunku roku 1565—66 najdeme přiznání Matyáše Kamenického z Hojovic na Hojovicích už ve stavu rytířském.⁶⁾

¹⁾ O stavu rytířském, str. 342.

²⁾ AMV, Saalbuch 12a fol. 169. — Na relaci královskou z 25. ledna 1588 (DZSt. 47 fol. N 13) vepsán 13. února 1588 do desk (DZV 24 fol. B 22).

³⁾ DZV 185 fol. F 15.

⁴⁾ Schwarzenberský archiv v Třeboni. Histor. čís. 3846, Registra berně kraje Bechyňského léta 1523: „Václav Kamenický z Tábora má dáti berně z toho, což na zemi má, 45 grošů, a z člověka poddaného 5 grošů čes.“

⁵⁾ Universitní knihovna v Praze, rkps XVII G 15, Šacunk r. 1557 v kraji Bechyňském mezi dědinníky a svobodníky: „Matěj Kamenický z Hojovic [má statku za] 450 kop grošů a lidé jeho poddaní 128 kop grošů čes.“

⁶⁾ Archiv města Rakovníka, Šacunk stavů kraje Bechyňského 1565—66. Ve stavu rytířském: „Matyáš Kamenický z Hojovic a na Hojovicích [má statku za] 175 kop a lidé jeho poddaní za 75 kop grošů čes.“

Tento automatický vzestup měšťanské rodiny, zakoupivší se na svobodných statcích, do stavu rytířského bez formálního přijetí druhým stavem, je na rodině Kamenických sdostatek zřejmý, a pochopíme, proč si Matyáš vymohl potvrzení erbu a starožitnosti svého rodu. Vždyť neměl erbovního listu, jeho nedávní předkové byli ještě měšťany a jejich přechod do stavu rytířského se dál už v době, kdy se obvykle vyžadovalo formální přijetí na sněmu.

Jiný příklad poskytuje měšťanská rodina Hrušků, která se zakoupila na Březně v žateckém kraji a vzala odtamtud svůj přídomek. Někteří její členové, žijící na svých statcích životem šlechty, byli mezi vladyky, jiní však, přebývající v městech, zůstávali ve stavu městském. V Lounech bydlel Petr Hruška z Března, kterého podkomoří Volfart Planknar z Kynšperka jmenoval jako městskou osobu obecním starším. Ale Hruška tomu odporoval, prohlašuje se za vladyku, a král na jeho prosbu nařídil 15. května 1538 Planknarovi: „poněvadž týž Petr Hruška stavu rytířského užívá a užívati chce, aby jej při smlouvách mezi stavu království Českého učiněných zachoval a k tomu úřadu, ke kterémuž jest jmenován, a nik jinému jeho nepotahoval.“¹⁾

Byl tedy Hruška uznán za vladyku, aniž byl formálně přijat do stavu rytířského, a teprve po letech, chtěje se snad vyhnouti pochybnostem, které se tu a tam projevovaly o jeho urozenosti, dal se na sněmu 30. dubna 1543 přijmouti do rytířského stavu a 17. května 1543 se osobně přiznal u desk zemských.²⁾

Jiný příklad tohoto automatického vzestupu erbovních měšťanů mezi drobnou šlechtu ještě na počátku XVI. století, a to negativní najdeme v případě Jana Petříka jinak Petřka z Polkovic. Jan Petřek v Táboře dostal 12. března 1534 z české kanceláře erb a přídomek „z Polkovic“.³⁾ Po nějakém čase provinil se nějakými „výstupky a výtržnostmi proti úřadu“, takže jej nejvyšší podkomoří Volfart Planknar z Kynšperka mocí svého úřadu „vzal v trestání

¹⁾ AMV, kopiář 16 str. 326. — O Hrušcích z Března, srov. Kolářův článek v Ottově Slovníku Naučném XI., str. 809.

²⁾ DZV 4 fol. H 12.

³⁾ AMV, kopiář 283 fol. 58'.

a pokutu“ jakožto osobu městskou. Při tom mu Planknar slíbil, že je ochoten státí mu v právé před králem, domnívá-li se Petřík, že se mu stala křivda. Petřík však nevnesl věc na krále, nýbrž pohnal jakoby byl sám vладыka, Planknara před zemský soud. Podkomoří Planknar se utekl ke králi, který o tom napsal zemskému soudu: „ježto se nám zdá, ačkoliv erbem jsme jeho Petříka obdařili, že nás a osoby naší opovrci neměl, a zvláště poněvadž jest téhož času, když jest pokutován, pod právem městským byl a téhož práva užíval, obchody městské veda jako jiný erbovní měštěnín, a po obdarování i v úřadu konšelském sedal a tak se ani nevyhostil“.1) Rozhodl tedy král proti Petříkovi, „poněvadž svobod stavu rytířského neužíval“, neargumentuje však, že Petřík nebyl přijat stavem rytířským — jako se děje později v podobných případech — nýbrž tím, že neopustil městského životu, zůstáváje konšelem.

V zřízení zemských se mluví o tomto přijímání do stavu rytířského teprve v roce 1564, nesmíme však zapomínat, že zemská zřízení velmi nejasně a jen v hlavních rysech zachycují vývoj právního postavení erbovníků v XVI. století a jejich poměr k rytířskému stavu. Otiskují vedle sebe jejich ustanovení, a to dvou vydání z roku 1549 a 1564, aby lépe vynikla změna, kterou doznal poměr erbovníků k šlechtě během XVI. století.

ZZ 1549 A 23:

„Jtem což se erbův dávání dotýče, ty JMt král. dávati může, komuž ráčí, tak jako jest to prve bylo. A ti, kteří sobě erby vyprošují, aby se zachovali tak, jakž jich list od krále JMti na to daný ukazuje. A v stavu svém i k stavu svému aby se tak zachovali, jak od starodávna bylo.

A nemá žádnému takovému psáno býti, nežli „slovutnému panoši“ až do jeho smrti.

A nemá žádnému takovému psáno býti, nežli teprv od přijetí do stavu „slovutnému panoši“ až do jeho smrti.

A též měl-li by které dítě, též těm dětem do třetího kolena nemá psáno býti „urozenému vладыce“, a ti starodávním vладыkám nemají rovni býti a nejsou, a kteříž by v třetím kolenu od obdarování a erbu jim daného nebyli, těm se jinak nemá od žádných úřadův psáti, než „slovutnému panoši“.

1) AMV, kopiár 48 fol. 36.

Je to po prvé, že se zemské zřízení zmiňuje o přijímání do stavu rytířského. Bylo by však nesprávně, kdybychom se snad domnívali, poněvadž zemské zřízení z roku 1549 o přijímání ještě nemluví, že jde o novotu zavedenou teprve po roce 1549, neboť odjinud se dovidáme o tom už dávno před tím. Když se totiž po obnovení desk mnozí erbovní měšťané pokoušeli dostat své pozemské statky svobodně do desk, usnesli se páni z rytířstva na sněmu 17. srpna 1545: „aby to zase, jakž prve před shořením desk zemských, obnoveno týmiž dskami bylo tak, aby žádnému, kterýž dskami zemskými do stavu rytířského přijat není, aby mu do desk nic kladeno nebylo“.1)

Podle této relace přijímal tedy rytířský stav už před požárem desk erbovníky mezi sebe a činil o tom deskový zápis. V kvaternech relací jsou o přijímání nových rytířů pravidelné zápisy ze sněmů po r. 1541, ale v obnovených kvaternech čteme několik podobných zápisů i z dřívější doby, nejstarší ze sněmu r. 1528. Mám za to, že to jsou nejstarší případy formálního přijetí erbovního měšťana do rytířského stavu, které se teprve za Ferdinanda zavádělo a stalo konečně zvyklostí, s počátku nikoli povinnou — jak jsem ukázal na několika případech povlovného automatického vze-stupu erbovníků a jejich splynutí s nižší šlechtou.

Nejstarší deskové zápisy svědčící o formálním přechodu erbovníků do stavu rytířského jsou z památného kvaternu z roku 1528, v nichž se nový vладыka zapisuje, že bude vždy státí při stavu rytířském. Ale již v třicátých letech čteme v trhových kvaternech obšírné zápisy, že páni z rytířstva přijali na sněmu do svého stavu N., který tím zápisem slíbil za sebe i za své dědice, že bude žítí podle řádu stavu rytířského, a že ani on, ani jeho dědicové nikdy neodstoupí od rytířského stavu a nevrátí se k stavu městskému.

Jdeme-li po příčinách této novoty a zkoumáme-li, proč dochází za vlády Ferdinanda I. k formálnímu přijímání erbovníků do stavu rytířského, které v prvních letech přivádí nové vладыky zcela paralelně vedle jiných, kteří ještě jakoby dozvukem starobylého vývoje sami se povznášejí mezi nižší šlechtou, můžeme jasně rozpoznat dva vlivy, jeden stavovský a druhý králov.

1) DZSt. 42 fol. G 6. Relace z 5. září 1545.

Oběma vyšším stavům, zejména však rytířstvu šlo o to, aby se jejich politické akce netříštily nespolehlivými živly, aby sféra jejich politického vlivu zůstávala skutečně v rukou rytířstva a nepřenášela se erbovníky do měst, a často se museli bránit proti erbovním měšťanům, kteří se mezi ně vtírali. Jedním takovým opatřením je sněmovní usnesení z 28. dubna 1539: „a by se žádný mezi stavy netřel, kdož by k sněmovnímu jednání nepřináležel. Pak-li by se kdo dal v sněmu najíti mimo toto svolení, takový aby skutečně trestán byl“.¹⁾

Králův pak zájem nepřímou souvisel s právem odúmrtím. Když v květnu r. 1497 vydal král Vladislav českým stavům majestát, kterým se zřekl odúmrtí, platilo to pro „pány, rytíře i města, kteří na dědictví na zemi mají“, při čemž se městy rozuměli měšťané držící svobodné statky zapsané v deskách. Tato milost krále Vladislava byla pojata v slovném znění, jak byla zapsána v sněmovním usnesení z roku 1497, do zemských zřízení vydaných r. 1500. Ale na pozdějších poradách, kterých se r. 1502 účastnil také král Vladislav, pozměnily se vlivem obou vyšších stavů, šlechty, některé články v neprospěch měst, mezi jinými i onen článek o odúmrtí, v němž se vypustila slova, že ta milost svědčí „i městům kteříž na zemi dědictví mají“. Takto opravený text Vladislavského majestátu přešel do ZZ 1549 F 25 a odtud do ZZ 1564 J 52, a vskutku svobodné statky, jež byly v rukou měšťanů, spadaly i v XVI. století na krále stejně, jako před r. 1497.

Šlo tedy králově komoře, resp. jeho prokurátoru o to, aby v každém případě, kdy „svobodný statek pozemský odumřel“ věděl, byl-li to statek vladýcký nebo jen erbovníka. Pokud by trvala praxe XV. století a erbovníci by sami přecházeli do druhého stavu, mohl prokurátor jen nejasně rozeznávat, byl-li zemřelý držitel nepořízeného statku ještě erbovním měšťanem, nebo zdali už „vzal odpuštění od městského stavu“, zanechal městských živností a užíval stavu vladýckého. Docházelo zajisté často ke sporům, a bylo v zájmu obou stran, aby se přesně rozlišovalo mezi erbovníky a stavem rytířským, neboť formální přijetí erbovního měšťana do stavu rytířského a deskový zápis o tom byly i novému vladýkovi

¹⁾ Sněmy České I, str. 463.

nespornou legitimací, že jeho statek jakožto vladýcký je osvobozen od odúmrtí.¹⁾ A z této snahy české komory, zjednat si jasno v rozdílu mezi erbovníky a vladýkami a získati spolehlivý podklad pro rozlišování statků podléhajících odúmrtému právu od statků rytířských — a na druhé straně z oprávněných obav nových vladýků, aby se nepochybovalo o jejich příslušnosti k druhému stavu, se vyvinula už v prvních letech Ferdinandovy vlády zvyklost přijímat nové vladýky zcela formálně do druhého stavu.

Podobný vývoj jasně pozorujeme na Moravě, kde se zachovaly zemské desky i sněmovní zápisy a mezi nimi zvláštní rytířské knihy, do nichž se zapisovala jména nově přijatých rytířů a poznamenávalo se, kdy, na kterém sněmu, nebo soudě byl přijat, a obyčejně se i popsal jeho erb. Nejstarší zápisy v rytířské knize jsou z roku 1535, a ani v sněmovních „Památkách“ není před tou dobou zmínky, že by se přijímalo do stavu rytířského.²⁾ Není pochyby, že se tato praxe ustálila na Moravě teprve r. 1535, v téže asi době, kdy ji už shledáváme v Čechách.

O tom, jak se erbovníci přijímali v Čechách do stavu rytířského, svědčí deskové zápisy, a to jednak relace činěné stavem rytířským ze sněmu, jednak osobní přiznání nově přijatého vladýky u desk. Relace se zapisovaly do zvláštních „kvaternů relací krále JMti a pánů v Jich Mtí a vladýk z plného soudu zemského“,³⁾ kdežto osobní přiznání jsou v trhových kvaternech.⁴⁾

Tekst těchto zápisů se během XVI. století rozšiřuje, aniž se tím valně měnil věcný obsah vlastního aktu. V prvních relacích ze sněmu se mluví jen povšechně o tom, že páni z rytířstva podle svých svobod přijali do svého stavu toho či onoho erbovníka, ale již r. 1552 obsahuje zápis dodatek, že se přijatý vladýka „má za-

¹⁾ Srov. J. Kalousek, O staročeském právé dědickém a královském právé odúmrtém na statecích svobodných v Čechách i v Moravě (Rozpravy České Akademie, třída I, roč. III, čís. 1.).

²⁾ Fr. Kameníček, Zemské sjezdy a sněmy moravské, III., str. 48, pozn. 2.

³⁾ Kvaterny relací patří do řady tak řeč. stavovských desk, DZSt., které jsou v českém zemském archivu.

⁴⁾ Trhové kvaterny patří mezi větší desky, DZV, uložené v archivu min. vnitra.

psati deskami na to, jakž toho řád a obyčej jest, a prve se s nejvyšším panem písařem království Českého a s jinými, jakž ZZ ukazuje, smluviti“.¹⁾ Poprvé se tedy novému vladykovi výslovně ukládá, aby se přiznal u desk — ač to bylo zvykem již dlouho před požárem desk. Snad vyvolalo tuto připomínku to, že se nedávno přijatí erbovníci Havel Šamša z Kosmačova (31), Kříž Čakovský z Svémyslic (33), Jan Mikeš z Hrobčice (34) a Šimon Šorf z Štiřína (38) u desk osobně vůbec nepřiznali. A o povinné dohodě s nejvyšším písařem a jinými úředníky zemských desk se mluví pravděpodobně proto, že někteří noví vladykové nebyli asi dost ochotni zaplatit deskovým úředníkům obvyklé taxy, jejichž výši se mi však nepodařilo zjistit — a v ZZ se o nich vůbec nemluví.

Není pochyby, že přijímaný erbovník už před požárem desk vždy prokazoval před rytířským stavem své erbovní obdarování a zachovalost, ač teprve v relaci ze sněmu z 15. dubna 1556, kdy bylo přijato do rytířského stavu 25 erbovníků, se výslovně říká, že se tak děje „s takovouto při tom znamenitou výjimkou, aby jeden každý z nadepsaných osob tak do téhož stavu přijatých před úředníky pražskými menšími desk zemských na schválení jich zachování rodičův svých i tolikéž své prve, nežli by zápis na se podle řádu desk učinil, pokázal, a kterýž by toho nepokázal, má zase vymazán býti. A to bude jeden každý z nich vykonati povinen do budoucího soudu zemského, kterýž nejprve držán bude. A jestliže by který z týchž osob podle pořádku stavu rytířského a zápisu svého tak se nechoval, tehdy též má z té příčiny toho stavu rytířského zbaven a zase vymazán býti“.²⁾

Rytířský stav, zdá se, velmi přísně trval na včasném splnění těchto podmínek, jak ukazují dva pozdější zápisy připsané po straně svrchu otištěného usnesení. Mezi erbovníky přijatými tehda do rytířského stavu byli též Jan Černý z Vnoře (106) a Ondřej Montán z Kosmačova (92), kteří v ustanoveném čase nevykonali,

¹⁾ DZSt. 43 fol. E 5, F 16.

²⁾ DZSt. 43 fol. L 10.

co jim bylo uloženo. Černý neprokázal své zachovalosti a Montán nepředložil svého erbovního listu. Z té příčiny rytířstvo na příštím sněmu r. 1557 shromážděné povolilo 26. března 1557 Janu Černému z Vnoře, který „pro poselství a doma nebytí pána svého [t. j. Viléma z Rožmberka, jehož byl úředníkem na Vimperce] bezelstně toho sobě pro touž příčinu vykonati nemohl“, aby zachování své i rodičův svých prokázal do suchých dnů letničních t. j. do 9. června 1557, a stejnou lhůtu povolilo 3. dubna 1557 Ondřeji Montánovi z Kosmačova, který měl předložit u desk svůj erbovní list, „ale pro obmeškání téhož majestátu jemu v tom času k rukám a protože ode dvora JMti přijít bezelstně nemohl“, toho dosud nevykonal.¹⁾

Tato prakse se zachovávala až do počátku XVII. století, leda že přijímání erbovníci už hned na sněmu prokazovali, že jsou zachovalí a erbem obdařeni, jako se stalo na příklad na sněmu r. 1598. Tehda byli přijati do stavu rytířského Matyáš Kremer z Grunova (215), rada při apelacích, Samuel Zelner z Zelnaru (216), Kryštof Taubenrejter z Taubenrejtů (217), účetní české komory, rožmberský úředník Martin Grejnar z Veverí a z Mysletína (218), a Rudolf Puš z Gamsfelzu (219), služebník při apelacích, a „poněvadž jsou na témž sněmu v zeleném pokoji jeden každý z nich rodičův svých dobré zachování a řádné své splození i také erbovní obdarování (kromě Martina Grejnera, ten toliko erbovní obdarování pánům z rytířstva ještě ukázati má) dostatečně provedli a prokázali“, bylo jim jen uloženo, aby se ještě osobně přiznali u desk a smluvili se s úředníky desk zemských o povinné taksy.²⁾

Přes tyto celkem dosti přísné normy se však leckdy stalo, že se mezi rytířstvo vetřel nějaký erbovník pochybného původu, a proto rytířský stav úmyslně stěžoval erbovníkům přijetí tím, že od nich vyžadoval, aby prokazovali manželský původ a zachovalost nejen svou a svých rodičů, jak se až posud dalo, nýbrž i svých dědů a pradědů. Tato přísná prakse byla kodifikována „řádem stavu rytířského a vladyckého“, o kterém se rytířstvo usneslo na

¹⁾ DZSt. 43 fol. L 11 iuxta.

²⁾ DZSt. 49 fol. M 28.

sněmu 23. října 1609 s povolením císaře Rudolfa a s vědomím panského stavu. Podle tohoto řádu, který byl vepsán do památných desk,¹⁾ musel erbovník „na sněmu toho náležitě a uctivě při stavu rytířském a vладыckém vyhledávati, splození své poctivé z lože manželského řádně pošlého až do třetího kolene, též i své dobré a poctivé chování prokázati“, a teprve potom mohl být přijat do stavu rytířského a musel se přiznat u desk, že se ve všem zachová podle zřízení zemského. Tak se dostal do rytířského stavu na sněmu 25. května 1609 Adam Linhart z Najemperku, „poněvadž jest v sněmě v zeleném pokoji děda, otce, báby, máteře své i také své dobré poctivé chování a řádné splození a také erbovní obdarování dostatečně provedl a prokázal“.²⁾

Není pochyby, že nepřijemné zkušenosti získané již dříve s některými novými příslušníky rytířského a vладыckého stavu, z nichž musel být zpronevěřilý komorník císaře Rudolfa Jeroným Makovský z Makové (220) vyloučen na sněmu v únoru 1605 ze stavu,³⁾ přiměly rytířstvo k tomu, aby přísněji zkoumalo mravní způsobilost a zachovalost nových svých členů. A poslední popud k vydání svrchu řečeného řádu dal zajisté proces s druhým komorníkem císaře Rudolfa Filipem Langem z Langenfelzu (229), který byl právě na minulém sněmu 25. května 1609 vyloučen ze stavu rytířského.⁴⁾

Tím se dostáváme k zajímavé otázce, jakého původu byli tito noví vладыkové XVI. století a jakou cestou se dostali mezi šlechtu. Třeba na tyto otázky můžeme dnes odpovědět jen u menší části erbovníků přijatých do rytířského stavu před vydáním OZZ — jejichž seznam v příloze otiskujeme — můžeme se přece jen odvážit pravděpodobných úsudků o sociálních poměrech této dosti početné vrstvy svobodného obyvatelstva a o silách, které je povznesli mezi šlechtu.

Převážná většina těchto povýšenců vyšla z řad svobodného měšťanstva královských měst, z Prahy, z Kutné Hory, z Litoměřic

¹⁾ DZV 183 fol. A 26'—A 29'. Viz vzadu příl. 4.

²⁾ DZSt. 52 fol. L 13.

³⁾ DZV 132 fol. M 22.

⁴⁾ DZV 134 fol. P 4'.

a jiných svobodných měst českých i moravských a uplatnila se v službách bohatých pánů i v úřadech královských a zemských, nebo se vzmohla řemesly, živnostmi, obchodem a jiným městským zaměstnáním.

Z domácího českého obyvatelstva byli to po výtce zeměští úředníci, kteří se vyšinuli mezi rytířstvo. Nižším úředníkům zemských desk, kteří byli stále ve styku se všemi stavy a často jim prokazovali všelijaké úsluhy při vkladech do desk i při zápisech a jednáních zemského soudu, nebylo příliš těžko dostat se mezi šlechtu. Jejich úřady byly dosti výnosné, ani ne tak předepsanými poplatky, které se jim odváděly podle ZZ, jako daleko více vedlejšími příjmy a dary, jimiž si strany zajišťovaly brzké vyřízení svých věcí.¹⁾ Část nižších deskových úředníků — neboť všichni vyšší úředníci byli bráni z vyšších stavů — nabývá během své úřední činnosti jakéhosi jmění, získává přímluvou stavů od krále erb a přídomek a časem se dostává mezi šlechtu.

Z písařů menších desk zemských byli přijati v té době do rytířského stavu Kašpar z Prošovic (29) a Bohuslav Mazanec z Frymburku (111). Také tři registrátoři se vyšinuli mezi rytířstvo, Jan z Prošovic (29), Viktorín Hosián z Morchndorfu (114) a Jan Jahodka z Turova (225), tři ingrosátoři větších desk, Jiřík Velík z Šonova (53), Matouš z Rotnfeldu (112) a Jan Bunson z Bunsonu (221), a ingrosátor menších desk Václav Komedka z Rovin (113). Mezi novými vладыky nalézáme dva zemské deklamátory Jakuba z Lovče (39) a Benjamína Ledčanského z Popic (97) a tři komorníky při deskách Jana z Jelče (2), Václava Oustského z Skalska (105) a Václava Matyáše z Borovska (204). Také z jiných zemských úřadů se dostali v té době úředníci mezi šlechtu, jako rada soudu nejvyššího purkrabství Adam Myslík z Hyršova (61), hejtman při úřadu nejv. purkrabství Kunderát Majer z Poksdorfu (197) a písař při soudu nejv. purkrabství Ondřej Montán z Kosmačova (92).

¹⁾ Když r. 1613 zemřel Konrád Škréta z Závovic, účetní české komory, poznamenal o něm Dačický: „Na dary nesytý!“ (A. Rezek, Paměti Mik. Dačického z Heslova, II., str. 138). I z jiných poznámek Dačického a ze současných pramenů se dočteme podobných zpráv o přijímání darů, často velmi cenných, úředníky královskými i zemskými, kteří v tom viděli podstatnou část svých úředních příjmů.

Jako zemské úřady dopomohly i císařské služby celé řadě úředníků nejen k erbům a přídomkům — což lze ostatně dobře pochopiti — ale i do rytířského stavu. Kdežto však povýšenci ze stavovských a zemských úředníků byli téměř bez výjimky původem i jazykem Češi, převažovali mezi novými rytíři vyššími z řad císařských po př. královských úředníků Němci nejen jazykem, ale i původem.

Z úředníků české komory a královských úřadů jí podřízených dostali se do rytířského stavu Němci, sekretáři české komory Kašpar Granovský z Granova (55) a Erazím Quintus z Dromsdorfu (202), účetní rada Mates Pröckl z Procksdorfu (188), německý účetní Kryštof Taubenrejter z Taubenrejtů (217) a účetní Pavel Šturm z Firštenfeldu (163), rentmistr Němec Eliáš Schmiedgrabner z Lusteneku (203) a jeho „gegenhandler“, také Němec Jan Seltenschlag z Friedenfeldu (205) a písař v kanceláři české komory Bernart Granovský z Granova (55). Sem možno počítati i radu dvorské komory Jana Rietmana z Unter-Starchenberku (233).

Z úředníků na císařských statech získali někteří zvláště zasloužili od krále erb i přídomek a od rytířstva byli přijati časem i do stavu, jako hejtman na Kašperce a Vimperku Kašpar Eichhorn z Reichenbachu (47), purkrabí na Poděbradech Matěj Mach z Sachsenorfu (90), úředníci na Skalách a Rohozci Jan Břeněk z Hamrštejna (82) a Jiřík Loukovský z Hamrštejna (81), hejtman na Brandejse Kašpar Möller z Milštejna (223) a „fišmajstr“ na Chlumci Jan Čulík z Hradištka (141). Také hejtman císařského panství Chomutova Jan Zettelberger z Zettelberku (191) se dostal mezi rytířstvo.

Když Ferdinand I. zřídil po bouři r. 1547 na Pražském hradě apelační soud, osadil jej z části právníky, kteří se osvědčili i v jiných důležitých a často velmi důvěrných posláních ve věcech královských. Není tedy divu, že je král všemožně odměňoval výsluhami, provísemi, tituly, erbem a dopomohl jim i k tomu, že je rytířský stav přijal mezi sebe. Z apelačních radů se tak dostali do rytířského stavu čtyři Němci, původem cizozemci, a to JUDr Ludvík Schradin z Schorndorfu (42), JUDr Jan Sklif z Greifenfeldu (182), JUDr Jan Tonner z Truppachu (214) a JUDr Matyáš Kremer z Grunova (215). Dva sekretáři, Čechové rodem, se také vyšinuli mezi šlechtu, Jan

Domažlický z Rýzngruntu (35) a Jan Balbín z Vorličné (103). Dokonce služebník při apelacích, Němec Rudolf Pusch z Gamsfeldu (219) se dostal svou službou králi mezi rytíře.

I z jiných královských úřadů se tu a tam dostávali zasloužili úředníci do rytířského stavu, jako tři písaři komorního soudu Mikuláš Skalský z Dubu (84), Vít Flavín z Rotnfeldu (131) a Floryán Daniel Mejštrický z Vatykánů (206), písař desk dvorských Kryšpín Šultys z Čimic (85), služebník při české kanceláři Samuel Šatný z Olivetu (153), král. stavitel Pražského hradu, Vlach Oldřich Aostalo z Sala (185) a písař při stavebním úřadě na Pražském hradě Michal Khek z Švarcpachu (183), v Kutné Hoře císař. rychtář Samuel Vodolinský z Vodolína (125) a úředník mince Jiřík Šatný z Olivetu (153), úředník nad ungeltem v Tejně Jakub ml. z Granova (55), v Klatovech výběrčí ungeltu Pavel Radoňovský z Kosmačova (107), úředník nad solí v Českých Budějovicích Jiřík Ehrenpreis z Ehreneku (232) a výběrčí posudného v kraji Hradeckém Václav Perger z Altenberku (213), úředník pomeznic cel Jan Frejnar z Branova (7) a císař. rychtář v Žateci Bohuslav z Michalovic (154).

Úředníci, kteří byli v blízkosti císařově, jako životní lékaři, sekretáři v české kanceláři, komorní a jiní služebníci císařovi, vyšinuli se vlivem svého důvěrného postavení a dostali se snadno mezi šlechtu, která velmi často vyhledávala jejich prostřednictvím u císaře. Tak byli přijati do rytířského stavu tři sekretáři v české kanceláři; Němci Mikuláš Walter z Waltersperku (87), a Jan Müllner z Mühlhausen (200) a Jan Oršinovský z Fürstenfeldu (235) i tajný rada krále Frydrycha Dr Ludvík Camerarius (237), životní lékaři Pavel Zikmund z Grynova (209) a Moryc Stromair z Eberau (212), komorní a jiní služebníci, Jeroným Makovský z Makové (220), Jan Popp (222), Filip Lang z Langenfelsu (229), Kašpar a Jan Zellerové z Rosenthalu (230) a Adam Linhart z Neuenberku (231).

Rovněž ze služebnictva arciknížat se mnozí dostali přímlovou svých pánů mezi šlechtu, jako doktor arciknížete Ferdinanda Michal Florinus z Lambštejna (118) a služebník v komoře arciknížat Matyáše a Maxmiliána Kryštof Kříž Letňanský z Svémyslic (170).

A jako pomohla králova protekce úředníkům a služebníkům královským mezi šlechtu, tak přispěla i ochrana a přímlova velkých

panských rodů k tomu, že jejich věrní úředníci dostali od krále erb i přídomek a časem byli přijati do rytířského stavu. Byl to především vskutku knížecí status rožmberského úřednictva, z něhož se rekrutoval velký počet nových vladyků. Je to známý kancléř rožmberský Václav Albín z Helfenburku (54), proslulý stavitel jihočeských rybníků Jakub Krčín z Jelčan (102), úředník na Vimperce a později třeboňský hejtman Jan Černý z VINOŘE (106), rožmberský sekretář v Praze Kryštof Herych z Štangaru (161), hejtman na Nových Hradech Vincenc Holcšporer z Hoštejna (208), hejtman panství Krumlovského Jan Benýdek z Veveří a z Mysletína (221), rožmberský „kammistr“ Martin Grejnar z Veveří a z Mysletína (218), a komorník Petra Voka Jan Hagen z Švarepachu (228). Ale i jiní páni dostali své úředníky do rytířského stavu, jako Zikmund Smiřický z Smiřic na Skalách svého služebníka Adama Smetanu z Stránky (211),¹⁾ páni z Pernštejna svého služebníka Petra Šmerhovského z Lidkovic (44)²⁾ a hejtmana Pardubského panství Burjana Svítkovského z Škudl (43) a Hertvík Zejdlic z Šenfeldu úředníka na svém panství Polné Samuela Zelnara z Zelnaru (216). Také sekretář pražského arcibiskupa Jiřík Cejs z Pirnova (100) se dostal mezi rytíře a vladyky.

Zcela mimořádný je případ Samuela Nejepínského z Nejepína (178), chráněnce rodu Trčků. Samuel se narodil v Ledči jako syn ševce Horáčka, poddaného pánů Trčků, a vstoupiv do jejich služeb, tak se uplatnil, že se časem stal až regentem celého panství a propuštěn z poddanosti. Na přímluvu Trčků přijali jej bratři Zdeněk, Jiřík, Urban a Jan Nejepínští z Nejepína a na Nejepíně 4. listopadu 1577³⁾ za erbovního strýce a císař Rudolf to schválil 25. listopadu 1578.⁴⁾ Novému erbovníku pomohli Trčkové v pěti letech už do stavu rytířského. Samuel Nejepínský se vzmohl, oženiv se po prvé s dcerou zámožného Abrahama Pampy z Vičkovic a po druhé s dcerou bohatého pražského kupce Voršilou Hebenštreitovou z Štreiten-

¹⁾ AMV, Saalbuch 12a fol. 444.

²⁾ Srovn. AMV, kopiář 285 fol. 195.

³⁾ List Nejepínských byl vepsán 3. prosince 1578 do desk zemských (DZV 20 fol. H 2).

⁴⁾ Králova relace vepsána do desk 3. prosince 1578 (DZSt. 46 fol. I 8').

feldu,¹⁾ a podle slov Dačického: „nádherně a spurně sobě vedouce a provozující, spejchal, chtěje vyšším roven býti, a mistrnými způsoby k nabejvání statků vůkol šel.“²⁾

Podobně rychlý vzestup z poddanství do rytířského stavu najdeme ještě u několika jiných erbovníků. Jan Vrbčanský, syn někdy Jiříka krčmáře z Vrbčan na panství Slavatů,³⁾ byl na přímluvu svých pánů přijat od Jiřího, Pavla, Petra a Jana z Velišova k jejich erbu a přídomku, kteréžto erbovní strýcovství potvrdil král Ferdinand majestátem z 11. října 1529.⁴⁾ Nový tento erbovník zůstal však i nadále v poddanství, z něhož jej propustil teprve Michal Slavata z Chlumu na Kostelci ve svém kšaftu z 18. září 1533.⁵⁾ A již v šesti letech poté se dostal Vrbčanský (9) mezi rytíře.

Také Jiřík Rejnovský z Rejnova (60), kterého propustila česká komora na místě králově z poddanství 22. října 1552,⁶⁾ — již krátce před tím dne 1. ledna 1552 byl dostal z české kanceláře erb a přídomek⁷⁾ — vplynul ani ne do roka mezi vladyky a rytíře.

Když král Ferdinand získal smlouvou z 19. listopadu 1547 od Jana z Pernštejna panství Chlumecké, bylo vyjednáno o některých poddaných osobách, „jestliže z těch osob která dobrovolně bude chtít pod pana z Pernštejna se táhnouti, když (svůj grunt) dobrými lidmi osadí, bude moci se pod pana z Pernštejna stěhovati anebo tu zůstat, kromě Jana Macury a Jana Čulíka (141) z Chlumce, ti aby v službě do roka anebo do dvou let zůstali a po vyjití roku nebo dvou let mají míti vůli, osadit lidmi dobrými a hodnými statky své, obrátiti se a vystěhovati buď

¹⁾ Archiv min. vnitra, Stará manip. G 114/4 a Dačický l. c., II., str. 44.

²⁾ Dačický, l. c., II., str. 44 a 73. — Bohatý povýšenec se odvděčoval své bývalé vrchnosti a půjčoval jí peníze. Ještě po smrti Samuelově upomíná vdova, třetí manželka Alena z Lukavce, r. 1606 pány Trčky z dluhu 4.500 kop gr. míš. a z desetiletých úroků v částce 2.767 kop 30 gr. míš. (DZV 180 fol. D 22').

³⁾ DZV 249 fol. A 23.

⁴⁾ AMV, kopiář 3 str. 285.

⁵⁾ DZV 3 fol. G 22.

⁶⁾ AMV, kopiář 46 fol. 283.

⁷⁾ AMV, registra majestátů české kanceláře čís. 285 str. 209.

pod pana z Pernštejna nebo tu v Chlumci zůstati.“¹⁾ České komoře šlo o to, aby udržela ve svých službách zejména Čulíka, který byl „fišmajstrem“ na Chlumci. Čulík zůstal a vyjednal si v komoře, že mu listem z 12. listopadu 1554 potvrdila „že má vůli buďto na tom panství Chlumeckém pod JMti král. zůstati, nebo jinde, kdež se mu líbiti bude, osaditi, jakožto osoba svobodná.“²⁾ Ale ani tím se Čulík nespokojil a vymohl si brzo poté zcela formální výhostní list. Česká komora jménem krále Ferdinanda propustila jej otevřeným listem dne 4. ledna 1555 „z člověčenství a z poddanosti, kterouž jest JMti král, jsa osedlým na panství Chlumeckém, zavázán byl.“³⁾ Čulík měl totiž stateček v Hradištku,⁴⁾ a když dostal za své služby z české kanceláře 29. září 1562 erb, zvolil si přídomek z Hradištku.⁵⁾ A za nedlouho potom na sněmu v roce 1564 byl už přijat do rytířského stavu.

Vedle zemských, královských a panských úředníků dostávali se do rytířského stavu také příslušníci svobodných umění a vůbec lidé veřejně činní. Tak se stali vладыky lékaři Oldřich Lehner z Kouby (37), Jiří ze Šudetu (173) a Václav Lavín z Ottenfeldu (196) a erbovní měšťané proslulí veřejnou činností ve věcech zemských, jako Jan Ledčár ze Sionu (124), který se účastnil jako zástupce městského stavu z kraje Čáslavského napravování práv a zemských zřízení,⁶⁾ Jiřík Diblík z Votína (128), úředník při zemské berni na hradě a j. v.

Platí to však v prvé řadě o advokátech, z nichž se přednější dopracovali značného jmění, později byli od krále obdarováni erbem a přídomkem a konečně vplynuli mezi šlechtu. Dačický, který měl arcíř spadenou na advokáty, s kterými přišel často do styku za svého neklidného života, mluví o nich na několika místech svých pamětí. Když zemřel v Praze r. 1590 Matyáš Hostounský z Kosmačova (174), poznamenává o něm Dačický: „prokurátor rozepří

¹⁾ AMV, kopiář 27 fol. 253.

²⁾ AMV, kopiář 53 fol. 118'.

³⁾ AMV, kopiář 53 fol. 135.

⁴⁾ AMV, kopiář 60 fol. 2.

⁵⁾ AMV, kopiář 287 fol. 168'.

⁶⁾ DZSt. 1 fol. G 24.

lidských, čímž byl zbohatl a vzešel“.¹⁾ Roku 1596 umřel v Praze Abraham Hroch z Mezilesic (162), původem Abraham Čáslavský, kterého byl 18. května 1570 přijal starodávný vладыka Petr Hroch z Mezilesic za svého erbovního strýce.²⁾ Dačický ho vzpomíná, že byl prokurátorem při vyšších zemských soudech, „čímž byl zbohatl a vzešel“. A ulevuje své bolesti nad trpkými zkušenostmi: „Blahoslavený jest člověk ten, kterýž prokurátorův práv světských nepotřebuje.“³⁾ Také o Václavu Radnickém ze Zhoře (226), prokurátoru a řečníku při vyšších soudech, připomíná, že „tím uměním zbohatl“.⁴⁾ A totéž říká r. 1616 o zemřelém Adamu Linhartovi z Najemperka (231).⁵⁾

Ale i obchodníci a vynikající členové městských cechů získávali erby a dostávali se mezi šlechtu. V seznamu trutnovských měšťanů z r. 1515 se uvádí na prvním místě soukenník Eliáš Frise⁶⁾ (12), který získal od krále Ferdinanda 18. května 1541 erb⁷⁾ a ještě téhož roku byl přijat do rytířského stavu. Jeho synové Ondřej, Martin a Mikuláš vyžádali si 21. ledna 1554 potvrzení zděděného erbu a přídomek podle rodného města „z Trutnova“. Žili už jako rytířští synkové a „zvláště Ondřej minulého roku (1543) jsouc v službě polní proti Turkům, dobře se zachovával.“⁸⁾

Obchodem vzešli Freisichselbstové. Z nich Jakub, rodilý v Jihlavě, přišel do Kutné Hory, oženil se tam, zbohatl obchodem s vlnou a uherskými víny,⁹⁾ r. 1564 se stal městským rychtářem¹⁰⁾ a r. 1569 císařským.¹¹⁾ Z české kanceláře dostal 2. května 1570 erb a přídomek z Freidenpachu.¹²⁾ O jeho synu Zikmundovi (186), kterého

¹⁾ Dačický l. c., I., str. 171.

²⁾ DZV 17 fol. A 24'.

³⁾ Dačický l. c., I., str. 311.

⁴⁾ Dačický l. c., I., str. 204.

⁵⁾ Dačický l. c., I., str. 317.

⁶⁾ Dr. L. Schlesinger, Simon Hüttels Chronik der Stadt Trautenau, str. 361.

⁷⁾ AMV, registra majestátů VII., fol. 109

⁸⁾ AMV, kopiář 284 fol. 165.

⁹⁾ Dačický, l. c., II., str. 95.

¹⁰⁾ Dačický, l. c., I., str. 145.

¹¹⁾ Dačický, l. c., I., str. 147.

¹²⁾ AMV, ČDK, IV D I, koncept.

už přijal rytířský stav mezi sebe, říká Dačický: „že z bohatl na Horách Kutných horami, na které nakládal.“¹⁾

Mimořádně zajímavá je historie německé rodiny Milnerů (Müller), jejichž předek Petr bojoval za Karla V. a Ferdinanda I. v Itálii, ve Francii a v Uhrách, kde se dostal do tureckého zajetí. Když se mu po delší době podařilo odtamtud utéci, přišel do Prahy a vstoupil jako drabant do služeb arciknížete Ferdinanda. Býval na Pražském hradě a oženil se tam s Johankou, dcerou zámožné hostinské Salomeny Kaufmendlové, která mu a své dceři věnovala dům „proti kuru kostela hradu Pražského.“ Petr si vymohl přimluvou arciknížete Ferdinanda roku 1565 na králi Maxmiliánovi, že se na hradě smělo čepovat víno jediné v jeho domě — vedle domu „der Gräzerin.“ Tímto monopolním výčepem vína vyrostlo jmění Milnerovo, takže mohl dáti svým synům skvělé vzdělání na vysokých školách doma i v cizině. A stálý intimní styk starého „kriegsmana“ jako šéfa hradní vinárny se stavy a úředníky zemskými i dvorskými, kteří tam často zaskočili na sklenku vína v přestávkách dlouhých jednání, získal mu tolik vlivných známostí, že hravě dostal svého vzdělaného syna Jana za písaře do české kanceláře. Mladý Milner se vypracoval vrozeným nadáním a vynikajícím vzděláním, stal se radou císaře Rudolfa a později sekretářem království Českého. Jako sekretář, za slabé vlády Rudolfovy velmi mocný, opatřil si z kanceláře potvrzení erbovního listu císaře Friedricha z roku 1474 — kterého ovšem nikdy nepředložil, neboť nebyl vůbec vydán — a svými styky dosáhl toho, že byl přijat do rytířského stavu už jako Milner z Milhauzu. Nabyl značného jmění a patřil k vlivným osobám dvoru Rudolfova.²⁾

Z toho, co jsme řekli o původu nových rytířů, z nichž se někteří pozdvihli téměř přímo z poddanství a většina, jak říká Dačický, „z nížka vysoko vzešla,“³⁾ vysvítá, že nelze vlastně mluvit o „urozenosti“ těchto nových příslušníků rytířského stavu. Z té

¹⁾ Dačický, l. c., II., str. 95.

²⁾ Podle svého článku o šlechtických falsech v XVI. století, který vyjde v příštím ročníku tohoto Časopisu.

³⁾ Dačický, l. c., I., str. 222 o Jindřichu z Písnice, str. 315 o Jakubu Menšíkovi z Menštejna.

příčiny ustanovovalo ZZ 1549 A 23 a ZZ 1564 A 15, aby se erbovníku nově přijatému do rytířského stavu psalo jen jako „slovutnému panoši“ a jeho potomkům aby se ani do třetího kolena nepsalo „urozenému vladyce.“¹⁾

Přes tuto výslovnou záповěď, která platila až do vydání OZZ, dávali se nově přijatí vladykové rádi oslovovat jako „urození“ a často i odmítali listy jinak adresované. Byla to zpupnost povýšenců, která je zaváděla do kolise se ZZ a se starožitnými rody rytířskými. Jadrně to řekl Aleš z Šternberka nedávnému vladykovi: „Neb vieš, pane, dávní příslovie, žeť z bláta muškát nebude.“²⁾

Matyáš Freisichselbst z Freidenpachu vydal svědomí „urozenému panu Samuelu Nejepínskému z Nejepína“ — synu ševce Horáčka z Ledče, propuštěnému z poddanství pánů Trčků — proti urozenému Janu Jiřímu Hášovi z Oujezda, že roku 1588 po třech králích seděli oba v domě Zikmunda Freisichselbsta v Kutné Hoře, pili a jednali o nějaké koupi. „Vítali se a přátelsky rozmlouvali, až i o nějakou roli tržili, tak že se i spili, mezi tím také i na bratrství sobě připíjeli.“ Z této družné pitky vzniklo nedorozumění, a když večer Nejepínský odcházel, vyběhl Háša za ním. „V hádce mu Nejepínský řekl: Medle, Hášo, pověz mi, kdy jest tvůj votec do stavu rytířského přijat? a v tom pan Háša udeřil pana Samuele mezi voči v tvář, až mu krev z nosu se spustila.“³⁾ A zdá se, že jistým právem, neboť Hášové od počátku XVI. století užívali erbu a splynuli s rytířským stavem dříve, než se vžilo formální přijímání na sněmu,⁴⁾ zatím co Samuel Nejepínský sám byl nedávno vyšel z poddanství a teprve před pěti lety se dostal mezi šlechtu.

¹⁾ Článek Fr. J. Zoubka, Význam titulů v 16. století. (Pam. Arch. VII., sl. 23—36) je v lecčems nesprávný.

²⁾ Aug. Sedláček, Pýcha urozenosti, str. 5.

³⁾ Archiv Národního Musea v Praze, H, Freisichselbst.

⁴⁾ Otec Jana Jiřího Háši Jiří koupil už r. 1535 Malešov (DZV 42 fol. D 30). Že Jan Jiří užíval druhého stavu, dosvědčuje mimo jiné zápisy děskové také jeho účast na sněmích v stavu rytířském (Sněmy České X., str. 292).

Ale ani okolí nových rytířů nešetřilo valně ustanovení ZZ a titulovalo nejen je, ale dokonce i pouhé erbovníky jako urozené pány. Tak purkmistr a rada města Prachatic píše „urozenému panu Petru Hájkovi z Robčic“ a oslovují ho „urozený pane Petře“, ač se Hájek mezi rytíře vůbec nedostal a sám byl teprve před nedávnem propuštěn ve Volyni z poddanství.¹⁾ Také erbovníku Adamu Štrallarovi z Vosule, komornímu písaři na Českém Krumlově, psali Prachatičtí jako „urozenému pánu“. Není pochyby, že tu působila na pisatele úřední hodnost těchto erbovníků na rožmberských panstvích, a není tedy divu, že hejtman na Vimperce Jan Černý z Vnoře — do rytířského stavu již přijatý — byl Prachatickým také urozeným pánem.²⁾ Byloť to zvykem titulovat vysoké úředníky panské jako urozené vладыky. Rožmberský archivář Březan píše o spoluregentu „urozeném vладыkovi“ Janu Benýdkovi z Veveří a z Mysletína a o svatbě „urozeného vладыky“ Mikuláše Valtra z Valtršperku,³⁾ ač jim ZZ udělovalo jen titul „slovutný panoše“. Ale nejen v soukromém styku osob závislých byli tito noví šlechticové „urozenými pány“, i nižší královské úřady je tak titulovaly. Královský hofmistr a urbureři s horním úřadem na Kutné Hoře píše „urozenému panu“ Samueli Nejevínskému z Nejevína, ač víme, že byl nízkého původu.⁴⁾ Naopak zase mnozí erbovníci přijatí už do rytířského stavu jsou titulováni jako měšťané, a to i v listech královských úřadů. Tak uděluje král Ferdinand r. 1549 svému lékaři Oldřichu Lehnarovi z Kouby (37) za jeho služby a také proto, „že jest se nás v předešlém měst Pražských pozdvižení věrně a pravě přidržel,“ roční pensi 26 kop grošů českých, tituluje jej „pocitivý“, ač Lehnarovi už příslušel titul „slovutný“.

Ani sami nižší úředníci zemských desk, kteří měli býti strážci práv vyšších stavů a výslovně měli zakázáno užívat v deskových zápisech nepravých titulů, nezachovávali těchto norem. Pokud vpi-sovali do památných kvaternů předložené smlouvy, dá se pochopiti,

¹⁾ Srov. Klecanda, O českomoravských erbovnících, I. c.

²⁾ Archiv Národního musea, F, Prachatice, kopiář listů poselacích 1563—1567.

³⁾ Březan, Život Petra Voka z Rosenberka, str. 36 a 180.

⁴⁾ Archiv Národního musea, H, Freisichselbst, 29. března 1605.

že je psali z originálů i s falešnými tituly, jako na př. roku 1604 zápis „urozeného Adama Vltavského z Greifenfeldu, měšténina Starého města Pražského,“¹⁾ pouhého erbovníka, který teprve 4. dubna 1594 byl dostal z české kanceláře erb a přídomek,²⁾ do rytířského stavu vůbec přijat nebyl a jak ze zápisu vysvitá, zůstával pražským měšťanem. Podivnější je už, že sami úředníci a písaři zemských desk pořizovali pro sebe listiny, v nichž si osobovali tituly, které jim očividně nepatřily. Tak r. 1606 sepsali revers o nějakém dluhu v prospěch „urozených pánu“ Frydrycha Lipnického z Příbenic, ingrosátora menších desk zemských, a depozítora Jiříka Košetického z Horek.³⁾ Ale ani Lipnický, ani Košetický nebyli vůbec přijati do rytířského stavu.

Aug. Sedláček shledal s dostatek příkladů této pýchy urozenosti,⁴⁾ která velmi často přivedla starožitné rytíře s novými vладыky před soudy a bývala příčinou krvavých šarvátek a dlouholetých sporů. Všechna ustanovení zemských zřízení a osobní zápisy, které činili na sebe nově přijatí členové rytířského stavu, byly marné. Zpupnost povýšenců přiměla konečně rytířstvo, že se na sněmu roku 1595 rozhodlo tomu odpomoci. Protože se někteří nově přijatí vладыkové, zapomenuvše na své zápisy, kteréž učinili podle zemského zřízení, pokoušeli netoliko jiným starožitným osobám rytířským ve všem býti rovni, ale dokonce se nad ně vypínali a nechtěli ani přijímati psaní s titulem podle ZZ, usnesli se tehda páni z rytířstva a zapsali to do desk, kdož by z nově přijatých zlehčoval starožitné osoby rytířské a udalo se to na něho na nejbližším sněmu, „tehdy ihned skrze relaci pánu z rytířstva nejmínějí v desíti osobách zase z desk a ze stavu vладыckého vymazán a toho zbaven býti má a do něho navrácen býti nemá, jiným ku příkladu.“ Podobné ustanovení bylo pojata též do řádu rytířského stavu z roku 1609 —

¹⁾ DZV 180 fol. B 20.

²⁾ AMV, Saalbuch 12a fol. 415.

³⁾ DZV 180 fol. C 14.

⁴⁾ Aug. Sedláček, Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechů a Moravanův, str. 3 sq.

⁵⁾ DZV 170 fol. C 3. Sněmy české IX., str. 41.

otištěného vzadu, — který je už posledním stadiem vývoje poměru šlechty k erbovníkům před vydáním OZZ.

Nově přijatí rytíři se však nejen zavazovali svými zápisy v deskách, že se nebudou třítí mezi starožitné rody, ale slibovali také za sebe i za své dědice a potomky „od stavu rytířského na budoucí a věčné časy neodstupovati, ani zase k stavu městkému se nenavracovati“.1) Tento závazek se stereotypně opakoval už od nejstarších zápisů, nemáme však příkladu, že by byl vyloučen z rytířského stavu nově přijatý erbovník, který by se byl nezachoval podle svého zápisu a žil i nadále jako měšťan.

Není pochyby, že se časem mohlo zapomenouti na „urozenost“ rodiny, jejíž členové po dlouhá léta žili v městech, věnujíce se řemeslům a živnostem, a neužívali erbu, ani jiných výsad svého stavu. Jakmile se však takový vladyka vyprodal z města a zakoupil se na pozemském statku, vcházel zase do rytířské obce a mohl se účastnit schůzí a porad svého stavu i obecných sněmů. Lze pochopiti, že se tu a tam ozývaly pochybnosti o „urozenosti“ takovýchto rytířů, ty však nic neměnily na zásadě, že šlechtictví jakožto rodové a dědičné se nepromlčuje.2) Pro tyto pochybnosti však mnozí museli všelijak osvědčovat svůj starožitný stav rytířský, jehož po léta neužívali.

Jedna z nejoblíbenějších a nejbezpečnějších cest vedla českou kancelář! Žadatel předložil svůj erbovní list a „hodnověrná listovní svědomí“ osob ze stavu panského, rytířského i z měst, že jeho předkové užívali rytířského stavu, zaplatil předepsanou taksu a vyprosil si od krále majestát, kterým se mu potvrdil a obnovil erb i stav rytířský. Dálo se to asi dosti často, neboť česká kancelář si na to pořídila zvláštní formulář. Vykládá se v něm, že žadatelovi „předkové předešle od starodávna užívali stavu rytířského a štítu [který se popisuje], ale že pro chudobu

1) Srov. vzadu příl. 2.

2) Viz, co říká Kniha Tovačovská (vyd. Demuthovo, str. 125) o „sešlosti rodů“: „Ale přihází se, že rodové scházejí a na malém počtu zůstávají, druhdy na jediném sirotku a osobě, a i ochuzují . . . Ale může vývod takových býti, ač by komu rod sšel a své panství provésti: dskami, pohřeby, starými listy, že jest toho rodu. A jsou toho některá znamení k věření podobná, nemůže odstrčen býti pro neštěstí sešlosti.“

těch časů byli jsou se tíž předkové do měst dali, a tak tudy v zapomenutí ten rod přišel“.1)

Po městech v Čechách i na Moravě, ba i na poddanských statcích venkovských žilo v XVI. století zcela nešlechtickým životem plno zchudlých rodin rytířských, jejichž potomstvo se časem ztrácí mezi prostým obyvatelstvem, aby se zase některým zbohatlým členem vyšinulo mezi nižší šlechtu. V „Pamětech“ Dačického čteme, že roku 1598 zemřel v Kutné Hoře „Řehoř Bořanovský z Bytšky, konvář, člověk sprostný, upřímný, a jsa po rodu stavu rytířského, za své poctivé řemeslo konvářské se nestyděl. Byl vůbec jmenován po řemesle Kříčko, jinak po jedné manželce své Studnička. Bejval také jedním konšelem městkým mezi pány šepmistry tu na Horách Kutných“.2) Není pochyby, že tento urozený konvář žil zcela po městsku jako prostý řemeslník, že „stavu rytířského neužíval“, jak se tehda říkalo.

Ale i z nových rytířů můžeme citovat příklad. Italský stavitel Oldřich Aostalo de Sala (185) byl přijat do Čech za obyvatele a 17. listopadu 1586 i do stavu rytířského. Dceru Annu provdal roku 1586 za ovdovělého rožmberského komorníka, erbovníka Matyáše Fucha z Fuchýřova. Oldřich zemřel v Praze 10. května 1597 bez posledního pořízení, a protože nezanechal dědiců stavu rytířského — neboť Fuch byl pouhý erbovník — připadly jeho dosti značné statky králi. Zeť Oldřichův Matyáš Fuch se přesto ucházel o dědictví pro svého syna Šimona Tadeáše, jakožto vlastního vnuka Oldřichova, a opatřil si několik svědomí přátel a krajanů Aostalových, kteří měli dosvědčit, že nebožtík vlastně ani rytířem nebyl. Jeden z nich vypověděl, „že Aostalo až do své smrti řemesla zednického užíval, učedníky a tovaryše choval a díla projednával, kde se mu dobře trefilo, a vždycky za staršího mezi zed-

1) AMV, registra majestátů čís. 285 fol. 15. Obnovení zapomenutého erbu a rytířského stavu Lukáši Keyslarovi z Kayslperku na Moravě z 22. února 1545. — Tamže fol. 200 je obdobný majestát z 15. srpna 1551 pro Jiříka Kytly ze Lhotky. — Tamže, registra majestátů čís. 287 fol. 35. Podobný majestát z 20. ledna 1561 pro Samuela Stehlíka a jeho strýce Jana Stehlíka, oba z Lipky.

2) Dačický, I. c., II., str. 67.

niky až do smrti zvolen bejval a několikrátě toho litoval, že jest byl skrze některé dobré pány a přátely své do stavu rytířského přijat, a že by on o to byl nestál, a když mu pan hejtman hradu Pražského říkával: „Pane Voldřich, proč s kordem jako jiní stavu rytířského nechodíte?“, tehdy on se smál a řekl: „Vaše Milosti, já o to nestojím!“ Také jiní dosvědčili, „že Aostalo často říkával, že jest o to nestál, aby byl zemanem, a kdyby měl býti zemanem, že by musil nechati živnosti městské, a že by za to něco dáti chtěl, aby se to bylo nestalo“. Přesto vydali nejvyšší úředníci na vyzvání královo dobré zdání, že Aostalo byl stavu rytířského.¹⁾

Aostalova dcera Anna provdávši se za člověka erbovního změnila svůj stav, a její syn Šimon Tadeáš Fuch byl již pouhým erbovním měšťanem. Podobně změnila svůj stav Dorota z Hodějova, když se provdala do Votic za krejčího Václava.²⁾ Takových příkladů se najde v pramenech XVI. století s dostatek. Jan Snětský ze Snětu měl za manželku Kateřinu, dceru Jana Ziehartu z Nasavrku. Když zemřel, ujala se poručenství nad sirotami a statkem jeho sestry Alžběty z Snětu. Alžběta se však provdala a došlo ke sporu. Jan Ziehard, děd sirotek z matčiny strany, vznesl věc na zemský soud, dokládaje, „že Alžběta z Snětu toho poručenství užiti nemůže, že jest sobě postřihače, souseda v Miličíně za muže pojala“. Výpovědi pánů a vladyk z plného soudu zemského bylo pak poručenství Alžbětě vzato, „poněvadž se to našlo a vyhledalo, že Alžběta stav svůj změnila a postřihače v městečku Miličíně sobě na manžela pojala.“³⁾ Z stejné příčiny prohrála roku 1558 spor o dědictví dcera Jakuba Voneše Hostovského z Hostovic a Apolony z Vrbice, Kateřina, provdávši se za Jana Homolku, měšťana čáslavského, „neboť tím vdáním za měšťánina jest z stavu svého rytířského vystoupila“.⁴⁾

¹⁾ Srov. Klecanda, Katalog reversů k zemi I., str. 80 sq.

²⁾ DZV 41 fol. I 15. Zápis z 16. června 1542.

³⁾ DZV 50 fol. A 16. Zápis z 19. října 1552.

⁴⁾ DZV 13 fol. D 8. Zápis z 5. října 1558.

Z výše citovaných příkladů vysvitá, že ženy rytířského stavu ztrácely svůj stav provdáním za muže řádu nižšího, neboť sestupovaly s ním do jeho stavu. Mužové však mohli přijíti o svůj rytířský stav jenom formálním vyloučením z obce rytířské. Stalo se tak roku 1516 Václavu z Řepnice,¹⁾ roku 1573 známému prokurátoru Janu Človíčkovi z Popovic (130)²⁾ a později dvěma proradným komorníkům Rudolfa II., Jeronýmu Makovskému a Filipu Langovi.

Nejvyšší úředníci a soudcové zemští, radové soudu dvorského a komorního a osoby ze stavu rytířského shromáždění na hradě Pražském na obecném sněmu zapsali 19. února 1605 do desk, že Jeroným Makovský z Makové (220), „pro jeho k JMti cí. jakožto ke králi a pánu svému, jsouce u JMti komorním služebníkem, dopustivši se těžkého přečinění nad povinností a přísahou svou těžkou JMti cí. učiněnou v jistých artykulích i v jiných mnohých příčinách se zapomnul, velikých a těžkých přečinění skrze své nevěrné, neupřímné a ošemetné k JMti cí. se chování dopustil, i nad tím, jsouc do stavu rytířského přijat, věda, jaké místo poctivé a k vzáctné službě přišel, maje stavu svému ku poctivosti býti a JMti cí., králi a pánu svému věrně a poddaně (jakž jest se mnoho zakazoval) sloužiti, to vše jest opovrhl a lehce sobě vážil a tudy JMti cí. čest, hrdlo i statek propadl. Z té příčiny ku příkladu jiným nevěrným, neupřímným, nad povinností a přísahou svou zapomnělým služebníkům a kteří se v stavu svém rytířském, jsouce do něho přijati, chovati neumějí, pro jeho Jeronýma Makovského dočinění v stavu svém trpěti nechtějí, z stavu svého rytířského tímto snesením a svolením vymazují a vylučují, takže po dnešní den více za stav rytířský držán a jmín býti nemá, a ony též nadepsané osoby jeho jmíni a za toho, jakž předešle do stavu jich přijat byl, nechťi a nemají“.³⁾

¹⁾ Viz výše str. 8.

²⁾ DZV 17 fol. P 15'.

³⁾ DZV 132 fol. M 22.

Z týchž příčin vyloučili nejvyšší úředníci a soudcové zemští, radové soudu dvorského a komorního i osoby ze stavu rytířského shromáždění na sněmu dne 5. listopadu 1609 Filipa Langa z Langenfelzu (229) i s jeho syny a „zápis jeho v kvaternu trhovém nebeské barvy (DZV 133) léta 1607 ve čtvrtek po sv. Řehoři (15. března) zapsaný vymazati dali.“¹⁾

Zbývá ještě odpověděti na několik otázek z právního postavení nově přijatých členů stavu rytířského, a to zejména zda získali přijetím mezi rytířstvo právo účastnit se sněmování, zda mohli dosáhnout zemských a královských úřadů vyhrazených podle ZZ a starobylých zvyklostí druhému stavu, a konečně jaký byl u nás poměr mezi přijímáním do stavu rytířského a přijímáním do země za obyvatele.

Jak jsme již dříve řekli, získal erbovník přijetím do stavu rytířského právo deskové, t. j. mohl svobodně nabývatí pozemských statků, klásti je do desk, byl účasten rytířských nápadů podle majestátu Vladislavova, mohl přijímatí poručenství nad statky a sirotky rytířskými, nesměl býti souzen před městskými soudy, zkrátka plně užíval práv a výsad druhého stavu, pokud nebyly výslovně vyhrazeny členům rodů starožitných.

Přehlížíme-li znovu řád stavu rytířského, sněmovní relace o přijetí nových jeho členů v kvaternech deskových i zápisy, které tito noví rytíři osobně činili u desk zemských, nikde nenajdeme, že by se od přijímaných vyžadovalo, aby se vykárali držbou pozemského statku, nebo že by se ukládalo už přijatým, aby se v určité lhůtě zakoupili v zemi na statcích pozemských. Dnes je nesnadno zjišťovat u všech 237 nově přijatých, zda už měli pozemské statky v době, kdy byli na sněmu přijímáni, nebo zda se všichni v určité době zakoupili v zemi. O mnohých se toho dovídáme přímo ze sněmovní relace, kde jsou jmenováni už se svým statkem,²⁾ o jiných se teprve prohlídkou deskových kvaternů přesvědčíme, že měli statky, ať už

¹⁾ DZV 134 fol. P 4'.

²⁾ Na př. Viktorín Pek z Římku na Bezděkově (91), Martin Hanuš z Šaratic na Dobrovítově a Vrbici (160), Jiřík Pichl z Pichlperku na Chrustenicích (184), Tomáš Tucher z Šoverova na Novém Sedlišči (189), Daniel Matyáš z Šudetu na Vstuhách (190) a j. v.

v zemských nebo ve dvorských deskách, ale o některých nově přijatých členech se nám podařilo zjistit nade vši pochybnost, že v době svého přijetí neměli v Čechách pozemských statků, ba dokonce že se někteří vůbec nikdy v zemi na pozemských statcích nezakoupili, zůstávající sedět na šosovních domech v městech, nebo na purkrechtních dvorech.¹⁾ Vysvětlíme si to tím, že držba pozemského statku, která až do počátku XVI. století byla vedle osobní svobody a erbu jediným průkazným znakem rytířského stavu, pozbyla později v XVI. století své rozhodné průkaznosti, kdyžt noví členové rytířského stavu měli odtud svou legitimaci ve formálním aktu svého přijetí mezi rytířstvo, o čemž se zachovávaly zvláštní zápisy v kvaternech deskových.

Pokud jde o sněmování, má se obvykle za to, že se mohl nově přijatý rytíř účastnit sněmů, teprve když se zakoupil v zemi, t. j. když nabyl pozemského statku, jehož deskový vklad byl jakousi legitimací, která mu teprve otevřela rytířské lavice v sněmovní síni.²⁾ Podrobné studium zemských desk a četných zápisů, v nichž jsou jmenováni nově přijatí členové druhého stavu, poučilo nás však, že to v XVI. století nebylo vždy pravidlem. Nehledě k tomu, že se ani ze zemských zřízení, ani z jiných současných pramenů XVI.

¹⁾ Srov. příklad Jiříka Labounského z Strašna, citovaný dále v textu, nebo Oldřicha Aostalo de Sala, o němž se mluvilo výše na str. 31sq.

²⁾ Kalousek, České státní právo (2. vyd.) str. 306 říká o tom: „Přijetí osoby nově povýšené do stavu rytířského anebo takového vládyky, jehož předkové nenavštěvovali sněmův, záviselo na svolení kurie rytířské, při čemž hlavní podmínka u nového pána i rytíře byla, že v té zemi, kde sněmovati chtěl, buďsi v Čechách nebo v Moravě, musel býti v držení statku v deskách zemských nebo dvorských zapsaného“. — Kapras, Právní dějiny zemí koruny České, II, str. 436 podobně definuje: „Každý šlechtic (t. j. pán i rytíř) měl osobní hlas v kurii, do které byl přijat. Předpokladem přijetí byl erb, inkolát a držba svobodného, v deskách zemských zapsaného statku“. — Kdežto tedy Kalousek tvrdí, že legitimací pro sněmovníka byla držba svobodného statku zapsaného v deskách zemských, nebo statku manského vloženého do desk dvorských, omezuje Kapras tuto legitimaci jenom na statky svobodné v deskách zemských zapsané.

století nedovídáme o povinné držbě pozemských statků, vysvítá zcela jasně z některých sněmovních relací v deskových kvaternech, že se leckterí sotva přijatí členové rytířstva hned účastnili sněmů a podpisovali usnesení stavovská jakožto relátoři ze stavu rytířského, ačkoliv o nich víme zcela bezpečně, že neměli do té doby ještě pozemských statků v deskách, čili že se ještě v zemi nezakoupili.

Jako příklad možno uvést známého pražského advokáta Jiříka Labounského z Strašína (26), který byl roku 1545 přijat mezi rytířstvo a pilně se účastnil sněmování již od roku 1553, ačkoliv se teprve roku 1556 zakoupil v zemi, získav smlouvou ze 4. května díl zboží Hradištského.¹⁾ Podobných příkladů lze citovat ještě několik z doby před vydáním OZZ, ale zůstávají přece jen výjimkou. Svědčí sice o tom, že nebylo pevných zákonných ustanovení, jako by nově přijatý rytíř mohl sněmovat jen tehda, zakoupil-li se v zemi na pozemském statku, ale dokazují nepřímo, že přece jen bývalo v XVI. století obyčejem, přijímatí do rytířského stavu zámožné erbovníky, usedlé již po rytířsku venku na statku pozemském, a že se sněmů v Praze účastnili právě jenom tito bohatí povýšenci, kteří mohli nésti značné náklady na drahý pobyt v Praze při dlouho trvajícím sněmování.

Dbalo se však přísně a důsledně toho, aby se noví sněmovníci netřeli v pořadí mezi rody starožitné nebo dokonce před ně, a aby nebyli voleni do rozličných komisí stavovských. Proto čteme mezi relátory sněmů z druhého stavu jména nově přijatých rytířů vždy na místech nejposlednějších,²⁾ leda že šlo o vynikajícího královského a zemského úředníka, na př. když se Jakub Menšík z Menštejna jako cis. rada a královský prokurátor zapsal mezi přední relátory z rytířského stavu.³⁾

Tím se dostáváme k otázce, mohl-li nově přijatý rytíř dosáhnouti v zemi vyšších úřadů královských a zemských.

¹⁾ Srov. J. V. Šimák, Dějinné paměti okresu Mnichovo-hradištského, I., str. 183.

²⁾ Srov. zejména pořadí rytířských relátorů na sněmech v letech 1558 (Sněmy České, III., str. 17), 1561 (tamže str. 74), 1565 (tamže str. 251), 1567 (tamže str. 388), 1593 (Sněmy České, VIII., str. 396) a na sněmu 1596 (Sněmy České, IX., str. 276 a 330).

³⁾ Sněmy České, X., str. 292 (na sněmu roku 1602) a str. 423 (r. 1603).

nouti v zemi vyšších úřadů královských a zemských. Zákonného ustanovení, které by tyto nové rytířské rodiny zásadně vylučovalo, v Čechách nebylo, ač tekst některých článků ZZ nepřímo to vyhlašuje. V článku ZZ 1549 A 13 se říká o zasedání v soudu zemském, že po nejvyšších úřednicích „potom na obojí straně mají páni po letech sedati“, a obdobný článek ZZ 1564 A 36 k tomu dodává: „rodův starých a pod nimi páni rodův nových sedati mají též po letech“, a v obou ZZ se článek zavírá obdobným ustanovením o zemských soudcích z rytířského stavu: „A osm vládyk, kteříž sedají v tom soudu, po každé straně po čtyřech a také po starších sedati mají“.

Hledělo-li se tedy mezi pány na starožitnost rodů, šlo zajisté i mezi rytířstvem o starobylost rodiny, a je samozřejmo, že se noví povýšenci nedostávali mezi kmety na soud zemský. Starou praksi v obsazování těchto míst ukazuje obdobný případ ze soudu komorního. ZZ z roku 1530 — tedy z doby, kdy se erbovníci mohli ještě automaticky vyšínouti mezi nižší šlechtu — mluví v 5. článku o zasedání v soudu komorním, do něhož se „páni rytířstvo mají bráti rodův starých“. Později, když se formálním přijímáním do rytířského stavu položila pevná závora nenáhlému vzestupu erbovníků, kteří se tím jasně oddělili od šlechty, mohlo se ono ustanovení změnit. ZZ 1549 P 38 a ZZ 1564 O 4 určují o zasedání v komorním soudu, že se tam „páni rytířstvo mají bráti podle vůle JMti král, a ti týmž způsobem v soudu sedati mají podle starožitnosti rodův a let“. Zdá se však, že se ani v komorním soudu často nedostalo na novožitné rody rytířské, ač tam si mohla „vůle JMti král.“ vybrati zvláště vhodné osoby i mezi těmito povýšenci.

Zcela nedostupny byly novožitným rytířům nejvyšší úřady zemské — pokud byly vůbec vyhrazeny druhému stavu — za to však z menších úředníků zemských několik jich bylo teprve nedávno ve stavu rytířském. Tak Mikuláš Skalský z Dubu (84), který se jako písař soudu komorního dostal roku 1556 mezi rytířstvo, stal se roku 1577 místosudím království Českého;¹⁾ na stejný úřad

¹⁾ Palackého Přehled současný nejv. důstojníků a úředníků etc., tab. III.

se vyšinul Jakub Menšík z Menštejna (172), „jenž z níзка vysoko vzešel.“¹⁾ Správcem úřadu prokuratorského se na čas stal nedávný vládyka Václav z Kaliště a z Ottrsfeldu²⁾ (175). Také sekretář království Českého Jan Milner z Milhauzu (200) vyšel z prostých erbovníků.³⁾ V druhé generaci se dostaly na přednější zemské úřady novožitné rodiny Šturmů z Hiršfeldu⁴⁾ a z Michalovic.⁵⁾

Zbývá tedy již jen poslední otázka: jaký byl poměr mezi přijetím do země a přijetím do stavu rytířského? Obyčejně se u nás má za to, že před OZZ se inkolát mohl udělit jenom vyšším stavům. Baxa říká, že „udělení inkolátu se vztahovalo vždy pouze na jeden ze dvou vyšších stavů — panský a rytířský — znamenajíc udělení práva zemského stavu“ a že „nezbytým předpokladem udělení práva obyvatelského byl stav nejméně rytířský“, a v poznámce k tomu výslovně připomíná, že „to bylo nesporným pravidlem až do vydání OZZ.“⁶⁾ Je to, jak dále podrobně ukážeme, mínění nesprávné!⁷⁾

Zámožný kupec Mates Paust býval purkmistrem v míšeňském městě Liebstadtu a jeho syn Jonáš se odstěhoval někdy po roce 1570 do Čech, kde provozoval plavbu po Labi.⁸⁾ Usadil se v Děčíně, oženil se v Čechách a po 30 letech prosil v lednu 1604 císaře Rudolfa,

¹⁾ Dačický, l. c., I, str. 315.

²⁾ DZSt. 50 fol. H 9. Správcem byl jmenován 23. března 1601.

³⁾ Srov. výše str. 26.

⁴⁾ Václav Šturm z Hiršfeldu byl v letech 1580 až 1591 místosudím království Českého.

⁵⁾ Bohuslav z Michalovic byl v letech 1590 až 1611 místopisařem království Českého.

⁶⁾ Bohumil Baxa, Inkolát a indigenát v zemích koruny České od roku 1749—1848 (Praha, 1908), str. 9 až 11 a pozn. 26 na str. 11.

⁷⁾ Usnesení sněmu z r. 1609—1610 „O přijímání cizozemcův do země“ (DZSt. 3 fol. M 8) výslovně jim ukládá mimo jiné: „jakého stavu buď panského, rytířského neb městského užívají a užívati chtějí budou, aby před osobami z toho stavu, kteréhož by kdo užívati chtěl, sněmem k tomu volenými podle dobrého starobylého a chvalitebného obyčeje a zvyklosti tohoto království provedli a ukázali“.

⁸⁾ Vysvědčení purkmistra a rady města Liebstadtu v Míšni z 10. prosince 1603 v AMV, S 209 P 28 Adelstand.

aby mu dal „insignia et arma nobilitatis“ t. j. erb nebo-ližto znamení vladycství, jak se česky říkávalo,¹⁾ a přimluvil se za něho u stavů, aby ho přijali do země.²⁾ Rudolf vyhověl oběma prosbám: 10. ledna 1604 udělil Paustovi erb a přídomek „z Libštátu“³⁾ a 19. ledna se za něho přimluvil u českých stavů,⁴⁾ kteří na sněmu 11. února 1604 přijali Pausta do země za obyvatele.⁵⁾ Paust položil revers k zemi⁶⁾ a osobně se přiznal u desk 28. února.⁷⁾ Jako pouhý erbovník mezi rytířstvo nepatřil a nemohl užívat zemských desk ani kupovat pozemské statky bez králova povolení. Proto si musil opatřit královu relaci k deskám, když mu Vilém Trmal z Toušic kladl roku 1606 do desk tvrz Velkou Bukovinu, kterou byl Paust — „obývající na ten čas v městě Děčíně“ — od něho koupil.⁸⁾ Když po roce koupil Paust od Haubolda ze Staršedl trhovou smlouvou z 28. srpna 1607 zámek a statek Šarfenštejn,⁹⁾ musel si také opatřit z české kanceláře povolení. Zjednal si je královskou relací vepsanou 16. listopadu 1607 do kvaternů relací, a teprve potom mohl mu Haubold ze Staršedl statek Šarfenštejn „do desk zemských království Českého jakožto člověku třetího stavu užívajícímu vložití a vepsati.“¹⁰⁾

V městském stavu byl do Čech přijat roku 1602 kupec a měšťan norimberský Konrád Meinl z Hiršpachu¹¹⁾ a roku 1606 Martin Kraus z Krausenberka,¹²⁾ za kterého se přimlouval císař Rudolf, tituluje

¹⁾ Žádost Paustova tamže; byla 10. ledna 1604 presentována v české kanceláři, kdež na rubu připsáno: „fiat, ut petitur“.

²⁾ AMV, J 21 P 19. — Žádost Paustova došla do české kanceláře 12. ledna 1604, kdež na rubu připsáno: „fiat připsání (stavům), ut petitur“.

³⁾ AMV, ČDK, IV D 1, koncept.

⁴⁾ AMV, J 21 P 19, koncept.

⁵⁾ Relace na sněmu 26. února 1604 v DZSt. 51 fol. E 5'.

⁶⁾ Zemský archiv, sbírka reversů, 27. února 1604.

⁷⁾ DZV 132 fol. E 28.

⁸⁾ Relace královská je v DZSt. 51 fol. L 3, zápis deskový v DZV 133 fol. C 10'.

⁹⁾ DZV 181 fol. A 7. — V německé smlouvě je titulován „edler und ehrenvester“.

¹⁰⁾ DZSt. 52 fol. E 4, DZV 133 fol. M 9 a DZV 181 fol. A 7.

¹¹⁾ DZSt. 50 fol. L 30.

¹²⁾ DZSt. 51 fol. O 14.

jej jako člověka městského „p o c t i v ý“.1) Také Hans Jakob Kynyk z Kynysfeldu byl přijat roku 1615 do Čech ve stavu městském,2) a proto jej přímluvný list císaře Matyáše k českým stavům nazývá „p o c t i v ý m“.3) Stejně byl svícník císaře Rudolfa Jeroným Puchfelder z Presot přijat roku 1601 do země ve stavu městském4) a zůstal v něm i potom jako měšťan Starého města Pražského.5) Není tedy přijímání měšťanů do Čech nikterak výjimkou, a usnesení sněmu v roce 1575 to přímo nařizuje v případech, kdy se chce měšťan cizozemec zakoupit na statku pozemském.6)

Ve stavu městském byli však přijímáni též oni cizozemci, jejichž rytířský stav nebyl v Čechách dosti známý. Ti setrvali nějakou dobu ve stavu městském a teprve po čase se ucházeli na sněmu o přijetí mezi rytířstvo. Příkladem je s dostatek: Jan starší Tuchar z Šoverova — ač byl obdržel z říšské kanceláře roku 1573 rytířský stav7) — byl přijat do země i se svými dvěma syny Rejmundem a Jonášem na sněmu roku 1574 jen jako erbovník.8) Teprve roku 1589 se dostal jeho syn Jonáš (189) mezi rytířstvo.9) Stavitel Oldřich Aostalo de Sala (185) přijatý do země na sněmu roku 1579,10) vešel mezi rytířstvo teprve usnesením stavu rytířského na sněmu roku 1586. Životní lékař císaře Rudolfa a „nařízený doktor království Českého“ Moryc Štomer z Eberau (212) stal se sice již roku 1590 obyvatelem českým,11) ale teprve na sněmu roku 1595 se dostal do stavu rytířského.

1) AMV, J 21 K 64.

2) DZSt. 54 fol. B 2' a DZV 137 fol. L 24.

3) AMV, J 21 K 41.

4) DZSt. 50 fol. G 17.

5) Jeroným Puchfelder z města Pressath v Horní Falci přijal městské právo v Starém městě Pražském 23. července 1597 (Archiv města Prahy, rkps 535 fol. CCXCVIII). — Že zůstal i po svém přijetí do Čech za obyvatele měšťanem staroměstským, vysvítá z deskových zápisů z r. 1604 a 1606 v DZV 179 fol. H 5' a M 5.

6) Srov. šíře Klecanda, Zakupování cizozemců l. c., str. 72.

7) Gratialregistratur (býv. šlechtický archiv) ve Vídni.

8) DZSt. 45 fol. M 19.

9) DZV 24 fol. N 17'.

10) DZSt. 46 fol. I 21 a DZV 21 fol. E 24.

11) DZSt. 48 fol. D 9' a DZV 25 fol. G 14'.

Jiní dosáhli toho, že byli na sněmu přijati za obyvatele do Čech a zároveň usnesením druhého stavu mezi rytířstvo: JUDr Ludvík Šradýn z Šorndorfu (42) byl na sněmu roku 1552 přijat do země a zvláště též do stavu rytířského.1) Lorenc Gyglingar z Knejslštejna (77) dostal se na sněmu roku 1554 do Čech a zvláštním usnesením zároveň do rytířského stavu.2) Michala Keka z Švarepachu (183) přijali stavové do země na sněmu roku 1585 a zároveň ho přijal mezi sebe stav rytířský. Takových příkladů bychom mohli vypočítati dlouhou řadu.3)

Cizozemci, jejichž rytířský stav byl starožitný a v Čechách dosti známý, bývali přijímáni do země v stavu rytířském, aniž se o tom v deskové relaci činila zmínka. Zcela výjimkou čteme v relaci učiněné ze sněmu roku 1596 o přijetí císařského služebníka Karla Magna, že jej stavové přijímají do země „jakožto osobu stavu rytířského“.4) Že byli i jiní přijati do Čech rovnou ve stavu rytířském, nutno soudit z toho, že zasedají v druhém stavu na sněmích. Je jich celá řada: Kryštof Karlovic z Karlovic se přiznal 16. března 1555 k zemi5) a již 15. dubna 1556 byl relátorem sněmu ze stavu rytířského.6) Také nejvyšší kuchmistr arciknížete Ferdinanda Martin Maminger z Loku byl na sněmu roku 1561 přijat do Čech zcela nepochybně ve stavu rytířském, neboť se jako rytíř účastnil roku 1571 sněmování.7) Totéž platí o cís. radovi JUDru Janu Velingarovi z Fehynku, přijatém do země na sněmu roku 1561, který se již roku 1565 zapsal mezi sněmovní relátory stavu rytířského.8) Apelační rada Jan Šebestyán Cedvicar z Cedvic (Zedtwitz), který byl na sněmu roku 1564 přijat do Čech, sněmoval už příštího roku mezi rytířstvem.9) A není pochyby, že i Dětrich z Švendy byl přijat roku

1) DZSt. 43 fol. E 7 a DZV 10 fol. H 8.

2) DZSt. 43 fol. I 7 a DZV 12 fol. A 27.

3) Více se o tom čtenář doví v I. dílu připravované publikace o českém inkolátu, kterou autor vydá v publikacích zemského archivu.

4) DZSt. 49 fol. E 18.

5) DZV 11 fol. K 7.

6) Sněmy České II., str. 713.

7) DZSt. 44 fol. H 27. — Sněmy České III., str. 615.

8) DZSt. 44 fol. H 27. — Sněmy České III., str. 250.

9) DZSt. 45 fol. B 7. — Sněmy České III., str. 250.

1579 do země v rytířském stavu, ježto býval relátorem sněmů.¹⁾

Ale vedle těchto cizozemců přijatých do Čech za obyvatele přímo do rytířského stavu, jejichž příslušnost k druhému stavu je jasně dokumentována tím, že se účastnili sněmů, je neméně četná skupina jiných, kteří se sice také stali obyvateli Čech v rytířském stavu, nesedávali však na sněmech. Rytířský charakter této skupiny jen nesnadno poznáváme zdlouhavým studiem zachovaných spisů české kanceláře a zejména zápisů v zemských a dvorských deskách i register komorního soudu, usuzující zejména podle jejich právního postavení na nespornou příslušnost k druhému stavu.²⁾

Tato početná skupina cizozemských rytířských rodin, které se usazují v Čechách a stávají se zemskými obyvateli v druhém stavu, rozmnožuje české rytířstvo živlem německým, takže můžeme říci — připočteme-li něco málo přes padesát domácích německých rodin erbovních, které se dostaly do druhého stavu — že mezi české rytířstvo bylo přijato v XVI. století a až do OZZ něco přes 300 rodin,³⁾ z nichž téměř polovička byla původu německého!

Podle všeho toho, co jsme pověděli o přijímání nových členů druhého stavu, jeví se nám české rytířstvo XVI. století jako nesourodý stav, jehož jedna část je urozená, starožitná, druhá pak novorozená, původu zcela neurozeného. Kdežto počátky některých rodů z první skupiny se nám ztrácejí někde v svobodném obyvatelstvu dávno uplynulých století, najdeme předky leckterých rodin z druhé skupiny hned v nejbližší předcházející generaci v prostém obyvatelstvu sotva vyšlém z poddanství, ba tu a tam přímo mezi poddanými!

Zásadní tento rozdíl mezi dvěma skupinami jednoho stavu nám vysvětlí časté spory, rozbroje, bitky a soudy o „urozenost“, jakožto podstatný znak stavu rytířského, který vlastně teprve touto starožitnou urozeností vyvyšuje své příslušníky mezi skutečnou šlechtu. Proto si mohl Paprocký postesknouti, že „v Čechách mnohem jsou pyšnější zemané nežli páni“.⁴⁾

¹⁾ DZSt. 46 fol. I 21. — Sněmy České VIII., str. 396.

²⁾ Srov. seznam cizozemců přijatých do Čech za obyvatele v stavu rytířském, otištěný vzadu v přílohách.

³⁾ Mnoho těchto rodin vymřelo však před třicetiletou válkou.

⁴⁾ Paprocký, O stavu rytířském, str. 279.

2. Přijímání do rytířského stavu na Moravě.

Podobně jako v Čechách dospělo se k formálnímu přijímání do rytířského stavu i na Moravě, kde se zachovaly zemské desky i sněmovní zápisy a mezi nimi zvláštní knihy rytířského stavu, do nichž se zapisovala jména nově přijatých rytířů a poznamenávalo se, kdy, na kterém sněmu nebo soudu byl přijat, a obyčejně se popsal i jeho erb. Nejstarší zápisy v rytířské knize jsou z roku 1535, a ani v sněmovních „Památkách“ není před tou dobou zmínky, že by se do stavu rytířského přijímalo.¹⁾ Není věru pochyby, že se tato prakse ustálila i na Moravě teprve za Ferdinanda I. z podobných příčin a v téže asi době, kdy ji už shledáváme v Čechách. Mám za to, že není jen náhodné tvrzení Jiříka z Drast ze 14. října 1588, „že by přijetí do stavu rytířského osob, které od JMti cís. majestáty (t. j. listy erbovními) obdařeny jsou, teprve od 40 let se začítí mělo“;²⁾ věděti asi opravdu Jiřík o tom, že se erbovníci před lety dostávali automaticky mezi rytíře, aniž se ucházeli o formální přijetí do jejich stavu. Stavové sice popřeli správnost Jiříkova mínění, myslím však, že jen potud právem, pokud šlo o časovou hranici této normy, neboť přijímalo se už před padesáti lety!

Když na obecném sněmu v Znojmě dne 25. února 1535 přijalo rytířstvo mezi sebe některé „osoby i s dětmi od nich řádně poslými“, musel jeden každý z nich slíbiti rukou dáním nejvyššímu hofrychtěři, jakožto předsedovi rytířské kurie „že se žádný nad rody starožitné až do třetího kolene třetí a vejšiti nemá, a v tom stavu aby se tak chovali, jakž náležitě jest, a což by s ubližením bylo, toho se vystříhali“.³⁾

Tento slib byl později zaměněn formální přísahou, o které se činí po prvé zmínka při sněmu v Brně 23. dubna 1550,⁴⁾ a jejíž

¹⁾ Srov. Kameníček, I. c., III., str. 48 pozn. 2.

²⁾ Dobré zdání moravských stavů o suplice Jiříka z Drast z 21. ledna 1589 otiskuje Kameníček, I. c. III., str. 690 příl. 68.

³⁾ Moravský zemský archiv, Kniha stavu rytířského z let 1535 až 1618, fol. 1.

⁴⁾ Kameníček, I. c., III., str. 50 pozn. 3.

text se po prvé uvádí v zápisu z olomouckého sněmu ze dne 31. května 1556. Nově přijatí členové přísahali, „že se nemají nad rody starožitné až do třetího kolena tříti ani vejšiti, než v tom stavu, aby se tak chovali a drželi, jakž náležitě a povinné témuž stavu činiti jest.“¹⁾

Z textu onoho staršího slibu i této novější přísahy možno nepřímo vyčísti, že se asi rádi vyvyšovali nově přijatí členové rytířského stavu mezi rody starožitné. A jako se v Čechách po polovici XVI. století objevuje norma, že se nově přijatí členové rytířského stavu mají titulovati „slovutní panoši“ a teprve třetí generace jejich potomků získávala titul „urozených vladyk“²⁾ tak i na Moravě došlo na sněmu v Olomouci dne 31. května 1556 k ustanovení, „že od tohoto nynějšího sněmu obecního těm osobám, kteříž jsou od JMti král. erbem obdařeni a v stav rytířský nyní přijati bejti mají a napotom přijímati se budou, nemá jim psáno bejti „urozenému“, než toliko „slovutnému vládyce“ až do druhého kolena tak, aby vždy napotom rodové staří od novejš rozeznáni a držáni bejti mohli.“³⁾

Je tedy zjevna snaha starožitných rodů rytířských odlišiti své rody od nových členů, snaha to velmi pochopitelná, uvážíme-li, že s počátku mohl rytířský stav přijímati nové členy, ať už byl na sněmu shromážděn v jakémkoli počtu rytířů nejen z rodů starožitných, ale i z nově přijatých.

Teprve na sněmu v Olomouci 6. května 1575 se páni z rytířstva usnesli, že jich musí býti nejméně 30 z rodů starožitných pohromadě, chtějí-li někoho přijmouti do rytířského stavu. Na témž sněmu bylo také ustanoveno, porušil-li by někdo svou přísahu, kterou se zavázal rytířskému stavu, zejména pak, dopustil-li by se něčeho proti někomu ze starožitných rodů, aby byl obeslán nejvyšším hofrychtěrem na obecný sněm před rytířstvo; o jeho vině

¹⁾ Moravský zemský archiv, Kniha stavu rytířského z let 1535 až 1618, fol. 13.

²⁾ Srov. výše na str. 12.

³⁾ Moravský zemský archiv, Kniha stavu rytířského z let 1535 až 1618, fol. 13.

rozhodnou tam starožitné rody. „Našlo-li by se to na tom obviněném po tomto sněmu přijatém, že jest proti přísaze své učinil, aby zase z toho stavu, do kteréhož přijat jest, vysazen a z register, kdež zapsán jest, vymazán byl. A na vejповědi pánův z rytířstva aby přestal a dále se odvolávati moci z rozsudku neměl. Pak-li by kdo se svévolně, neukazujíc slušné příčiny, toho dopustil a poručení pana hořrychtěře nezachoval a před pány rytířstvem toho dostatečně se nespravil, má téhož stavu zbaven a přijetí jeho z register zemských vymazáno býti.“¹⁾

Jinak platilo o rytířském stavu moravském v XVI. století totéž, co jsme řekli v minulé kapitole o českém rytířstvu. Kdybychom bedlivě prostudovali seznam nově přijatých rytířů z let 1535 až 1618²⁾ a podařilo se nám zjistit jejich původ, seznali bychom, že vyšli jednak z bohatých rodin erbovních měšťanů nebo z poddaných, kteří se povznegli v službách mocných rodů panských, a že většinou teprve oni sami byli obdařeni erby, často nedlouho před tím, než je stav rytířský přijal mezi sebe.³⁾

¹⁾ Usnesení rytířského stavu otištěné u Kameníčka, l. c., III., str. 47 pozn. 1.

²⁾ Seznam přijatých rytířů z těchto let sestavil a otiskl, ač s mnohými chybami, Kameníček, l. c., III., str. 48—55.

³⁾ Na několika dole uvedených příkladech čtenář pozná, jak poměrně mladého původu byl „erb neboli žto znamení vladyc tví“ těch, kteří se dostali do rytířského stavu, takže lze dobře pochopiti, že se jim časem odpíral pro první dvě generace titul „urozených vladyk“, a dávalo jen oslovení „slovutných vladyk“. — Na sněmu v Znojmě 25. února 1535 (Kameníček l. c., III., str. 48) byli přijati mezi rytířstvo Řehoř Vácha z Vořechoviček, který dostal erb a přídomek teprve 28. září 1533, (AMV, registra majestátů čís. 283 fol. 49), vlastní bratři Václav, Jiřík a Mikuláš Lassotové z Tossku, Jan z Chlaštova a Vincenc z Borotína, jejichž erbovní listy vyšly z české kanceláře teprve před rokem, 6. února 1534 (tamže, fol. 56, 59 a 59'). — Na sněmu, který byl zahájen v Brně 10. září 1540 (Kameníček, str. 49), byli přijati Petr Jalovec z Vranovic, který dostal erb a přídomek 17. srpna 1539 (AMV, reg. majestátů čís. 284 fol. 21), Václav a Martin Jiskrové z Dobešova, jejichž erbovní list vyšel z kanceláře ani ne před rokem, 13. prosince 1539 (tamže fol. 25') a Václav Počenský z Počenic, jehož majestát je dokonce dán už po zahájení sněmu 19. září 1540 (tamže fol. 46).

3. Přijímání do stavu rytířského v Dolních Rakousích.¹⁾

V Dolních Rakousích byly čtyři stavy, prelátský, panský, rytířský a měšťský, z nichž panský a rytířský tvořily domácí šlechtu. Kdo z této šlechty měl na rozhraní XV. a XVI. století nějaký pozemský statek v Dolních Rakousích, patřil k vlastním stavům, to jest, měl obyvatelské právo v zemi v panském nebo v rytířském stavu, čili jak se říkalo v současných pramenech: er war ein Landmann, er hatte die Landmannschaft in Österreich unter der Enns.²⁾

Pro berní správu pořizovali si stavové v XVI. století zvláštní seznamy svobodných statků, řečené „Gültbücher“,³⁾ a to odděleně podle stavů. Kdo tedy byl zapsán se svým statkem v rubrice panského nebo rytířského stavu, měl nesporně v tom či v onom stavu

¹⁾ Za laskavé usnadnění výzkumu starého stavovského archivu jsem díky zavázán tehdejšímu řediteli zemského dolnorakouského archivu prof. Maxu Vancsovi a nynějšímu správci, zemskému archivnímu radovi Dru Karlu Lechnerovi.

²⁾ Užívám terminologie našich zemských zřízení a jiných pramenů XVI. století, které vždy mluví o „pozemských“ statcích, jde-li o svobodné statky zapsané v deskách zemských, právě tak jako všechny rakouské prameny mluví v stejném smyslu o „Landgüter“. — Siegmund Adler, Zur Rechtsgeschichte des adeligen Grundbesitzes in Österreich (Leipzig, 1902) str. 71 definuje pojem „Landgut“ na počátku novověku jako „ein Gut, welches die Eigenschaft eines Dominikallandes hat, und ausschliesslich der ständischen Steuerpflicht, Heerespflicht und Gerichtsbarkeit unterworfen ist“. A dodává k tomu, že se v té době pod pojem „Landgut“ shrnovaly skutečně „jene Kategorien von Gütern, welche gültbuchfähig waren und dadurch die dingliche Voraussetzung für die Erwerbung der Landstandschaft gebildet haben“.

³⁾ O funkci „Gültbuchu“ jako stavovské matriky v Dolních a Horních Rakousích jedná stručně článek Dra Siegmunda Adlera, Das Gültbuch von Nieder- und Oberösterreich und seine Function in der ständischen Verfassung (Festschrift zum 70. Geburtstage S. E. Dr. Joseph Unger, Stuttgart, 1898). — Srov. též Adlerovu knížku citovanou v předcházející poznámce a článek Maxe Vancsy, Die ältesten Steuerbekenntnisse der Stände in Österreich unter der Enns (Mitteilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung, VI. Ergzbd, Wien, 1901, str. 458—472).

obyvatelské právo v zemi a mohl se účastnit sněmování. Tím se stala tato registra jakousi šlechtickou matrikou, podobně jako se tehda v Čechách prokazovala příslušnost k šlechtě zápisy v zemských deskách. V dolnorakouském zemském archivu je zachováno od polovice XVI. století s dostatek aktů, které o tom podávají jasné svědectví.¹⁾

Ale tato kontrola nebyla dosti spolehlivá, neboť mnohé pozemské statky se dostaly v XVI. století do rukou bohatých měšťanských rodin erbovních, jejichž členové se pak třeli mezi stavy, chodili dokonce mezi ně na sněmy a chtěli se ve všem rovnat starobylým rodinám šlechtickým, zcela tak, jako se českomoravští erbovníci ještě v první polovině XVI. století zakupují na pozemských statcích, dostávají se s nimi do desk a někteří splývají s rytířským a vladýckým stavem. A jako se stavové v Čechách a na Moravě brání této invasi zbohatlého erbovního měšťanstva, tak i dolnorakouští stavové činí opatření, aby se vytvořila pevná hráz mezi nimi a měšťanstvem, které získává z říšské kanceláře erbovní listy a šlechtické diplomy, kupuje statky po venkově a připodobuje se všemožně šlechtě.

Proto se oba urození stavové usnesli na sněmu roku 1568 — dovolávající se příkladu Čech a jiných zemí — že se nikomu nesmí zapsat statek do zemských register (Gültbuch) mezi pány, ani mezi

¹⁾ Dolnorakouský zemský archiv ve Vídni, Ständische Akten, A I 6, koncept. — Hanns Nunner zu Paumgarten am Thiembenhof žádal stavy, aby mu k nějaké při vydali vysvědčení, že má v zemi obyvatelské právo. Stavové mu vyhověli a z jejich listiny z 14. července 1569 vysvítá pojem této „Landmannschaft“ a z čeho se poznávala. Stavové totiž říkají: „... wir haben in gemainer Landschaft Gült- und Anschlagbüchern nachsehen lassen und befunden, dass in denselben noch bis dato weiland Sebastian Nunnens zu Paumgarten seligen gelassene Erben, dessen eheleiblicher gelassener Sohn Hans Nunner sein sollte, geschrieben stehen“. — Tamže, A 1 f 6/7 je zachován koncept vysvědčení, které vydali stavové 11. května 1569 Gerweckovi Auerovi von Herrnkirchen. Ten je požádal o potvrzení, „dass er und seine Voreltern in diesem Lande jederzeit für Landleute erkannt, die auch gewesen seien und dass sonderlich er noch als ein Landmann in gemeiner Landschaft Gültbuch einverleibt, dazu mit einem freien Edelmannshause hie zu Wien angesessen“.

rytíře, kdo by nebyl od starodávna obyvatelem země a šlechtického původu z domácích rodičů, leda že by byl na zvláštní žádost od obou stavů přijat za obyvatele a jako v Čechách a na Moravě vydal revers, že se nebude vyvyšovat nad starožitné rody panské, ani rytířské a že bude žítí podle zemských práv, zvyklostí a obyčejů. 1) A mimořádnému sekretáři, kterého stavové od počátku roku 1570 přidali k výpomoci svému stálému sekretáři, výslovně uložili, aby pořídil nová registra statků (Gültbücher) a dbal toho, aby se nikdo nedostal do panské ani rytířské rubriky, kdo mezi ně nepatří. 2)

Šlechta získala pro svou úmluvu také preláty a jednala s císařem Maxmiliánem o potvrzení tohoto řádu zvláštním majestátem, protože se někteří držitelé pozemských statků nechtěli podrobit sjednaným podmínkám. Vyjednávání se vlekle několik let, zejména proto, že se císař obával, aby se tím nezkrátilo jeho právo odměňovat zasloužilé a toho hodné podanné erby a šlechtictvím, vlastně aby se tím neznehodnotily erby a šlechtický stav, které udělovala říšská kancelář. Z té příčiny si císař také přál, aby tato ustanovení platila jen pro příště a nevztahovala se na rodiny, které jsou již zapsány v rytířské rubrice gültbuchu. 3) Stavové projevíli v lednu 1572 zásadní ochotu, že budou při přijímání nových členů přihlížeti k osobám zasloužilým o císaře, a že se ty podmínky mají týkat jen nových rodin, žádali však, aby podle českého a moravského vzoru nově přijatí rytíři do třetího kolena nezastávali ani císařských, ani zemských úřadů, které měly zůstat vyhrazeny i v Dolních Rakousích členům rodů panských a rytířských. Proto se měl do reversů, které měli nově přijatí rytíři vydávat, pojmouti výslovný závazek, že nemají mít ani oni, ani jejich potomci císařských ani zemských úřadů, nejsou-li už v třetím koleně, nebo aspoň určitý počet let v šlechtickém stavu. 4) Byla

1) Dolnorakouský zemský archiv, Ständische Akten, F 6 f 1. — Koncept stavovského podání z 21. března 1571.

2) Tamže, Ständische Akten, A II f 32, koncept instrukce.

3) Tamže, Ständische Akten, F 6 f 1. — Císařská resoluce z 15. ledna 1572.

4) Tamže, Ständische Akten, F 6 f 1. — Nedatovaný koncept, na jehož rubru připsáno: „Übergeben dem Herrn Doctor Weber den 23. Tag Januarii Anno 72.“

to přísná podmínka, která se v Čechách nečinila nově přijatým rytířům — ani když byli původem cizozemci — a i na Moravě platila jenom pro cizozemce přijaté do země za obyvatele.

Císař nemohl souhlasit s touto podmínkou, která mu měla vázat ruce ve volbě vhodných a spolehlivých úředníků, a když stavům po delším vyjednávání¹⁾ schválil jejich úmluvu a vydal jim na to 10. února 1572 majestát — čili jak říkali v Rakousích „Generalpatent“ — nepojal v to žádného omezení stran zastávání úřadů, za to však rozšířil zákaz kupovat pozemské statky na kohokoliv, kdo nebyl přijat pány a rytířstvem do jejich stavu. Tím se vlastně nepřimo zakazovalo napříště měšťanům nabývat v zemi pozemských statků.²⁾ Že se povšechný tento zákaz domácích měšťanů vůbec nejmenující, přece jen na ně vztahoval, vysvítá ze zprávy, kterou podali 17. ledna 1582 dolnorakouští stavové hornorakouským, jejíž interpretace je zcela jasná v tom smyslu, že se měšťanům nedovoluje nabývat pozemských statků v zemi,³⁾ leda že by jim toho stavové výslovně dovolili.⁴⁾

1) Srov. císař. resoluci z 18. ledna 1572 v dolnorakouském zem. archivu ve Vídni, F 6 f 1.

2) Štýrský zemský archiv v Štýrském Hradci, Ständisches Archiv, Landstände, Schubert 4, Heft 41, kopie. — Tištěno Codex Austriacus I., str. 737. — „... auch Keiner für keinen Landmann gehalten, angenommen oder ihm Landgüter zu kaufen, einzunehmen und zu besitzen gestattet werden solle, er habe dann zuvor von den zweien Ständen die Bewilligung erlangt und den Revers von sich gegeben...“

3) Hornorakouský zemský archiv v Linci, M I 15. — „... Da sollen wir Euch der Landgüter halben soviel freundlich erinnern, dass sich die anderen Stände dieses Landes gegen den vierten Stand und sonst andere Aus- und Inländer, welche den zweien löbl. Ständen von Herren und der Ritterschaft nicht inkorporiert oder von ihnen zu Landleuten angenommen, ihres Privilegii, in Kraft dessen denjenigen, so nicht erkannte und angenommene Landleute sind, Landgüter in diesem Land zu erkaufen nicht gebührt, halten und ob sich darwider Jemand etwas unterstünde, des gebührliehen Einstands gebrauchen.“

4) Když r. 1584 koupili Pfeifferkornové z Ottopachu tvrz Gobelsburg a žádali, aby byli zapsáni do gültbuchu, povolilo se jim to, avšak jen do rubriky městského stavu. Srov. Klecanda, Katalog reversů I., str. 47.

Od té doby se přijímají v Dolních Rakousích noví členové rytířského stavu zcela formálně na sněmích.¹⁾ Brzy se však ukázalo, že nejsou dost přesně vymezeny podmínky, kterým mají vyhověti, kdož se ucházejí u stavů o přijetí, a oba urození stavové se usnesli na sněmu 1. dubna 1579 o novém podrobném řádu, který měl příště platit pro přijímání do rytířského stavu.²⁾

Kdo by chtěl býti přijat, má se podle tohoto řádu ohlásit u zemského maršálka — a za jeho nepřítomnosti u zemského podmaršálka — který jej pošle do schůze rytířského stavu; tam jej vyslechnou a uznají-li jej za hodna, představi jej jedním ze svého středu ve společné schůzi oběma urozeným stavům, panskému a rytířskému, jimž žadatel vylíčí své zásluhy a sám se uchází o přijetí. Musí však vyhověti devíti podmínkám, a to má prokázat:

1. že je on i jeho rodiče manželského původu a zachovalý;
2. že dostal on anebo jeho rodiče nejméně před 20 lety šlechtictví;
3. že se účastnil tureckých válek, anebo se jinak čestně a rytířsky zasloužil o císaře a o zemi. Neprodělal-li ještě žádné válečné výpravy, ale jinak je hodný toho, aby se stal obyvatelem, má za povinnost osobně se účastnit nejbližšího válečného tažení;
4. že má v zemi svobodného pozemského statku nejméně za 10 liber; nemá-li však, musí se do roka v zemi zakoupit;
5. že je šlechticky čestně zachovalý, že se snáší se svými sousedy v zemi, nevyhledává s nimi sporů, ani hádek;
6. že je ženat, nebo není-li, že se ožení s dcerou z panského nebo z rytířského rodu; má se také zavázat, že se nevěnuje žádnému

¹⁾ Když Lorenz von Malentein zu Trefling získal od hraběte Ferdinanda z Ortenburku panství Planckenstein, žádal stavy, aby jej zapsali do gültbuchu. Na rubu jeho žádosti bylo 1. srpna 1572 napsáno vyřízení: „Dieweil der von Mallentein zuvor in gemainer Landschaft Gültbuch nicht einverleibt ist, so will vonnöten sein, dass er aufgerichter Ordnung nach zuvor oder nachmalen von den zweien Ständen auf sein Ansuchen zu einem Landmann angenommen und alsdann erst im Gültbuch eingeleibt werde“ (Dolnorakouský zemský archiv, Ständische Akten, A I 6).

²⁾ Tamže, Ständische Akten, A I 6, orig.

městskému zaměstnání, natož pak nečestnému a rytířského stavu nedůstojnému;

7. ovdověl-li by po svém přijetí a oženil-li by se s nešlechtickou měšťkou, přišel by o své členství rytířského stavu; dopustil-li by se toho někdo ze starožitných rodů, poklesne on i jeho děti pošle z tohoto manželství mezi novožitné rody a musí vydat revers jako oni;

8. kdyby někdo ze stavů obcoval s poběhlíci, nebo s ní žil dokonce ve společné domácnosti, anebo se dopustil prokázané manželské nevěry, má býti vyloučen ze stavu a ztratiti obyvatelské právo v zemi;

9. nově přijatý člen stavu se nemá vyvyšovati nad starožitné rody, a hned po svém přijetí má vydat revers, že vždy bude zachovávat tento řád.

Dodatkem se ještě určovalo podle zvyku v jiných zemích, že nově přijatý člen panského stavu má dáti zemským sekretářům 100 tolarů, člen rytířského stavu 50 tolarů, jde-li však o cizozemce, dvojnásobnou částku. Z toho dostával vrchní sekretář, který fungoval při sněmech, dvě třetiny a třetinu druhý sekretář. A konečně se výslovně připomínalo, že kdo vyhoví svrchu řečeným podmínkám, může sice, avšak nemusí býti přijat, a že přijímání do stavu je vyhrazeno oběma stavům na společné schůzi v sněmu, za přítomnosti nejméně 40 osob.

Ale dolnorakouským stavům se časem zdálo, že ani tyto podmínky nestačí, a na sněmích se často ozývaly stížnosti na nově přijaté stavy, kteří nezachovávají sjednaných podmínek. Tak bylo zehráno na sněmu 25. června 1612, že se nově přijatí stavové nezakupují v zemi. Usnesli se tedy stavové, že vyloučí ze svého středu každého, kdo by se do roka nezakoupil, anebo nepoložil 10.000 zl. na 50% úrok k úřadu zemského výběrčího do té doby, než se mu podaří usadit se v zemi na pozemském statku.¹⁾

Po třech letech se stavové dohodli po delších úradách roku 1615 o nové redakci svého řádu.²⁾ První dva odstavce řádu z roku

¹⁾ Hornorakouský zemský archiv v Linci, M I 23. Souč. opis.

²⁾ Tamže M I 28. Opis poslaný dolnorakouským rytířstvem 8. května 1615 rytířskému stavu hornorakouskému.

1579 byly sloučeny v jeden a jejich podmínky stíženy tak, že místo dvacetiletého šlechtictví se nyní vyžadovalo, aby uchazeč o stavovství byl manželského a šlechtického původu až do třetího kolena a prokázal to písemnými dokumenty.¹⁾ Třetí odstavec starého řádu o povinné účasti ve válečných výpravách byl beze změny přejat jako druhý článek nového řádu. Ustanovení starého čtvrtého článku bylo zařaděno jako třetí článek do nového řádu a doplněno tak, že kdo se hned v zemi nezakoupí, má složití podle svého jmění a dohody se stavovským výborem určitou částku na obvyklé úroky do rukou stavů, ale berně má platit stejně, jako by měl pozemského statku za 10 liber. Jako čtvrtý článek bylo do nového řádu přejato ze starého šestého článku jediné ustanovení o sňatcích nových členů zemských stavů. Text pátého článku byl převzat téměř slovně z osmého odstavce starého řádu. Šestý článek jedná o zákazu městských živností a jiných zaměstnání rytířského stavu nedůstojných; jeho text je pozměněná část bývalého šestého článku. Sedmý článek zakazuje novým členům stavů, aby se nevyvyšovali nad starožitné rody; kdo by proti tomu jednal, toho aby zemský podmaršálek napomenul jednou, dvakrát, po třetí však aby to oznámil jeho stavu, který se usnese o dalších opatřeních. Je to podstatně rozšířená část bývalého devátého článku. Osmý článek nového řádu obsahuje ustanovení o vlastním přijímání, jehož usnesení musí podepsat nejméně 20 členů ze starožitných rodů. Poslední, devátý článek říká, že se nikdo nemá představit stavům, dokud nevydal zemskému podmaršálku reversu, nepředložil mu potvrzení, že je zapsán v gültbuchu a nezapltil předepsané taxy stavovským sekretářům.

Tento dolnorakouský řád se stal v obou stádiích svého vývoje, z r. 1579 i 1616, vzorem, podle kterého si druhé země rakouské s většími nebo menšími odchylkami pořizovaly své řády.

¹⁾ „Erstlichen solle derjenige, so zu einem Landmann angenommen zu werden gedenkt und begehrt, in den dritten Grad ehelich und adelig geboren, als dass sein Vater und Mutter, seine beide Ahnherren und — Frauen nobilitierte Personen sein, darumbener dann briefliche Instrumenta vorzulegen schuldig“.

4. Přijímání do stavu rytířského v Horních Rakousích.¹⁾

Poměr měšťanů obdařených erbem a šlechtictvím v Horních Rakousích k rytířskému stavu prošel podobným vývojem jako v českých zemích a v sousedních Dolních Rakousích, a stejně jako u nás, vznikaly i tam nevole a třenicе mezi chudnoucí drobnou šlechtou a zbohatlými měšťany. Dlouho trvající spory ukončil na čas císař resolucí z 13. prosince 1568, kterou bylo jasně rozhodnuto, že se všichni měšťané, kteří dostali od císaře šlechtictví a zakoupili se na pozemských statcích v zemi, stejně jako všichni jiní do šlechtictví povýšení, musí trvale zřící všech městských řemesel a živností a žítí jako skutečná šlechta.²⁾ Podle toho se pak držitelé pozemských statků městského původu počítali mezi šlechtu a jejich statky se zapisovaly do gültbuchu do rytířské rubriky,³⁾ podobně jako se u nás v XV. století a na počátku století XVI. erbovní měšťané zakupovali na venkovských statcích a vcházeli s nimi do desk už jako příslušníci rytířského stavu, jestliže vzali odpuštění od městského stavu.

Vzpomeňme si na první léta Ferdinandovy vlády v Čechách. Král potřeboval tehda vojska proti Turkům a stavové mu povolili na sněmu velkou částku peněz, kterou měli vybrat mezi sebou podle majetku, a to každý stav jednu třetinu. Protože však majetek stavů nebyl celkově stejný, byla i kvota na jednotlivce připadající v každém stavu jiná. A tu se stali erbovní měšťané se

¹⁾ V zemském archivu hornorakouském v Linci jsem pracoval v létě 1923. Za laskavou pomoc děkuji pp. zemskému archivnímu radovi Dr. Eduardu Strassmayrovi a zemskému archiváři Dr. Erichu Trinksovi, zejména však řediteli Dr. Ignáci Zibermayrovi, který mi ochotně zapůjčil vybraný materiál do státního archivu ve Vídni.

²⁾ Hornorakouský zemský archiv v Linci, A VI 11, Nr. 4. — Odpověď stavů poslům sedmi hornorakouských měst z 29. dubna 1575, v níž je císař. resoluce z 13. prosince 1568 obšírně citována.

³⁾ Tak na příklad „Verzeichnüs aller Landleuten den dreien Ständen des Erzherzogtums Oesterreich ob der Enns, fürstl. Dt. Erzherzog Carl von Oesterreich etc. überschickt den 17. Tag aprilis anno etc. im 1566“. (Tamže, M I 64/7) zahrnuje v třetí rubrice, t. j. v rytířském stavu také měšťany a obyvatele z měst, pokud mají pozemské statky zapsány v gültbuchu.

svými pozemskými statky předmětem prudkých sporů mezi městy a rytířstvem, neboť obě strany by je byly rády zdanily ve svém stavu, aby tak zvětšily svůj celkový majetek a snížily kvotu připadající na jednotlivé své příslušníky. Podobné poměry shledáme i v Horních Rakousích, kde si stavové stěžují, že měšťané a obyvatelé měst mají také pozemské statky, s kterými se však táhnou do měst.¹⁾

Zásadní tyto rozpory se však nedaly trvale vyřídit císařskou resolucí z roku 1568, ba naopak její ustanovení roznítilo svým výkladem nové hádky, které po léta vyplňovaly sněmovní jednání hornorakouských stavů. Kdežto oba urození stavové žádali císaře, aby vydal zvláštní listinu na potvrzení sněmovní resoluce z roku 1566, intervenovala zase města u dvora a dovolávající se svých privilegií, žádala, aby byla ponechána při svém právu zakupovat pozemské statky. Zatím se stavové v Linci dověděli o dolnorakouském řádu, jak přijímat cizozemce za obyvatele, který byl 10. února 1572 císařem potvrzen, a sepsavše podobný řád, předložili jej 19. ledna 1573 císaři, žádající v druhém spise, aby měšťané vydali pozemské statky, nebo se zřekli městských živností. Města nelenila a podala císaři „ein kleines Schriftl“, aby je vyslyšel, než rozhodne. Císař odložil věc na nějaký čas, a stavové se zle pohněvali na města, že prý je chtěla očernit u dvora. Zástupcové sedmi měst podali stavům 13. února 1574 obšírný omluvný spis, v kterém zevrubně vysvětlili stanovisko měst. Proti řádu o přijímání cizozemců do země — a implicity také erbovních měšťanů do stavu rytířského — nemají žádných námitek, ježto se jich to netýká, pokud však jde o jejich pozemské statky, kterých by se měli vzdát, tomu odporují, ukazující na Dolní Rakousy, kde má měšťanstvo zvláštní rubriku v gültbuchu, a co kdo z nich koupí na zemi, s tím že se bez překážky zapisuje do městské rubriky. Zástupcové měst navrhovali, aby se to tak zařídilo i v Horních Rakousích, protože nechtějí se tlačit se svými statečky mezi rytíře, ani se jim

¹⁾ Tamže, A VI 4. — Zpráva stavů arc. Karlovi ze 17. dubna 1556: „... Bürger und Inwohner von Städten, so auch Landgüter und gültten im Lande haben und davon zu denselben Städten gemeines Mitleiden tragen...“.

nechtějí rovnat. A ostatně po vší německé říši a ve všech královstvích a zemích mělo měšťanstvo vedle svých městských živností pozemské statky, které mohlo svobodně kupovat. Také hornorakouská města dostala na to svobody od rakouských knížat, všechny smlouvy mezi stavy a městy zněly na pozemské statky měst, císařská resoluce z roku 1568 jim toho prý nezakazuje, a ani v Dolních Rakousích císař nedovolil stavům, aby v tom městům bránili. Konečně připomněli zástupcové měst stavům, že jejich svobodné domy v městech byly kdysi také měšťanské, ale teprve časem se osvobodily. Z toho všeho vysvítá, že města mohou kupovat pozemské statky a nemusejí se vzdát těch, které už mají, jako se stavové nevzdají svých svobodných domů v městech. Kdyby se však přece měla zřici svých statků, museli by stavové prodat své domy v městech a hlavně zanechat prodávání vína, což je „ohnemittl ein Hantierungsgewerbe“.¹⁾

Když stavové nechtěli uznat oprávněnost městských požadavků a chtěli také revers od erbovních měšťanů,²⁾ podali jim zástupcové měst v březnu 1575 obšírnou repliku, v které znova navrhovali, aby se v gültbuchu zřídila zvláštní rubrika pro městský stav — tak jako to mají města v Dolních Rakousích — a aby se do ní zapisovaly pozemské statky v rukou městských. Kdo by pak se chtěl navždy odřici městských živností a řemesel a chtěl se stát členem stavů (Landmann), ten se má ohlásit u stavů, ale jako domácí člověk nemusí dávat revers, který se má vyžadovat jen od cizozemců.³⁾

Stavové odpověděli městům 29. dubna 1575, že rádi dopřejí měšťanům se šlechtickou svobodou jejich pozemských statků, které mají aspoň 15 let, s podmínkou, že se ten, kdo má toho statku za 30 liber nebo více, navždy odřekne městských živností a bude živ

¹⁾ Hornorakouský zemský archiv v Linci, A VI 11, Nr. 1. — Obšírné memorandum sedmi měst hornorakouských podané 13. února 1574 oběma vyšším stavům, v němž se mluví též o podání vyšších stavů císaři ze 17. ledna 1573.

²⁾ Psali o tom městům 31. března 1574 (tamže M I 11) a císaři 2. dubna 1574 (tamže M I 12). Srov. též akta tamže pod sig. A VI 20.

³⁾ Hornorakouský zemský archiv, A VI 11, Nr. 3. — Orig. presentovaný 8. března 1575.

podle šlechtického řádu a účastní se válečných výprav jako ostatní stavové. Nemá-li však toho statku ještě 15 let, musí zanechat městských řemesel a živností bez ohledu na velikost statku. Kdo by nechtěl vzítí odpuštění od městského stavu a připojit se k rytířskému, musí do roka prodat své pozemské statky, a to nikoliv osobám městským — vyjma krevní přátele — nýbrž někomu z vyšších stavů.¹⁾

Je jasno, že nebylo snadno sjednotit tato dvě stanoviska a císař marně prostředkoval domlouvaje oběma stranám. Stavům doporučil 26. března 1576 rozumné ohledy k městům, „welche deshalb befreit sind und sich derselben Freiheiten nicht gern so plötzlich begeben werden“, a městům zase domlouval, aby ustoupila a podrobila se sněmovní resoluci.²⁾ Po dlouhém prostředkování císařských komisařů zvítězilo většinou stanovisko stavů, kteří se 15. března 1577 císaři poděkovali,³⁾ a od té doby se šlechtickým osobám z městského stavu, pokud nebyly přijaty do rytířského stavu, ne-li zabraňovalo, tedy velmi ztěžovalo nabývání pozemských statků, stejně jako v Dolních Rakousích.

Vůbec příklad dolnorakouských stavů působil ve všech rakouských zemích na utváření poměru rytířského stavu k měšťanům obdařeným erbovním listem a šlechtickou svobodou. Tak se stal dolnorakouský řád o přijímání do stavů vzorem, podle kterého byla sepsána „des löbl. Herrn- und Ritterstandes des Erzherzogtums ob der Enns Ordnung, darauf hinfiuro die Landleute angenommen werden sollen“, kterou přijali stavové na sněmu v Linci 8. dubna 1596.⁴⁾

V úvodu tohoto řádu říkají stavové — zcela podle dolnorakouského vzoru — že se vztahuje „allein auf diejenigen Personen und neuen Edelleute im Lande, so erst zu Landleuten

¹⁾ Tamže, A VI, Nr. 4. — Koncept o 6 listech.

²⁾ Tamže, M I 13. — orig. o 4 listech.

³⁾ Tamže, M I 13. — Souč. kopie.

⁴⁾ V hornorakouském zemském archivu je sub A VI 6 originál v žluté pergamenové vazbě o 6 listech, s 18 přítisťnými pečetěmi ve 2 řádcích. Mimo to je tam uchován téměř současný opis, na jehož rubu je poznamenáno: „...x...1596 jährig., als erste o. ö. Landmannsordnung“. Jiné tři souč. kopie jsou tamže, M I 21.

angenommen und in einen oder anderen Stand zu treten begehren“, a kdo vyhovuje podmínkám řádu, že může, ale nemusí být přijat. Podmínky jsou shrnuty v devět odstavců, zcela shodně jako v dolnorakouském řádu z roku 1579. První tři odstavce jsou z něho převzaty slovně, také čtvrtý, který je rozmnožen jenom dodatkem, že nově přijatý obyvatel, než se do roka zakoupí v zemi, musí platit daně, jakoby už měl statku za 10 liber. Pátý až osmý odstavec jsou slovně převzaty stejně jako devátý, kde se připojuje podle domácího zvyku, aby vedle reversu učinil nově přijatý člen stavů ještě slib rukou dáním presidentu stavovského shromáždění, a stavovskému sekretáři se ukládá, aby vedl řádnou matriku přijatých stavů.¹⁾

Když však někteří noví stavové zapomínali na své reversy a neplnili převzatých závazků, vznikala mezi starožitnými rody nevole a nespokojenost s nedostatečným řádem,²⁾ a pomýšlelo se na novou redakci. Stavové se doslechli, že v Dolních Rakousích se usnesli o novém řádu, a psali proto do Vídně 22. května 1613, žádajíce o nový řád.³⁾ Ale zpráva se ukázala mylnou.⁴⁾ Teprve po dvou letech, když hornorakouské rytířstvo žádalo 2. května 1615 dolnorakouský stav rytířský, aby mu poslal řád, o němž se právě byl usnesl,⁵⁾ poslali z Vídně 8. května text nové redakce,⁶⁾ která se pak stala téměř slovným podkladem pro hornorakouský řád, který stavové přijali 14. června 1615 na sněmu v Linci. Tak se podmínky

¹⁾ Podle tohoto nařízení vznikla jednak „Lista derjenigen Geschlechter, so sich vor dem 1596. Jahr in diesem Erzherzogtum Österreich ob der Enns in löbl. Ritterstand befunden“ (Tamže, A VI 14) a „Matricula oder Specification der löbl. Landesmitglieder von Herrn und Ritterschaft des Erzherzogtums Österreich ob der Enns“ (Tamže M I 21), která obsahuje zápisy v chronologickém pořádku, počínající rokem 1596. První zápis je: „Siegmond Viehrer von Plöckhing, angenommen in den neuen Ritterstand den 8. april 1596 und hat den Revers geben unter eodem dato“. Celkem je 107 zápisů až do 24. února 1684.

²⁾ Panský stav o tom píše 8. dubna 1606 rytířskému (Tamže, M I 22).

³⁾ Tamže, M I 23.

⁴⁾ Zpráva dolnorakouských stavů z 14. července 1613 (Tamže, M I 24).

⁵⁾ Tamže, M I 27.

⁶⁾ Tamže, M I 28.

pro přijímání nových rytířů v Horních Rakousích zcela připodobnily řádu dolnorakouskému.¹⁾

5. Přijímání do stavu rytířského v Štýrsku.²⁾

Také v Štýrsku rozhodovali stavové otázkou, patří-li ten či onen držitel svobodného pozemského statku mezi ně, podle toho, byl-li zapsán se svým statkem do register řečených gültbuch³⁾ a teprve na sněmu roku 1563 se usnesli, že jedině ti se mají považovati za stavy, koho stavové přijmou mezi sebe a vydají mu o tom zvláštní list, řeč. Landmannsbrieif nebo Landmannsschein.⁴⁾ Ale

¹⁾ Ještě na sněmu 12. února 1628 v Linci se oba vyšší světští stavové usnesli, že platí řád z r. 1615 (Tamže, M I 31).

²⁾ V štýrském zemském archivu mi velmi laskavě usnadnili výzkum na jaře 1928 ředitel Dr. Max Doblinger a zemský archivář Dr. Karel Hafner, zejména tím, že se mi zapůjčil osobně vybraný materiál do státního archivu ve Vídni, což zde s upřímným díkem kvituji.

³⁾ Stavové potvrdili Fabianu Attingerovi 2. července 1564, že je jejich členem: „...dass Fabian Attinger einen Untertanen, welcher ihm 4 Shilling Pfenning dient, im Lande hat, mit dem er auch neben anderen seinen Gülden im Gültbuch verschrieben ist“. (Štýrský zemský archiv, Ständisches Archiv, Abt. Landstände, Schuber 2, Heft 39. Koncept).

⁴⁾ V štýrském zemském archivu je od té doby zachována velmi bohatá sbírka konceptů těchto Landmannsbrieifů, a to jednak v odd. Landmannschaftsakten, jednak v odd. Landstände. V obou těchto odděleních jsou také uloženy koncepty reversů, příznávacích to listů k zemi, jejichž originály jsou zachovány ve zvláštním odd. Landmannschaftsreverse. — Formální přijímání do stavu zavedené roku 1563 dosvědčuje mimo jiné zpráva podaná 22. ledna 1571 arciknížecím komisařům o vrchním sekretáři stavovském Matouši Ammanovi: „...ein ehrsame Landschaft anno im 63. einen gemessenen Weg vorgeschrieben hat, welche für Landleute erkannt werden sollen“ (Tamže, Landstände, Schuber 2, Heft 39). Od té doby se vždy mluví o tom, jde-li o přijatého člena stavů, na př. 19. července 1566 se ptá dolnorakouská vláda štýrských stavů: „ob Andre Strasfelder, Kellermeister alhier, ein angenommener Landmann sei oder nicht“ (Tamže, Landmannschaftsakten, Bd 1., Nr. 2b) nebo 29. srpna 1569: „ob Georg Fleischmann, röm. kais. Mt. Bauzahlmeister der windischen Grenzen, in diesem Lande ein angenommener Landmann

jako se v Čechách ještě v první polovině XVI. století někteří zbohatlí erbovní měšťané zakoupili na pozemských statcích a zvolivše si sami erb, psali se podle svého sídla a snažili se vplynout nepozorovaně mezi šlechtu — ač se v té době už formálně přijímalo do rytířského stavu na sněmech — tak si i v Štýrsku stěžoval arcikníže Karel stavům 28. prosince 1567, že mnozí nemajíce ani starodávným původem, ani zvláštním privilegiem práva užívat červeného vosku, činí tak a píšíce se „von“, „zu“ nebo „auf N“, dávají si šlechtické přídomky, což je na újmu nejen starobylým rodinám šlechtickým, ale i arciknížeti, který jako panující kníže sám uděluje podle zásluh takové výsady.¹⁾

Stavové poděkovali arciknížeti 21. ledna 1568 za jeho péči o přetržení tohoto vzrůstajícího se zlořádu a prosili, aby to pod přísnými tresty zakázal. Vyslovili však přesvědčení, že se tím zajisté nezamýšlí bránit stavům, aby se jmenovali a psali podle svých zámků, panských sídel a statků, tak jako se děje všude jinde, a prosili zároveň, aby arcikníže, zejména však císař nepovyšovali lidi, kteří by nebyli šlechtického původu, anebo si toho nezasloužili rytířskými skutky a službami.²⁾

Ale teprve na sněmu ve Štýrském Hradci 20. února 1609 se stavové usnesli o řádu, jak přijímat za obyvatele do rytířského stavu, a shrnuli podmínky, kterým musil žadatel vyhovět, do pěti bodů stylisovaných místy téměř slovně podle dolnorakouského řádu z roku 1579.

1. Nově přijatý rytíř musel byti manželského a poctivého pů-

seie“ (tamže, Landstände, Schuber 4, Heft 41). — Srov. též Arnold Luschin-Ebengreuth, Studien zur Geschichte des steirischen Adels im XVI. Jahrhunderte (Mitteilungen des histor. Vereines für Steiermark, XXIII. Heft, Graz 1875), str. 10 sq.

¹⁾ Štýrský zemský archiv, Ständisches archiv, Abt. Landstände, Schuber 3, Heft 40. Orig.

²⁾ Tamže, koncept. Stavové prosili „dass Ihr fürstl. Dt., auch zuvorderist die röm. kais. Mt. dahin bedacht wären, dass sie diejenigen, so nicht von Adeligen herkommen und stammen, oder solches mit ehrlichen ritterlichen Taten und Diensten billigerweise verdient und fähig seien, nicht darzu befördern oder begaben...“

vodu, a aspoň po otci urozený, nebo nejméně už dvacet let v šlechtictví, které však musel získati rytířskými válečnými nebo jinými službami prokázanými domu rakouskému a zemi štýrské, měl také předložiti vysvědčení, že nikdy za svého života neprovozoval městských živností, ani řemesel, ani se jich neúčastnil. To vše měl sám přednésti na sněmu, kamž měl přijíti s jedním nebo se dvěma svými přáteli ze šlechty.

2. Neúčastnil-li se dosud žádné válečné výpravy, ani se jinak poctivě a rytířsky nezasloužil o dům Rakouský anebo zemi štýrskou, a bude-li přece pro jiné své zásluhy přijat, bude povinen účastniti se osobně nejbližšího válečného tažení.

3. Má se zakoupiti v zemi na statku v ceně nejméně za 50 liber a zapsán býti v g ü l t b u c h u; nemohl-li by však takového statku získat, má uložit v zemské berni 10.000 zl. na obvyklý úrok do té doby, než se zakoupí, a má z těch peněz platit kontribuce. Bude-li přijat, a sezná-li se, že zatím prodal svůj statek, anebo těch 10.000 zl. že mu bylo vráceno, ztratí právo hlasu na sněmu, což platí ostatně o všech ostatních obyvatelích, kteří nejsou v zemi usedlí, zejména však o těch, kteří se teprve nedávno dostali mezi stavy a nesplnili závazku, že se do dvou let v zemi zakoupí.

4. Nově přijatý obyvatel se nemá vyvyšovat nad domácí starožitné rody, nýbrž skromně se k nim chovat a zavázat se reversem, že bude tento řád zachovávat.

5. Protože se tento řád nevztahuje na starobylé rodiny domácí a z ostatních zemí rakouských, nýbrž na rodiny, které teprve nedávno získaly šlechtictví, nemají se členové těchto novožitných rodin domnívati, budou-li přijati v některé z rakouských zemí, že se již tím stanou také obyvateli v Štýrsku, jak to platí o rodech starožitných.¹⁾

¹⁾ Tamže, Landmannschaftsakten, Schuber 1a (1569—1791) — „Erstlichen solle derjenige, so zu einem Landmann in den Ritterstand einzukommen begehrt, von beiden Banden ehelich und von ehrlichen Eltern, desgleichen auch zum wenigsten vom Vater edl geboren oder doch von 20 Jahren her nicht allein nobilitiert sein, sondern auch seine Adlsfreiheiten entweder durch redliche Kriegs- oder andere... vornehme Dienste... erlangt...“.

6. Přijímání do stavu rytířského v Korutanech.¹⁾

Korutanští stavové teprve na sněmu 17. února 1591 sepsali podle vzorů, které si vyžádali ze sousedních zemí „Ordnung, wie es in diesem Erzherzogtum Kärnten mit Annehmung der Herren und Landleute künftig solle gehalten werden“,²⁾ kterýžto řád se vztahoval, jak již jeho titul ukazuje, jediné na nové šlechtice, kteří se chtěli dostat mezi stavy. Pokud tito v zemi noví šlechticové jsou již stavy v Štýrsku nebo v Krajině a získali v Korutanech dědictvím, sňatkem nebo koupí pozemský statek a chtějí se tam státi také stavy, mají se jen písemně ohlásit u stavů, a budou „unbedenklich für ein Mitglied erkannt und angenommen, also auch in die Landtafel³⁾ ihrem Stand, Geschlecht und Herkommen gemäss unter ihre gebührliche Stelle und Rubrikeingeschrieben werden und wie andere Landleute sich der Freiheiten und Gebräuche zu behelfen haben“. Ani revers k zemi nemusí dávat!

Jinak je tomu s novými šlechtici, kteří nejsou ani v Štýrsku, ani v Krajině členy stavů. O těch se výslovně říká, že pozemský statek, který snad mají v Korutanech, nečiní jich stavy, takže je zcela v moci stavů, chtějí-li je přijati mezi sebe. Řád však již s počátku vylučuje Neněmce — „darunter aber die Personen fremder Nation und Sprachen, sonderlich Ungarn und Wäl-

¹⁾ Za laskavé usnadnění výzkumu v stavovských archiváliích korutanských i kraňských děkuji řediteli zemského archivu v Celovci, prof. Dru Martinu Wuttemu, zejména však ředitelům státního archivu vídeňského, min. radům Dru Oskarovi Mitisovi a univ. prof. Dru Ludvíku Bittnerovi, kteří mi s přátelskou ochotou sprostředkovali obtížné vypůjčení archiválií z Celovce do Vídně.

²⁾ Korutanský zemský archiv v Celovci, Schublad 202, Fasz. 1/1. Zrušený originál, jehož užito jako konceptu, a originál pergamenový ve formě knihy velkého formátu o 4 listech se 14 přítisťnými pečetěmi.

³⁾ Když se roku 1788 jednalo o pořad stavů při schůzích, byl pořízen „Verzeichnis deren adelichen Familien vom Fürsten-, Grafen-, Freiherren- und Ritterstand, wie solche in Kärnten vermög ständischer Landesmatrikul oder Landtafel vom Jahr zu Jahr die Landmannschaft überkommen haben“. Nejstarší zápis je ke dni 17. února 1596, kdy byl přijat „Herr Andree Weiss zu Schmelzhofen“.

lische ausgeschlossen und zu Mitgliedern nimmermehr sollen zugelassen werden“ — podobně jako štyrští stavové odmítli roku 1585 přijmouti do země do rytířského stavu dva Neněmce a odpověděli arciknížeti Karlovi na jeho přímluvu za ně, „dass fremde ausländische Nationen — ausserhalb der löblichen teutschen — in ihre Mitte keineswegs sollen gezogen werden.“¹⁾ Proto také čteme v štyrských „Landmannsbriefech“, že žadatel byl přijat „auch in Ansehung seines Standes und erkannten teutschen redlichen Gemütes“.

Podmínky přijetí shrnuje korutanský řád v šest článků, očitelně podle dolnorakouského řádu z 1. dubna 1579, jehož text se místy přejímá téměř slovně. Korutanské zřízení ustanovuje:

1. Kdo se chce dostat mezi stavy a písemně jich o to požádá, musí býti manželského původu z šlechtických rodičů a důstojně žíti podle svého stavu.

2. On sám nebo jeho rodiče manželsky zrození musí býti nejméně 30 let v šlechtickém stavu, což má prokázat písemnými dokumenty.

3. Ukládá se mu účast ve válečné výpravě, zcela podle třetího článku dolnorakouského řádu z roku 1579.

4. Čtvrtý článek je téměř slovně převzat, jenom že ukládá nově přijatým povinnost zakoupit se v zemi nejméně 12 librami místo 10.

5. Také pátý článek je téměř slovně opsán.

6. Šestý, sedmý a osmý článek starého dolnorakouského řádu nebyly vůbec přejaty, snad proto, že vlastně neobsahovaly podmínek přijetí, nýbrž připomínaly členům rytířského stavu některé jejich stavovské povinnosti, zejména pokud jde o nerovné sňatky. Teprve poslední, devátý článek řádu z roku 1579 byl převzat, pozměněn jako šestý odstavec korutanského zřízení, aby se nově přijatí stavové nevyvyšovali nad starodávné rody a ve všem aby plnili své povinnosti k zemi, „was ein getreues Mitglied dem lieben Vaterland zu tun schuldig.“ Kdo bude přijat, dostane o tom „im Namen einer ehrsamen Landschaft

¹⁾ Štyrský zemský archiv, Landmannschaftsakten, Fasz. 1, Nr. 5. Koncept.

einen schriftlichen Schein unter der Herren von Ausschuss und anderer Herren und Landleute Handschrift und Petschaftsverfertigung“ a sám vydá revers k zemi. Na konec se vyhrožuje tomu, kdo by se nezachoval podle tohoto zřízení, souložil s lehkými ženštinami, žil s nimi v společné domácnosti, anebo se jinak dopustil prokázané manželské nevěry, že bude navždy vyloučen z obce stavovské.

Tekst tohoto řádu přečetl purkrabí ve sněmu 4. března 1591, ale na návrh solnohradského vicedoma Jiřího Zikmunda z Neuhausu byl elaborát nejprve předložen výboru, který se o něm uradil a předložil pak sněmu své dobré zdání. Bohužel se nezachoval protokol o poradách výboru z roku 1591, takže o vlastním jednání nic nevíme. Ze sněmovních protokolů se však dovidáme, že 14. března došlo ke čtení nového řádu ve sněmu, který byl jenom slabě navštíven, takže se hlasování muselo odložit do příští schůze. To se stalo až na sněmu zahájeném v Celovci 2. března 1592, kdy v sezení 5. března byl elaborát všemi stavy přijat.¹⁾

Toto zřízení platilo téměř čtvrtstoletí až do roku 1616, kdy se stavové na sněmu 26. února v Celovci usnesli o novém řádu, který v něčem pozměnil a doplnil stará ustanovení z roku 1591. Dříve již byla pozměněna podmínka o zakoupení se v zemi, neboť podle usnesení stavů na sněmu dne 10. června 1611 nemohl býti nikdo mezi ně přijat, kdo se v zemi nezakoupil na pozemském statku nejméně za 30 liber.²⁾

V nové redakci z roku 1616³⁾ byly první dvě podmínky řádu z roku 1591 staženy v první článek nového zřízení, který ustanovoval, že kdo se chce státi členem stavů a žádá jich za přijetí, má býti do třetího kolena manželského a šlechtického původu, takže jeho rodiče i prarodiče musí býti již šlechtictvím obdařeni, což má prokázat dokumenty. Jako druhý článek byl slovně převzat text třetího odstavce starého řádu o povinné účasti ve válečné výpravě. V třetím článku nového zřízení je vyslovena povinnost zakoupit

¹⁾ Podle opisů, které pořídil Dr. von Jaksch a které mi byly laskavě zapůjčeny ředitelstvím korutanského zemského archivu.

²⁾ Korutanský zemský archiv, Schublad 202, Fasz. 1/1. Souč. záznam.

³⁾ Tamže.

se v zemi, a to pozemským statkem nejméně za 50 liber ve lhůtě jednoho roku. Nezakoupil-li by se, má složit 10.000 zl v úřadu zemského výběrčího na obvyklé úroky do té doby, než se v zemi zakoupí, a šestinu z úroků má dávat na zemské berně. Tato podmínka se týkala také těch, kdož byli přijati už před novým zřízením a měli se v zemi zakoupiti pozemským statkem nejméně za 30 liber, dosud toho však nevykonali; ti se měli nyní v zemi zakoupit nejpozději do dvou let. Dokud se tato podmínka nesplnila, neměl nikdo hlasu v stavovských schůzích.

Jako čtvrtý článek nového zřízení bylo slovně převzato z dolnorakouského řádu z roku 1615 ustanovení o sňatku nových rytířů. Kdežto však v Dolních Rakousích vyžadovali podle starého řádu z r. 1579 od přijatých rytířů, byli-li už ženati, aby jejich manželka byla z panského nebo z rytířského rodu, a totéž jim ukládali pro případ, že by se teprve budoucně oženili, spokojili se dolnorakouští stavové v roce 1615 a podle nich korutanští stavové mírnější podmínkou, která vyžadovala od nových rytířů, budou-li se ženiti, aby si vyvolili manželky „aus den adeligen Geschlechtern der Landleute“. Kdo by jednal proti tomu a oženil se „mit einer unadeligen oder aber seiner Dienerin, die seinem Stande nicht gemäss,“ má ztratit své stavovské právo a má být vyloučen ze všech stavovských shromáždění. Dopusť-li by se toho někdo ze starožitných rodů, poklesne sám i jeho děti poslé z takového manželství mezi rody novožitné.

Pátý článek o zachovalosti nových rytířů, obsahující také záповěd městských živností a řemesel, byl slovně převzat z pátého odstavce starého řádu a doplněn jen trestním ustanovením, kdo se proti tomu proviní, že bude vyloučen ze všech stavů a podle provinění stavy potrestán, kterážto klausule byla slovně převzata z šestého bodu dolnorakouského řádu z roku 1615.

Šestý článek byl redigován ze dvou předloh, a to první část zapovídající nově přijatým stavům vyvyšovat se nad starožitné rody byla téměř slovně převzata ze sedmého článku dolnorakouského řádu z roku 1615, druhá část vypočítávající povšechně povinnosti nových rytířů k obci stavovské byla přepsána slovně z šestého článku starého řádu korutanského.

Nové zřízení mimo to ustanovuje, že noví stavové — pokud nemají obyvatelského práva v některé ze sousedních zemí rakouských — po dvacet let nemají zastávat žádných úřadů v zemi. Ze starého řádu korutanského z roku 1591 bylo také přejato slovně ustanovení o písemném potvrzení, kterého se nově přijatým stavům dostane od stavovského výboru o jejich přijetí do země, a o reversu, který mají nově přijatí vydati zemi. Doplněk tohoto odstavce byl přepsán z dolnorakouského řádu z roku 1615, kde se ukládá, že usnesení stavů o přijetí někoho do země musí podepsat mimo jiné nejméně 20 členů starobyklých rodů domácích, omezen však tím, že se na jednom sněmu směli přijmouti nejvýše dva noví stavové. Také ustanovení o neplatných votech při hlasování bylo slovně opsáno z osmého článku dolnorakouského řádu z roku 1615. Konečné pak klausule o trestu těch, kdož se proti zřízení proviní, jsou slovně přejaty ze starého řádu korutanského.

Sotva se však stavové usnesli o tomto zřízení, už se jim zdálo, že jsou „etliche Punkte etwas bedenk- und disputierlich“, takže je nutno „nicht allein über dieselben zu Verhütung künftiges Missverständs und Disputats eine fernere bessere Erläuterung zu tun, sondern deren auch ein Mehreres anzuhängen“. Stavové se tedy usnesli na sněmu v Celovci dne 16. prosince 1617 o doplňku svého zřízení¹⁾ v tom smyslu, že oněch 20 let, po která nově přijatí stavové nesmějí zastávat v zemi žádných úřadů, nejsou-li už starými obyvateli v sousedních zemích rakouských, se vztahuje nejen na členy přijaté podle tohoto nového zřízení, nýbrž i na všechny stavy, kteří se jimi stali — „seit Anfangs aufgerichter Landtafel,²⁾ nämlich de anno 1591 bis anher“. Podstatného zmírnění se dostalo této přísné podmínce dalším dodatkem: „Doch sollen diese 20 Jahre nur auf die fremden Einkommenden verstanden, die gebornen und um eine löbl. Landschaft wohlverdienten Landeskindern aber darunter nicht begriffen, sondern dieselbe nur 10 Jahre lang, doch auch nach ihren habenden Qualitäten von obgemeldten Ämtern ausge-

¹⁾ Korutanský zemský archiv, Schublad 202, Fasz. 1/1.

²⁾ Srov. výše pozn. 3. na str. 61.

schlossen sein“. Tento doplněk byl podle usnesení sněmu z roku 1618 inserován do nového zřízení a „mit der Herren und Landleute Handschrift und adeligen Wappenpetschaften bekräftiget worden“.¹⁾

Zároveň byla určena taxa, kterou měli platit nově přijatí stavové, a to člen panského stavu, který dosud nebyl stavem ani v Korutanech, ani v žádné z ostatních čtyř dolnorakouských zemí, měl zaplatit zemským sekretářům taxu 200 zl., kdo už byl kdysi stavem v některé z těchto zemí, platil jen 100 zl., z rytířského stavu 100 zl., po př. 50 zl.

7. Přijímání do stavu rytířského v Kraňsku.

Politický život kraňských stavů můžeme dosti podrobně sledovat v sněmovních protokolech, které podle usnesení stavů z roku 1530 velmi pilně psali zemští sekretáři, zapisující často velmi obšírně i debaty předcházející vlastní usnesení.²⁾ Ačkoliv se již někdy krátce v XVI. století objevila na programu sněmovních jednání otázka, jaký je poměr měšťanů obdařených erbem a šlechtictvím k rytířskému stavu, došlo teprve na počátku XVII. století k sepsání podrobného řádu o tom.

Na sněmu v Lublani 12. března 1607 se totiž stavové usnesli o zřízení, jak přijímat nové stavy do země, „dardurch das ziemlich abkommene gemeine Wesen wiederumben über sich gerichtet, in vorigen alten Wohlstand gebracht und also mit Verleihung Göttlichen Beistands in sempiternum propagiert werden möchte.“³⁾ Podle tohoto řádu, jehož předlohou bylo bezpochyby zřízení korutanské, nemohl být nikdo přijat mezi stavy, kdo by nebyl poctivým šlechticem, v zemi usedlým na pozemském statku nejméně za 60 liber, kdo se nezasloužil o zemi a všeobecný prospěch, kdo nebydlí v zemi a nespříznil se s kraňskými stavy sňatkem nebo jiným počestným způsobem.

¹⁾ Korutanský zemský archiv, Schublad 202, Fasz. 1/1. Souč. záznam.

²⁾ August Dimitz, Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813. I, str. 299.

³⁾ Korutanský zemský archiv, Schublad 202, Fasz. 1/1. Opis pořízený r. 1738 z originálu.

Korutanský vliv se jeví ještě zřetelněji v druhém řádu, o kterém se kraňští stavové usnesli na sněmu v Lublani 16. ledna 1624.¹⁾ První článek jedná o stavu prelátském, obsahem dalších článků je „die Aufnehmung der neuen Landleute, darunter alle und jede fremder Nation, so nicht unter der röm. kais. Mt., unseres allergnädigsten Herrn und Erblandesfürsten, und des hochlöblichsten Hauses Österreich Jurisdiction und Gebiet sesshaft oder dero wirkliche Vasallen sind, allerdings ausgeschlossen“.

V druhém článku se ustanovuje, že se přijímání má dít na sněmu za přítomnosti nejméně 24 členů duchovních i světských stavů, při čemž se výslovně říká, že „darunter diesorts auch der Städte und Markte Abgeordnete zu verstehen sind“; nesmí se však na jednom sněmu přijmout více než dva noví stavové.

Třetí článek ukládá uchazeči o stavovství, který není dosud obyvatelem v žádné z dolnorakouských zemí, že musí být po otci i po matce manželského a šlechtického původu, což má prokázat listinami.

Obšírný je čtvrtý článek, který vyžaduje od nově přijatých stavů, aby se zakoupili v Krajině na pozemském statku nejméně za 60 liber a usadili se v zemi; komu by se to hned nepodařilo, má složit 5000 zl. na 4% v úřadu nejvyššího stavovského berníka (Generaleinnehmer einer ehersamen Landschaft) na tak dlouho, dokud se v zemi nezakoupí. Nesplní-li této podmínky, nemůže být zapsán do šlechtické matriky, ani se mu nevydá potvrzení o přijetí do země (Landmannsbrief) a nesmí se účastnit stavovských schůzí. K těmto dvěma bodům se dodatkem vysvětluje, kdo se ze starých rodů, které mají obyvatelské právo v sousedním Štýrsku a v Korutanech, chce dostat mezi stavy v Krajině a má tam pozemského statku za 60 liber, nebo položí 5000 zl. na 4% v úřadě nejvyššího stavovského berníka, má se písemně přihlásit stavům a bude přijat.

V pátém článku se připomíná, že žadatelé mají nejen být zasloužilí o zemi a o všeobecné blaho válečnými nebo jinými skutky,

¹⁾ Korutanský zemský archiv, Schublad 202, Fasz. 1/1.

ale i sňatkem a jinak spřízněni se stavy kraňskými. Kdyby se pak teprve po svém přijetí ženili, mají pojmouti za manželku dceru některého z domácích stavů, anebo aspoň jinou ženu manželského a šlechtického původu. Oženil-li by se se svou poddanou, anebo manželsky žil s cizí ženou, nemá se ani on, ani jeho děti takto pošle počítati k stavům. Dopustil-li by se toho někdo ze starobylých rodů a oženil-li by se s prostou dcerou nešlechtickou, poklesne se svými dětmi mezi rody novožitné; jestliže se však ožení se svou poddanou, ztratí i se svými dětmi stavovské právo.

Tekst šestého článku je slovně převzat z pátého článku korutanského řádu z roku 1591, rozšířen však větou, ukládající nově přijatým stavům, aby se vystříhali „der öffentlichen schandhaften Laster und höchstverbotenen liederlichen Beiwohnungen, dardurch der gute Name äusserist geschmälert würde.“ Jako závěr tohoto článku se připojuje úryvek z 6. článku řečeného korutanského řádu, všeobecně shrnující povinnosti nového člena stavů: „summarie alles dasjenige zu Friedens- und Unfriedenszeiten leisten und tun, was ein getreues Mitglied dem lieben Vaterland zu tun schuldig ist“.

V sedmém článku se zakazuje novým rodům, aby se nevyšovaly nad starobylé a po dvacet let aby se nepřipouštěly „zu denen höheren und vornehmeren Ämtern im Lande, da anderst taugliche Subjecta aus denen alten Geschlechtern — die den in allweg vorzuziehen und in Acht zu nehmen — vorhanden.“ Pak se ještě určují taksy za přijetí tekstem slovně převzatým z korutanského zřízení ze 17. ledna 1613 a na konec se stavové zavazují, že budou bdíti nad zachováváním tohoto řádu. A vskutku ještě v XVIII. století se kraňští stavové řídili těmito zásadami.¹⁾

¹⁾ Když se korutanští stavové ptali 1738 kraňských, podle jakých řádů přijímají mezi sebe, dostali odpovědi oba svrchu řečené statuty a na novou jejich žádost potvrdili jim kraňští „dass diese Statuta, quoad requisita, qualitates et conditiones, noch immer pro norma dienen und observiert werden“. (Zemský archiv v Celovci, Schublade 202, Fasz. 1/1).

8. Rytířský stav v zemích německých, rakouských a českých v XVI. století.¹⁾

V XVI. století zdá se míti rytířský stav ve většině středoevropských zemí téměř stejné postavení v stavovském státním zřízení, takže mnohé jeho znaky svou zdánlivou shodou svedly badatele k tomu, aby přenášeli poznatky získané podrobným studiem jednoho teritoria na poměry druhé země, nebo dokonce upřílišněným generalisováním se snažili jednotně charakterisovat nižší šlechtu v zemích střední Evropy. Pokusíme-li se však řešiti jednotlivé problémy z ústavního života rytířského stavu a seznámíme-li se blíže s jeho vnitřními dějinami, shledáme, že jsou velké rozdíly nejen v průvodních znacích nižší šlechty v různých zemích na počátku novověku, ale dokonce i v samotné podstatě rytířského stavu vůbec.

Zůstaňme hned u základního problému: co určovalo příslušnost k rytířskému stavu? Byl to osobní poměr ke knížeti země nebo věcná držba? A jaké povahy? Právě při řešení této otázky sahající hluboko k vlastnímu jádru rytířského stavu se jasně ukázaly omyly některých historiků, pokud neprávem přenášeli výsledky nabyté studiem jednoho teritoria na jiná území, hospodářským i politickým vývojem zcela odlišná, a při tom se ještě leckdy dopouštěli osudné chyby, že poznatky získané z ústavních, hospodářských a sociálních dějin jednoho teritoria ze XIV. století a z první poloviny století XV. ověřovali poměry jiného území z konce XVI. století, ba někdy dokonce ze století XVII. A často z neznalosti věcného obsahu termínů, kterých užívají nejen současné prameny, ale i speciální práce o jednotlivých zemích, dopouštěli se analogií z kořene falešných a ztotožňovali pojmy a instituce v zásadě rozdílné!

¹⁾ Z velmi bohaté literatury jsem užil vedle prací citovaných v jednotlivých kapitolkách zejména těchto: Georg von Below, Die landständische Verfassung in Jülich-Berg bis zum Jahre 1511 (Zeitschrift des bergischen Geschichtsvereines, Bd. 21 a 22, Bonn, 1885 a 1886). Druhá část této práce „Geschichte der direkten Staatssteuern bis zum geldrischen Erbfolgekrieg“ vyšla tamže roč. 26., 28. a 29. — Celek byl vydán také knižně pod společným titulem „Die landständische Verfassung in Jülich und Berg“ (3 díly, Düsseldorf, 1885—1891). Na konci této práce otiskuje Below asi 90 dokumentů od r. 1410 do konce

Je to asi tak, jako bychom chtěli v dějinách politického ústrojí jednotlivých národů a států činit dalekosáhlé úsudky o podobnosti nebo dokonce o shodnosti politických poměrů podle politických stran zcela náhodou stejně pojmenovaných, na př. kdyby nás povrchní shoda názvu „republikánské strany“ v USA s „republikánskou stranou“ v ČSR chtěla svést k identifikaci obou stran zásadně rozdílných! Zní to věru až absurdně. Zdá se mi však, že nejsme tak úzkostlivě citliví v úsudcích o minulých stoletích. Což se nedopouštíme podobné nepřesnosti, podkládající termínu „Rittersitz“ z XVI. století v západoněmeckých teritoriích stejný obsah jako rytířskému sídlu z XVI. a XVII. století v zemích východního Německa? A není to také poněkud pochybená metoda, hledáme-li pro stavovské ústavní poměry světských území nového Německa doklady a analogie v západních státech církevních, na př. v kurfiřtství kolínském, trevírském a j., přezírajíce různost jejich vývoje a politického složení? Nedopouští se i Below stejné chyby, mluvili o šlechtických registrech řečených „Ritterzettel“ nebo „Landtschaftsmatrikel“, které se někdy jmenovaly také „Landtafel“,

XVI. století jako doklady svého líčení. — Georg von Below, Landtagsakten von Jülich-Berg 1400—1610 (Publikationen der Gesellschaft für Rheinische Geschichtskunde XI., 1., 1400—1562, 2., 1563—1589, Düsseldorf 1595 a 1907). Vlastní edici uvádí Below na str. 1—155 obšírným pojednáním o sněmech v J.-B. od XV. stol. do roku 1538, kterýmžto rokem počíná teprve edice pramenů. — Georg von Below, Territorium und Stadt (Aufsätze zur deutschen Verfassungs-, Verwaltungs- und Wirtschaftsgeschichte). První vydání vyšlo r. 1900, druhé 1923. Pro naše thema jsou důležitá dvě pojednání: „Zur Entstehung der Rittergüter“, otištěné jenom v I. vyd. na str. 95—162, a „System und Bedeutung der landständischen Verfassung“, otištěné v I. vyd. na str. 163—282 a s malými změnami v 2. vyd. str. 53—160. — Martin Hass, Die landständische Verfassung und Verwaltung in der Kurmark Brandenburg während der Regierung des Kurfürsten Johann Georg 1571—1598, (Inaugural-Dissertation, Berlin, 1905). — Gustav Croon, Die landständische Verfassung von Schweidnitz-Jauer. (Zur Geschichte des Ständewesens in Schlesien), (Codex diplomaticus Silesiae, XXVII., Breslau, 1912). — Hans Spangenberg, Vom Lehnstaat zum Ständestaat (Ein Beitrag zur Entstehung der landständischen Verfassung), (Historische Bibliothek, XXIX., Berlin, 1912), kde je vzadu připojen seznam příslušné literatury.

a při tom se zmiňuje o zemských deskách v Čechách, dává se zmásti stejným jmenem?

Jistě nikomu z nás ani na mysl nepřijde, aby dokazoval některé sociální zjevy z polovice minulého století doklady z dnešních dnů! Příliš intenzivně cítíme, že se lidská společnost za tu dobu změnila. Zůstaňme u příkladu ze všedního života a vzpomeňme si na sociální postavení služek v rodinách našich dědečků a babiček a na jejich poměr k zaměstnavateli, a pohlédněme na dnešní pomocnice v domácnosti a jejich postavení v našich rodinách. Příklad je zajisté všem čtenářům tak jasný, že se zdá až příliš křiklavý! A není to stejně křiklavý anachronismus, jestliže Below ve své práci jako doklad svého všeobecného tvrzení, že v druhé polovině XVI. století velmi značná část držitelů rytířských statků není připouštěna k sněmování, cituje příklad z Brém z roku 1772? Nebo když tvrdí, že právo k sněmování (Landtagsfähigkeit) měl šlechtický držitel rytířského sídla, který musel své šlechtictví prokázat v XV. století čtyřmi předky, v XVI. osmi, kterýžto počet stačil většinou i v XVII. století a teprve v XVIII. stoupl na šestnáct, a při tom cituje pro XV. století zejména „statuty řádu sv. Huberta“ z roku 1444, pro následující století se dokládá ustanovením pro „rytířský karoussel“ při svatbě v Jülichu z roku 1535? A není to příklad ojedinělý! Což se nezměnila společnost od XV. století do počátku XVII.? Lze jen tak beze všeho klásti vedle sebe pojmy „rytířský stav“ z doby husitských válek a ze sklonku XVI. století? Což smí historik přehlížeti duchovní vývoj lidské společnosti v minulých stoletích, i když se obírá jen ústavními dějinami?

Přes leckteré metodické nedostatky tohoto druhu, které neudají pozornému čtenáři Belowova vyličení německého rytířského stavu v XVI. a XVII. století, tedy v době, kterou se obírá i náš článek, je obraz Belowem načrtnutý velmi cenný. Zejména dokladný materiál jím snesený je tak bohatý, že spolu s našimi prameny, užívá-li se ho opatrně, přispívá k správnější charakteristice středoevropského rytířstva na počátku novověku. Jako východiska svého výkladu můžeme tedy s prospěchem užití toho, co Below povšechně říká o německém rytířstvu:

„V novějších stoletích lze jasně poznati, co tvoří u rytířstva podklad jeho stavovství, neboť od XVI. století jsou už ve všech zemích rytířské matriky: statky, které jsou do nich vepsány, propůjčují svému držiteli — s určitými osobními předpoklady — stavovské právo (Landmannschaft). Tyto seznamy mají různá jména: Ritterzettel, Landtafel, nejčastěji však Landschaftsmatrikel, matriky vůbec. Ač se už dříve pořizovaly všelijaké seznamy lén, mannů a pod., zavádějí se od XVI. století tyto nové matriky, které mají charakteristickou známku, že se jich užívá jako průkazu při sporech o příslušnost k stavům. Jsou ovšem s počátku ještě velmi nedokonalé, neboť se tato instituce teprve vyvíjí. Tu a tam se dějí pokusy o její zdokonalení, jinde však trvalo to dosti dlouho, než si stavové vůbec opatřili uspokojivé matriky. Přesto můžeme říci, že od XVI. století slouží tyto matriky za měřítko pro zjišťování stavovské příslušnosti; byť od té doby právem, že jen ten rytíř může sněmovat, jehož statek je zapsán v matrice.

Musely se ovšem, jak jsme již výše řekli, splnit některé osobní podmínky. Povšechně můžeme říci, že se vyžadoval šlechtický stav, a to rozdílného stáří. V XV. století se žádalo od příslušníka rytířského stavu, aby se mohl vykázat jen 4 předky, v XVI. století se tento požadavek zvýšil už na 8 předků, kterýmžto počtem se stavové spokojovali většinou i v století XVII. V následujícím století se už prokazuje řada 16 předků. Celkem však rytířské kurie nebyly tak přísné, přijímajíce nové rytíře, jako mnohé kláštery, které daleko více hledávaly na velký počet urozených předků. Mimo rytířský stav všeobecně vyžadovaný, byly jinak v jednotlivých zemích dosti rozdílné zásady, jimiž se rytířstvo spravovalo. Nejprve se odlišovaly dvě otázky: zda mohou měšťané získávat rytířské statky, a zdali se měšťský držitel rytířského statku stává členem stavů? K tomu však někde přistupovaly druhé dvě otázky: mají-li takoví držitelé právo působiti při volbě do stavovských výborů, čili jak bychom dnes řekli, mají-li jen aktivní právo volební, nebo zda mohou býti voleni do stavovských výborů, t. j. mají-li též pasivní právo volební?

Všechny tyto otázky se řešily jednou v prospěch měšťanů, jindy, a to většinou v jejich neprospěch. Často se umožňovalo na-

bytí rytířských statků měšťským osobám nobilitací; tím však nenabývali všech práv a výsad, kterých užívali šlechtičtí držitelé rytířských statků. Jako je všeobecně příznačné pro správu starého státu, že skutečné poměry jsou často v přímém rozporu s ustanoveními zákonnými, tak měšťané v dřívějších stoletích drželi rytířské statky přes výslovné zákazy a požívali mnohých práv příslušejících rytířstvu. Naproti tomu můžeme říci, že na počátku novověku byla značná část držitelů rytířských statků vyloučena platnými zákony ze sněmování!

Stavové, lépe řečeno rytířská kurie dbala o to, aby si nikdo neprávem neosoboval stavovské příslušnosti. A tu vlastně ze snahy starobylé šlechty uzavřít se proti novým povýšencům vyšel popud, aby se zřídila sněmovní matrika. Tehdy často docházelo ke sporům mezi stavy a panovníkem, který chtěl mít také vliv na přijímání nových stavů, ba tu a tam se pokoušel sám jmenovat nové členy rytířské kurie.

Od XVI. století byla tu tedy stavovská matrika jako průkazný prostředek pro příslušnost k sněmu. Ptáme-li se, co rozhodovalo, když se rytířské statky po prvé zapisovaly do matriky, odpovídá Below, že to nebyl pozemský statek určité rozlohy, jak se za to obecně má, nýbrž že to byla ve většině zemí, jejichž ústavní dějiny i po této stránce podrobně známe, existence opevnění. Matriky v těchto zemích vznikly prý jako seznamy rytířských držitelů hradů, neboť zdaleka ne všechny rytířské statky byly do nich pojaty, nýbrž jen ty, na nichž byl zámek, tvrz nebo hrad. A nebylo ani třeba, aby k tomu opevněnému sídlu patřil velký statek; dostačovalo zásadně, bylo-li tam vůbec nějaké opevnění, ať už statek z něho obhospodařovaný byl docela nepatrný.

Všeobecně možno říci, že se každý člen rytířského stavu osobně účastnil sněmu za svůj hrad, po př. za své rytířské sídlo. Měl-li rytíř několik statků opravňujících k sněmování (Landtagsfähige Besitztungen), zdá se, že měl přesto na sněmu vždy jen jediný hlas. Následky dělení byly jasné, pokud se považovalo členství stavů za tkvící na hradě a pokud bylo zásadou, že hrad připadl jen jedinému dědici: sněmů se totiž mohl pak účastnit už jen ten z dědiců, kterému při dělbě statku připadl hrad. V zemích, kde

bývala ve zvyku společná držba hradů, anebo v těch, kdež se příslušnost k stavům buď vůbec nezakládala, nebo aspoň už nikoliv na držbě hradu, mívali často všichni spoludržitelé rytířského statku právo sněmovat. V jiných zemích se z těchto společných držitelů povolával jen jediný.¹⁾ Jinak se srovnávalo se zásadou, že majitel několika statků opravňujících k sněmování měl ve své kurii jen jeden hlas, když podle praxe sice vzácné, ale přesto tu a tam se objevující některý rytíř k sněmování oprávněný přenesl svůj hlas na jiného, čili že se dal jiným stejně oprávněným rytířem na sněmu zastupovat“.

Tak kreslí Below obraz rytířského stavu v německých teritoriích na počátku novověku ve svém již citovaném pojednání o systému a významu stavovského zřízení, vyšlém po prvé roku 1900. Po válce Below přetiskl svůj článek bez podstatné změny, věrojatně přesvědčen o neotřesené platnosti svých generalisujících tvrzení.

O některých německých zemích sousedících s našimi máme však nové podrobné práce, které usvědčují Belowa z omylu. Je to jednak knížka Hassova o Braniborech, jednak výborná práce Croonova o Svidnicku a Javorsku. V Braniborech neměli sněmovní matriky ve smyslu jülišské instituce „Ritter-

¹⁾ Territorium I. c., I. vyd. str. 211 a II. vyd. str. 91: „In anderen Territorien wurde trotz gemeinschaftlichen Besitzes nur einer passiert“. Jako doklad cituje příl. čís. 72 své Landständische Verfassung I. c., III. díl, 2. část, str. 297. Tam však čteme, že Hermann von Lulstorf píše v červenci 1580 vévodovi, aby jako člen domácí šlechty byl osvobozen od turecké berně a dokládá se slovy: „soviel das Haus zum Haen sampt dessen Zugehoer belangt, ich mit meinem Bruder noch zur Zeit in ungeteilten Gütern sitzen und berührtes Haus unser Stammhaus ist, zudem mir gleichfalls an dem Haus zu Gless und dem Haus Saetzfei(.) mein gebührend Anteil zukompt, welche Häuser alle in E. fürstl. Gn. Landschaft und Obrigkeit gelegen, und dann E. fürstl. Gn. mich auch gleich anderen deroselben Untertanen und Ingesessenēn vom Adel uf alle Landtage beschreiben lassen...“ Kde je důkaz, že ze společných držitelů býval zván na sněm jen jediný? Ukazují obsírně na tento příklad nesprávného citování, protože není u Belowa vzácné. Srov. dále pozn. 1. na str. 79.

zettel“, neboť tam nebylo třeba si pořizovat průkazný seznam rytířstva oprávněného k sněmování (landtagsfähige Ritterschaft), ježto všichni v zemi na pozemských statcích usedlí (auf dem Lande angesessene) šlechtici byli „landtagsfähig“. O hradu, jakožto právním podkladu sněmovního práva, není tam vůbec řeči. Naopak, ke všem sněmům v Branibořích se svolává i rytířstvo, které nemá hradů, ani zámků, ani tvrzí, tak řeč. „Unbeschlossene“. Braniborský „Rittersitz“ nelze ztotožňovati s pojmem opevnění „Burg“. Dělením starých velkých celků mezi jednotlivé větve rytířských rodů vznikaly často malé statky, na nichž si noví majitelé zakládali většinou nová sídla; o těch však už teprve nelze tvrditi, že by měla něco společného s hrady nebo vůbec s opevněním, že by kdy měla nějaký vojenský obranný význam. A na některém sídle sedělo několik rytířů. Proti mínění Belowova — ostatně, jak jsem výše ukázal, nedoloženému — nebyl z nich obeslán k sněmu jen jeden, nýbrž všichni. Ve svolávacích listech se totiž nevypisoval jménem adresát sedící na statku, nikoli tedy „X z N. na N.“, nýbrž se zvali „všichni z N. na N.“, a při sněmu roku 1602 otázku: „ob nicht in der unbeschlossenen von Adel Patenta zu setzen sei, dass aus jedem Geschlechte ihrer nur zwei oder drei mit Vollmacht von den andern erscheinen sollten“ rozhodl kancléř: „Nein, sondern weil es eine allgemeine Versammlung sein soll, mag Jedermann kommen.“¹⁾

Není však docela jasno, jestli užívali všech práv stavovských také ti členové šlechtických stavovských rodů, kteří neseděli na pozemských statcích, nýbrž v městech. Kdyby otázku sněmovního práva rozhodovala v první řadě držba rytířského sídla, nemohla by se šlechta usedlá v městech dostat na sněmy. A přece bylo, jak Hass přesvědčivě dokazuje, k sněmu 1572 a 1602 svoláváno rytířstvo z měst! Byli to asi starší rytíři, kteří už odevzdali svoje statky synům a usadili se v městech; pokud seděli na pozemských statcích, účastnili se sněmů a tak byli zváni na sněm, i když už statků neměli a bydleli v městech. Ačkoliv se zdá z těchto příkladů, že i osobní momenty padaly na váhu, je to přece jen zpravi-

¹⁾ Hass, I. c., str. 35 pozn. 4.

dla věcná držba, která rozhoduje.¹⁾ Neklamný toho důkaz vidí Hass také v tom, že se v matrice z roku 1572 jmenují i vdovy a sirotci, kteří se přece vůbec nemohli účastnit sněmů!²⁾ Byli tedy zapsáni pro svůj statek opravňující k sněmování (*landtagsfähiges Gut*).

Jak málo záleželo na osobní kvalitě nového příslušníka stavů, vysvítá i z toho, že se leckdo mohl dostat mezi rytířstvo, aniž byl šlechticem. Nebylo ovšem pravidlem, aby měšťané nabývali rytířských statků, je však pochybné, zdali se to již v XVI. století zakazovalo. V roce 1572 byla celá řada měšťanů povolána k sněmu, zejména však se mnozí kurfiřtští úředníci městského původu dostali nejen na rytířská sídla, ale i mezi stavy.

Seznali jsme tedy, že v marce braniborské nerozhodovala o příslušnosti k stavům ani osobní kvalita, ani držba hradu, ba leckdy ani držba rytířského sídla, čemuž u nás říkáme *pozemský statek*. Naopak jsme zase mohli pozorovat, že většina příslušníků rytířského stavu měla svá rytířská sídla, že nabytím rytířského statku se dostávali měšťané mezi stavy,³⁾ a konečně že všichni plnoletí členové šlechtických rodin měli právo účastnit se sněmů. Hass zakládá příslušnost k stavům na lenním poměru, a ježto ten tkví téměř výhradně na pozemkové držbě, možno říci, že stavovství vyplývá nikoli z lenního poměru, nýbrž spolu s ním zcela souřadně z pozemkové držby! Ale ani tato formulace se nezdá býti Hassovi jediné oprávněnou, neboť jedno s druhým pevně souvisí a jako jedno má svůj základ v druhém, tak zase druhé spočívá na onom.

¹⁾ V řečené již matrice z roku 1572 bývá často udáno, proč se má povolati ten či onen rytíř na sněm: „*Chune von Thümen wegen Drenitz, Andreas Wins wegen des Gutes Plankenburg*“ atd. — Hass, I. c., str. 37 pozn. 1.

²⁾ „*Antonius Winsen Witwe wegen der Güter zu Blankenburg*“. Hass, I. c., str. 37 pozn. 3.

³⁾ Hass, I. c., str. 38 pozn. 1 k tomu dodává: „*Ausserdem aber scheinen selbst um die Mitte des 16. Jhdts die Grenzen zwischen Adel und Bürgerstand noch nicht fest gezogen gewesen zu sein: die Winse, ursprünglich ein Berliner und Frankfurter Patriziergeschlecht, gingen um diese Zeit allmählich in den Landadel über, bis ihnen 1541 eine kais. Bestätigung ihres Adelstandes zuteil wurde*“ — Není to, jako by Hass mluvil o poměrech v Čechách a na Moravě na počátku XVI. století?

Ostatně to odpovídá nepatrné jasnosti stavovského státního práva vůbec!

Ve Svídnicku a Javorsku byly ústavní poměry v lecčems podobny braniborským. Croon vykládá podle pečlivě sebraného archivního materiálu, že kolem polovice XVI. století se váže stavovské právo na rytířská léna, a definuje léno opravňující k sněmování (*landtagsfähiges Lehen*) nejen jako rytířský statek nebo šlechtické sídlo, ale i jako platy šosovní, cla, platy poddanské a rozličná práva vrchnostenská („*Obmässigkeiten*“). Nelze tedy hledati podklad stavovské příslušnosti v přísně rytířském lénu, nýbrž vůbec v bezprostředním lénu povinném jezdeckou zbrojní službou. Lenník je oprávněn sněmovati právě pro svou jezdeckou službu, takže základ stavovské příslušnosti je *vojenský a osobní!*

Ne všichni rytířští lenníci patří k šlechtě, jsou mezi nimi i neurozené svobodné a městské osoby! Je na snadě domněnka, že sněmovní účast nešlechtických svobodných držitelů lén, která byla poddána bezprostředně panovníku a zavázána jezdeckou službou, je ještě povahy ryze vojensko-osobní. A to, že místo celého stavu svobodných lenníků mohli sněmovati až do konce XVII. století jenom svobodní jednotlivci, lze vysvětliti dosti snadno: většina z nich nebyla už v XV. a XVI. století tak hospodářsky silna, aby mohla dostáti svým stavovským povinností a rovnat se šlechtě. Jestliže vůbec nepřišli o svůj statek a samostatnost, upadli přece pod patrimoniální soudní pravomoc nějaké vrchnosti a tak přišli o své právo bezprostřední příslušnosti k zemi („*ohne Mittel beim Lande zu stehen*“).

Vývoj zatlačil pomalu vojenský podklad stavovské příslušnosti do pozadí tím, že četná léna byla zproštěna vojenské povinností, aniž přišla o své stavovské právo. Místo vojenské povinnosti jakožto osobního měřítka ujímá se od XIV. století nové kritérium stavovské příslušnosti, a to zapisování lén do zemských soudních knih. Potom již jen ta léna opravňovala k zasedání na sněmech, která byla zapsána do těchto knih, neboť tam se vkládala jen bezprostřední léna, „*die ohne Mittel beim Lande lagen*“. Ztratil-li takový lenník svou bezprostřednost, čili podléhal-li někomu jinému než panovníku, přestal býti zemským stavem.

Tak se stalo stavovské právo od té doby, kdy se zapisovala kvalifikovaná léna do zvláštních knih, věcným právem tkvícím na pozemkové držbě; proto říkají tehdejší seznamy zemských stavů vždy „Herr N. N. wegen des Gutes X. X.“. Ježto se však stavovské právo mohlo nyní snadno získat koupí rytířského léna, uzavírali se stavové vůči nešlechticům záhy tím, že od těch, kdož chtěli nabýti rytířských lén, vyžadovali průkaz šlechtického původu. Odtud přijímají stavové na sněmech XVI. století tyto šlechtické průby a vzpírají se přijmouti mezi sebe nešlechtického lenníka.

Ale teprve 14. ledna 1625 se svídníčíti a javorští stavové usnesli o zvláštním řádu (Landesstatut), jak přijímati obyvatele do země a do stavu rytířského.¹⁾ Jako příčinu svého usnesení udávají ohrožení rytířského stavu nešlechtickými a cizozemskými živly, kteří se zakupují v zemi.²⁾ Kdo se bude příště chtít tam usaditi, musí se nejprve obrátiti k stavům na sněm, prohlásiti, že ponese s nimi všechna „onera realia et personalia“, podrobí se příslušným soudům, bude ochoten v případě potřeby se dáti do nich jmenovat a vykoná královskému úřadu na místě panovníkově povinnou přísahu. Teprve potom bude, „wann er eines uralten adeligen Geschlechtes, sonstena aufrichtig und adelhaften Lebens und Wandels“, přijat za plnoprávného obyvatele země a zapíše se do stavovské matriky. Jde-li o osoby, jejichž rodiny a jména jsou stavům neznáma, mají je stavové odmítnouti, „do-

¹⁾ Otištěn u Croona, l. c., str. 256 jako „Konzept einer Ordnung über die Aufnahme von Landsassen und die Anlegung einer Landesmatrikel“. Regest je potud nesprávný, že roku 1625 nešlo o založení matriky, neboť ta již byla dříve. Croon sám říká jinde str. 86: „Bei Eröffnung des Landtags wurde zur Ermittlung der Fehlenden das Landregister verlesen“ a v pozn. cituje prameny z roku 1608.

²⁾ „Weil sie (t. j. stavové) aber befunden, dass von weniger Zeit hero ihnen durch Verleitung widerwärtiger Leute allerhand zunnötliche Eingriffe, Schmälerung des Ritterstandes, ja inskünftig wohl gar Verdrückung vornehmer uralten adeligen vierschuldigen Geschlechter beigefügt werden sollen“. Stejně důvody uvádějí stavové dolnorakouští, hornorakouští, štyrští i korutanští, když se usnášejí o svých statutech, jak přijímati do rytířského stavu. Srov. o tom výše.

fern sie ihren Ritterstand und Ahnen nicht genugsam ausführen könnten“.

Croon věnuje základní otázce stavovství zvláštní kapitulu „Landstandschaft und Burgenbesitz“, v které se úplně přiklání k mínění Hassovu, že ve východoněmeckých teritoriích nebyla nikdy držba hradu nezbytnou podmínkou příslušnosti k stavům.¹⁾ Od XVI. století se sice mluví v odhadech rytířských statků o rytířských sídlech, ale ani nejsou výhradně držitelé rytířských sídel členy stavů, ani se nikde neobjevuje požadavek, že by tato rytířská sídla musela míti jakékoli opevnění, natož pak aby byla hradem! Naopak vysvítá ze současných pramenů, že mnohé rytířské rodiny vůbec neměly zvláštních výstavných sídel, sedíce na prostých dvorech (schlichte Vorwerke).²⁾ Croon přejímá i pro slezskou nižší šlechtu Sedláčkovu charakteristiku českomoravského drobného zemanstva, jehož velká část žila jako svobodní sedláci, zatím co jen jejich menšina nabyta jedné nebo několika vsí a časem si dokonce postavila tvrz.³⁾ Ale ani o této drobné šlechtě Croon nepochybuje, že již v XIV. století patřila mezi stavy a účastnila se sněmů!

Také v jiných teritoriích shledáváme poměry obdobné slezským a braniborským. V kurfiřtství trevírském se vždy v XVI. století uvádí jako opravňující k účasti na sněmech lenní poměr a držba statků v zemi. Knetsch⁴⁾ přesvědčivě vykládá, že ještě na sklonku XVI. století nevěděl ani kurfiřt, ani jeho radové, jak by jasně odpověděli na otázku, který z těchto dvou momentů vlastně rozhoduje o sně-

¹⁾ Croon, l. c., str. 160—161. — Nelze tedy dobře pochopiti, že se Below v II. vyd. svého Territorium und Stadt str. 88 pozn. 2 dovolává právě tohoto Croonova exkursu, v němž lze prý naléztí „weitere Nachweise“ pro Belowovu these o významu opevnění.

²⁾ Croon, l. c., str. 161 pozn. 4.

³⁾ Aug. Sedláček, Gedanken über den Ursprung des böhmisch-mährischen Adels (Sitzungsberichte der kgl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, 1890, str. 241).

⁴⁾ Gustav Knetsch, Die landständische Verfassung und reichsritterschaftliche Bewegung im Kurstaate Trier, vornehmlich im XVI. Jahrhundert (Historische Studien, Heft LXXV, Berlin 1909), str. 51.

movním právu.¹⁾ Nikdy se však neomezovalo právo k sněmovní účasti na držitele hradů, a marně bychom hledali v Trevíru šlechtické matriky!

V Čechách, ani na Moravě, ani v pěti alpských zemích, řečených dolnorakouských, nebylo do konce XVI. století stavovské matriky ve smyslu julišského „Ritterzettel“. Její funkci zastávaly v našich zemích zemské desky,²⁾ v dolnorakouských pak registra zvaná „Gültbuch“. Zápisy v obou byly průkazem, že držitel pozemského statku je členem stavů a že se může účastnit i stavovských schůzí a sněmů. V žádné z těchto zemí nebylo stavovství (Landstandschaft), ani právo k sněmování (Landtagsfähigkeit) vázáno na držbu hradu, a naopak platilo až do počátku, po př. do polovice XVI. století právem, že každý svobodný držitel pozemského statku, pokud se přizpůsobil šlechtě, platil berně, o kterých se usnesla, a trpěl s ní, mohl se k ní počítati a zcela automaticky s ní splýval. To jsem ukázal, doufám, dostatečně v předcházejících kapitolách této práce.

Teprve v XVI. století se rytířský stav v těchto zemích počal uzavíratí vůči svobodné vrstvě nešlechtické a někde se jal již v prvních desetiletích XVI. století, jinde od polovice nebo dokonce

¹⁾ Knetsch, l. c., str. 51 pozn. 16. — Výpověď trevírského rady Fabera (1561—68): „seines Wissens seien zum Landtag berufen, so entweder Seiner churfürstl. Gn. als Lehnleute, Räte, Diener Beistand getan, oder auch von wegen dessen, dass sie im Erzstift begütert“. — Jiná současná výpověď říká: „...die im Stift wohnen, seien Landsassen, die daraus sitzen, seien keine Landsassen, denn allein ratione bonorum, die sie im Stift haben, erscheinen auch wohl Lehnleute“. — A konečně mínění sv. p. von Winnenberg (tamže pozn. 18): „Das wissen, dass niemand zu den Landtagen beschrieben werde, denn allein die im Erzstift begütert sein“.

²⁾ Jako jeden z nesčetných příkladů: Jan Hořenovský z Hořenovsi prodal roku 1600 svůj stateček tvrz Oujezd Jiříkovi Světlíkovi z Ksesu a měl mu jej vložiti do desk, „však obávajice se nějakého nebezpečství, poněvadž se rod jeho Jiříka Světlíka z Ksesu při deskách zemských nenachází, a on o tom, jestli osoba stavu rytířského, dokonalé vědomosti nemá“, obrátil se na zemský soud žádaje, aby to Světlík provedl před menšími úředníky desk zemských (DZSt. 50 fol. D 26).

až na samém sklonku brániti městskému obyvatelstvu, aby se zakupovalo na pozemských statcích a tím se snad chtělo vetřít mezi šlechtu. Z této obrany vznikly ony řády, jak přijímání do rytířského stavu, které jsou charakteristickou známkou vývoje nižší šlechty na počátku novověku. Všechny jsou stejně motivovány: vždy je to stesk, že rytířstvo chudne, dělbou svých statků tříští rodový majetek, takže většina z nich nemůže ani důstojně žítí, ani si dovoliti nákladnou účast na sněmech. Za to se však zbohatlé měšťanstvo, domácího i cizozemského původu, zakupuje na pozemských statcích, žije po pansku, tře se mezi šlechtu, vyvyšuje se nad starobylé, ale schudlé rody a vytlačuje je tak ze správy vlastních věcí. Úplnému úpadku nižší šlechty lze zabrániti jedině tím, že se měšťanům ztíží, po případě vůbec zabrání, aby nabývali pozemských statků, a že se ustanoví přísné podmínky, s kterými se budou přijímati noví členové rytířského stavu. Až potud je vývoj u nás i v rakouských zemích zcela shodný!

Jakmile se však přikročilo k určování těchto podmínek, rozešly se obě skupiny zemí velmi podstatně! Už v pojmu urozenosti. Kdežto v Čechách a na Moravě stačil k přijetí do rytířského stavu erbovní list vydaný třeba několik dní před přijetím, vyžadovalo se v Dolních i Horních Rakousích a v Štýrsku až do počátku XVII. století aspoň dvacetileté šlechtictví, v Korutanech třicetileté, a od roku 1615, resp. 1616 musel býti nově přijímaný člen rytířského stavu už v třetím koleně šlechticem. Jediné Kraňsko se spokojovalo tím, že žadatel o přijetí byl po otci i matce šlechticem.

Jiný podstatný rozdíl mezi poměry našimi a rakouskými byl ten, že se u nás rozlišovalo mezi přijetím do rytířského stavu a zvláštním přijímáním do země za obyvatele v tom či onom stavu, kdežto v alpských zemích byl pro obě jen jediný řád. U nás se činily cizozemcům — většinou Němcům — těžší podmínky, když se přijímali do země, nežli domácím obyvatelům, kteří se ucházeli o přijetí do rytířského stavu. Kdežto cizozemci se museli do určité lhůty zakoupiti v zemi na pozemských statcích nejméně za 10.000 kop gr. čes., nežádalo se toho od nově přijímaných rytířů. Rakouské země měly společný řád pro přijímání do země i mezi rytířstvo.

V obou případech šlo vždy o Němce — neboť jiné národnosti byly zásadně vylučovány — a tak byli v alpských zemích i nově přijatí členové rytířského stavu domácího původu podrobováni podmínce, zakoupit se v zemi na pozemském statku v určité ceně.

U nás nemáme nikde zjištěnu podmínku, že by se byl nově přijatý rytíř musel vykázat účastí v tureckých válkách, ani nevíme nic o závazku, že se účastní nejbližší válečné výpravy. V alpských zemích je to však zvyklostí všude zachovávanou. Také rakouská ustanovení o nerovných sňatcích jsou cizí našim zemím. Kdežto tam připravil sňatek nového rytíře s městkou o jeho stavovskou příslušnost, bylo u nás v XVI. století zjevem nikoli vzácným, že si nejen členové novožitných rodin rytířských, ale i dokonce starších rodů brali za manželky dcery bohatých erbovnických měšťanů, aniž tím přišli o svou příslušnost k druhému stavu.

Shrneme-li stručně výsledky své studie a přihlédneme-li též k citované literatuře o jiných územích, můžeme říci: opravňuje-li v několika zemích západního a středního Německa jediné držba hradu k účasti na sněmech, je proti tomu řada velkých teritorií, kde nikoli držba hradu, nýbrž lenní poměr spolu s držbou lenního statku nebo vůbec jen držba pozemského statku je kriteriem stavovské příslušnosti a tím oprávnění sněmovního. Jsou to nejen Branibory, Slezsko a Lužice, ale i Čechy a Morava, Horní a Dolní Rakousy, Štýrsko, Korutany a Krajina, tedy celé ohromné souvislé území na východním okraji Německa od severu k jihu, kde se na počátku novověku příslušnost k stavům a právo sněmování zakládá jediné na držbě pozemských statků. Ježto však takovýchto statků mohli v století XV. a dlouho do XVI. století nabývat také měšťané a tím se vlastně dalo dosíci stavovského práva koupí, zakazuje se všude od té doby měšťanům držba pozemských statků vůbec, nebo se aspoň výslovně ustanovuje, že se nabytím statku nestávají členy stavů. A tu vznikají zcela logicky nové řády, jak přijímat do rytířského stavu, a to vznikají za tou příčinou, aby se získal spolehlivý průkaz stavovské příslušnosti, když už samotná držba pozemského statku nebyla v té době dostatečnou legitimací stavovskou.

Přílohy.

1.

Nejstarší zachované přiznání k rytířskému stavu z 1. srpna 1528.¹⁾

(Obnoveno po požáru desk 2. dubna 1544 v DZV 42 fol. M 6).

S povolením stavu rytířského království Českého toto jest dskami památnými zapsáno, že Jiřík z Jelče, probošt kostela vyšehradského, Dominik Hofman z Jelče a J[an z Jelče] přiznali se před týmž stavem rytířským a před úředníky Pražskými menšími desk zemských a tímto zápisem se přiznávají, že při stavu rytířském stojí a státi chtějí. Posel na to povolení a zapsání od stavu rytířského království Českého byl jest Radslav Beřkovský z Šebířova a na Liběchově, nejv. písař království Českého. Stalo se léta 1528 v sobotu den sv. Pavla vuokovách [1. srpna.]

2.

První přiznání k rytířskému stavu po obnovení desk z 16. prosince 1541.²⁾

(Vepsáno do trhového kvaternu DZV 1 fol. B 13).

Páni z rytířstva podle svobod stavu svého na sněmu obecním, kterýž držán byl na hradě Pražském léta etc. XLl. ten pondělí po sv. Panně Barboře [5. prosince 1541] Matěje z Hornosína do stavu svého rytířského přijali jsou. A slíbil jest týž Matěj za sebe

¹⁾ Slovně shodné je přiznání Václava z Strkova, které „stalo se a bylo prve v kvaternu památném leta etc. XXXVII. v pondělí po XI^m pannách (22. října 1537)“ a bylo obnoveno 13. srpna 1543 (DZV 42 fol. J 26).

²⁾ Slovně shodná jsou též obnovená přiznání z doby před požárem desk, a to bratří Jenšíků z Radvanova, jimž byl zápis obnoven 13. ledna 1542, protože „měli prve ve dskách a ukázali rejstřík léta etc. XXXVI. ve čtvrtek po sv. Řehoři (16. března 1536) (DZV 1 fol. C 19), bratří z Řesnice ze sněmu v pátek po sv. Benediktu (23. března) 1537 (DZV 1 fol. H 25), Jana Frenara z Branova a Jana Vodochodského z Branova (DZV 5 fol. Q 6), Březských z Ploskovic (DZV 4 fol. H 3) a Jana Vrbčanského z Velišova (DZV 5 fol. A 12).

i za dědice své, že v témž stavu rytířském nejinak než jakž na rytířského člověka záleží i také, jakž zřízením zemským vyměřeno jest, poctivě a chvalitebně se chovati a to vše, což se dle jeho stavu a povahy jeho náležeti bude, činiti chce a od toho stavu rytířského on ani dědici jeho na věčné a potomní časy nikdá neodstupovati, ani zase k stavu městskému se nenavracovati. Relátorové na to od stavu téhož byli Kuneš Bohdanecký z Hodkova a Jan jinak Ješek z Strojetic, jsouce k tomu zvláště vysláni.

3.

Nejstarší relace o přijetí do rytířského stavu učiněná ze sněmu 16. prosince 1541.

(V kvaternu relací sněmovních DZSt. 42 fol. A 3).

Páni z stavu pánuov z rytířstva ráčili jsou do stavu svého Matěje z Hornosína přijeti. Relátorové od téhož stavu byli jsou z plného sněmu Kuneš Bohdanecký z Hodkova a Jan jinak Ješek z Strojetic. Actum feria VI. post Lucie [16. prosince] 1541.

3a.

Relace o přijetí do rytířského stavu učiněná ze sněmu 3. listopadu 1593.

(V kvaternu relací sněmovních DZSt. 48 fol. N 13).

Páni z rytířstva podle svobod stavu svého na plném sněmu obecním, kterýž držán byl na hradě Pražském léta tohoto LXXXIII. v sobotu po památce sv. Lukáše a zavřín téhož léta v středu po památce všech svatých, přijali jsou do téhož stavu svého rytířského ...x... všecky s dědici jich, kteréž nyní mají aneb míti budou, s takovouto při tom znamenitou vejmkou, aby jeden každý z nadepsaných osob před úředníky Pražskými menšími desk zemských rodičův svých dobré zachování a řádné své splození a také erbovní obdarování dostatečně na schválení týchž úředníkuov pokázal a provedl, s nejvyšším písařem království Českého a jinými osobami ouřadu desk zemských se smluvil, zápis na sebe, jakž toho obyčej a řád jest, dskami zemskými učinil. Relátorové ...x...

4.

Řád stavu rytířského a vladýckého z 23. října 1609.¹⁾

(Vepsán do desk 18. února 1610. — DZV 183 fol. A 26'—A 29').

Leta Páně 1609 v pátek po sv. Voršile [23. října] z mocnosti té, kterouž sobě podle svobod svých panský a rytířský stav v zřízení zemském pozůstavili, že mohou práv svých na sněmu obecném s vůlí JMti král. z jednotejné vůle přičiniti neb ujíti, protož páni z rytířstva a vladýkové toliko v řádu a stavu svém rytířském a vladýckém podle téhož zřízení zemského o to jsou se mezi sebou svolili, a to předně při JMti cís. jakožto králi Českým poníženě a poddaně vyhledávali a od JMti dovolení dostavše, tolikéž na stav panský vznesše, s jich vědomím kázali jsou řád stavu svého rytířského a vladýckého ve dcky zemské památné vložiti a vepsati.

Tak jakož teď od nedávních let od některých zde v tomto království Českém to jest povstalo, že nejsouce nikda pořádně do stavu rytířského podle zřízení zemského přijati, za osoby stavu rytířského se vydávají, tak se titulují i nad starožitné rody se tříti smějí, což stavu rytířskému a vladýckému starožitnému poctivému více snášení a přehlídati na zlehčení téhož stavu přichází, za kteroužto příčinou aby se toho více nedálo, páni z rytířstva a vladýky tento řád v stavu svém rytířském a vladýckém mezi sebou jsou nařídili a ustanovili.

Předně a nejprve: co se erbův dávání dotýče, toho se při zřízení zemském A 15 zouplna zůstavuje, ty zde v království tomto JMt cís., jakožto král Český, a budoucí králové Čeští dávati může, komu ráčí, a kterýžby koliv takového obdarování a erbův dostali, ti aby se proto v druhý stav vyzší království tohoto, totiž rytířský a vladýcký netřeli, ani se za osoby téhož stavu rytířského a vladýckého vydávati nemohli, než toliko vedle listu jim na to daného se chovati povinni byli a za osoby stavu rytířského a vladýckého království Českého, leč by prve na sněmu obecném toho náležitě a uctivě při témž stavu rytířském a vladýckém vyhledávali, splození své poctivě z lože stavu manželského řádně pošlého až do třetího

¹⁾ Tištěno i s německým překladem u Gindelyho l. c., str. 33 sq.

kolene, též i své dobré a poctivé chování prokázali a potom od stavu rytířského a vladycského pořádkem starobylým a chvalitebným do stavu rytířského a vladycského přijati byli, též od sebe revers a přiznání (že se ve všem vedle vyměření zřízení zemského A 15 zachovati chtějí) dckami zemskými učinili. A ten tak v nově přijatý aby se nad jiné starožitné rody netřel, ani až do třetího kolena v žádném vyšším ouřadu zemském nebýval. Pak-li by kdy i k jakému ouřadu nižšímu přišel, nad starožitné rody vždy proto, jakž vejš dotčeno, aby se netřel a k stavu svému všelijakou poctivost a šetrnost choval a proti témuž stavu svému nic neslušného před sebe nebral a nečinil a k stavu městskému nikda více se nenavracoval.

Za druhé: kdo by se vydával za stavu rytířského a vladycského a titule toho užíval a nikda pořádně do stavu rytířského a vladycského podle vyměření zřízení zemského na sněmu obecném přijat nebyl, a to se na něj provedlo a ukázalo, ten aby ke dckám zemským oznámen a vedle spravedlivého JMti cí. nejvyšších ouředníkův a soudcův zemských uznání jiným ku příkladu ztrestán byl.

Za třetí: jakož i to za obyčej povstalo, že mnozí rodové některé osoby, kteří do stavu rytířského a vladycského přijati nejsou, za strejce přijímají a titule i erbu rodu svého bez povolení a confirmací JMti cí. jakožto krále Českého jemu užívati dopouštějí a tudy v stav rytířský se vtíratí chtějí; pročež aby žádný víceji žádného za strejce přijíti, ani k erbu a rodu svému připojiti nemohl, leč s povolením JMti cí. jakožto krále Českého a budoucích králův Českých, kterýchžto JMti sama vlastní regalie jest, a ten kderýž by pak na confirmaci a s povolením JMti cí., jakožto krále Českého neb budoucích králův Českých za strejce přijat a k erbu a rodu od kohokoliv připuštěn byl, aneb sice od JMti cí. obzvláštní obdarování dostal a prve do stavu rytířského a vladycského pořádně přijat nebyl, ten titule a erbu toho užívati může, však za osobu stavu rytířského a vladycského království Českého se vydávati nemá a moci nebude, leč by předně toho při stavu rytířským na obecném sněmě vyhledával a pořádně do stavu rytířského podle zřízení zemského a zvyklého chvalitebného obyčeje přijat byl.

Pak-li by se to vyhledalo buď před tímto snešením a nařízením aneb budoucně po tomto nařízení řádu stavu rytířského, že by tak od koho k erbu a tituli připuštěn a za strejce přijat byl a od JMti cí., jakožto krále Českého, neb předešlých i budoucích králův Českých že by potvrzení a confirmací neměl, a nejsa do stavu rytířského prve ani potom přijat, za osobu stavu rytířského království Českého se vydával, ten aby o to tolikéž vedle uznání spravedlivého JMti cí., jakožto krále Českého, i nejv. ouředníkův a soudcův zemských jiným ku příkladu ztrestán byl.

A kdeříž by po tomto čase do stavu rytířského přijati byli, ti se také nad ty, kdeříž jsou před tímto časem přijati, nemají se nad ně po letech ani po ničemž jiném tříti a vejšiti, než po nich pořád po letech sedati a místa držeti.

A ta věc nadepsaná na věčné a budoucí časy ode všech dědicův a budoucích stavu rytířského držena býti má a ode všech z rytířstva zachována podle nahoře položeného způsobu.

Relatorové:

- Jan z Klenového a z Janovic na Žinkovech a Žitině, JMti cí. rada a nejv. písař království Českého.
 Purkhart Točnick z Křimic na Prostiboři a Křimicích, JMti cí. rada a podkomoří království Českého.
 Kryštof Vratislav z Mitrovic na Lochovicích a Protivíně, JMti cí. rada a purkrabě Karlštejnský.
 Adam Hrzán z Harasova na Skalce, Landškrouně a Červeném Hrádku, JMti cí. rada a purkrabě kraje Hradeckého.
 Ctibor Tyburci Žďárský ze Žďáru a na Kladně, JMti cí. rada a hejtman Menšího města Pražského.
 Diviš Černín z Chudenic a na Nedrahovicích, JMti cí. rada.

(iuxta)

Leta 1610 v středu po neděli reminiscere (10. března) Adam Hrzán z Harasova, Ctibor Tyburci Žďárský ze Žďáru a Diviš Černín z Chudenic doložili se na prázdné místo do tohoto zápisu naproti psaného.

5.

Seznam erbovníků

přijatých v Čechách do stavu rytířského před vydáním OZZ.

(S rejstříkem).

Na sněmu v sobotu před sv. Vitem, 13. června 1528 byl přijat:

1. — Václav z Pec[li]novce; po požáru desk obnovil své příznání 13. září 1544 (DZV 5 fol. I 15).

Na sněmu r. 1528 byli přijati podle relace z 1. srpna 1528 v deskách památných:

2. — Jiřík z Jelče, probošt kostela vyšehradského, Dominik Hofman z Jelče a Jan z Jelče; po požáru desk obnovili si svůj zápis 2. dubna 1544 (DZV 42 fol. M 6).

Na některém sněmu před r. 1533¹⁾ byl přijat:

3. — Jan z Písnice; po požáru desk obnovil své příznání 21. března 1544 (DZV 5 fol. F 1).

Podle relace k deskám z 16. března 1536 byli přijati:

4. — Jan, Prokop, Martin, Matěj a Jakub bratři Jenšikové z Radvanova; po požáru desk obnovili své příznání 13. ledna 1542 (DZV 1 fol. C 9).

Na sněmu v pátek po sv. Benediktu, 23. března 1537 byli přijati:

5. — Jan Bohdal, Jan a Jiřík bratři z Řesnice; po požáru desk přiznali se znova 22. května 1542 (DZV 1 fol. H 25).

Na sněmu r. 1537 byl přijat podle relace z 22. října 1537 v deskách památných:

6. — Václav z Strkova; po požáru desk si obnovil svůj zápis 13. srpna 1543 (DZV 42 fol. I 26).

Na některém sněmu před 13. listopadem 1537²⁾ byli přijati:

¹⁾ Od r. 1533 byl místopisařem království Českého.

²⁾ V relaci se jmenuje relátorem Radslav Beřkovský z Šebřova, nejv.

7. — Jan Frenar z Branova a Jan Vodochoďský z Branova; po požáru desk obnovili své příznání 30. srpna 1543 (DZV 5 fol. A 6).

Na některém sněmu po r. 1534 a před r. 1539¹⁾ byli přijati:

8. — Michal Březský a Václav strýcové z Ploskovic; po požáru desk obnovili své příznání 10. května 1543 (DZV 4 fol. H 3).

Na sněmu v pondělí po sv. Jiří, 28. dubna 1539 byl přijat:²⁾

9. — Jan Vrbčanský z Velišova; po požáru desk obnovil své příznání 4. října 1543 (DZV 5 fol. A 12).

Před požárem desk r. 1541 byli přijati:

10. — Ondřej Borek z Borku; po požáru desk přiznal se znova jeho syn Jan Borek z Borku 10. listopadu 1558 (DZV 13 fol. D 30).

11. — Adam z Šmolova a jeho syn Simeon; po požáru desk obnovili své příznání 21. března 1544 (DZV 5 fol. F 1).

Na sněmu v pondělí po narození Panny Marie, 12. září 1541³⁾ byl přijat:

12. — Andres Frýz; po požáru desk se přiznal jeho syn Andres Frýz z Trutnova, přijat byv na sněmu 2. října 1561, když byl prokázal přijetí svého otce (DZV 14 fol. F 23).

Na sněmu v pondělí po svaté Barboře, 5. prosince 1541 byl přijat podle relace k deskám z 16. prosince 1541 (DZSt. 42 fol. A 3):

pisař; tím byl v letech 1512 — 13. února 1523, 1525 — 13. listopad 1537, kdy zemřel.

¹⁾ Erbovní list dostali z české kanceláře 25. dubna 1534. V relaci jmenovaný podkomoří Volfart Planknar z Kynšperku zemřel 25. května 1539.

²⁾ Datováno podle relátorů Volfarta Planknara z Kynšperka, podkomořího král. Českého (zemřel 25. května 1539) a Šebestyána Markvarta z Hrádku, purkrabí Karštejnského, který jím byl od 15. května 1538.

³⁾ Erbovní list dostali 18. května 1541 a 21. ledna 1544 byl jím polepšen erb s přídomkem z Trutnova.

13. — Matěj z Hornosína; osobně se přiznal u desk 16. prosince 1541 (DZV 1 fol. B 13).

Na sněmu v pondělí před sv. Filipem a Jakubem, 30. dubna 1543 byl přijat podle relace k deskám z 22. května 1543 (DZSt. 42 fol. B 19):

14. — Ondřej z Chmelného; osobně se přiznal u desk 22. května 1543 (DZV 4 fol. H 26).

Na témž sněmu byli přijati podle relace k deskám ze 7. června 1543 (DZSt. 42 fol. B 26):

15. — Matěj z Nelechova; osobně se přiznal u desk 7. června 1543 (DZV 4 fol. K 10).

16. — Matěj a Jakub bratři z Bezdědic a v Třebovli; osobně se přiznali u desk 7. června 1543 (DZV 4 fol. K 11).

17. — Jan a Bohuslav strýci Lhotkové ze Smyslova; osobně se přiznali u desk 7. června 1543 (DZV 4 fol. K 11).

18. — Jiřík Záleský ze Smyslova; osobně se přiznal u desk 7. června 1543 (DZV 4 fol. K 10).

Na sněmu v pondělí před sv. Filipem a Jakubem, 30. dubna 1543 byli přijati, aniž se o tom stala relace k deskám:

19. — Jiřík Mulc z Šlakenverda; osobně se přiznal u desk 9. května 1543 (DZV 4 fol. G 29).

20. — Petr Hruška z Března; osobně se přiznal u desk 17. května 1543 (DZV 4 fol. H 12).

Na sněmu v pondělí po sv. třech králich, 7. ledna 1544 byl přijat podle relace k deskám z 19. ledna 1544 (DZSt. 42 fol. C 18):

21. — Jan Kousek ze Sobětiček; osobně se přiznal u desk 19. ledna 1544 (DZV 5 fol. C 24).

Na témž sněmu byl přijat podle relace k deskám z 26. ledna 1544 (DZSt. 42 fol. C 21):

22. — Václav Flavín z Helfenberka; osobně se přiznal u desk 26. ledna 1544 (DZV 5 fol. C 28).

Na témž sněmu byl přijat podle relace k deskám z 28. ledna 1544 (DZSt. 42 fol. C 22):

23. — Jan Zahradka z Divic; osobně se přiznal u desk 28. ledna 1544 (DZV 5 fol. C 28).

Na sněmu ve středu po sv. třech králich, 7. ledna 1545 byl přijat podle relace k deskám z 27. ledna 1545 (DZSt. 42 fol. F. 9):

24. — Filip z Strachovic; osobně se přiznal u desk 29. ledna 1545 (DZV 7 fol. B 2).

Na sněmu v pondělí po nanebevzetí Panny Marie, 17. srpna 1545 byli přijati podle relace k deskám z 5. září 1545 (DZSt. 42 fol. G 6):

25. — Jindřich Prefát z Vlkanova; osobně se přiznal u desk 5. září 1545 (DZV 7 fol. F 19).

26. — Jiřík Labounský z Strašína; osobně se přiznal u desk 5. září 1545 (DZV 7 fol. F 20).

27. — Jiřík a Václav bratři Francové z Liblic; osobně se přiznali u desk 7. září 1545 (DZV 7 fol. F 21).

28. — Jan Naksera z Rovného, t. č. úředník lichtmburský; osobně se přiznal u desk 5. září 1545 (DZV 7 fol. F 20).

Na sněmu v úterý po sv. Jakubu, 27. července 1546 byli přijati podle relace k deskám z 11. srpna 1546 (DZSt. 42 fol. H 20):

29. — Kašpar z Prošovic, písař menších desk zemských, a Jan z Prošovic, registrátor desk zemských; osobně se přiznali společně u desk 5. září 1548 (DZV 8 fol. N 8).

Na sněmu v úterý u vigilií sv. Bartoloměje, 23. srpna 1547 byli přijati podle relace z 27. srpna 1547 (DZSt. 42 fol. J 18):

30. — Aleš Knobloch z Pirnstorfu; přiznal se osobně u desk 19. listopadu 1547 (DZV 8 fol. H 9).

31. — Havel Šamša z Kosmačova; osobně se u desk nepřiznal.

Na témž sněmu byli přijati podle relace z 29. srpna 1547 (DZSt. 42 fol. I 18):

32. — Řehoř Horák z Milešovic; přiznal se osobně u desk 18. dubna 1548 (DZV 8 fol. K 12).

33. — Kříž Čakovský z Svémyslic; osobně se u desk nepřiznal.

Na sněmu v úterý po sv. Školastyce, 12. února 1549 byl přijat podle relace k deskám z 15. února 1549 (DZSt. 42 fol. L 26):

34. — Jan jinak Mikeš z Hrobčice; osobně se u desk nepřiznal.

Na témž sněmu ve čtvrtek po sv. Školastyce, 14. února 1549 byli přijati podle relace k deskám z 22. února 1549 (DZSt. 42 fol. L 27):

35. — Jan Domažlický z Rýznguntu, sekretář při apelacích; osobně se přiznal u desk 6. března 1549 (DZV 8 fol. Q 12).

36. — Jan Kupido z Lovče; přiznal se u desk osobně 26. února 1549 (DZV 8 fol. Q 11).

37. — Oldřich Lehnar z Kouby; přiznal se u desk osobně 26. února 1549 (DZV 8 fol. Q 10).

38. — Šimon a Štěpán bratři Šorfové z Štířina; u desk se přiznal osobně jedině Štěpán 4. května 1551 (DZV 10 fol. A 29).

39. — Jakub z Lovče, deklamátor zemský; osobně se přiznal u desk 26. února 1549 (DZV 8 fol. Q 10).

40. — Řehoř z Luhu a z Lindova; přiznal se osobně u desk 1. června 1549 (DZV 8 fol. S 9).

Na sněmu v pondělí po novém létě, 4. ledna 1552 byli přijati podle relace k deskám z 12. ledna 1552 (DZSt. 43 fol. E 5):

41. — Jakub Kočka z Kocnštejna, hofrychtýř král. Českého, a jeho bratr Matouš Kočka z Kocnštejna; Jakub se osobně přiznal u desk 28. ledna 1552 (DZV 10 fol. E 12), Matouš 11. března 1552 (tamže fol. E 23).

42. — JUDr. Ludvík Šradýn z Šorndorfu; přiznal se osobně u desk 29. srpna 1552 (DZV 10 fol. H 8).

43. — Burján Svitkovský z Škudl; přiznal se osobně u desk 13. ledna 1552 (DZV 10 fol. E 6).

44. — Petr Šmerhovský z Lidkovic; osobně se přiznal u desk 13. ledna 1552 (DZV 10 fol. E 6).

45. — Jan Vimberk z Náměti; osobně se přiznal u desk 19. července 1552 (DZV 10 fol. G 27).

46. — Řehoř z Choemic; Doktor Řehoř Orýn z Choemic se osobně přiznal u desk 30. ledna 1552 (DZV 10 fol. E 15).

47. — Kašpar Eichhorn z Rejchmpachu; Kašpar na Pátecku, krále JMti hejtman na Kašperce a Vintberce, osobně se přiznal u desk 16. ledna 1552 (DZV 10 fol. E 8).

48. — Daniel Vosecký z Vosyku; osobně se přiznal u desk 2. prosince 1552 (DZV 10 fol. I 11).

49. — Jan Řeháček z Květnice; osobně se přiznal u desk 2. května 1552 (DZV 10 fol. F 13).

50. — Pavel Port z Arlšperku; osobně se u desk nepřiznal.

51. — Jan Pucherský z Puchře; osobně se přiznal u desk 24. února 1553 (DZV 10 fol. I 29).

52. — Jiřík Ursin z Vladoře; osobně se přiznal u desk 8. února 1552 (DZV 10 fol. E 19).

Na sněmu v pondělí první v postě, 20. února 1553 byli přijati podle relace k deskám z 24. února 1553 (DZSt. 43 fol. F 16):

53. — Jiřík Velík z Šonova, ingrosátor větších desk zemských, a jeho synové Jan, Izaiáš a Mikuláš; osobně se přiznali u desk 28. února 1553 (DZV 10 fol. K 3).

54. — Václav Albín z Helfenburka, kancléř Viléma z Rožmberka, se syny Janem a Tomášem; přiznali se osobně u desk 28. února 1553 (DZV 10 fol. K 2).

55. — Jakub st. Granovský z Granova se syny Kašparem, sekretářem, Jakubem, Bernartem a Ludvíkem; osobně se přiznali u desk 27. února 1553 (DZV 10 fol. I 30).

56. — Tomáš z Lipan; přiznal se osobně u desk 27. února 1553 (DZV 10 fol. K 1).

57. — Adam z Strašina; u desk se nepřiznal.

58. — Jakub z Choemic na Pyskočelích; osobně se přiznal u desk 20. března 1553 (DZV 10 fol. K 19).

59. — Ludvík Šturm z Hyršfeldu; osobně se přiznal u desk 28. února 1553 (DZV 10 fol. K 4).

60. — Jiřík z Rejnova; přiznal se u desk osobně 23. dubna 1556 (DZV 12 fol. D 25').

61. — Adam Myslík z Hyršova; osobně se přiznal u desk 27. února 1553 (DZV 10 fol. K 1).

62. — Benjamin z Vlkanova; přiznal se osobně u desk 17. března 1553 (DZV 10 fol. K 19).

63. — Jan Těšínský z Písnice; u desk se osobně nepřiznal.

64. — Pavel Písnický z Písnice; u desk se nepřiznal.

65. — Jan Humpolecký z Nelechova; osobně se přiznal u desk 4. března 1553 (DZV 10 fol. K 9).

66. — Václav Kankovský z Kamsenštejna; osobně se přiznal u desk 28. února 1553 (DZV 10 fol. K 3).

67. — Diviš Hazuka [z Rajčovsi]; Diviš Hazuka z Rajčovsi a syn jeho Jiřík osobně se přiznali u desk 26. června 1553 (DZV 11 fol. A 30).

Na sněmu v pondělí po sv. Bartoloměji, 27. srpna 1554 byli přijati podle relace k deskám z 3. září 1554 (DZSt. 43 fol. I 6):

68. — Balcar Borovský z Borové; přiznal se, jsa nemocen, osobně ve svém domě na Novém městě Pražském 22. března 1555 (DZV 11 fol. K 22).

69. — Pavel Kolský z Kolovsi; osobně se přiznal u desk 29. března 1555 (DZV 11 fol. K 28).

70. — Václav, Jakub a Jiřík bratří a strýc z Rašovic; u desk se nepřiznali.

71. — Jan Šmerhovský z Rosic; přiznal se osobně u desk 6. října 1559 (DZV 13 fol. H 24).

72. — Jan Dobřichovský z Dobřichova; přiznal se osobně u desk 29. listopadu 1555 (DZV 12 fol. B 27).

73. — Jan Dystl z Bodláku; osobně se přiznal u desk 5. září 1554 (DZV 11 fol. H 15), zápis však nedokonán.

74. — Jan Outerý z Outerého; u desk se však nepřiznal.

75. — Václav Podhradský z Vlčí Hory; Václav na Krásné Hoře se osobně přiznal u desk 4. září 1554 (DZV 11 fol. H 12).

76. — Jiljí a Mikuláš bratří Zahradští z Vlčí Hory; přiznali se osobně u desk 4. září 1554 (DZV 11 fol. H 11).

77. — Lorenc Gyglinger z Knejslštejna; osobně se přiznal u desk 24. září 1555 (DZV 12 fol. A 27).

78. — Jan Volf z Volfnburku; u desk se však nepřiznal.

79. — Matouš Čížek z Volfnburka; přiznal se osobně u desk 11. prosince 1555 (DZV 12 fol. C 2).

80. — Zikmund z Chocevic; Zikmund v Neprobylicích se osobně přiznal u desk 14. listopadu 1555 (DZV 12 fol. B 26).

81. — Jiřík Loukovský z Hamrštejna; přiznal se osobně u desk 12. května 1557 (DZV 12 fol. I 40).

82. — Jan Mřenek [Břenek] z Hamrštejna; u desk se nepřiznal.

83. — Jan Myška z Jizerného; u desk se nepřiznal.

Na sněmu v středu po neděli provodní, 15. dubna 1556 byli přijati podle relace k deskám z 25. dubna 1556 (DZSt. 43 fol. L 10):

84. — Mikuláš Skalský z Dubu; Mikuláš, písař soudu komorního, osobně se přiznal u desk 27. července 1556 (DZV 12 fol. F 21).

85. — Kryšpín Šultys z Čimic; Kryšpín, písař desk dvorských, osobně se přiznal u desk 27. července 1556 (DZV 12 fol. F 22).

86. — Franc Perger z Girthofu; u desk se však nepřiznal.

87. — Mikuláš Valtr z Valtršperku; Mikuláš, sekretář krále JMti kanceláře české se osobně přiznal u desk 17. července 1556 (DZV 12 fol. F 17). V relaci ze sněmu je psán Boltar z Boltršperku.

88. — Zacharyáš Rechmberk z Roštejna; osobně se přiznal u desk 26. září 1556 (DZV 12 fol. G 6).

89. — Jiřík Strachotínský z Strachotína; přiznal se osobně u desk 15. července 1556 (DZV 12 fol. F 15').

90. — Matěj z Saksendorfu, purkrabí na Poděbradech; Matěj jinak Mach z S. osobně se přiznal u desk 26. září 1556 (DZV 12 fol. G 4).

91. — Viktorín Pek z Římku na Bezděkově; osobně se přiznal u desk 26. září 1556 (DZV 12 fol. G 4).

92. — Ondřej Montán z Kosmačova; Ondřej, písař při soudu nejv. purkrabství pražského, se přiznal osobně u desk 18. května 1557 (DZV 12 fol. K 2').

93. — Kryštof a Ambrož bratří z Klenče; osobně se přiznali u desk 7. června 1559 (DZV 13 fol. G 22').

94. — Jan z Sedlčan; Jan Sedlčanský z S. se osobně přiznal u desk 26. září 1556, relace však přeškrtnuta a nové přiznání vepsáno do desk 6. října 1556 (DZV 12 fol. G 6' a G 21').

95. — Jan Drzek z Biganče; přiznal se u desk osobně 3. října 1556 (DZV 12 fol. G 17).

96. — Jan a Mikuláš bratří Karykové z Řezna; osobně se přiznali u desk 26. září 1556 (DZV 12 fol. G 5').

97. — Benjamin z Popic deklamátor při deskách zemských; Benjamin Ledčanský z Popic se osobně přiznal u desk 3. listopadu 1556 (DZV 12 fol. H 20).

98. — Jan Pardubský z Klokotské Hory; osobně se přiznal u desk 26. září 1556 (DZV 12 fol. G 5).

99. — Jan Tábořský z Klokotské Hory; přiznal se u desk osobně 26. září 1556 (DZV 12 fol. G 5).

100. — Jiřík a Jan bratří Cejsové z Pirnova; Jan se osobně přiznal u desk 17. října 1565 (DZV 15 fol. J 26).

101. — Jiřík a Jan bratří Krčínové z Jelčan; osobně se přiznali u desk 3. října 1556 (DZV 12 fol. G 17').

102. — Jakub Novodvorský Krčín z Jelčan; osobně se u desk nepřiznal.

103. — Jan Balbín z Vorličné; Jan, sekretář nad apelačními, se osobně přiznal u desk 26. září 1556 (DZV 12 fol. G 5').

104. — Alexí z Lovče; osobně se přiznal u desk 26. září 1556 (DZV 12 fol. G 3').

105. — Václav Oustský z Škalska; osobně se přiznal u desk 26. září 1556 (DZV 12 fol. G 4').

106. — Jan Černý z VINOŘE; přiznal se osobně u desk 7. dubna 1557 (DZV 12 fol. I 27).

107. — Pavel Radoňovský z Kosmačova; přiznal se osobně u desk 25. září 1556 (DZV 12 fol. G 1').

108. — Jan Človíček z Popovic; nevykonal předeepsané povinnosti, takže musil být znova přijat. Viz dále čís. 130.

Na sněmu v pondělí po neděli postní Oculi, 22. března 1557 byl přijat podle relace k deskám z 1. dubna 1557 (DZSt. 44 fol. A 15'):

109. — Martin Helm z Vorlova; přiznal se osobně u desk 12. března 1561 (DZV 14 fol. A 20).

Na témž sněmu byl přijat podle relace k deskám z 2. dubna 1557 (DZSt. 44 fol. A 18):

110. — Jakub David z Rotštejna; osobně se přiznal u desk 1. července 1557 (DZV 12 fol. L 9').

Na sněmu ve čtvrtek po sv. Jeronýmu, 2. října 1561 byli přijati podle relace k deskám z 15. října 1561 (DZSt. 44 fol. H 25):

111. — Bohuslav Mazanec z Frymburku, písař menších desk zemských; osobně se přiznal u desk 27. listopadu 1561 (DZV 14 fol. E 18').

112. — Matouš z Rotnfeldu, ingrosátor větších desk zemských; osobně se přiznal u desk 27. ledna 1562 (DZV 14 fol. F 16).

113. — Václav Komedka z Rovin, ingrosátor menších desk zemských; osobně se přiznal u desk 27. ledna 1562 (DZV 14 fol. F 16').

114. — Viktorín Hosián z Morchdorfu, registrátor při zemských deskách; přiznal se osobně u desk 27. ledna 1562 (DZV 14 fol. F 17).

115. — Doktor Andres JMti arciknížete Ferdinanda; u desk se nepřiznal.

116. — Jakub z Mohelnice; osobně se přiznal u desk 27. ledna 1562 (DZV 14 fol. F 17).

117. — Tomáš z Proseče; přiznal se osobně u desk 27. ledna 1562 (DZV 14 fol. F 17).

118. — Michal Florinus z Lampštejna, JMti arciknížete Ferdinanda doktor; osobně se přiznal u desk 19. března 1562 (DZV 14 fol. H 16).

119. — Jan Karásek ze Lvovic; přiznal se osobně u desk 3. února 1562 (DZV 14 fol. F 27').

120. — Jan Kustoš z Zubřího; přiznal se osobně u desk 14. února 1562 (DZV 14 fol. G 2).

121. — Michal Frýdpergar z Fellachu; osobně se přiznal u desk 17. února 1562 (DZV 14 fol. G 6).

122. — Štefan Voškobrňský z Voškobrh; osobně se přiznal u desk 16. února 1562 (DZV 14 fol. G 2').

123. — Bartoloměj Ropal z Ryfnperku; Bartoloměj R. z Ryfemberka osobně se přiznal u desk 6. února 1562 (DZV 14 fol. F 30).

124. — Jan Ledčár z Sionu; osobně se přiznal u desk 31. ledna 1562 (DZV 14 fol. F 26').

125. — Samuel z Vodolína; Samuel Vodolínský z V. se osobně přiznal u desk 3. února 1567 (DZV 14 fol. F 28).

126. — Duchoslav Lemberk z Voltáříku; osobně se přiznal u desk 7. února 1562 (DZV 14 fol. F 30').

127. — Antonín Videman z Hazntálu; osobně se přiznal u desk 7. února 1562 (DZV 14 fol. G 1').

128. — Jiřík Diblík [z Votína]; osobně se přiznal u desk 9. února 1562 (DZV 14 fol. G 2).

129. — Viktorín z Kapí Hory; osobně se přiznal u desk 21. února 1562 (DZV 14 fol. G 8).

130. — Jan Človíček z Popovic; osobně se přiznal u desk 16. února 1562 (DZV 14 fol. G 3). Srov. pod čís. 108. — Ze stavu rytířského byl vyloučen na sněmu v středu po památce sv. Pavla na víru obrácení, 28. ledna 1573 (DZV 17 fol. P 15').

131. — Vít Flavín z Rotnfeldu; osobně se přiznal u desk 16. února 1562 (DZV 14 fol. G 3).

132. — Jan Hana z Reychnunku; u desk se nepřiznal.

133. — Jan Štohle z Dejnova; osobně se přiznal u desk 3. února 1564 (DZV 14 fol. P 30).

134. — Kašpar z Vorličné; osobně se přiznal u desk 28. ledna 1562 (DZV 14 fol. F 18).

135. — Jan Bahenský z Lukova; osobně se přiznal u desk 4. února 1562 (DZV 14 fol. F 28').

136. — Jan Vinklman z Hazntálu; osobně se přiznal u desk 7. února 1562 (DZV 14 fol. G 1).

137. — Blažej Kirchnar z Lovče; osobně se přiznal u desk 7. února 1562 (DZV 14 fol. G 1').

138. — Jan Škorně z Frymburku; osobně se přiznal u desk 30. ledna 1562 (DZV 14 fol. F 23').

139. — Mikuláš Zlenický z Zlenic; přiznal se osobně u desk 1. června 1562 (DZV 14 fol. I 10).

Na sněmu ve středu po narození Panny Marie, 9. září 1562 byl přijat podle relace k deskám z 19. září 1562 (DZSt. 45 fol. A 16'):

140. — Martin Těšňovský z Cinenberku; přiznal se osobně u desk 23. září 1562 (DZV 14 fol. L 6).

Na sněmu ve čtvrtek po sv. Pavla na víru obrácení, 27. ledna 1564 byl přijat podle relace k deskám z 10. února 1564 (DZSt. 45 fol. B 9):

141. — Jan Čulík z Hradištka; osobně se přiznal u desk 8. května 1564 (DZV 15 fol. B 21).

Na sněmu v pondělí před přenesením sv. Václava, 3. března 1567 byli přijati podle relace k deskám z 19. března 1567 (DZSt. 45 fol. D 25):

142. — Matouš Křižanovský z Živanic; osobně se přiznal u desk 18. března 1567 (DZV 16 fol. A 27').

143. — Jan Jakš z Tisové a na Tisové; osobně se u desk nepřiznal.

144. — Hanuš Gyglingar z Knejslštejna; přiznal se osobně u desk 27. května 1567 (DZV 16 fol. B 26).

Na témž sněmu byli přijati podle relace k deskám z 24. března 1567 (DZSt. 45 fol. D 28'):

145. — Adam Šlechta z Miknperku; přiznal se osobně u desk 25. března 1567 (DZV 16 fol. A 30).

146. — Jan Dobeš jinak Hladký z Bezděkova; osobně se přiznal u desk 25. března 1567 (DZV 16 fol. A 29').

147. — Petr Stařinský z Libštejna; osobně se přiznal u desk 11. června 1567 (DZV 16 fol. C 18).

148. — Arnošt z Nemantic [Nejman z Nejmantic]; u desk se nepřiznal.

149. — Jiřík Plachý [z Třebnic]; osobně se přiznal u desk 29. dubna 1567 (DZV 16 fol. B 7').

Na témž sněmu byli přijati podle relace k deskám z 15. dubna 1567 (DZSt. 45 fol. E 6):

150. — Václav Koleneč Matyášovský z Matyášovic; osobně se přiznal u desk 15. října 1567 (DZV 16 fol. E 2).

151. — Cipryán Pek z Římku; osobně se přiznal u desk 31. července 1567 (DZV 16 fol. D 11').

Na sněmu v středu po Svatosti, 30. dubna 1571 byli přijati podle relace k deskám z 15. června 1571 (DZSt. 45 fol. I 9):

152. — Jan Chlivenský z Ryzenska; přiznal se osobně u desk 26. června 1571 (DZV 17 fol. G 25).

153. — Jan, Jiřík a Samuel bratří Šatní z Olivetu; osobně se přiznali u desk 26. června 1571 (DZV 17 fol. G 26).

154. — Bohuslav z Michalovic; Bohuslav starší z M. se osobně přiznal u desk 18. července 1571 (DZV 17 fol. H 4').

155. — Jan a Vilím bratří Komedkové z Rovin; přiznali se osobně u desk 26. června 1571 (DZV 17 fol. G 26).

156. — Jiřík a Matěj bratří Kunětičtí z Zubřího; Jiřík a Matěj bratří Kustošové Kunětičtí z Zubřího a z Lipky se přiznali osobně u desk 30. června 1571 (DZV 17 fol. G 28).

157. — Petr Nejedlý z Vysoké; Petr na Libčanech se osobně přiznal u desk 17. července 1571 (DZV 17 fol. H 2').

158. — Jindřich z Vodolína; Jindřich Vodolanský z Vodolína přiznal se osobně u desk 17. července 1571 (DZV 17 fol. H 3).

159. — Jan Zlonický ze Zlonic a Václav Zlonický ze Zlonic; Jan a Václav Slavičkové ze Zlonic se osobně přiznali u desk 4. října 1571 (DZV 17 fol. H 23).

160. — Martin Hanuš z Šaratic; Martin na Dobrovítově a Vrbici se osobně přiznal u desk 16. července 1571 (DZV 17 fol. H 2).

161. — Kryštof Herych z Štanganu; u desk se nepřiznal.

162. — Abraham Hroch z Mezilesic; osobně se přiznal u desk 30. června 1571 (DZV 17 fol. G 27').

163. — Pavel Šturm z Firštenfeldu; přiznal se osobně u desk 16. července 1571 (DZV 17 fol. H 1').

164. — Tadeáš Hájek z Hájku; Doktor Tadeáš z H. se osobně přiznal u desk 3. července 1571 (DZV 17 fol. G 30).

165. — Václav Plakvic z Plakvic; přiznal se osobně u desk 30. srpna 1571 (DZV 17 fol. H 17).

166. — Martin z Vratkova; u desk se nepřiznal.

167. — Bartoloměj Flda z Svémyslic; přiznal se osobně u desk 16. července 1571 (DZV 17 fol. H 1').

168. — Petr Kobylka z Felzova; přiznal se u desk osobně 17. července 1571 (DZV 17 fol. H 3').

Na sněmu v pondělí po Božím Těle, 14. června 1574 byl přijat podle relace k deskám z 21. června 1574 (DZSt. 45 fol. M 18'):

169. — Mikuláš Lang z Langenhartu; přiznal se osobně u desk 21. října 1574 (DZV 18 fol. H 22').

Na sněmu v pondělí po sv. Filipu a Jakubu, 2. května 1575 byl přijat podle relace k deskám z 27. září 1575 (DZSt. 46 fol. B 7):

170. — Kryštof Kříž Letňanský z Svémyslic, Jich Mtí arciknížat rakouských Matyáše a Maxmiliána služebník v komoře; osobně se přiznal u desk 21. února 1576 (DZV 19 fol. A 24).

Na sněmu v pondělí po Hromnicích, 4. února 1577 byli přijati podle relace k deskám z 18. února 1577 (DZSt. 46 fol. E 7):

171. — Jan Kutovec z Ourazu; Jan, Její Mtí cís., jakožto králové České ofrychtýř měst v král. Českém, osobně se přiznal u desk 12. března 1577 (DZV 19 fol. H 23).

172. — Jakub Menšík z Menštejna; osobně se přiznal u desk 9. března 1577 (DZV 19 fol. H 18).

Na sněmu v pondělí po třech králich, 11. ledna 1580 byl přijat podle relace z 5. února 1580 (DZSt. 46 fol. L 11):

173. — Jiřík z Šudetu, v umění lékařském doktor; osobně se přiznal u desk 8. března 1580 (DZV 20 fol. Q 9).

Na sněmu v pondělí po Hromnicích, 5. února 1582 byl přijat podle relace k deskám z 31. ledna 1582 (DZSt. 46 fol. P 21):

174. — Matyáš Hostounský z Kosmačova; přiznal se osobně u desk 2. dubna 1582 (DZV 21 fol. I 20').

Na sněmu v pondělí po neděli Exaudi, 13. května 1583 byli přijati podle relací z 25. května 1583 (DZSt. 47 fol. A 25):

175. — Václav z Kaliště a z Ottrsfeldu; osobně se přiznal u desk 20. června 1583 (DZV 21 fol. Q 19).

176. — Václav Fux z Čimelic; přiznal se osobně u desk 15. července 1583 (DZV 21 fol. R 10').

177. — Jan Šnobl z Choustníka nad Jordánem; osobně se přiznal u desk 29. května 1583 (DZV 21 fol. P 21).

Na sněmu v pondělí po sv. Martině, 14. listopadu 1583 byl přijat podle relace z 5. prosince 1583 (DZSt. 47 fol. B 26'):

178. — Samuel Nejepínský z Nejepína; přiznal se osobně u desk 11. prosince 1583 (DZV 22 fol. C 6').

179. — Jiřík Škornice z Vorličné se synem Frydrychem; přiznali se osobně u desk 14. března 1584 (DZV 22 fol. E 3').

Na sněmu v pondělí den sv. Štastného, 14. ledna 1585 byl přijat podle relace k deskám 29. ledna 1585 (DZSt. 47 fol. F 24'):

180. — Ondřej Purkhamr z Ourazu; přiznal se osobně u desk 8. května 1585 (DZV 22 fol. P 15).

Na témž sněmu byl přijat podle relace k deskám z 1. února 1585 (DZSt. 47 fol. F 25'):

181. — Petr Šiška z Jamolice se syny; osobně se přiznal u desk 26. června 1585 (DZV 23 fol. A 1).

Na témž sněmu byli přijati podle relace k deskám z 12. února 1585 (DZSt. 47 fol. G 8):

182. — Jan Sklif z Greifenfeldu, obojích práv doktor a JMti cí. rada nad apelacemi; u desk se nepřiznal.

183. — Michal Khek z Švarcpachu, JMti cí. paušrejbr při hradu Pražském; osobně se přiznal u desk 19. července 1586 (DZV 23 fol. F 17).

Na sněmu v pondělí po sv. Martině, 17. listopadu 1586 byli přijati podle relace k deskám z 12. prosince 1586 (DZSt. 47 fol. L 17):

184. — Jiřík Pichl z Pichlperku a na Chrutenicích; osobně se přiznal u desk 17. března 1587 (DZV 23 fol. K 18).

185. — Oldřich Aostalo z Sala, JMti cí. paumejstr; osobně se přiznal u desk 27. června 1590 (DZV 25 fol. J 2).

Na témž sněmu byli přijati podle relace k deskám z 13. prosince 1586 (DZSt. 47 fol. L 16):

186. — Matyáš a Zikmund bratří Freisichselbstové z Freidenpachu; přiznali se osobně u desk 25. února 1587 (DZV 23 fol. J 23').

187. — Simeon Fidler z Muldavy; Simeon Fidar osobně se přiznal u desk 23. listopadu 1587 (DZV 24 fol. A 21).

Na sněmu v pondělí po sv. Medardu, 12. června 1589 byli přijati podle relace k deskám z 15. června 1589 (DZSt. 48 fol. B 7):

188. — Mates Prekl z Proksdorfu, JMti cí. rada nad počty při komoře české; osobně se přiznal u desk 30. června 1589 (DZV 24 fol. N 20).

189. — Jonáš Tucher z Šoverova a na Novém Sedlišti; osobně se přiznal u desk 16. června 1589 (DZV 24 fol. N 17').

190. — Daniel Matyáš z Šudetu a na Vstuhách; osobně se přiznal u desk 16. června 1589 (DZV 24 fol. N 18).

191. — Jan Cetlbergar z Cetlberku; přiznal se osobně u desk 16. června 1589 (DZV 24 fol. N 18').

192. — Jan Nekeš z Štramberku; osobně se přiznal u desk 16. června 1589 (DZV 24 fol. N 19).

193. — Matěj Šlechtín z Sezemic a na Zehubech; přiznal se u desk osobně 17. června 1589 (DZV 24 fol. N. 19').

194. — Václav Horský z Grýnfeldu; osobně se přiznal u desk 26. června 1589 (DZV 25 fol. A 27').

Na sněmu v pondělí po sv. Matěji, 26. února 1590 byli přijati podle relací k deskám z 27. února 1590 (DZSt. 48 fol. C 26'):

195. — Kryštof, Jiřík a Jan bratří Sejfrtové z Sejfenova, též Matouš a Arnošt bratří jejich let nemající; osobně se přiznali u desk 7. března 1590 (DZV 25 fol. E 30).

196. — Václav Lavín z Ottenfeldu; osobně se přiznal u desk 17. března 1590 (DZV 25 fol. F 9').

Na téměř sněmu byli přijati podle relace k deskám z 5. března 1590 (DZSt 48 fol. D 10'):

197. — Kunderát Mayer z Poksdorfu, hejtman při úřadu nejv. purkrabství Pražského; osobně se přiznal u desk 17. března 1590 (DZV 25 fol. F 10).

198. — Bartoloměj z Flisnpachu; osobně se přiznal u desk Václav Bartoloměj 10. března 1590 (DZV 25 fol. F 2).

199. — Jan ml. Peclínovský z Peclínovce; osobně se přiznal u desk 10. března 1590 (DZV 25 fol. F 3).

Na sněmu v středu po sv. Kryšpínu, 27. října 1593 byli přijati podle relace k deskám z 27. října 1593 (DZSt. 48 fol. N 13):

200. — Jan Milner z Milhauzu, JMti cí. rada a sekretář král. Českého; osobně se přiznal u desk 10. května 1594 (DZV 27 fol. D 27').

201. — Michal Jeroným [nedopsáno].

202. — Erazim Kvintus z Dromsdorfu a na Dolanech, JMti cí. sekretář komory české; Erazim se osobně přiznal i se synem Janem u desk 1. října 1594 (DZV 27 fol. F 26').

203. — Eliáš Šmídgrabner [z Lusteneku]; Eliáš Š. z L., JMti cí. rentmistr, přiznal se osobně u desk 30. května 1595 (DZV 27 fol. M 1').

204. — Václav Matyáš z Borovska, komorník při zemských deskách; osobně se přiznal u desk 10. května 1594 (DZV 27 fol. D 28).

205. — Jan Seltenslo[g z Frýdnfeldu]; Jan S. z F., JMti cí. ouřadu rentmistrského v království Českém gegenhandler, přiznal se u desk osobně 10. května 1595 (DZV 27 fol. L 18).

206. — Floryán Daniel Mejstřický z Vatykánů, písař soudu komorního; osobně se přiznal u desk 13. května 1594 (DZV 27 fol. D 28).

207. — Kašpar Rajský z Dubnice a na Chramcích; osobně se přiznal u desk 4. května 1596 (DZV 127 fol. D 3').

Na sněmu v pondělí po neděli Invocavit, 13. února 1595 byli přijati podle relace k deskám z 28. února 1595 (DZSt. 49 fol. B 9):

208. — Vincenc Holcšporer z Hoštejna; osobně se přiznal u desk 21. července 1595 (DZV 27 fol. N 12').

209. — Pavel Zikmund z Grynova, v umění lékařském doktor, JMti cí. lékař; osobně se přiznal u desk 30. září 1595, že byl přijat na sněmu v úterý po Reminiscere, 21. února 1595 (DZV 27 fol. O 28').

210. — Jan Šipař Zásmucký z Zásmuk; přiznal se osobně u desk 3. března 1597 (DZV 127 fol. L 21').

211. — Adam Smetana z Stránky; přiznal se osobně u desk 18. února 1598 (DZV 128 fol. G 11), zápis však nedokončen.

Na sněmu zahájeném v úterý po neděli Reminiscere, 21. února a skončeném v pátek po neděli smrtelné, 17. března 1595 byli přijati podle relace k deskám z 15. března 1595 (DZSt. 49 fol. B 15'):

212. — Mauryc Štomer z Eberau, JMti římského císaře a království Českého nařízený doktor; osobně se přiznal u desk 12. října 1595 (DZV 27 fol. P 5').

213. — Václav Perger z Altenberku a na Bílém Dvoře nad Mrlinou; přiznal se osobně u desk 15. března 1599 (DZV 128 fol. P 8').

Na sněmu zahájeném v středu po neděli Devítníku, 14. února a skončeném v středu po neděli Reminiscere, 13. března 1596 byl přijat podle relace k deskám z 11. března 1596 (DZSt. 49 fol. E 23'):

214. — Jan Tonner z Truppachu, JMti cí. rada nad apeliacemi; osobně se přiznal u desk 8. února 1597 (DZV 127 fol. K 14').

Na sněmu zahájeném v pátek den Svátosti, 3. dubna a skončeném v pátek po neděli Jubilate, 17. dubna 1598 byli přijati podle relace k deskám z 16. dubna 1598 (DZSt. 49 fol. M 27'):

215. — Matyáš Kremer z Grunova, obojích práv doktor, JMti cí. rada při apeliacích; osobně se přiznal u desk 4. července 1598 (DZV 128 fol. K 25').

216. — Samuel Zelner jinak Rybák z Zelnaru; osobně se přiznal u desk 26. března 1599 (DZV 128 fol. P 25).

217. — Kryštof Taubenrejter z Taubenrejtů, JMti cis. puchalter německý při komoře české; osobně se přiznal u desk 30. dubna 1599 (DZV 128 fol. Q 16').

218. — Martin Grejner z Veverí a z Mysletína; osobně se přiznal u desk 30. března 1599 (DZV 128 fol. P 27).

219. — Rudolf Puš z Gamsfelzu, JMti cis. služebník při apelacích na hradě Pražském; osobně se přiznal u desk 17. února 1599 (DZV 128 fol. O 19').

Na témž sněmu byl přijat podle relace k deskám ze 17. dubna 1598 (DZSt. 49 fol. M 27'):

220. — Jeroným Makovský z Makové; přiznal se osobně u desk 5. června 1598 (DZV 128 fol. K 11'). Vyloučen byl ze stavu rytířského na sněmu v sobotu po sv. Valentinu, 19. února 1605 (DZV 132 fol. M 22).

Na sněmu zahájeném v úterý po neděli Laetare, 23. března a skončeném v středu po neděli Judica, 31. března 1599 byl přijat podle relace k deskám z 31. března 1599 (DZSt. 49 fol. O 20):

221. — Jan Bunson z Bunsonů, ingrosátor větších desk zemských král. Českého a Její Mti císařové, jakožto králové České, měst věnných v království Českém hofrychtýři; osobně se přiznal u desk 11. srpna 1599 (DZV 129 fol. C 30').

Podle jiné relace z téhož dne byli přijati na témž sněmu (DZSt. 49 fol. O 21):

222. — Jan Popp nejst. na Kynšperku a Šenpachu, JMti cis. nejstarší kamrdyner; u desk se nepřiznal.

223. — Kašpar z Milštejna a na Vostrově, JMti cis. hejtman panství Brandejského, se synem Valentinem; osobně se přiznal u desk 26. ledna 1600 (DZV 129 fol. F 29).

224. — Jan Benýdek z Veverí a z Mysletína se syny Václavem, Matyášem a Pavlem; přiznali se osobně u desk 2. dubna 1599 (DZV 128 fol. P 24').

Podle jiné relace k deskám z téhož dne byl přijat na témž sněmu (DZSt. 49 fol. O 22):

225. — Jan Jahodka z Turova, registrátor desk zemských; nepřiznal se však u desk.

Na sněmu zahájeném v pátek po oktávu sv. tří králů, 14. ledna a skončeném v pondělí po sv. Fabiánu a Šebestyánu, 24. ledna 1600 byl přijat podle relace k deskám z 22. ledna 1600 (DZSt. 50 fol. A 17'):

226. — Václav Radnický ze Zhoře se synem Adamem; osobně se přiznal u desk 26. června 1600 (DZV 129 fol. M 23).

Na sněmu zahájeném ve čtvrtek po sv. třech králich, 9. ledna a skončeném ve čtvrtek po sv. Štastným, 16. ledna 1603 byl přijat podle relace k deskám z 16. ledna 1603 (DZSt. 51 fol. A 9'):

227. — Jan Makovský z Makové se synem Josefem; osobně se přiznal u desk 12. června 1603 (DZV 131 fol. N 24').

Podle druhé relace z téhož dne (DZSt. 51 fol. A 10) byl přijat také:

228. — Jan Hagen z Švarcpachu se synem Petrem; osobně se přiznal u desk 18. března 1604 (DZV 132 fol. F 7').

Na sněmu zahájeném v sobotu po sv. Matěji, 25. února a skončeném v středu po květné neděli, 22. března 1606 byl přijat podle relace k deskám z 16. března 1606 (DZSt. 51 fol. O 19):

229. — Filip Lang z Langenfelzu, JMti cis. rada a hejtman obojích měst Kremže a Steinu se syny Ferdinandem a Ondřejem; osobně se přiznali u desk 15. března 1607 (DZV 133 fol. G 26'). Vyloučen byl i se syny ze stavu rytířského na sněmu ve čtvrtek den sv. Zachariáše, 5. listopadu 1609 (DZV 134 fol. P 4').

Na sněmu zahájeném v úterý po neděli Jubilate, 8. května a skončeném v středu po neděli prosebné, 23. května 1607 byli přijati podle relace k deskám z 25. května 1607 (DZSt. 52 fol. B 16'):

230. — Kašpar, JMti cis. „sumulír“ a Jan, JMti cis. komorní služebník, bratří Celerové z Rozntálu; osobně se přiznali u desk 28. května 1607 (DZV 133 fol. J 5').

Na sněmu zahájeném v pondělí po neděli Rogationum, 25. května 1609, byl přijat podle relace učiněné k deskám 10. září 1609 ze sněmu ještě trvajících (DZSt. 52 fol. L 13):

231. — Adam Linhart z Najemperku a na Vlkavě, JMti cis. služebník se syny Janem, Václavem, Ladislavem a Adamem; osobně se přiznal u desk 12. září 1609 (DZV 134 fol. O 18).

Na témž sněmu byl přijat podle relace učiněné k deskám 30. ledna 1610 ze sněmu ještě trvajících (DZSt. 52 fol. L 29):

232. — Jiřík Ehrnpreis z Ehrneku, JMti cí. rada a úředník nad solí v Čes. Budějovicích, se synem Ferdinandem a Maxmiliánem; osobně se přiznal u desk 8. února 1610 (DZV 135 fol. A 22).

Na témž sněmu byl přijat podle druhé relace z téhož dne (DZSt. 52 fol. L 29¹):

233. — Jan Rietman z Dolního Štarchnberku, JMti cí. rada komory dvorské, se synem Janem Rudolfem; osobně se přiznal u desk 9. března 1610 (DZV 135 fol. B 26¹).

Na sněmu zahájeném v pondělí den sv. Šimona a Judy, 28. října a skončeném v úterý den sv. Alžběty vdovy, 19. listopadu 1619 byl přijat podle relace k deskám z 16. listopadu 1619 (DZVSt. 54 fol. L 16):¹

234. — Martin Fruvein z Podolí, JMti král. měst v král. Českém a Její Mti králové České měst věnných v král. Českém hofrychtýři, se synem Eliášem, a jeho bratr Benjamín Fruvein z Podolí se synem Adamem Štastným; osobně se přiznali u desk 21. listopadu 1619 (DZV 139 fol. O 11).

Na témž sněmu byl přijat podle druhé relace z téhož dne (DZSt. 54 fol. L 17):

235. — Jan Oršinovský z Firštenfeldu, sekretář království Českého; u desk se přiznal 5. prosince 1619 (DZV 139 fol. O 12¹).

Na sněmu generálním zahájeném v pátek po památce zvěstování blahoslavené Panně Marii, 27. března a skončeném v pondělí po neděli Jubilate, 11. května 1620 byl přijat podle relace k deskám z 14. dubna 1620 (DZSt. 54 fol. M 10):

236. — Gotfrýd Nejmajer z Vinterberku a na Landštejně; osobně se přiznal u desk 24. dubna 1620 (DZV 140 fol. B 22¹).

Na témž sněmu byl přijat podle relace z 11. května 1620 (DZSt. 54 fol. M 1¹):

237. — Ludvík Camerarius, JMti král. tajná rada; osobně se přiznal u desk 12. května 1620 (DZV 140 fol. B 29¹).

¹) Tato relace i následující tři byly v pondělí den sv. Diviše 9. října 1623 z rozkazu císaře Ferdinanda II. škrtnuty (DZSt. 54 fol. L 15¹ iuxta.)

6.

**Seznam cizozemců
přijatých do Čech za obyvatele v stavu rytířském
před vydáním OZZ.**

(S rejstříkem).

238. — Henrych z Vidpachu (von Widebach) byl přijat do Čech s bratrem a strýci na sněmu 21. ledna 1540 (Sněmy České I., str. 476); po požáru desk položil znova revers k zemi 13. prosince 1541 a obnovil 10. května 1542 své přiznání u desk (DZV 1 fol. H 13).

239. — Henrych, Rudolf, Henrych, Gynter a Rudolf bratří z Býnu (von Büнау) byli přijati do Čech před požárem desk s otcem Rudolfem; po požáru desk položili bratří znova revers k zemi 7. srpna 1543.

240. — Henrych z Maltic (von Maltitz) byl přijat do Čech na sněmu 7. ledna 1544 (DZSt. 42 fol. C 18) a 28. dubna 1544 položil revers k zemi.

241. — Kryštof z Berbistorfu byl přijat do Čech i se syny Volfem a Jiříkem, let nemajícím, na sněmu 27. července 1546 (DZSt. 42 fol. H 21); Kryštof i Volf položili 11. srpna 1546 reversy k zemi a den poté se oba osobně přiznali u desk (DZV 8 fol. A 11); Jiřík položil revers 16. března 1571 a den poté se osobně přiznal u desk (DZV 17 fol. F 4¹).

242. — Jiřík Čirn z Čirn (Czirn, Tschirn) a jeho syn Hanuš byli přijati do Čech na sněmu 7. ledna 1545 (DZSt. 42 fol. F 9); oba se osobně přiznali u desk 16. dubna 1548 (DZV 8 fol. K 11) a den poté položili revers k zemi.

243. — Jiřík Krejšťan z Krejšťanu a na Popovicích byl přijat do Čech na sněmu 20. února 1553 (DZSt. 43 fol. I 7); Jiřík Krejšťan (von Krostin) položil 5. dubna 1553 revers k zemi a 5. září 1554 se osobně přiznal u desk (DZV 11 fol. H 14).

244. — Frydrych z Lenu (von Lehnau) byl přijat do Čech na sněmu 27. srpna 1554 (DZSt. 43 fol. I 7), 4. září 1554 položil revers k zemi a den poté se osobně přiznal u desk (DZV 11 fol. H 14).

245. — Volf Štanperger z Štanpergu (von Stainperg) byl přijat do Čech na sněmu 27. srpna 1554 (DZSt. 43 fol. I 7); 10. září 1554 položil k zemi revers a 12. září se osobně přiznal u desk (DZV 11 fol. H 20).

246. — Kryštof Karlovic z Karlovic byl přijat do Čech na zemském soudu 16. března 1555 podle usnesení sněmu z 20. února 1553 (DZSt. 43 fol. I 21); 16. března 1555 položil revers k zemi a 19. března se osobně přiznal u desk (DZV 11 fol. K 7).

247. — Floryán Gryspek z Gryspachu (Griespek) a na Kačeřově, král. rada, byl přijat do Čech před požárem desk; 10. května 1557 obnovil svůj revers k zemi.

248. — Petr, Hanuš a Volf Štansdorfové z Štansdorfu (von Stainsdorf) byli přijati do Čech na sněmu 4. ledna 1552 (DZSt. 43 fol. E 7); z nich jedině Hanuš položil 22. února 1559 revers k zemi.

249. — Heřman Igl na Hartnrajtě, JMti cis. rada a německý sekretář království Českého, byl přijat do Čech na sněmu 2. října 1561 (DZSt. 44 fol. H 27) a 17. října položil revers k zemi.

250. — Martin Maminger z Loku, nejv. kuchmistr arciknížete Ferdinanda, byl přijat do Čech na sněmu 2. října 1561 (DZSt. 44 fol. H 27); 17. října 1561 položil revers k zemi a 16. září 1562 se osobně přiznal u desk (DZV 14 fol. K 30).

251. — Jan Gryspek z Gryspachu, komorní služebník arciknížete Ferdinanda, nejmladší bratr Floryanův (viz čís. 247) byl přijat do Čech na sněmu 2. října 1561 (DZSt. 44 fol. H 27) a 18. října položil revers k zemi.

252. — Adam Hohenvarter na Gerlachštejnu, dědičný truksas v Kraňsku a kraječ krále Českého Maxmiliána, byl přijat do Čech na sněmu 2. října 1561 (DZSt. 44 fol. H 27); 27. října 1561 se osobně přiznal u desk (DZV 14 fol. E 20) a 25. listopadu položil revers k zemi.

253. — Jan Velingar z Fehynku a na Šurgastu, (Wellinger), obojích práv doktor, cis. rada a rada arciknížete Ferdinanda, byl přijat do Čech na sněmu 2. října 1561 (DZSt. 44 fol. H 27); 25. listopadu 1561 položil revers k zemi a 27. listopadu se osobně přiznal u desk (DZV 14 fol. E 20).

254. — Baltazar Prok z Sibenhyrtu byl přijat do Čech na sněmu 27. ledna 1564 (DZSt. 45 fol. B 6'); 9. února 1564 položil revers k zemi a 18. března 1567 se osobně přiznal u desk (DZV 16 fol. A 27).

255. — Jan Lejtolt Keč z Kečova (von Ketschau) byl přijat do Čech na sněmu 27. ledna 1564 (DZSt. 45 fol. B 6'); 9. února 1564 položil revers k zemi a 14. února se osobně přiznal u desk (DZV 14 fol. Q 2).

256. — Ondřej Khyn z Khynu (Kynne von Kynne) byl přijat do Čech na sněmu 27. ledna 1564 (DZSt. 45 fol. B 6'); 11. února 1564 položil revers k zemi.

257. — Mikuláš a Rudolf bratři Karlovicové z Karlovic, synovci Kryštofa z Karlovic (viz čís. 246), byli přijati do Čech na sněmu 27. ledna 1564 (DZSt. 45 fol. B 6'); Mikuláš položil revers k zemi 11. února 1564, Rudolf 18. května 1565; u desk se oba osobně přiznali 6. července 1565 (DZV 15 fol. H 11').

258. — Kryštof z Zedtwitz (Cedvicar z Cedvic) a na Libenštejně, byl přijat do Čech i se svými syny Jiříkem, Hanušem Šebestyánem, Joachymem, Hanušem Tománem, Kryštofem Hendrychem, Jeronýmem a Hanušem Adamem na sněmu 27. ledna 1564 (DZSt. 45 fol. B 6'); Kryštof položil 11. února 1564 za sebe i za své syny revers k zemi a 14. února se osobně přiznal u desk (DZV 14 fol. Q 2').

259. — Kryštof Dornhajm z Dornhajmu (von Dornheim) byl přijat do Čech na sněmu 27. ledna 1564 (DZSt. 45 fol. B 6'); 26. dubna 1564 položil revers k zemi a 8. června se osobně přiznal u desk (DZV 15 fol. C 12).

260. — Urban Pfefferkorn z Ottopachu byl přijat do Čech na sněmu 30. dubna 1571 (DZSt. 45 fol. I 11); 1. září 1571 položil revers k zemi a 5. září se osobně přiznal u desk (DZV 17 fol. H 18').

261. — Hendrych ml. Gravingar (Grefinger) ze Saleku byl přijat do Čech na sněmu 30. dubna 1571 (DZSt. 45 fol. I 12); 30. ledna 1572 položil revers k zemi a 1. února se osobně přiznal u desk (DZV 17 fol. K 8').

262. — Kašpar z Šemberku (von Schönberg) na Knauthaně a Nové Starosti (Neusorge) byl přijat do Čech

na sněmu 22. června 1574 (DZSt. 45 fol. M 19); 9. června 1575 položil revers k zemi a 8. července se osobně přiznal u desk (DZV 18 fol. N 9).

263. — Tomáš Leštinský z Podhájí a v Oubenicích, JMti cís. starší ouředník nad hajnými, byl přijat do Čech na sněmu 2. května 1575 (DZSt. 45 fol. O 14); 28. června 1575 položil revers k zemi a 21. února 1577 se osobně přiznal u desk (DZV 19 fol. G 24').

264. — Jetřich Manštejn z Pupnhejnu, forštmistr panství Pardubského, byl přijat do Čech na sněmu 2. května 1575 (DZSt. 45 fol. O 13); 28. června položil revers k zemi a 7. září 1575 se osobně přiznal u desk (DZV 18 fol. N 30').

265. — Hendrych Pfefferkorn z Ottopachu, bratr Urbanův (viz čís. 260), byl přijat do Čech na sněmu 2. května 1575 (DZSt. 45 fol. O 18); 22. srpna 1575 položil revers k zemi a den poté se osobně přiznal u desk (DZV 18 fol. N 27).

266. — Jan Precht z Rotmburku byl přijat do Čech na sněmu 2. května 1575 (DZSt. 45 fol. O 18); 25. srpna 1575 položil revers k zemi a den poté se osobně přiznal u desk (DZV 18 fol. N 29).

267. — Gynter z Býnu (von Büna), úředník na Blansku, byl přijat do Čech na sněmu 2. května 1575 (DZSt. 45 fol. O 18); 2. září 1575 položil revers k zemi a den poté se osobně přiznal u desk (DZV 18 fol. N 30).

268. — Jiřík Fink z Finknštejna byl přijat do Čech na sněmu 2. května 1575 (DZSt. 46 fol. A 17); 17. září 1575 položil revers k zemi a 14. srpna 1576 se osobně přiznal u desk (DZV 19 fol. E 11').

269. — Floryán Pravětický z Radvanova a Vokachynic byl přijat do Čech na sněmu 4. února 1577 (DZSt. 46 fol. E 14); 19. února 1577 položil revers k zemi a dva dny poté se osobně přiznal u desk (DZV 19 fol. G 24').

270. — Hanuš Volf a Jiřík bratří Šemberkové z Šemberku (von Schönberg) a na Nové Starosti (Neusorge) byli přijati do Čech na sněmu 4. července 1575 (DZSt. 45 fol. O 18); 25. června 1578 položili bratří společný revers k zemi a osobně se přiznali u desk (DZV 20 fol. E 6).

271. — Mikuláš Fictum z Ekštetu (Vitzthum von Eckstädt) byl přijat do Čech na sněmu v únoru 1579 (DZSt. 46 fol. I 21); 13. března 1579 položil revers k zemi a 19. listopadu 1580 se osobně přiznal u desk (DZV 21 fol. D 4).

272. — Jetřich z Švendy (Dietrich von Schwendi), JMti cís. rada, nejv. lovčí v království Českém a v zemích k němu přináležejících, nájemce a hejtman panství Lysé nad Labem, byl přijat do Čech na sněmu v únoru 1579 (DZSt. 46 fol. I 21); 8. dubna 1579 položil revers k zemi a 19. srpna 1580 se osobně přiznal u desk (DZV 21 fol. B 9').

273. — Michael Kastner z Gynnu (Castner), JMti cís. služebník při kanceláři české na hradě Pražském, byl přijat do Čech na sněmu v únoru 1579 (DZSt. 46 fol. I 21') a 10. dubna 1579 položil revers k zemi.

274. — Jan Jiří Purkštaler z Purkštalu (Purgstall) byl přijat do Čech na sněmu v únoru 1579 (DZSt. 46 fol. I 21); 13. dubna 1579 položil revers k zemi a 27. června se osobně přiznal u desk (DZV 20 fol. L 27').

275. — Kryštof Lindner z Lindnaru byl přijat do Čech na sněmu v únoru 1579 (DZSt. 46 fol. I 21) a 13. dubna 1579 položil revers k zemi a 7. května se osobně přiznal u desk (DZV 20 fol. K 6').

276. — Hylmar z Quernhejmu (Hilmar von Quernheim) byl přijat do Čech na sněmu v únoru 1579 (DZSt. 46 fol. I 21); 18. července 1579 položil revers k zemi a 20. července se osobně přiznal u desk (DZV 20 fol. M 19').

277. — Michal Kremmer z Kynygshofu na Otnicích byl přijat do Čech na sněmu 11. ledna 1580 (DZSt. 46 fol. L 17); 6. února 1580 položil revers k zemi a dva dny poté se osobně přiznal u desk (DZV 20 fol. P 25).

278. — Adolf Hog z Hogu (von Hagen) byl přijat do Čech na sněmu 13. února 1581 (DZSt. 46 fol. O 7); položil revers k zemi a 13. března 1581 se osobně přiznal u desk (DZV 21 fol. E 23).

279. — Oktavian Spinule (Spinola) byl přijat do Čech na sněmu 13. února 1581 (DZSt. 46 fol. O 5); 10. března 1581 položil revers k zemi a 15. března se osobně přiznal u desk (DZV 21 fol. E 23').

280. — Hanuš Jakub Herbroz z Estynku, JMti cís. jakožto krále Českého kvartýrmistr, byl přijat do Čech na sněmu 18. listopadu 1583 (DZSt. 47 fol. C 3); 16. prosince 1583 položil revers k zemi a den poté se osobně přiznal u desk (DZV 22 fol. C 18).

281. — Desiderýáš L'Abbé (Labbé), doktor obojích práv a advokát, byl přijat do Čech na sněmu 18. listopadu 1583 (DZSt. 47 fol. C 3) a 29. února 1584 položil revers k zemi.

282. — Jiřík starší z Karlovic a na ten čas v Magdeburce, byl přijat do Čech na sněmu 14. ledna 1585 (DZSt. 47 fol. G 7); 13. února 1585 položil revers k zemi a den poté se osobně přiznal u desk (DZV 22 fol. N 6).

283. — Haubolt z Staršedl (von Starschedel) byl přijat do Čech na sněmu 14. ledna 1585 (DZSt. 47 fol. G 7); 14. února 1585 položil revers k zemi a 20. prosince 1586 se osobně přiznal u desk (DZV 23 fol. I 8).

284. — Volf Arnošt z Viršperku (von Wirsperg), JMti cís. říšská dvorská rada a nařízený nejvyšší nad rejтары byl přijat do Čech na sněmu 14. ledna 1585 (DZSt. 47 fol. G 7); 15. února 1585 položil revers k zemi a osobně se přiznal u desk (DZV 22 fol. N 6).

285. — Sebald z Plauen (von Plawen), JMti cís. rada dolnorakouské komory, byl přijat do Čech na sněmu 14. ledna 1585 (DZSt. 47 fol. G 7); 2. dubna 1585 položil revers k zemi a 5. dubna se osobně přiznal u desk (DZV 22 fol. O 23').

287. — Porphirius Bosso, JMti cís. komorní služebník, byl přijat do Čech na sněmu 14. ledna 1585 (DZSt. 47 fol. G 7); 26. března 1586 položil revers k zemi a 2. června se osobně přiznal u desk (DZV 23 fol. E 10').

288. — Kašpar Bernaur z Felburku, JMti cís. komorní služebník, byl přijat do Čech na sněmu 1. února 1588 (DZSt. 47 fol. N. 19); 6. dubna 1588 položil revers k zemi a den poté se osobně přiznal u desk (DZV 24 fol. C 22).

289. — Jiřík Perger z Pergu, JMti cís. služebník a expeditor při české kanceláři, a jeho bratr Bartoloměj byli přijati do Čech na sněmu 12. června 1589 (DZSt. 48 fol. B 12); den poté položili bratří společný revers k zemi; Bartoloměj se přiznal u desk 20. června 1589 (DZV 25 fol. A 25) a Jiřík 17. února 1590 (DZV 25 fol. E 16).

290. — Edvard Kelley, rozený Angličan, rodu a domu rytířského řečeného Imaymi v hrabství Connaughtu v království Irském, byl přijat do Čech na sněmu 12. června 1589; položil 15. června 1589 revers k zemi a 30. srpna 1589 se osobně přiznal u desk (DZV 25 fol. B 19').

291. — Ferdinand Geyer z Ostrburku a z Hrádku, JMti cís. truksas, byl přijat do Čech na sněmu 1. února 1588 (DZSt. 48 fol. C 12); 28. srpna 1589 položil revers k zemi a 24. října 1589 se osobně přiznal u desk (DZV 25 fol. C 21).

292. — Hektor Vajs z Myfflinku (Hector Myffling Weis genannt) byl přijat do Čech na sněmu 26. února 1590 (DZSt. 48 fol. D 5); 13. března 1590 položil revers k zemi a den poté se osobně přiznal u desk (DZV 25 fol. F 7).

293. — Jeroným z Kaprýn (de Caprinis), JMti cís. komorní služebník, byl přijat do Čech na sněmu 26. února 1590 (DZSt. 48 fol. D 3); 30. března 1590 položil revers k zemi a 10. dubna se osobně přiznal u desk (DZV 25 fol. G 10').

294. — Bartoloměj Quarinon, JMti Římského císaře životní doktor, byl přijat do Čech na sněmu 26. února 1590 (DZSt. 48 fol. D 4); 10. dubna 1590 položil revers k zemi a 13. dubna se osobně přiznal u desk (DZV 25 fol. G 14').

295. — Jetřich a Innocencius bratří z Staršedl (von Starschedel) byli přijati do Čech na sněmu roku 1593; bratří položili společný revers k zemi 30. října 1593 a 17. února 1594 se osobně přiznali u desk (DZV 27 fol. C 9).

296. — Vilém Grumpach z Grumpachu na Burgkrumpachu, bamberský hejtman, byl přijat do Čech na sněmu roku 1593 (DZSt. 48 fol. N 22) a 16. prosince 1593 položil revers k zemi.

297. — Lorenc Šitter (Schytter) na Klingenbergu, JMti cís. vrchní třicátník v Uherském Altenbergu, byl přijat do Čech na sněmu v březnu 1596 (DZSt. 49 fol. E 17); 15. března 1596 položil revers k zemi a osobně se přiznal u desk (DZV 127 fol. B 29).

298. — Tyburcí Himelreich z Šarfenbergu, JMti cís. rada a sekretář království Uherského, byl přijat do Čech na sněmu

v březnu 1595 „jakožto osoba stavu rytířského“ (DZSt. 49 fol. B 14'); 14. června 1596 položil revers k zemi a osobně se přiznal u desk (DZV 127 fol. D 10').

299. — Karel Magno, JMti cí. dvořenín, byl přijat do Čech „jakožto osoba stavu rytířského“ na sněmu v březnu 1596 (DZSt. 49 fol. E 18); 1. srpna 1596 položil revers k zemi a osobně se přiznal u desk (DZV 127 fol. E 7').

300. — Jan Barvitijs, doktor v právech, JMti cí. říšská dvorská rada a tajný říšský sekretář, byl přijat do Čech na sněmu v únoru 1597 (DZSt. 49 fol. H 16'); 17. února 1597 položil revers k zemi a dva dny poté se osobně přiznal u desk (DZV 127 fol. K 25).

301. — Lukáš Trnovanský z Vořešan byl přijat do Čech na sněmu v únoru 1597 (DZSt. 49 fol. H 26); 21. února 1597 položil revers k zemi a 25. února se osobně přiznal u desk (DZV 127 fol. L 16).

302. — Petr Pavel z Grangie, (de la Grangia) rytíř a nejv. pojezdň JMti cí., byl přijat do Čech na sněmu v únoru 1597 (DZSt. 49 fol. H 27) a 26. března 1597 položil revers k zemi.

303. — Maxmilián Pertolt z Saxengenu (Berchtold), JMti cí. komorní služebník, byl přijat do Čech na sněmu r. 1598 (DZSt. 49 fol. M 24'); 7. srpna 1598 položil revers k zemi a 14. srpna se osobně přiznal u desk (DZV 128 fol. L 15').

304. — Ladislav Pethe z Hethes, JMti cí. hejtman nad jízdňými v Košicích, byl přijat do Čech i se syny Martinem, Jiříkem a Štěpánem na sněmu r. 1599 (DZSt. 49 fol. O 19); 3. dubna 1599 položil revers k zemi a osobně se přiznal u desk (DZV 128 fol. P 28').

305. — Petr z Libentálu, JMti cí. dvořenín a truksas arciknížete Maxmiliána, byl přijat do Čech „za osobu starožitného stavu rytířského“ (AMV, I 21 L 76) na sněmu 26. ledna 1601 (DZSt. 50 fol. G 12'); 21. února 1601 položil revers k zemi a dva dny poté se osobně přiznal u desk (DZV 130 fol. E 7'); teprve na sněmu 11. října 1610 byl přijat do stavu panského (DZV 135 fol. E 28).

306. — Kryštof Prey z Kaslšperku, hejtman kláštera Oseku, a jeho strýc Pangrác Prey z Kaslšperku, byli přijati do Čech na sněmu 26. ledna 1601 (DZSt. 50 fol. G 14); 25. června 1601 položili společný revers k zemi a oba se přiznali u desk (DZV 130 fol. H 21).

307. — Kryštof Oldřich z Burkstorfu na Terci a Vuttenově, JMti cí. truksas, byl přijat do Čech na sněmu 26. ledna 1601 (DZSt. 50 fol. G 11); 23. července 1601 položil revers k zemi a 27. července se osobně přiznal u desk (DZV 130 fol. N 24).

308. — Jan Dyenberger z Rehmen, JMti cí. dvořenín, byl přijat do Čech na sněmu v květnu 1607 (DZSt. 52 fol. C 20'); 16. ledna 1608 položil revers k zemi a den poté se osobně přiznal u desk (DZV 133 fol. N 2).

309. — Oktavián Roboreto z Frajperku a na Vostrově, JMti cí. komorní lékař, byl přijat do Čech na sněmu 4. února 1605 a 22. dubna 1608 položil revers k zemi a osobně se přiznal u desk (DZV 134 fol. C 12).

310. — Alexander Tebner (von Derbner, von Döpner), nejv. lejtant, byl přijat do Čech na sněmu z 1609—1610 (DZSt. 52 fol. L 20); 21. ledna 1610 položil revers k zemi a den poté se osobně přiznal u desk (DZV 135 fol. A 8').

311. — Lazar ml. Henkl z Donrsmarku (Henckel von Donnersmark) byl přijat do Čech na sněmu r. 1610 (DZSt. 52 fol. L 30); 26. června 1610 položil revers k zemi a 24. července se osobně přiznal u desk (DZV 135 fol. D 18).

312. — Jan Jakub Kurz ze Senftenova byl přijat do Čech na některém sněmu po roce 1608; 9. října 1610 položil revers k zemi a 4. listopadu se osobně přiznal u desk (DZV 135 fol. F 6').

313. — Andreas z Mayhe (von Meyh), JMti cí. nejv. lejtant, byl přijat do Čech na některém sněmu po roce 1608; 13. srpna 1611 položil revers k zemi a 8. listopadu 1611 se osobně přiznal u desk (DZV 135 fol. M 9').

314. — Jan Kundrát z Amštatu (von Amstadt) byl přijat do Čech na sněmu zahájeném 15. června 1615 (DZSt. 54 fol. B 4); 19. září 1615 položil revers k zemi a 7. října se osobně přiznal u desk (DZV 137 fol. L 24).

315. — Alexandr z Ordelryku, JMti cí. lesmistr panství Brandejsa a Přerova, byl přijat do Čech na sněmu zahájeném 15. června 1615 (DZSt. 54 fol. B 10); 23. září 1615 položil revers k zemi a dva dny poté se osobně přiznal u desk (DZV 137 fol. L 21).

**Rejstřík k seznamu erbovníků
přijatých v Čechách do stavu rytířského i k seznamu cizo-
zemců přijatých do Čech za obyvatele ve stavu rytířském.**

(Čísla udávají řadové číslo seznamu).

l'Abbé v. Labbe	Camerarius 237
Albín z Helfenburka 54	de Caprinis v. z Kaprýn
z Altenberku v. Perger	Castner v. Kastner
z Amštatu 314	Cedvicar z Cedvic v. z Zedtwitz
Aostalo z Sala 185	Cejs z Pirnova 100
z Arlšperku v. Port	Celer z Rozntálu (Zeller von Ro- senthal) 230
Bahenský z Lukova 135	Cetlbergar z Cetlberku (Zettel- berger) 191
Balbín z Vorličné 103	z Cetlperku v. Cetlbergar
Barvítius 300	z Cinenberku v. Tišňovský
Benýdek z Veveří a z Mysle- tína 224	von Czirn v. Čirn
z Berbistorfu 241	Čakovský v. Kříž
Berchtold v. Pertolt	Černý z Vinoře 106
Bernauro z Felburku 238	z Čimelic v. Fux
z Bezdědic 16	z Čimic v. Šultys
z Bezděkova v. Dobeš	Čirn z Čirn (Czirn, Tschirn) . . . 242
z Biganče v. Drzek	Čfžek z Volfnburka 79
z Bodláku v. Dystl	Človček z Popovic 108, 130
Bohdal z Řesnice 5	Čulík z Hradištka 141
Borek z Borku 10	David z Rotštejna 110
z Borové v. Borovský	z Dejnova v. Štohle
z Borovska v. Matyáš	von Derbner v. Tebner
Borovský z Borové 68	von Deynau v. Štohle
Bosso 287	Diblík z Votína 128
z Branova v. Frenar	z Divic v. Zahrádka
z Branova v. Vodochoďský	Dobeš jinak Hladký z Bezděkova 146
Brock v. Prok	z Dobřichova v. Dobřichovský
von Brocksdorf v. Prekl	Dobřichovský z Dobřichova . . . 72
Břenek v. Mřenek	von Döpner v. Tebner
Bröckl v. Prekl	Domažlický z Rýzngruntu 35
z Března v. Hruška	von Donnersmark v. Henkl
Březský z Ploskovic 8	Dornhajm z Dornhajmu 259
von Bünau v. z Býnu	z Dromsdorfu v. Kvintus
Bunson z Bunsonu 221	Drzek z Biganče 95
z Burkstorfu 307	
z Býnu 239, 267	

z Dubnice v. Rajský	z Frymburku v. Škorně
z Dubu v. Skalský	Frýz z Trutnova (Friese) 12
Dy-nberger z Rehmen 308	von Fürstenfeld v. Oršínovský
Dystl z Bodláku 73	von Fürstenfeld v. Šturm
	Fux z Čimelic 176
z Eberau v. Štomer	z Gamsenštejna v. Kaňkovský
z Ehreneku v. Ehrenpreis	z Gamsfelzu v. Puš
Ehrenpreis z Ehreneku 232	z Gerlachštejnu v. Hohenwarter
Eichhorn z Rejchmpachu (von Reichenbach) 47	Geyer z Ostrburku a z Hrádku . 291
z Ekštetu v. Fictum	z Girthofu v. Perger
z Estynku v. Herbrot	z Grangie (de la Grangia) 302
von Fehingen v. Velingar	z Granova v. Granovský
z Felburku v. Bernaur	Granovský z Granova (Granauer) 55
z Fellachu v. Frýdpergar	Gravingar (Grefinger) ze Saleku 261
z Felzova v. Kobylka	Grefinger v. Gravingar
Fictum z Ekštetu (Vitzthum von Eckstädt) 271	z Greifenfeldu v. Sklif
Fidler z Muldavy 187	Grejner z Veveří a z Mysletína . 218
Fink z Finkštejna 268	Griespek v. Gryspek
z Firštenfeldu v. Oršínovský	Grumpach z Grumpachu 296
z Firštenfeldu v. Šturm	z Grunova v. Kremer
Flavín z Helfenberka 22	z Grýnfeldu v. Horský
Flavín z Rotnfeldu 131	z Grynova 209
Flda z Svémyslic 167	Gryspek z Grysparu (Gries- pek) 247, 251
von Fliessenbach v. z Flisnpachu	Gyglingar z Knejslštejna 77, 144
z Flisnpachu 198	z Gynnu v. Kastner
Florinus z Lampštejna 118	von Hagen v. Hog
z Frajperku v. Roboreto	Hagen z Švarepachu (von Schwarzbach) 228
Franc z Liblic 27	Hájek z Hájku 164
z Freidenpachu v. Freisichselbst	z Hájku v. Hájek
Freisichselbst z Freidenpachu . 186	z Hamrštejna v. Loukovský
Frenar z Branova (Freynar) 7	z Hamrštejna v. Mřenek
Friedberger v. Frýdpergar	Hana z Reichnunku 132
von Friedenfeld v. Seltenšlag	Hanuš z Šaratic 160
Friese v. Frýz	von Hasenthal v. Videman
Fruvein z Podolí 234	von Hasenthal v. Vinklman
Fruvein v. Fruvein	z Hazntálu v. Videman
z Frýdnfeldu v. Seltenšlag	z Hazntálu v. Vinklman
Frýdpergar z Fellachu (Fried- berger) 121	Hazuka z Rajčovsi 67
z Frymburku v. Mazanec	z Helfenberka v. Flavín

z Helfenburka v. Albin	z Chocevic	58, 80
Helm z Vorlova	z Chocevic v. Orýn	
Henkl z Donrsmarku (Henckel von Donnersmark)	z Choustnfka nad Jordánem v. Šnobl	
Herbrót z Estynku		280
Herrich v. Herych	Igl	249
Herych z Štangaru (Herrich von Stenker)	z Imaymi v. Kelley	
z Hethes v. Pethe	Jahodka z Turova	225
Hilmar v. Hylmar	Jakš z Tisové	143
Himmelreich von Scharfenberg, Himlrajch z Šarfenberku	z Jamolice v. Šiška	
von Hirschfeld v. Šturm	z Jelčan v. Krčín	
Hladký v. Dobeš	z Jelčan v. Novodvorský	
Hofman z Jelče	z Jelče	2
Hog z Hogu (von Hagen)	z Jelče v. Hofman	
Hohenwarter z Gerlachštejnu	Jenšík z Radvanova	4
Holcšporer z Hoštejna (Holz- sparer)	z Jizerného v. Myška	
Holzspärer v. Holcšporer	z Kaliště a z Ottrsfeldu	175
Horák z Milešovy	z Kamsenštejna v. Kaňkovský	
z Hornosína	Kaňkovský z Kamsenštejna	66
Horský z Grýnfeldu	z Kapíhory	129
z Hory Kapí	z Kaprýn (de Caprinis)	293
z Hory Klokotské v. Pardubský	Karásek ze Lvovic	119
z Hory Klokotské v. Táborský	Karlovic z Karlovic	246, 257, 282
z Hory Vlčí v. Podhradský	Karyk z Řezna	96
z Hory Vlčí v. Zahradský	z Kaslšperku v. Prey	
Hosián z Morchndorfu	Kastner z Gynnu (Castner)	273
Hostounský z Kosmačova	Keč z Kečova (von Ketschau)	255
z Hoštejna v. Holcšporer	Kek v. Khek	
z Hradištka v. Čulfk	Kelley z Imaymi	290
z Hrádku v. Geyer	von Ketschau v. Keč	
z Hrobčice v. Mikeš	Khek z Švarcpachu	183
Hroch z Mezilesic	Khyn z Khynu (Kynne von Kynne)	256
Hruška z Března	Kirchnar z Lovče	137
Humpolecký z Nelechova	z Klenče	93
Hylmar z Quernhajmu (Hilmar)	z Klokotské Hory v. Pardubský	
z Hyršfeldu v. Šturm	z Klokotské Hory v. Táborský	
z Hyršova v. Myslfk	z Knejslštejna v. Gyglingar	
	Knobloch z Pirnstorfu	30
	Kobyłka z Felzova	163
	z Kocnštejna v. Kočka	
	Kočka z Kocnštejna	41

Chlivenský z Ryzenska 152
z Chmelného 14

von Königshofen v. Kremmer	Lehnar z Kouby	37
Kolenec Matyášovský z Matyáš- ovic	von Lehnau v. z Lenu	
z Kolovsi v. Kolský	Lemberk z Voltářku	126
Kolský z Kolovsi	z Lenu (von Lehnau)	244
Komedka z Rovin	z Leštinský z Podhájic	263
z Kosmačova v. Hostounský	Letňanský v. Kríž	
z Kosmačova v. Montán	Lhotka ze Smyslova	17
z Kosmačova v. Radoňovský	z Libentálu	305
z Kosmačova v. Šamša	z Liblic v. Franc	
z Kouby v. Lehnar	z Libštejna v. Stařinský	
Kousek z Sobětiček	z Lidkovic v. Šmerhovský	
Krčín z Jelčan	Lindner z Lindnaru	275
Krčín v. Novodvorský	z Lindova v. z Luhu	
Krejšťan z Krejšťan (von Kro- stin)	Linhart z Najemperku (von Neu- enberg)	231
Kremer z Grunova	z Lipan	56
Kremmer z Kynygshofu	z Lipky v. Kustoš	
von Krostin v. Krejšťan	z Loku v. Maminger	
Kříž Čakovský z Svémyslic	Loukovský z Hamrštejna	81
Kříž Letňanský z Svémyslic	z Lovče	39, 104
Křížanovský z Živanic	z Lovče v. Kirchnar	
Kunětický v. Kustoš	z Lovče v. Kupido	
Kupido z Lovče	z Luhu a z Lindova	40
Kurz ze Senftenova	z Lukova v. Bahenský	
Kustoš Kunětický z Zubřího a z Lipky	z Lusteneku v. Šmídgrabner ze Lvovic v. Karásek	
Kutovec z Ourazu	Magno	299
z Květnice v. Řeháček	z Makové v. Makovský	
Kvintus z Dromsdorfu (Quin- tus)	Makovský z Makové	220, 227
Kynne v. Khyn	z Maltic (von Maltitz)	240
	Maminger z Loku	250
	Manštejn z Pupunhejnu	264
Labbe (l'Abbé)	Matyáš z Borovska	204
Labounský z Strašina	Matyáš z Šudetu	190
z Lampštejna v. Florinus	z Matyášovic v. Kolenec	
Lang z Langenfelzu	Matyášovský v. Kolenec	
Lang z Langenhartu	Mayer z Poksdorfu	197
z Langenfelzu v. Lang	z Mayhe (von Meyh)	313
z Langenhartu v. Lang	Mazanec z Frymburku	111
Lavin z Ottenfeldu	Mejstřický z Vatykánu	206
Ledčanský z Popic	Menšík z Menštejna	172
Ledčár z Sionu	z Menštejna v. Menšík	

von Meyh v. z Mayhe	z Olivetu v. Šatný
z Mezilesic v. Hroch	z Orderyku 315
z Michalovic 154	Oršínovský z Firštenfeldu . . . 235
Mikeš z Hrobčice 34	Orýn z Chočemic 46
z Miknperku v. Šlechta	z Ostrburku v. Geyer
z Milešovky v. Horák	z Ottenfeldu v. Lavín
z Milhauzu v. Milner	z Ottopachu v. Pfefferkorn
Milner z Milhauzu (Müllner von Mühlhausen) 200	z Ottrsfeldu v. z Kaliště
z Milštejna (Möller von Möllerstein) 223	z Ourazu v. Kutovec
Möller v. z Milštejna	z Ourazu v. Purkhamr
z Mohelnice 116	Oustský z Skalska 105
Montán z Kosmačova 92	z Outerého v. Outerý
z Morchndorfu v. Hosián	Outerý z Outerého 74
Mřenek [Břenek] z Hamrštejna 82	Pardubský z Klokotské Hory . . 98
Müllner von Mühlhausen v. Milner	z Peclínovce v. Peclínovský
Mulc z Šlakenverda 19	Peclínovský z Peclínovce . . . 1, 199
z Muldavy v. Fidler	Pek z Římku 91, 151
Multz v. Mule	Perger z Altenberku 213
Myffling v. Vajs	Perger z Girthofu 86
z Mysletína v. Benýdek	Perger z Pergu 239
z Mysletína v. Grejner	Pertolt z Saxengenu (Berchtold) 303
Myslík z Hyršova 61	Pethe z Hethes 304
Myška z Jizerného 83	Pfefferkorn z Ottopachu . . . 260, 265
	Pichl z Pichlperku 184
	z Pichlperku v. Pichl
z Najemperku v. Linhart	z Pirnova v. Cejs
Naksera z Rovného 28	z Pirnstorfu v. Knobloch
z Náměti v. Vimberk	z Písnice 3
Nejedlý z Vysoké 157	z Písnice v. Písnický
Nejepínský z Nejepína 178	z Písnice v. Těšínský
Nejmajer z Vintřberku (Neumayer von Winterberg) 236	Písnický z Písnice 64
Nejman z Nejmantic (z Nemanatic) 148	Plachý z Třebnic 149
Nekeš z Štramberku 192	Plakvic z Plakvic 165
z Nelechova 15	z Plauen (von Plawen) 285
z Nelechova v. Humpolecký	z Ploskovic 8
z Nemanic v. Nejman	z Ploskovic v. Březský
von Neuenberg v. Linhart	z Podháje v. Leštinský
Neumayer v. Nejmajer	Podhradský z Vlčí Hory 75
Novodvorský Krčín z Jelčan . . 102	z Podolí v. Fruvein
	z Poksdorfu v. Mayer
	z Popic v. Ledčanský
	z Popovic v. Človíček

Popp 222	z Rosic v. Šmerhovský
Port z Arlšperku 50	z Roštejna v. Rechmberk
Pravětický z Radvanova a z Vokachynic 269	z Rotmburku v. Precht
Prefát z Vikanova 25	z Rotnfeldu 112
Precht z Rotmburku 266	z Rotnfeldu v. Flavin
Prekl z Proksdorfu (Bröckl von Brocksdorf) 188	z Rotštejna v. David
Prey z Kaslšperku 306	z Rovín v. Komedka
Prok z Sibenhyrtu 254	z Rovného v. Naksera
z Proksdorfu v. Prekl	z Rozntálu v. Celer
z Proseče 117	Rybák v. Zelner
z Prošovic 29	z Ryfंबरka v. Ropal
Pucherský z Puchře 51	z Ryzenska v. Chlivenský
z Puchře v. Pucherský	z Rýzngruntu v. Domažlický
z Pupnhejnu v. Manštejn	Řeháček z Květnice 49
von Purgstall v. Purkštaler	z Řesnice 5
Purkhamr z Ourazu 180	z Řesnice v. Bohdal
Purkštaler z Purkštalu 274	z Řezna v. Karyk
Puš z Gamsfelzu 219	z Římku v. Pek
	von Sachsendorfu v. z Saksendorfu
Quarion 294	z Saksendorfu 90
von Quernheim v. Hylmar	ze Saksengenu v. Pertolt
Quintus v. Kvintus	z Sala v. Aostalo
	ze Saleku v. Gravingar
Radnický ze Zhoře 226	z Sedlčan v. Sedlčanský
Radoňovský z Kosmačova . . . 107	Sedlčanský z Sedlčan 94
z Radvanova v. Jenšík	z Sejfenova v. Sejfrt
z Radvanova v. Pravětický	Sejfrt z Sejfenova 195
z Rajčovsi v. Hazuka	Seltenschlag v. Seltenšlag
Rajský z Dubnice 207	Seltenšlag z Frýdnfeldu (von Friedenfeld) 205
z Rašovic 70	ze Seftenova v. Kurz
z Rehmen v. Dyenberger	z Sezemic v. Šlechťin
Rechmberk z Roštejna 88	von Scharfenberg v. Himmelreich
von Reichenbach v. Eichhorn	Schmiedgrabner von Lusteneck
z Reichnunku v. Hana	v. Šmídgrábner
z Rejchmpachu v. Eichhorn	von Schönberg v. z Šemberku
z Rejnova 60	von Schorndorf v. Šradýn
Rietman z Dolního Štarchnberku (von Unterstarchenberg) . . . 233	Schradin v. Šradýn
Roboreto z Frajperku 309	von Schwarzbach v. Hagen
Ropal z Ryfंबरka 123	von Schwarzbach v. Khek
von Rosenthal v. Celer	von Schwendi v. z Švendy

von Siebenhirten v. Prok z Sionu v. Ledčár z Skalska v. Oustský Skalský z Dubu 84 Sklif z Greifenfeldu 182 Slaviček Zlonický z Zlonic . . . 159 Smetana z Stránky 211 ze Smyslova v. Lhotka ze Smyslova v. Záleský z Sobětiček v. Koušek Spinola, Spinule 279 von Stainperg v. Štanperger von Stainsdorf v. Štansdorf z Staršedl (von Starschedell) 283, 295 Stařinský z Libštejna 147 Stohle v. Štohle z Strachotína v. Strachotinský Strachotinský z Strachotína . . . 89 z Strachovic 24 z Stránky v. Smetana z Strašina 57 z Strašina v. Labounský z Strkova 6 Stromair v. Štromer z Svémyslic v. Flda z Svémyslic v. Kříž Svitkovský z Škudl 43 Šamša z Kosmačova 31 z Šaratic v. Hanuš Šatný z Olivetu 153 z Šemberku (von Schönberg) 262, 270 Šípař Zásmucký z Zásmuk . . . 210 Šiška z Jamolice 181 Šitter (Schytter) na Klingenbergu 297 Škorné z Frymberku 138 Škornice z Vorličné 179 z Škudl v. Svitkovský z Šlakenverda v. Mulc Šlechta z Mknperku 145 Šlechtín z Sezemic 193 Šmerhovský z Lidkovic 44	Šmerhovský z Rosic 71 Šmídgrábner z Lusteneku (Schmiedgrabner) 203 z Šmolova 11 Šnobl z Choustníka nad Jordánem 177 z Šonova v. Velík Šorf z Štířina 38 z Šorndorfu v. Šradýn z Šoverova v. Tucher Šradýn z Šorndorfu (Schradin von Schorndorf) 42 z Štangaru v. Herych Štanperger z Štanpergu (von Stainperg) 245 Štansdorf z Štansdorfu (von Stainsdorf) 248 z Štarchnberku Dolního v. Rietman z Štířina v. Šorf Štohle z Dejnova (Stohle von Deynau) 133 z Štamberku v. Nekeš Štromer z Eberau (Stromair) . . . 212 Šturm z Firštenfeldu 163 Šturm z Hyršfeldu 59 z Šudetu 173 z Šudetu v. Matyáš Šultys z Čimic 85 z Švarepachu v. Hagen z Švarepachu v. Khek z Švendy (von Schwendi) 272 Táborský z Klokotské Hory . . . 99 Taubenreuter z Taubenreutu . . . 217 Tebner (Derpner, Döpner) . . . 310 Těšínský z Písnice 63 z Tisové v. Jakš Tišňovský z Činenberku 140 Tonner z Truppachu 214 Trnovanský z Vořešan 301 z Truppachu v. Tonner z Trutnova v. Frýz z Třebnic v. Plachý

von Tschirn v. Čirn Tucher z Šoverova 189 z Turova v. Jahodka von Unterstarchenberg v. Rietman Ursín z Vladoře 52 Vajs z Myfflinku (Myffling Weiss genannt) 292 Valtr z Valtršperku (Walter) . . . 87 z Valtršperku v. Valtr z Vatykánu v. Mejštrický Velik z Šonova 53 Velingar z Fehynku (Wellinger von Fehingen) 253 z Velišova v. Vrbčanský z Veveří v. Benýdek z Veveří v. Grejner Videman z Hazntálu (Wiedemann von Hasenthal) 127 z Vidpachu (von Widebach) . . . 238 Vimberk z Náměti 45 Vinklman z Hazntálu (Winkel- mann von Hasenthal) 136 z Vinoře v. Černý z Vintberka v. Nejmajer z Viršperku (von Wirsperg) . . . 284 Vitzthum v. Fictum z Vladoře v. Ursín z Vlčí Hory v. Podhradský z Vlčí Hory v. Zahradský z Vlkanova 62 z Vlkanova v. Prefát Vodochodský z Branova 7 Vodolanský z Vodolína 158 z Vodolína v. Vodolanský z Vodolína v. Vodolinský Vodolinský z Vodolína 125 z Vokachynic v. Pravětický Volf z Volfnburku 78 z Volfnburku v. Čížek z Volfnburku v. Volf z Voltářiku v. Lemberk	z Vorličné 134 z Vorličné v. Balbín z Vorličné v. Škornice z Vorlova v. Helm z Vořešan v. Trnovanský Vosecký z Vosityku 48 z Vosityku v. Vosecký z Voškobrh v. Voškobrhský Voškobrhský z Voškobrh 122 z Votína v. Diblík z Vratkova 166 Vrbčanský z Velišova 9 z Vysoké v. Nejedlý Walter v. Valtr Weiss v. Vajs Wellinger v. Velingar von Widebach v. z Vidpachu Wiedemann v. Videman Winkelmann v. Vinklman von Winterberg v. Nejmajer von Wirsperg v. z Viršperku Zahrádka z Divic 23 Zahradský z Vlčí Hory 76 Záleský ze Smyslova 18 Zásmucký v. Šípař z Zásmuk v. Šípař z Zedtwitz (Cedvicar z Cedvic) . 258 Zeller v. Celer z Zelnu v. Zelner Zelner jinak Rybák z Zelnu . . . 216 Zettelberger v. Cetlberger ze Zhoře v. Radnický z Zlenic v. Zlenický Zlenický z Zlenic 139 z Zlonic v. Slaviček Zlonický v. Slaviček z Zubřího v. Kustoš z Živanic v. Křižanovský

Registratura Národního Výboru z r. 1848.

Pořádáje nedávno v archivu ministerstva vnitra v Praze místodržitelské presidiální spisy, převzaté před lety bez konsignace a pomůcek a většinou nemanipulované, našel jsem mezi nimi neotevřený balík, obsahující — jak jsem po jeho otevření zjistil — registraturu Národního Výboru z r. 1848, o jejíž existenci se dosud nevědělo. Srovnal jsem tyto spisy podle původního pořádku do šesti krabic a pořídil jsem k nim abecední rejstřík, jež zde připojuji v příloze. Chtěje upozorniti na celkový obsah a historickou cenu této registratury, pokusím se o to tímto článkem, jež nechce býti ničím jiným, než jen archivně-informační studií o vzniku, organizaci, agendě a manipulaci Národního Výboru, o osudu jeho registratury a jejím obsahu a ceně. Pro úplnost nutno se ovšem stručně zmíniti také o Svatováclavském Výboru a o komisi Stadionově, již proto, že byly v archivu ministerstva vnitra nalezeny také některé jejich jednací protokoly.¹⁾

Výbor pražského měšťanstva, zvolený dne 11. března 1848 na známé schůzi v Lázni Svatováclavské a nazývaný proto pak všeobecně Výborem Svatováclavským (německy také „Bürger-Comité“, „Bürgerausschuss“), zasedal pod předsednictvím hraběte Vojtěcha Deyma v zasedací síni Průmyslové jednoty u sv. Havla, když propůjčení místnosti na Staroměstské radnici bylo mu hned po první schůzi pražským purkmistrem Müllerem odepřeno. Hlavním jeho úkolem bylo zredigovati usnesení schůze Svatováclavské a připra-

¹⁾ O Národním Výboru z r. 1848 napsal výstižnou studii Dr. Zd. V. To-
bolka: Národní Výbor r. 1848 (Obzor Národohospodářský, roč. X. 1905, str.
13, 66, 112, 165), kde jest také uvedena hlavní literatura. Zmínky o Národním
Výboru a jeho činnosti lze nalézt ve většině významnějších prací o r. 1848.
Viz i Toužimský: Na úsvitě nové doby a Heidlerovu práci o Springerovi.
Výbornou studii o historii roku 1848 podle pražských i vídeňských úředních
pramenů napsal Dr. K. Kazbunda: České hnutí r. 1848 (první část vyšla
v Č. Č. H. 1928, celá práce vyjde co nejdříve knižně). Pokud jde o dokumenty,
jsou stále ještě nejdůležitějšími práce Schopfova a J. M. Černého.

viti tak petici ke dvoru. Ovšem že kromě toho musel tento Výbor — v němž byly zastoupeny obě národnosti — věnovati značnou pozornost i otázkám veřejné bezpečnosti v tehdejší době všeobecného vření, a řešiti pokud možno i některé otázky rázu národnostního i sociálního, hlavně nezaměstnanost dělnictva.

Svatováclavský Výbor zasedal denně někdy i dvakrát, dopoledne i odpoledne, a jeho jednání bylo stenograficky zachycováno protokoly, vedenými stenografy Výboru Rieglem a Willitzerem. Stenografické tyto protokoly zachovaly se nám jen náhodou jako corpus delicti při soudních spisech hr. Alberta Deyma v registratuře vyšetřovací komise. Co se stalo s ostatními spisy Svatováclavského Výboru, není dosud známo. Některé kusy dostaly se sice do registratury Národního Výboru, ostatní však uvázly pravděpodobně v rukou jednotlivých členů Výboru a není vyloučeno, že budou ještě někdy nalezeny v jejich soukromých písemných pozůstalostech.¹⁾

¹⁾ Při zatčení hr. Vojtěcha Deyma byly u něho zabaveny a jsou při jeho vyšetřovacích spisech zachovány tyto protokoly Svatováclavského Výboru: ze 17. III., z 18. III. (dopolední i odpolední schůze), 19. III. (odpol.), 20. III. (dopol. i odpol.), 21. III. (dopol. i odpol.), 22. III. (dopol. i odpol.), 23. III. (dopol.), 26. III. (dopol. i odpol.), 27. III. (dopol.), 28. III. (odpol.), 30. III. (dopol. i odpol.), 1. IV. (odpol.), 3. IV. (dopol.), 6. IV. (odpol.), 8. IV. (odpol.). Kromě toho jsou tu uloženy: litografovaný návrh vyhlášky o volbách do zem. sněmu, program sezení Národního Výboru z 3. VI. 1848, jednací řád Nár. Výboru a litografovaný návrh tiskového zákona, děkovný přípis obci brandýsského vikariátu z 18. IV. 1848, oslavná báseň německá ke dni 25. V. 1848, rukopisná práce z r. 1830: Der menschenfreundliche Güterbesitzer (věnovaná pravděpodobně Deymovi), koncept (asi Deymovy) řeči, pravděpodobně pro zemský sněm o poměrech českých stavů od r. 1620, německý tisk žatecké adresy z 15. IV. 1848 a odpovědi na ni, tištěná píseň: „Česká marseillaisa“, tištěné německé Andrianovo svolání o volbách do Frankfurtu (mnoho exemplářů), německý tisk: Ein Wort zur Verständniss über Slawenversammlung in Prag (s českého hlediska), tištěný leták z května 1848: Unmassgebliche Betrachtungen eines friedliebenden Türken über die letzten „bedauerlichen Excesse“ in Prag (Ein „höchst aufreizendes Pamphlet“), podepsaný: Méliv Našud, subskripční listina pro podporu nezaměstnaného dělnictva (vybráno 8590 zl.), německá tištěná báseň Joh. Wendy: Das Böhmerlied, německý tisk svolání z 5. V. 1848 o účelu Slovanského sjezdu a jeden výtisk ruských novin z 15. V. 1848. Spisy tyto i s protokoly jsou uloženy v registratuře vyšetřovací komise pod č. 57.

Svatováclavský Výbor, jehož původní počet členů rostl časem podle potřeb doby přibíráním nových zástupců různých vrstev obyvatelstva,¹⁾ zvolil si sice sekretáře Viléma Gautsche, Dra Gabriela, Pravoslava Trojana a Dra Viléma Gablera a jmenoval Erbeny redaktorem pro českou řeč, svěřiv mu také vedení kanceláře, užíval pečeti Průmyslové jednoty a usnesl se vydávati tištěné vyhlášky červeným tiskem na bílém papíře (což později nebylo dodržováno),²⁾ ale pro nával nutné časové agendy neměl ani času zorganizovati lépe písemnou svou činnost — nemáme vůbec zpráv o tom, že by bylo došlo k zavedení podacího protokolu a také zachované přepisy stenografických protokolů jsou namnoze velmi stručné, podávajíce většinou pouze výtah jednání výboru bez doslovného znění jednotlivých proslovů. Tyto manipulační nedostatky jest možno vysvětliti jednak překotnými událostmi tehdejší doby, kdy nebylo času pečovat o tyto formality, jednak však — a to hlavně — tím, že v prvních těchto dobách docházelo Svatováclavskému Výboru poměrně jen velmi málo písemných příspěvů a běžné věci byly vyřizovány buď ústními referáty, nebo deputacemi. Opakoval se tu týž zjev, jakého jsme byli svědky ve dnech převratu 1918 a krátce po něm — osoby, zúčastněné přímo na důležitých událostech doby pochopitelně ani nepomysly na to, aby odevzdávaly došlé jim písemnosti do regi-

¹⁾ Viz „Poznamenání veškerých starších i novějších spoluodů národního výboru od Sv. Václava“ (archiv ministerstva vnitra, sbírka letáků, čes. tisk). Jsou zde uvedena jména členů Svatováclavského Výboru, zvolených dne 11. III., dále těch, kteří byli kooptováni hned po původní volbě, dále jména členů, přibráných dne 18. března a 2. dubna a konečně členů, zvolených na schůzi dne 10. dubna 1848.

²⁾ Z vyhlášek Svatováclavského Výboru jsou zachovány ve sbírce vyhlášek a letáků v archivu ministerstva vnitra tyto: německo-česká a česko-německá vyhláška pražskému studentstvu ze 16. III., německý exemplář: Programm zum feierlichen Empfange der Deputirten der Prager Bürgerschaft ze 27. III. (i čes. výtisk), německo-česká vyhláška z 31. III. o rovnosti obou národností: „Čechoněmci! Se hlubokým žalem . . . budoucí blaho vlasti!“, a provolání o činnosti Svatováclavského Výboru z 2. IV.: „Obyvatelé vlasti naši milé! Bratří rozmilí jedné země České! Svoboda! jest heslo času našeho . . . sláva králi!“ (tisk česko-něm.). Kromě toho jest v registratuře Nár. Vyb. zachována vyhláška Svatováclavského Výboru z 20. III. k nezaměstnaným (česko-něm. tisk).

stratury Národního Výboru, ale ponechávaly si je prostě ve svých soukromých papírech, kde je bude historik teprve nucen jednou shledávati. Pro rok 1848 by to bylo snad již nyní možno a nebyla by to práce nevděčná. Přes to musíme býti vděčni náhodě za to, že se zachovaly aspoň protokoly Svatováclavského Výboru, zachycující dosti věrně obsah a náladu od 17. do 30. března 1848 při jednání, jež bylo vedeno takřka výhradně německy. Není pochyby o tom, že protokoly tyto spolu se zachovanými stenografickými protokoly Národního Výboru, o nichž se zmiňujeme níže, zasluhovaly by edice in extenso.

Činnost Svatováclavského Výboru, vymykající se přímé kontrole zemského presidia a hrozící strhnouti na sebe via facti všecku důvěru veřejnosti, odňatou zeměpanským a patrimoniálním úřadům, kompromitovaným předešlou svou praxí, nemohla býti ovšem lhostejnou zemskému presidentovi hraběti Rudolfovi Stadionovi, jenž se proto pokusil zřídit si poradní sbor, jehož činnost bylo by mu možno lépe a přímo kontrolovati. Učinil tak vyhláškou ze dne 2. dubna 1848, jmenovav 30 člennou mimořádnou komisi, jež by se pod jeho předsednictvím radila o přípravách k zemskému sněmu a o jiných věcech nutných k zavedení nového systému. Stenografický protokol prvních dvou schůzí této komise ze dne 3. a 4. dubna 1848, zachovaný v registratuře Národního Výboru, zachycuje podrobně celé zajímavé jednání, týkající se hlavně organizačních otázek a rozdělení komise v příslušné sekce. Podle programového prohlášení Stadionova, jenž schůzi předsedal, měla se nová komise raditi hlavně o třech otázkách: o zrovnoprávnění češtiny a němčiny ve škole a úřadě, o důležité úpravě selských poměrů a konečně o reorganizaci obecního zřízení a zavedení samosprávy. Hned z počátku připomněl Stadion důrazně, že nejde tu o usnášení se komise, ale jen o sbírání materiálu pro konstituční instituce zákonodárné.

Není úkolem tohoto informačního článku líčiti podrobně zajímavou debatu, jež se o těchto základních otázkách rozpředla v prvních dvou schůzích mimořádné komise, v níž bylo jednáno výhradně německy. Ve shromáždění nebylo jednoty ani o nejdůležitějších zásadních otázkách, jež přinášela nová doba a jež měla komise aspoň v poradní funkci řešiti. Již zde projevil se rozpor

mezi nazíráním zástupců šlechty a občanstva, jehož nejradikálnější mluvcím byl v komisi Dr. Brauner. Debaty se vynikajícím způsobem zúčastnil i Palacký. Pokud šlo o rozdělení komise v sekce, bylo po podrobné a zajímavé debatě usneseno zříditi pět sekcí: 1. pro návrh předběžného a prozatímního rozšíření zemského zastoupení na příštím zemském sněmu, 2. pro vypracování návrhu k zastoupení lidu na zásadě, aby byly plně zastoupeny zájmy inteligence, všeho, tedy i selského pozemkového majetku a všech oborů průmyslové činnosti, 3. pro návrh k praktickému provedení císařem již schválené zásady rovnoprávnosti obou zemských jazyků ve škole a úřadě, 4. pro návrh k pokud možno rychlému provedení zásadně již schváleného výkupu z roboty na spravedlivém základě, se zvláštním zřetelem na zájmy robotníků, a konečně 5. pro návrh obecního zřízení měst a obcí.¹⁾ Poněvadž však byl bod 1. a 2. sloučen v jedno, byly zřízeny jen čtyři komise, jejichž členové měli právo povolávat si podle potřeby ke svým poradám i odborníky-nečleny, a hlavně sekci pro úpravu robotních otázek bylo uloženo, aby se informovala přímo u selského obyvatelstva o jeho poměrech a eventuelních přáních. Ke konci jednání došlo k debatě o otázce publikace usnesení této schůze, při níž fungoval jako stenograf stavovský úředník František Willitzer, jenž byl stenografem již jaké ve Svatováclavském Výboru. Bylo však usneseno publikovati pouze rozdělení v sekce a jména členů do nich zvolených. Na návrh prof. Weselého bylo rozhodnuto vyzvati veřejnost k podávání příslušných návrhů a plánů. Jednání 3. sekce mělo být publikováno v denním tisku, a to německy v Klutschakově „Konstit. Blatt aus Böhmen“ a česky v Havlíčkových „Národních Novinách“. Presidiálním cirkulářem ze dne 6. dubna byli vyzváni všichni krajští hejtmané přimětí všechny obce v kraji, aby si tyto dva listy opatřily.²⁾

¹⁾ Srv. archiv minist. vnitra, Presidiale 1846—1849, fasc. 17/21. Zde (ad Nr. 2490) uvedena jsou i jména členů těchto komisí s počtem hlasů, jež obdrželi při hlasování.

²⁾ Presidiální cirkulář ze 6. IV. 1848 tamtéž, něm. litogr. — Toto úřední doporučení obou uvedených denních listů bylo však Thunem odvoláno důvěrným presidiálním oběžníkem ze dne 3. V. 1848 s odůvodněním, že oba tyto listy nesledují vždy doporučený směr a že ostatně Thun zamýšlí založiti české i německé noviny, jejichž směr by určovala sama vláda (viz tamtéž).

Zřízení mimořádné komise Stadionovy dotklo se velmi nemile dosud trvajících a zatím již několikrát rozmnoženého Svatováclavského Výboru, jenž viděl v tomto Stadionově aktu projev nedůvěry vůči sobě. Když pak na známé schůzi ve Svatováclavské lázni dne 10. dubna 1848 byl Svatováclavský Výbor ještě rozšířen,¹⁾ byl Stadion nucen kapitulovati, nechtěje ještě více komplikovati dosavadní rozpory, a tak došlo dne 12. dubna po ústní poradě Stadionově s hrabětem Vojtěchem Deymem ke sloučení Svatováclavského komitě s mimořádnou komisí Stadionovou v nový sbor, jenž pod jménem Národního Výboru převzal úkoly obou těchto sborů, z nichž vznikl. Již dne 12. dubna vyzval zemský prezident hr. Stadion hraběte Deyma, aby svolal všechny členy Svatováclavského Výboru na 10. hodinu dne 13. dubna do zasedací síně zemského gubernia, jež měla být shromaždištěm Výboru až do adaptace příhodnější místnosti. Sem byli na touž dobu Stadionem svoláni také členové mimořádné komise k první schůzi nového Národního Výboru.²⁾

Jedním z prvních úkolů Národního Výboru bylo vypracovati podrobný jednací řád pro další svá jednání — již dne 12. dubna byla za tím účelem zvolena na poradě v Průmyslové Jednotě komise, v níž zasedali Dr. Kliebert, Dr. Rieger, Jaroš, Uffo Horn a Dr. Brauner. Komise tato předložila již v první schůzi dne 13. dubna plenu litografovaný návrh jednacího („úkonného“) řádu, jenž byl (přes odkládací návrh Palackého) ihned projednán a s menšími změnami schválen jako prozatímní předpis pro postup při plenárních schůzích. Národní Výbor (německy Nationalausschuss, česky v prvních dnech také Národní Sbor)³⁾ skládal se tedy z původních členů bývalého Svatováclavského Výboru, zvolených na schůzi lidu dne 11. března, ze členů a náhradníků později zvolených, ze

¹⁾ Tištěné pozvání a program k této schůzi viz v arch. min. vnitra, sbírka letáků.

²⁾ Srv. přípis Stadionův Deymovi ze 12. IV. a presidiální vyhlášku ze 14. IV. 1848, Presidiale 1846—1849, sign. 17/21.

³⁾ Již v první schůzi dne 13. IV. pronesl hr. Frant. Thun některé námítky proti jménu „Národní Výbor“, ale vzal je pak zpět. Návrh Dr. Reissiga na název „Výbor pro záležitosti národní“ byl v téže schůzi zamítnut. Srv. protokol schůze ze 13. IV. v registr. N. V.

členů mimořádné komise Stadionovy a konečně z osob, zvolených na shromáždění lidu dne 10. dubna 1848. Úkolem nového Výboru mělo být vykonání příprav k uvedení v život konstitučního principu podle vyřízení druhé petice ze dne 8. dubna, přípravné práce pro příští zemský sněm a péče o zachování klidu, pořádku a svornosti, zvláště mezi oběma národnostmi v zemi. Již v návrhu prozatímního řádu bylo zásadně stanoveno utvoření dvanácti sekcí k projednání jednotlivých otázek s tímto úkolem Výboru spojených. Byly to sekce: 1. pro návrh volebního řádu a přípravy k provedení voleb do českého sněmu, 2. pro návrh definitivního volebního zákona a zásady zemského zřízení pro Čechy, 3. pro návrh obecního řádu pro obce a vsi (mimo Prahu, pro niž si vypracování podobného řádu vyhradil pražský purkmistr Dr. Strobach), 4. pro školství, 5. pro reformy soudnictví, zrušení patrimoniálního soudnictví a zavedení zeměpanských instancí, 6. pro návrh zákona k praktickému provedení principu úplné rovnoprávnosti obou zemských jazyků ve škole a úřadě, 7. pro úpravu selských poměrů a zvláště výkupu z roboty, 8. pro jednací řád příštího zemského sněmu, 9. pro poměr království Českého k rakouskému státu, k ostatním korunním zemím a k německému Bundu, 10. pro ostatní, v předešlých rubrikách neobsažené vnitřní konstituční zemské záležitosti, pro přijímání návrhů, sdělení o reakčních snahách a jejich odstraňování a pro korespondenci vůbec, 11. pro kancelářské, tiskové a pokladniční věci a 12. pro rovnost kultů.

Sekce tyto, navržené prozatímním jednacím řádem a zásadně schválené již ve schůzi dne 13. dubna, byly ovšem aktivovány teprve postupně podle své nutnosti. Již dne 13. dubna ustaveny komise pro volební řád a pro přípravy zemských voleb, dne 19. dubna zvoleni členové sekcí: sedmé (pro robotní otázky, 13členná), deváté (pro poměr Čech k rakouskému státu, 15členná), desáté (pro vnitřní věci, 21členná) a dvanácté (podle původního návrhu jedenácté, pro kancelářskou a tiskovou agendu, 16členná). Další sekce zvoleny teprve později: dne 28. dubna čtvrtá a šestá, dne 29. dubna jedenáctá, dne 4. května druhá, dne 6. května třetí, dne 29. května zřízeny nové sekce pro berní záležitosti a hypoteční banku a pro věci hornické. Mnohé z těchto komisí neměly již pak

ani času přikročiti k vlastní práci — přišly bouřlivé dny červnové a brzy potom byl pak Národní Výbor vůbec rozpuštěn.

Hlavním motivem, jenž vedl Stadionu ke zřízení Národního Výboru, byla ovšem nutnost stvořiti orgán, jenž by požíval všeobecné důvěry většiny obyvatelstva Čech¹⁾ v této době, kdy vážnost zeměpanských i patrimoniálních úřadů všeobecně poklesla vlivem nedůvěry lidu jistě velmi oprávněné, a kdy také státní exekutiva ocitla se na čas v nebezpečí úplného shroucení. Této své síly byli si také někteří členové Národního Výboru plně vědomi. Byl to známý Uffo Horn, jenž dne 13. dubna 1848 pronesl v poradě plena Národního Výboru při debatě o významu a oprávněnosti Národního Výboru u přítomnosti nejvyššího purkrabí hr. Stadionu zajímavá slova: „Vláda zakládá sílu svou již jen na důvěře národu, jenž nás (t. j. členy Národního Výboru) na místo toto povolal volením svým. Každá jiná moc jest rozviklaná až v základech svých. Po- uzijeme-li tedy povolání svého k podpoře vlády, připovídáme tím národu, že se není se strany této reakce obávati. Jsme však také zavázáni k tomu nahlédati, aby se slovo císařské ospravednilo.“ Když pak hrabě Ervín Nostic projevil v debatě obavu, že by zřízení Národního Výboru mohlo být veřejností pokládáno za zrušení všech státních úřadů, podotkl k tomu Uffo Horn vtipně: „Což jsme ponavrhli zvláštní sekci pro revoluci?“²⁾

Prozatímní jednací řád poučuje nás o složení a manipulaci při schůzích Národního Výboru. Předsedou jeho byl dočasný guberniální president, zastupovaný v případě potřeby předsedou, zvoleným z plena. Tento místopředseda byl zároveň také jakýmsi jednatelem, jenž měl pečovati o řádné vedení jednacího protokolu o všech věcech Národním Výborem vyřízených a o skutečné plnění jeho usnesení. Předsedovi k ruce měli být zvoleni čtyři sekretáři (dva čeští a dva němečtí), kteří měli hlavně redigovati publikaci jednacích protokolů v českém a německém tisku. Protože bylo hned předem zásadně usneseno uveřejňovati v denním tisku všecko jednání Výboru, mělo být toto stenografováno a stenografům bylo nařízeno přepisovati své zápisky pokud možno nejrychleji a před-

¹⁾ Stadion ministru vnitřní 14. IV. 1848, Presid. fasc. 17/21.

²⁾ Protokol N. V. ze 13. IV. 1848.

kládati přepisy sekretářům k revisi a k definitivní redakci pro tisk. Podle tohoto usnesení publikoval Národní Výbor svá jednání jednak v denním tisku, jednak i zvláštními tištěnými bulletiny, ale zdá se, že brzy bylo od toho upuštěno.¹⁾ Netrvalo také dlouho, a objevily se stížnosti jednotlivých členů Výboru na nepřesné stenografické reprodukování jejich projevů v těchto protokolárních výtazích. Již ve schůzi dne 20. dubna byl nucen sám Dr. Brauner připomenouti, že protokoly Národního Výboru jsou v tisku uveřejňovány „etwas entstellt“ a dovedil z toho nutnost zvoliti již konečně čtyři sekretáře k jich revisi a redakci.²⁾ K této výtce Braunerově zastal se stenografů v téže schůzi Dr. Rieger. Připustil sice, že zprávy o schůzi ze dne 18. dubna jsou nedostatečné, jest však prý nutno uvážiti, že instituce stenografů jest v Praze teprve v počátcích, že jest zcela nová, a že se proto nemůže očekávati hned dokonalé její fungování. Navrhl proto, aby příště byly protokoly dávány do tisku pouze oficiální cestou. Na návrh Dra Schebka a Rupperta bylo pak v téže schůzi usneseno postavit stenografy pod vrchní dohled profesora stenografie Jana Otakara Riegla, jemuž bylo svěřeno též vedení kanceláře Výboru. Protokoly měly býti uveřejňovány v obou jazycích a jednotlivé řeči měly býti uváděny pokud možno doslova, ne tedy jako dosud většinou jen ve věcných výtazích.³⁾ Stížnosti na ste-

¹⁾ Tištěné tyto „Verhandlungen des Nationalausschusses in Prag“, obsahující výtahy ze stenografických protokolů jednání, zachovány jsou v archivu min. vn. ve sbírce letáků: ze 13., 14., 18. a 19. IV., označené č. 1, 2, 3, 4, 5. Protože i ve sbírce musejní knihovny zachovány jsou jen tyto tištěné protokoly od č. 1—5, jest velmi pravděpodobno, že nebyly pak již vydávány.

²⁾ Ve schůzi dne 26. IV. byli zvoleni za sekretáře hlavně k revisi stenografických protokolů: Wels a Dr. Hauschild a tři náhradníci: Dr. Schebek, prof. Wenzig a Dr. Gabler. Srv. protokol N. V. ze 26. a 28. IV.

³⁾ Srv. protokol N. V. z 20. IV. 1848. Stenografy Svatováclavského Výboru byli Jan Otakar Riegl a stavovský úředník Frant. Willitzer, kteří oba přešli pak i do Národního Výboru. Riegl se již dne 19. IV. podpisuje jako přednosta kanceláře a první stenograf. Ze zachovaných protokolů Národního Výboru je zřejmo, že se v jich vedení — i v průběhu téže schůze — střídali stenografové: Willitzer, Frant. Mark, Frant. Paukert a Novák. Dne 28. IV. 1848 žádá XII. sekce Nár. Výboru zemské presidium, aby poukázalo ze zemské pokladny tyto platy: pro prvního stenografa Riegla týdně 15 zl., pro druhého stenografa (jméno neuvedeno) týdně 10 zl. a pro výpomocného

nografy však neustaly ani potom — ještě dne 13. května uváděl Borrosch jako jeden z důvodů své resignace na členství v Národním Výboru také to, že jeho řeči v plenu byly tiskem podávány neúplně a zkrouceně.¹⁾

V otázce jednací řeči ve schůzích Národního Výboru vynutily si tehdejší poměry odchýlení se od zásadně přijaté rovnoprávnosti obou zemských jazyků. Národnostně smíšený tento sbor byl tu postaven před značné obtíže technického rázu. Většinu českých členů byla sice němčina zcela běžná, ale z německých členů nebylo mnoho takových, kteří by byli schopni sledovati jednání české. Bylo proto jednáno takřka výhradně německy a také originály protokolů byly psány německy. V prvních dnech byly sice pořizovány doslovné české překlady německých stenografických protokolů, ale, jak se zdá, bylo od toho upuštěno snad již od 19. dubna. Byly sice činěny ojedinělé pokusy uplatniti zásadní právo na dvojjazyčnost jednání, ale každý pokus toho druhu narazil na technické překážky. Když se proto ve schůzi dne 19. dubna znovu ozvaly hlasy proti výhradnému užívání němčiny (Paul, Banzet), byl to právě Dr. Rieger, jenž v odpovědi na tyto stížnosti upozornil na obtíže s tím spojené. Poukázav k tomu, že všichni přítomní rozumějí německy, zdůraznil, že by stálo velmi mnoho času, kdyby mělo býti všechno jednání opakováno dvakrát, německy a česky. Zůstalo proto při dosavadní praxi užívání němčiny jako hlavního jednacího jazyka při schůzích Národního Výboru, ač teoreticky bylo každému členu ponecháno na vůli užívati ve svých projevech češtiny nebo němčiny.²⁾ Vyhlášky a provolání Národního Výboru byly ovšem tištěny a publikovány v obou zemských jazycích.³⁾

stenografa a kopistu protokolů po 8 zl. týdně (tento plat byl presidiem redukován na 7 zl. týdně).

¹⁾ Borrosch v Constit. Blatt aus Böhmen 14. V. č. 38.

²⁾ Stenogr. protokol z 19. IV. 1848.

³⁾ Z tištěných vyhlášek Nár. Výboru jsou zachovány v archivu ministerstva vnitra jednak v registratuře N. V., jednak ve sbírce letáků, jednak i v presidiálních spisech: Odpověď N. V. z 21. IV. na podání žateckých občanů z 15. IV., něm. tisk. Původně příloha z Bohemie, byla tato odpověď vydána nákladem N. V. jako německý leták v počtu 8500 výtisků; tiskl Haase, cena

Není v rámci tohoto informačního článku líčiti mnohostrannou činnost Národního Výboru v nejrůznějších otázkách národního života. V krátké době svého trvání získal si brzy všeobecné důvěry obyvatelstva nejen českého, ale namnoze i německého, jež se k němu utíkalo se svými stížnostmi, přáními a opravnými návrhy. Ryze poradní funkce tohoto sboru však značně omezovala jeho činnost a význam. Nechybělo ovšem pokusů upevniti jeho posici užším spojením s venkovem, jak to bylo v zásadě usneseno již na schůzi lidu dne 10. dubna, kdy bylo odhlasováno, aby Národní Výbor vstoupil v písemný styk s venkovskými městy a

39 zl. 24 kr. (17/21, ad 23. X. 1848). — Něm.-česká vyhláška X. sekce proti protizidovským štvanicím ze 23. IV. Tiskl Haase v nákladu 20.000 kusů za 74 zl. 48 kr. (17/21, ad 23. X. 1848). — Leták N. V. ze 6. V. 1848 o sjednocení Čech, Moravy a Slezska: „Národní Výbor v Praze, držící porady své — — — chováno býti s láskou a důvěrou“ (čes. tisk, Sb. letáků i 17/21, ad 23. X. Tištěno 5000 exemplářů, cena 34 zl. 45 kr. Dva výtisky i v registr. N. V.). — Vyhláška N. V. z 8. V. o selských nepokojích na některých panstvích v Čechách. „Provolání na obyvatelstvo v Čechách. Milí krajané! Národnímu Výboru přišlo v známost — — — vlasti uvést se mohla“ (Sb. letáků, 15/b/10 a 17/21 ad 23. X. 1848. Tištěno celkem 20.000 exemplářů, z nichž 300 bylo po tři dny vylepeno na rozích. Z těchto 20.000 výtisků obdržel: Nár. Výbor 5000, gub. presidium 8000, X. sekce 700, arcibiskup (pro kněžstvo) 6000. Cena 40 zl. Zde koncept i čes. a něm. tisk). — Leták N. V. o volbě do Frankfurtu z 12. V.: „Národní Výbor, stojící pod zemským presidium — — — jak sam nejlépe myslí“. (Ve sb. letáků i v 17/21 ad 23. X. 1848. Tištěno u Haase 17.000 výtisků v ceně 76 zl. 42 kr. Čes.-něm. tisk). — Píseň: Allg. Bundesgesang der Nationalgarden Böhmens (tištěno u Haase 6000 výtisků v ceně 14 zl. Viz 17/21 ad 4. XII. 1848). — „Modlitba u hrobu sv. Jana Nepomuckého v chrámu sv. Víta na hradě pražském. Památka k pouti svatojanské léta Páně 1848 prvního roku svobody české“ (tištěno v arcibiskupské tiskárně v Praze v 8000 českých a 6000 německých exemplářích. Cena 37 zl. 22 kr. Čes. i něm. výtisk viz v Presid. 17/21 ad 8. II. 1849 a ve Sb. letáků). Náklad těchto tiskovin, objednaných Národním Výborem, dozvídáme se z účtů, jež koncem r. 1848 a počátkem r. 1849 podaly obě jmenované tiskárny, Haasova a arcibiskupská, zemskému presidiu, žádající za zaplacení, jež bylo tehdy také povoleno. Pro zajímavost uvedli jsme zde proto také ceny, jež si tiskárna za tiskoviny účtovala. — Budiž zde upozorněno na bohatou sbírku letáků, písní, vyhlášek a karikatur z r. 1848, uloženou v archivu ministerstva vnitř v Praze. Tamtéž jest i bohatá sbírka úředních vyhlášek guberniálních i magistrátních z r. 1848, jež jest téměř úplná.

obcemi,¹⁾ ale jednací řád pak přijatý neobsahoval o tom ani zmínky. Když se pak pensionovaný farář Jan Arnold pokusil realizovati oblíbenou svou myšlenku zřízení filiálek Národního Výboru na českém venkově, postavil se proti tomu sám Národní Výbor a v odpovědích na podobné žádosti a dotazy z venkova zdůrazňoval důsledně, že zřizování navrhovaných filiálek vymyká se z jeho poradní kompetence.²⁾ Tím se stalo, že touto loyaltitou, diktovanou ovšem z velké části poměry a obtížemi doby, zůstal Národní Výbor izolován, bez přímého styku s národem, a když tak získaly státní úřady času ke konsolidaci svých exekutivních prostředků, mohl se již koncem června hrabě Lev Thun odvážiti bez obav kroku, jež ještě před měsícem nebyl dobře myslitelný bez živelného ohlasu v celé zemi, k rozpuštění Národního Výboru pouhou presidiální vyhláškou.

Nový guberniální president hrabě Lev Thun, jež vystřídal v prvních dnech května odstoupivšího Stadion, ukázal již v první schůzi Národního Výboru, již se účastnil, že nemá příliš sympatií pro tento sbor, volený ve své většině lidem a požívající značné vážnosti v nejširších vrstvách obyvatelstva. Sledoval proto žárlivě rostoucí sympatie Národního Výboru a vyčkával jen vhodné příležitosti k tomu, aby jeho činnost citelně omezil. Příležitost k tomu byla sice dána již tím, že byl jeho předsedou, na němž záleželo jeho svolávání, ale poměry nedovolovaly tehdy užívati tohoto prostředku příliš nápadně. Když pak pod vlivem vídeňských bouří odhodlal se Thun bez předběžného svolení ministerstva utvořiti koncem května osmičlennou prozatímní vládní radu, v níž bylo šest členů Národního Výboru, sliboval si snad od tohoto kroku omezení vlivu Národního Výboru, ale přes to neodhodlal se uvésti ji skutečně v činnost, očekávaje, jak bude tento jeho krok přijat ve Vídni.

Samovolný tento čin Thunův narazil však ve Vídni na rozhodný odpor Pillersdorffův, jež prohlásil vládní radu za neplatnou

¹⁾ Srv. Toužimský l. c.

²⁾ O Arnoldově plánu filiálek Národního Výboru i o jiných zajímavějších návrzích, došlých Národnímu Výboru, srv. můj článek: Z korespondence Národního Výboru r. 1848 (Česká Revue 1928).

a odmítl ji uznati. A ještě po červnových bouřích byl pak Thun nucen pokoušeti se — ostatně s nezdarem — vysvětliti a omluviti před Pillersdorfem toto opatření, vyvolané nutností doby. Z přípisu Thunova císaři ze dne 17. června poznáváme dobře jeho poměr k Národnímu Výboru. Uváděje, že Stadionem zřízený Národní Výbor měl za úkol připravit návrhy pro zemský sněm a pečovat o udržení pořádku a klidu v zemi, žaloval naň Thun — jistě tendenčně a ne dosti důvodně — že pod touto záminkou snažil se Národní Výbor rozšířiti svoji činnost na všechny obory správy, tak že guberniální president neměl na jeho jednání téměř žádného vlivu.¹⁾ Již tato zmínka ukazuje jasně, s jakou nedůvěrou sledoval Thun činnost Národního Výboru. Proto také, když Windischgrätz bezohledně potlačil červnové bouře v Praze, pochopil Thun, nyní že je vhodná příležitost zakročiti ostře proti nepřijemnému Národnímu Výboru. A tak již dne 26. června 1848 rozpustil Národní Výbor prostou veřejnou vyhláškou s odůvodněním, že se mnozí jeho členové jednak „střídně“ (mittelbar), jednak i přímo sami zúčastnili vypuklého vzbouření v Praze a s ním spojeného zločinného popuzování venkovského lidu „způsobem takovým, jakýž k spravedlivému hněvu popuditi musel, vážnost shromáždění tohoto zniče“. Zemské presidium vidí se prý proto pohnuto Národní Výbor rozpustiti s upozorněním, že pro dokonání předběžných započatých prací na základ zákona pro zemský sněm sestaví zemské presidium zvláštní komisary.²⁾ Není jistě bez zajímavosti, že ještě téhož dne 26. června sdělilo zemské presidium generálnímu velitelství na jeho přímý dotaz, že Národní Výbor, jehož místopředsedou byl poslední dobou hrabě Vojtěch Deym, ani Slovanský kongres nedaly ve svém veřejném působení podnětu k podezření ze separatistických, státu nebezpečných tendencí — co prý ovšem činil potají, není presidiu známo.³⁾ Je dosti pravděpodobno, že Thun — jako v mnohých jiných svých krocích — tak i tehdy podlehl vlivu Windischgrätzovu, jemuž ovšem trvání Národního Výboru nebylo z pochopitelných příčin nijak

¹⁾ Thun císaři 17. VI. 1848, Presid. 1846—1849, 15c/28.

²⁾ Presidiální vyhláška ze 26. VI. 1848, něm.-český tisk tamtéž.

³⁾ Zem. presidium generálnímu velitelství 26. VI. 1848, tamtéž.

milým. Téhož dne 26. června byla vyhláška o zrušení Národního Výboru publikována i všem předsedům jeho sekcí s výzvou, aby odevzdali všechny spisy guberniálnímu presidiu, jež ustanoví zvláštní komise k jich vyřízení.¹⁾

Nečekané toto zrušení Národního Výboru nevzbudilo ku podivu příliš rozruchu. Jest to vysvětlitelno hlavně tím, že význam tohoto — pro svou početnost dosti těžkopádného — sboru poslední dobou a zvláště po červnových bouřích značně poklesl. Není ovšem pochyby o tom, že důvod, jímž Thun motivoval zrušení Národního Výboru, nebyl upřímný — přímá účast Národního Výboru jako celku na červnovém povstání nebyla nikdy dokázána a také jednotliví jeho členové, i pokud byli zatčeni a vyšetřováni, museli býti pak pro nedostatek důkazů propuštěni na svobodu. Účelu bylo však dosaženo — nepřijemný Výbor, jenž za jiných poměrů mohl se státi vynikajícím činitelem ve vývoji veřejných událostí v Čechách, zmizel bez rozruchu, nesplniv celkem všeho toho, co se od něho kdysi očekávalo.

Podáváje dne 29. června 1848 ministru vnitra Pillersdorfovi podrobnou a velmi zajímavou zprávu o posledních událostech v Čechách a hlavně v Praze, dotkl se v ní Thun i existence Národního Výboru. Pokládaje za jisto, že se v červnových bouřích projeví republikánské tendence z Francie a úmysl radikálních živlů, dostati vládu do vlastních rukou, tvrdil Thun, že základem všeho politického hnutí v Praze v posledních měsících jsou snahy „klubu“, jenž se utvořil na Svatováclavské schůzi dne 11. března. Od vydání kabinetního listu ze dne 8. dubna, jímž byla splněna většina požadavků, o něž bylo usilováno, trval prý tento „klub“ dále, pečuje o rychlé uskutečnění těchto nejvyšších slibů. Vzdělanější členové klubu snažili se prý dosíci tohoto cíle zákonitou cestou, zatím co horší jeho část pracovala k tomu, aby byly uvedeny do pohybu násilné prostředky, bouřlivé petice (Sturmpetitionen) a shromáždění lidových mas. Poněvadž celý tento klub byl Stadionem převzat do nově utvořeného Národního Výboru, — stěžuje si Thun dále — musel stále bojovati proti těmto jeho radikálním snahám. Když se pak poznalo, že jest Thun odhodlán

¹⁾ Pres. cirkulář předsedům sekcí Nár. Výboru 26. VI. 1848, tamtéž.

neustoupiti těmto přehmatům, byl prý učiněn pokus vnutiti mu poradní sbor pro všecku vládní agendu. Aby přešel této nové intrice, odhodlal se prý Thun k utvoření provisorní vládní rady, do níž si jmenoval členy sám podle svého výběru, ne tedy příslušníky jediné strany. Ke konci obširné své zprávy sdělil Thun prostě ministerstvu, že Národní Výbor rozpustil proto, že jeho vážnost byla zničena účastí mnohých jeho členů na červnovém povstání.¹⁾

Pillersdorf nebyl však nikterak spokojen s Thunovým postupem a s jeho úředními zprávami do Vídně posílanými. Obdržev proto výše uvedenou jeho zprávu, urgoval znovu podrážděně bližší výsledky vyšetřování, aby mohl odpovídati na výtky veřejnosti.²⁾ Rozpuštění Národního Výboru „svémocně utvořeného“ však Pillersdorf plně schválil.³⁾

Pillersdorfova důrazná urgence podrobného a dokumentovaného vyličení „illegálních“ rejdů v Čechách uvedla Thuna do určitých rozpaků. Odpovídaje proto ministrovi dne 9. července, musel se přiznati, že mu není dobře jasno, jaké illegální násilí má na mysli. Národní Výbor — píše Thun — jevil sice jakýsi sklon k této nezákonné činnosti, ocitnuv se tak v obojetném postavení. Jsa původně určen jen k přípravě zákonných předloh pro zemský sněm, obdržel však neomezené právo iniciativy, směl přijímati adresy, deputace, petice a odpovídati na ně, a konečně měl také působiti k uklidnění v zemi, což vše dávalo mu příležitost k libovolnému rozšiřování jeho porad a usnesení. Před posledními udá-

¹⁾ Thun ministru vnitra 29. VI. 1848, tamtéž.

²⁾ Pillersdorf Thunovi 30. VI. 1848, tamtéž.

³⁾ Pillersdorf Thunovi 30. VI. 1848, tamtéž. Pillersdorf píše doslova: „Das Wichtigste und Unerlässlichste unter den ausgeführten Massregeln war unstreitig die Auflösung des eigenmächtig gebildeten Nazionalausschusses und der einzelnen illegalen Verbindungen, welche sich unter dem Deckmantel der Wahrung der Nazionalität eine Autorität gegen die gesetzlichen Organe angemast, ihre Wirksamkeit gelähmt und in den ungebildeten Klassen der Bevölkerung Mittel des Aufruhres und des Widerstandes organisirt haben. Diese sorgfältig zu überwachen, allen Übergriffen in ihrem Entstehen mit Festigkeit und Tatkraft entgegenzutreten und einseitigen oder separatistischen Tendenzen, welche Leidenschaften aufregen und Partheiungen hervorrufen, jeden Vorschub zu entziehen, muss ich E. E. nachdrücklich empfehlen.“

lostmi nebylo prý však Thunovi možno rozpustiti Národní Výbor pro jeho výjimečné postavení, dané mu kdysi Stadionem a uznané samým Pillersdorfem v ministerském výnosu z 29. dubna 1848 o volbách do frankfurtského parlamentu. Thunova snaha mohla se prý proto omezovati pouze na to, aby udržel Národní Výbor ve vytčených mu mezích poradního sboru pro zákonné předlohy a pro péči o udržení veřejného klidu, a aby nedopustil mu vměšovati se do legislativních a administrativních funkcí, což se mu prý také podařilo přes poměrně nepatrný vliv, jenž mu jako předsedovi byl vinou Stadionovou dopřán na průběh jednání Výboru¹⁾

Na výzvu zemského presidia odevzdali předsedové jednotlivých sekcí Národního Výboru skutečně spisy, jež byly nalezeny v registratuře nebo u jednotlivých referentů — byly-li ovšem všechny, nelze již nyní dobře zjistiti. Odevzdané spisy a protokoly byly nerozbalené uloženy v presidiální registratuře guberniální, odkud byly před časem převzaty archivem a teprve nyní mnou srovnány a inventarisovány. Zbývá tedy ještě zmíniti se o rázu těchto spisů a jejich historické ceně.

Rozdělení agendy Národního Výboru v sekce neslo s sebou, že většina spisů, došlých Národnímu Výboru, týkala se svým obsahem hlavně sekcí desáté (pro vnitřní záležitosti) a sedmé (pro robotní otázky). Došlé spisy, jichž bylo několik set kusů, byly nejprve pravděpodobně zapsány do hlavního podacího protokolu, jenž však nebyl s ostatními spisy presidia odevzdán. O pravděpodobnosti jeho existence svědčí jednak exhibitní čísla na došlých spisech, jednak i zachované jeho blankety, dodané tiskárnou Haasovou.²⁾ Také to, že sama desátá sekce vedla samostatný podací protokol, svědčí o tom, že pravděpodobně byl tím spíše veden — asi u XII. sekce — i hlavní ústřední protokol pro celou písemnou agendu Výboru.

Došlé spisy, opatřené nejprve exhibitním číslem hlavního protokolu, byly podle svého obsahu přidělovány jednotlivým sekcím, z nichž desátá, jež měla v organizačním rámci Národního

¹⁾ Thun Pillersdorfovi 9. VII. 1848, něm. konc. v 15c/28.

²⁾ Viz účet Haasovy tiskárny na 200 archů těchto blanketů v Presid. 17/21 ad 23. X. 1848. Haase je účtoval za 5 zl. 16 kr.

Výboru vůbec značně výjimečné postavení, vedla kromě toho svůj samostatný podací protokol. Při nedokonalosti tehdejší úřední manipulace nelze se diviti, že mnoho kusů, došlých pravděpodobně přímo na adresu jednotlivých členů Národního Výboru (hlavně Dra Braunera a Dra Strobacha) nebylo, zvláště již v posledních dobách trvání Výboru, vůbec zapsáno do protokolu. Tím se stalo, že veškeré zachované došlé spisy lze rozdělit do tří skupin: první skupina obsahuje kusy, opatřené jen exhibitním číslem Národního Výboru (v připojeném rejstříku označené pouhým číslem) — jsou to kusy, přidělené hlavně sedmé sekci, jež ovšem nevedla zvláštního protokolu. Druhou skupinu tvoří kusy přidělené desáté sekci, jež mají proto kromě hlavního exhibitního čísla ještě také zvláštní jednací číslo protokolu této sekce (v příloze na př. X 53). Poslední skupinu pak tvoří ony spisy, jež se vůbec již nedostaly do hlavního protokolu a jsou proto bez čísel — bylo nutno zařadit je do zvláštní skupiny v chronologickém pořádku (v příloze na př. 1/6). K registratuře X. sekce zachován jest také celý exhibitní protokol, z něhož jest zřejmo, že se příslušné spisy zachovaly — až na nepatrné vyjimky — úplně, namnoze i s koncepty vyřízení. Některé chybějící spisy byly již tehdy odevzdány k vyřízení guberniu a bude je proto lze nalézt v příslušných signaturách guberniální registratury, některé pak zůstaly pravděpodobně u příslušných referentů, a není vyloučeno, že budou svého času nalezeny v písemných jejich pozůstatostech (zde se zmiňujeme aspoň o známém dopisu bána Jelačiče, jenž v zachovaných spisech chybí). Celkem však možno podle exhibitních čísel konstatovati, že se zachovala převážná většina došlých spisů, že jest tedy vlastní korespondence Národního Výboru téměř úplná. Mezery v hlavních exhibitních číslech vyplní se ovšem těmi kusy, jež byly přiděleny desáté sekci a jež proto obdržely její samostatná jednací čísla.

Pokud se týče obsahu těchto došlých spisů, obráží se v nich velmi věrně celková nálada doby. Kromě patheticky psaných „diků-činění“ a projevů důvěry a oddanosti Národnímu Výboru, docházejících hojně z četných měst a obcí často s velkým množstvím vlastnoručných podpisů občanstva,¹⁾ jsou tu i nejrůznější žádosti

¹⁾ Tak na př. (v závorce počet podpisů): Březnice (222), Krumlov (222),

českých i německých obcí, protesty proti „Frankobrodu“, žádosti obcí o volební právo do zemského sněmu, různé protesty německých obcí a spolků, namnoze velmi obsírné stížnosti a požadavky jednotlivých stavů a povolání, jako řemeslníků (jirchářů, mydlářů, rytců forem, hrnčičů, tkalců, soukeníků, krejčovských pomocníků, listonošů, zednických tovaryšů, kartáčníků, tiskařů, truhlářů a dekoratérů), mlynářů, majitelů pražských tiskáren, vrehnostenských úředníků, učitelů, felčarů, chirurgů, evangelických duchovních, židů, obchodníků, konventu Milosrdných Bratří a m. j. I jednotlivci obraceli se k Národnímu Výboru s důvěrou s nejrůznějšími návrhy a projekty vždy sice nejlépe myšlenými, mnohdy však dosti naivními. Jsou tu návrhy na výkup z roboty, na zřízení zvláštní statistické sekce, na zavedení pravidelnějšího styku s venkovem, na různé sociální, hospodářské i finanční reformy, na postátnění církevního jmění, o nutnosti poučování prostého venkovského lidu, zprávy o poměrech na venkově a nabídky spolupráce s Národním Výborem, a pod.¹⁾ Registratura desáté sekce obsahuje ovšem z největší části korespondenci, týkající se robotních otázek. Došlé tyto spisy lze rozdělit celkem ve dvě hlavní skupiny: ve stížnosti a přání sedláků, kontribuentů na jedné a domkářů a podruhů „na cizí lavičce sedících“ na straně druhé. Materiál tento jest přirozeně velmi zajímavý. Poddaní mluví tu zcela otevřeně, beze všech obav o svých bolestech, líčíce namnoze velmi podrobně všechny své robotní i platební povinnosti, dokládajíce je často i podrobnými tabulkami a detailními čísly. Supliky tyto dávají nám zajímavě nahlédnouti nejen do hospodářských poměrů tehdejšího českého i německého sedláka a venkovského proletariátu, jimž byli chudí domkáři a podruzi, ale i do jejich pravého smýšlení, v němž se zajímavě obráží jak hmotné, tak také již silné národní zájmy a citění. Supliky tyto, psané z větší části poddanými samými a jimi také namnoze hromadně podepisované, jsou již svým stylem zajímavou ukázkou tehdejšího ducha doby, jeho rozcitlivělosti,

Chrudim (181), Hlinsko (133), Kouřim (122), Strakonice (101), Přelouč (80), Brandýs n. L. (69), Merklín (67), Sobotka (66), Pelhřimov (54), Blatná (52), Ml. Boleslav (46), Vodňany (41), Rábí (40) atd.

¹⁾ O těchto návrzích srv. můj citov. článek v Čes. Revui 1928.

naivity a pathosu. Není pochyby o tom, že korespondence tato jest velmi cenná jak po stránce hospodářské, tak i kulturně-historické. Kromě této korespondence jsou tu někde zachovány i koncepty odpovědí Národního Výboru na tyto suppliky a projevy z venkova. Národní Výbor neměl ovšem mnoho času odpovídati na všechny tyto naivně důvěřivé výlevy důvěry a radosti. Všecka „dikůčičinění“ byla zodpovídána stereotypním formulářem, navrženým Karlem Havlíčkem, jehož koncept jest rovněž ve spisech zachován.¹⁾

Kromě tištěných vyhlášek Národního Výboru, jejichž soupis jsme uvedli níže, zachovaly se v odevzdaných spisech ještě prezenční listiny schůzí plena Národního Výboru s autografy takřka všech jeho členů,²⁾ litografované návrhy prozatímního jednacího řádu, české i německé programy schůzí Národního Výboru (na dny 23. V., 29. V., 7. VI), německý litografovaný návrh ústavy království Českého, spisy o jednání s pražskými pekaři o ceny chleba z března a dubna 1848, soupis rozdělených vstupenek členům Národního Výboru (tedy vlastně seznam členů), a soupisy členů jednotlivých sekcí s volebními listinami o skrutiniích voleb do těchto sekcí. Ze spisů ostatních sekcí jsou zde zachovány protokoly schůzí III. sekce z 23. V. a 28. V. 1848.

Nejcennější částí zachované registratury Národního Výboru jsou ovšem originální stenografické protokoly schůzí plena z dubna a počátku května 1848. Kromě uvedeného již stenografického protokolu Stadionovy mimořádné komise ze 3. a 4. dubna jsou zde zachovány tyto protokoly: ze 13. dubna (český i německý), ze 14. dubna (český i německý), a německé protokoly z 18., 19., 20., 21., 24., 26., 28. a 29. dubna a z 1., 4. a 6. května 1848 spolu s návrhem manifestu Národního Výboru. Nejsou to ovšem bohužel protokoly všechny — ostatně ze zachovaných spisů nelze zjistiti, byly-li ve

¹⁾ Suppliky tyto zpracoval jsem povšechně v článku: Na českém venkově r. 1848 (Čas. pro děj. venkova 1928).

²⁾ Originály prezenčních listin jsou zachovány ze schůzí: 18. IV., 19. IV., 20. IV., 21. IV., 2. V., 4. V., 12. V., 17. V., 19. V., 20. V., 23. V., 7. VI., dále 6 listů prezenčních listin bez data a prezenční listina schůze XII. sekce ze 6. V. 1848. — Prezenční listiny byly vyloženy v předsíni zasedací síně, kde se do nich přichozí členové zapisovali.

zbývajících schůzích řádné protokoly vůbec vedeny. Bylo-li tomu tak, jest velmi pravděpodobno, že zůstaly u některého ze sekretářů, a není vyloučeno, že budou ještě někdy nalezeny v některé ze soukromých písemných pozůstalostí. Ale přes to jest nález uvedených protokolů jistě cenným obohacením dokumentárních pramenů k poznání významného roku 1848, protože originální tyto stenografické protokoly zachycují téměř doslovně celý průběh jednání nejdůležitějších schůzí plena Národního Výboru — podle nich byly teprve redigovány výtahy pro denní tisk a pro oficielní tištěné bulletiny.

Kromě těchto originálních stenografických protokolů plenárních schůzí Národního Výboru byly odevzdány a jsou ve spisech zachovány také původní stenografické protokoly jednání desáté sekce pro vnitřní záležitosti, jichž jest celkem 27, a to ze dnů: 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28. a 29. dubna, dále z 1., 3., 5., 6., 7., 8., 9., 12., 13., 17., 18., 21., 25., a 26. května a z 1., 6., 8. a 9. června 1848. Také tyto protokoly jsou velmi cenným původním pramenem k poznání agendy a ducha, jímž byla ovládána tato nejdůležitější sekce Národního Výboru. Zdá se, že jsou to všechny protokoly desáté sekce, jistě všechny, jež měl tehdy u sebe její předseda Wurmbrand.

Registratura Národního Výboru takto zachovaná jest nesporně vítaným obohacením pramenů k poznání zajímavého roku 1848. Pokud jde o korespondující s ní úřední spisy, jsou tyto z té doby zachovány dosti úplně v registratuře — hlavně ovšem presidielní — pražského gubernia a v zachované registratuře vyšetřovacích komisí z r. 1848,¹⁾ jež jsou rovněž uloženy v archivu ministerstva vnitra v Praze.

¹⁾ Srv. výbornou studii Dr. Ot. Odložilíka: Vyšetřovací komise z r. 1848 a jejich registratura. (Zvl. otisk ze Sborníku archivu minist. vnitra, sv. II. V Praze 1928.)

Příloha.

REJSTŘÍK

k registratuře Národního Výboru z r. 1848.

(Místní jména upravena podle úředních názvů, stanovených r. 1924.)

Zkratky: o. = soudní okres, p. = panství, týká-li se podání sumárně celého panství. Pojata jen jména odesílatelů (obcí, osob).

Adler Abraham, žid z Holic, X 213 — Adler Krist. Aug. v Praze III čp. 91, X 5 — Ahníkov X 72 — Albrechtice, o. Jirkov, 138 — Aloisov u Uhříněvsí 446 — arcibiskup, výzva ke křesťanské lásce X 34 — Arnold Jan P. X 106.

Bačalky 595 — barvíři papíru X 228 — Baumann Ferd. Jan X 82 — Bedřichovice 77 — Běchary u Kopidlna 554 — Bechlín 397, 439 — Benátky, p. 354 — Benice viz Šimůnek 165 — Běrunice 279 — Beřkovic Dolní 453 — Bílek X 164 — Birkenberghütten 16/7 — Blansko, o. Chrudim, 318 — Blatce Velké, o. Dubá 336 — Blatná X 117 — Blatné, p. Richenburk, 12/6 — Blatý, p. Mělník 314 — Blažim 75 — Bláznovice viz Strnad Jiří 431 — Blovice X 152 — Bohatice, o. Mimoň X 207 — Bohousová 150 — Bohyně 330 — Boleslav Mladá X 17, 46, viz i Pešice — Bor, o. Přimda, učitelstvo vikariátu 26/5 — Borek, o. Kouřim X 161 — Borovany, o. Bechyně 90 — Borrosch Alois, resignace na členství Nár. Výboru X 134 — Bořanovice, o. Karlín 321, viz i Ehem 322 — Božetice, o. Milevsko 90 — Bradáč Jan Vinc. 3/6 — Branice 90 — Branišov, o. Chotěboř X 164 — Brandýs nad L. 522 — Branná p., mlynáři, o. Jilemnice 581 — Branov X 90 — Bratronice, o. N. Benátky 89, X 182 — Brázdím Starý, Velký, Nový X 44 — Brěkoly X 183 — Brenná X 207 — Brložec 484 — Brná, o. Kostelec nad Orl. 295 — Brník 177 — Brod Český, řemeslníci X 113 — Brod Něm. X 88 — Brodek, o. Libáň 595 — Broumov X 122 — Brozánky X 145 — Brozany, o. Libochovice 88 — Brtnice, o. Jilové 441 — Březi Dolní 28/5 — Březnice X 18, 477 — Březno viz Oswald X 60 — Březno, o. Postoloprty 185 — Březno, o. Sobotka 89 — Břežany, o. Kralovice 16/6 — Břežany, o. Čes. Brod X 107, 304, viz i Skala Vojtěch X 172 — Břežany, o. Kouřim 158 — Břístev 200 — Břiza, o. Roudnice X 130 — Bubeneč viz Kunert Jiří 25/5 — Budějovice České, hrnčíři sub 1/9 — Bukov, o. Březnice X 232 — Buková Velká, o. Křivoklát 532 — Buškovice X 209 — Bylany, o. Hora Kutná X 158 — Byseň 77 — Bystré, o. Polička X 174 — Bystřice, o. Libáň 525.

Cerhenice, p. 259 — Cetno 89 — Cinka, sedlák z Dřínova 581/2 — Císař Jos. ze Žamberka X 233 — Cítov 410 — Ctíněves X 130 — Cvrčovice X 91 — Čachotín X 224 — Čachovice, o. Nové Benátky X 182 — Čankovice 318 — Častolovice, o. Kostelec nad Orl. 219 — dto, p. 429 — Čičovice

Velké a Malé X 225 — Čermná Malá 478 — Černá u Boru 253 — Černice, o. Jirkov 8/6 — Černovický Frant., návrh na výkup roboty 490 — Čestice, o. Kostelec nad Orl. 219 — Češov 528, 530 — Čičová 478 — Čilá X 56, 28 — Čimýš X 49 — Čtrnáct Dvorců 8/6.

Dalovice, o. Mladá Boleslav 89 — Deč Ant. v Obráštvi X 39 — Děčín, p. 330, — Dehtáře, o. Pelhřimov 5/6 — Dětenice 595 — dlužníci uvěznění sub 1/9 — Dobkovic, o. Děčín X 94, 330 — Dobrkov, o. Chrudim X 183 — Dobrná 479 — Dobročovice 166 — Dobrovice 89 — Dobruška X 13, X 168 — Dobřeň, o. Dubá 340 — Dobřkov, o. Vys. Mýto X 241 — Dobříň, o. Roudnice 456 — Donín, o. Louny 77 — Doubrava, o. Nymburk 574 — Doubravice, o. Benešov 301 — Drahelčice X 155 — Drahelice 597 — Draholvice 265 — Drahov, o. Veselí nad Lužn. 541 — Dražejov, o. Dubá 326 — Dražkovice, o. Pardubice 253 — Drška Jan z Tatec 392 — Držkrajov 90 — Dřevčice, o. Dubá 409 — Dřevíkov viz Mrkvičková X 217, dto 367 — Dřínov o. Jirkov 232 — Dřínov, o. Kralupy nad Vlt. 443, 10/3, viz i Cinka — Dubečno 279 — Dušníky, o. Roudnice n. L. X 155 — Dvakačovice 318 — Dvorec, o. Žlutice 380 — Dvořiště, o. Král. Městec 279 — Dymokury, p. 543, 279 — Džbánov, o. Vys. Mýto 225.

Ebert Kar. Egon, resignace na členství v Nár. Výboru X 123 — Egger Jan, papírnik v Stubenbachu 5/6 — Ehem Jos. statkář v Bořanovicích 322 — Ervěnice 296, 10/5 — evangeličtí duchovní, žádost o zastoupení na zem. sněmu 125.

Fabinger Jan z Hořic X 215 — Fischer, právník z Lanškrouna X 40 — Fojtovice, o. Benešov nad Ploučnicí 481 — Fousek Václ. Alois, návrh na provedení výkupu z roboty 331, plán na stanovení cen potravin X 89 — Frauenreuth 559 — Freudenberg 498 — Frýdlant 475.

Glashütten, p. Bystřice v Klatovsku 30/4 — Glatz Jos. respicient v Hrádku nad Nisou X 142 — Gossengrün, tkalci 30/5 — Götzdorf X 207.

Habartice Dolní 481 — Habartice Horní 497 — Habendorf, o. Benešov nad Ploučnicí 488 — Háje, o. Přeštice 435 — Habry p. 582 — Hartenberg, mlynáři a pilaři X 227 — Hejkal Jos. v Jitkově 13/6 — Heyde Dr., dar 120 zl. pro chudé horaly X 116, — týž, defraudace X 42 — Hledsebe, o. Kralupy nad Vlt. viz Müllerová 533, 534 — Hliněná X 94, dto 330 — Hlinsko X 173 — Hlohovičky viz Pittermann 310 — Hlušice 254 — Hodkovic, o. Liberec X 36 — Hodyně, o. Beroun 550 — Holany viz Schücketanz 8/6, dto 12/6 — Holešice, o. Jirkov 139 — Holice X 202 — dto 350, viz i Adler X 213 — Holohlavy 579 — Honice 77 — Hora Černá, o. Král. Městec 279 — Hora Kutná X 109, X 158, jircháři X 195, mydláři X 180 — Hora Loučná 403 — Hora Zelená X 149 — Horka, o. Chrudim X 183 — Hory Stříbrné, dřívě Nažovské 338 — Hořelice X 155 — Hořešovice Malé a Velké 77 — Hořice p. X 178, viz i Fabinger X 215 — Hoser Jan X 112 — Hostavice u Uhříněvsí 551 — Hostomice, o. Hořovice X 163 — Hošnice 78 — Houska 337 — Hrádek, o. Litomyšl 225 — Hrádek nad Nisou viz

Glatz X 147 — Hradiště, o. Zbiroh 28, X 56 — Hradiště, o. Kostelec nad Orl. 236 — Hradiště Choustnřkovo 26/6 — Hradiště Mnichovo X 79, X 151, 23/5 — Hradý Nové, o. Vys. Mýto 269 — Hrdlořezy, o. Třeboň 10/6 — Hronětice 597 — Hrzín, o. Vildštejn 8/6 — Hřiby 167 — Hřiřkov 77 — Hřivčice 77 — Humburky, o. N. Bydžov 346 — Humpolec X 32, X 108, soukeníci X 192 — Huntřřov, o. Beneřov nad Ploučnicí 482 — Huť Kubova 16/7 — Huť Nové, o. Vimperk 113 — Huť Staré, o. Vimperk 113.

Chcebuz p. tabella deputátů 1847 — Chlum, o. Zbiroh X 53, dto 116 — Chlumec p. 30/5, 422, 103 — Chlumín, o. Mělník 575, 576 — Chodouny X 145 — Chodouň 238 — Chodov Zadní 6/6, X 36 — Chochovice X 183 — Cholenice 553 — Choltice 11/6 — Chotěboř p. 582 — Chotělice 279 — Chotěšice 279, 21/10 — Chotětín 402 — Chotiv 375 — Chotýř 202 — Chouč X 121 — Chrast, o. Čes. Brod 201 — Chrast, o. Chrudim X 183 — Chrařtany, o. Rakovník X 155 — Chrochvice 330 — Chroustov, o. Král. Městec 279 — Chroustovice X 239, p. X 238, X 240 — Chrudim X 159 — Chřív p. X 162 — Chvaletice o. Přelouč 419 — Chvalkovice, o. Jaroměř 580 — Chvalovice, o. Poděbrady 351 — Chvalšiny 9/5 — Chyjice 591 — Chyře p., mlynáři 1/6.

Jandák Jos., v Radovesnicích 395 — Janovice, o. N. Bydžov 415 — Janovičky, o. Vys. Mýto X 239 — Jaroměř X 143 — Jaroslav, o. Vys. Mýto X 241 — Jedlka 481 — Jedomělice 77 — Jehnědí 225 — Jech Václav, mlynář v Křesíně 280 — Jenichov X 160 — Jenišovice, o. Vys. Mýto X 239, 14/6 — Jestřebice, o. Dubá 334 — Jestřebice, o. Milevsko 90 — Jetětice 90 — Jičín X 10 — Jilemnice p., mlynáři 581 — Jílově 565 — Jindřichovice, o. Klatovy 205 — Jireček Hermenegild X 63 — Jitkov, viz Hejkal 13/6 — Jivina, o. Zbiroh 402 — Josefov, o. Čáslav 527.

Kačice 77, 588 — Kamenec, o. Holice X 125 — Kamenice Německá X 207 — Kamilov 279 — Kamýk, o. Klatovy 3/6 — Kamýk X 105 — Kanina X 160 — Karlín, filiální okres. výbor X 65 — Karlín X 31 — kartáčníci v Praze X 135 — Katusice 89 — Kbelnice, o. Přeřtice 12/6 — Kdanice 457 — Keteň 591 — Kindermann Ed. v Kostomlatech X 119 — Klatovy p., mlynáři 384 — Kleneč, o. Roudnice X 130 — Klepřch Frant. Jan, návrh na provedení výkupu z roboty 15/5 — Klokočná, o. Řiřany X 104 — Klučov 174 — Kluky o. Bělá pod Bezd. 13/6, 326 — Kmětíněves 335 — Knězeves, o. Smíchov X 225 — Kněžice, o. Král. Městec 130, 279 — Kněžívka X 155 — Kněžnice, o. Lomnice nad Pop. X 49 — Kobylnice, o. Kut. Hora 523, 463 — Kokořín 334 — Koldín 236 — Koleč 77 — Kolín, vikariát 391 — Kolín Starý 461 — Koloděje Velké 253 — Kolovraty, mlynář Müller 128 — Kolovraty 319 — komité pro podporu chudiny v Rudohoří a Krkonořích, defraudace X 42 — Komořany, o. Most 261 — Konárovice 8/6, 14/6 — Krnoblře 1848 — Konojedy, o. Kostelec nad Čer. Lesy 135 — Kopanina Přední 248 — Kopanina Zadní 393 — Koporeč 162 — Kosmonosy 89 — Kost p. 226 — Kostelec nad Orl. p. 124 — Kostomlaty pod

Milešovkou viz Kindermann X 119 — Kostomlaty, o. Nymburk 597 — Kostrčany p., mlynáři 1/6 — Kořumberk p. X 238 — Kounice, o. Čes. Brod 137 — Kouřim X 148 — Kovanec 89, X 2, X 160 — Kozárovice, o. Mirovice 94 — Kozárovice, o. Mělník 593 — Kozlov, o. Doupov, mlynáři 1/6 — Kozojedy, o. N. Bydžov 279 — Kozojídky 279 — Kozovazy 170, 210 — Krabčice, o. Roudnice X 130 — Kráříky, cechy X 140, řemeslníci X 181 — Království, o. Kouřim X 161 — Kralupy Německé X 226 — Kralupy nad Vlt. X 93 — Kramolín, o. Nepomuk 6/6 — Krásnoves 89, X 160 — krejčovřtí pomocníci v Praze X 199 — Křenice, o. Řiřany 168 — Křchleby, o. Nymburk 524, X 182 — krkonořřtí tkalci X 48 — Krumlov Český X 121 — Krupá, o. Kostelec nad Čer. Lesy 196 — Krupá Dolní p., o. Nēm. Brod 582 — Kruřovice p. 512 — Kruty (?) 178 — Krymlov 163 — Křesetice 12/6 — Křesín, o. Libochovice 281, 537, viz i Jech Václ. 280 — Křeřice, o. Libáň 525 — Křinec 353 — Křovice 211 — Křely Horní a Dolní 303 — Kubát Jos., pohraniční celní dozorce v Polici X 187, 184 — Kubesch Math., helvet. superintendent pro Čechy 125 — Kundratice, o. Jirkov 519 — Kunert Jiří v Bubenči 25/5 — Kvaň 402 — Květnice, o. Čes. Brod 180 — Květov 90 — Kvilda Horská X 156 — Kvilda 22/1 — Kvíllice 77 — Kyjice 243 — Kyřkovice X 145 — Kytín 341.

Lány, o. Nymburk 597 — lazebnířtí pomocníci X 128 — Lažanský Jar. hr. X 139 — Lažany, o. Chomutov 78 — Ledce, o. Slaný 77 — Ledčice X 130 — Leděčky 279 — Ledská Malá 31/5 — Letiny 12/6 — Lhota Dlouhá, o. Dobřív 402 — Lhota Hlaváčova X 161 — Lhota Kacákova 250, 434 — Lhota Malá, o. Sobotka 89 — Lhota Pechova 90 — Lhota Semínova X 49 — Lhota Smidarská 444 — Lhota Staňkova 457 — Lhota Úhřetická 253 — Lhota Viničná 279 — Lhota Zelenská 226 — Lhotka, o. Zbiroh ad 110 — Libčany p. 549 — Libel 219 — Libeň p. 487 — Libějovice p. 36 — Liběřice, o. Jičín 529 — Libkov 342 — Libkvice, o. Žlutice, p. mlynáři 1/6 — Liblín p. 115 — Liboch, p. tabella deputátů 1848 — Libochovice 570 — Libovice, o. Slaný 77 — Libuň X 49 — Lično, o. Kostelec nad Orl. 219 — Lično, p. Libáň 525 — Lipa, o. Král. Hradec 219 — Lípa Česká X 95 — Lipětín 19/5 — Lířkvice, o. N. Bydžov 413 — listonoři v Praze X 200 — Liřany, o. Postoloprty 162 — Liřany, o. Rakovník 77 — Liřice, o. Kut. Hora 523 — Liřtany p., o. Louny 349 — Liteň p. viz Puteani X 38 — Litice, p. Žamberk X 110 — Litoměřice X 31 — Litovice X 155 — Litvínov Dolní 19/5 — Lojovice 441, 459 — Locket p. 363 — Lomnice (?) 31/5 — Losenice Velká 12/6, 11/6 — Lotouř 77 — Loučeň p. 354, X 182 — Lounky X 145 — Lozice 14/6 — Lubenec 380 — Lučice, o. Chlumec nad Cidl. 121 — Lukavice Horní X 179 — Lukov, mlynáři 1/6 — Luřtěníce 89 — Lužeč, o. Úřtí nad L. X 94, X 232 — Lužná, o. Rakovník 77 — Lysá nad L. 6/6 — Lžičář Fr. ze Záchlumí 258.

Machek Václ. ze Zvíkocce X 54 — Malochyně X 164 — Malonice p., o. Klatovy 205 — Manětín p. mlynáři 1/6 — Marek Ant. vikář v Libuni

X 49 — Marieves o. Chotěboř X 170 — Markvartice, o. Sobotka 226 — Markvartice, o. Čes. Kamenice 496 — Markvartice, o. Chotěboř X 164 — Masojedy 151 — Mělník X 191 — Merklín, o. Přeštice X 175 — Milín, p. 157, X 126 — Miroslav X 241 — Mirošov, o. Rokycany 6/6 — Mifetice u Vintřova 155 — Mišov 536 — Mixa Frant. ze Stříbra X 131 — Mlázice X 160 — Mlázovy p. 205 — Mlékosrby 423 — Mlékovice, o. Kouřim 540 — Mlynářovice, o. Plánice 6/6 — Mnetěš X 130 — Mnětice 253 — Močedník 202 — Modřany X 25 — Mokřany, o. Jílové 441, 459 — Molitorov X 161 — Mrkvičková Marie z Dřevíkova X 217 — Mrkvojedy 226 — Mrzky 204 — Mšec 77 — Müller Jak., mlynář v Kolovratech 128 — Müllerová Anna z Hledsebe 533, 534 — Mutinsko 279 — Mýšlovice X 94, X 232 — Mýto Vysoké X 120, X 35, viz Jireček X 63.

Nadryby 123 — Náchodsko 433 — Národní gardy: Mecséry Stadionovi o jejich spojování 21/1 1849 — Národní Výbor (hlavní viz v textu článku) delegace do Vídně, zpráva X 73, X, 74, spisy XII. sekce, seznam 1/9, seznam spisů VII. sekce 12/7, protokoly III. sekce z 23/5 a 28/5 sub 28/7, delegáti IV. sekce 4/6, anonymní návrh na zřízení statistické komise X 83, prohlášení z 6/5, X ad 75, odpověď Pillersdorfovi o volbě do Frankfurtu X 71, protokol o volbě do IV. a VI. sekce 39, přijetí židovských členů X 23, návrh na přijetí nových členů X 27, žádost za jeho rozšíření X 4 — Nebužely X 160 — Nečtiny, t. Preitenstein, p., mlynáři 1/6 — Nedvězí, o. Dubá 326 — německý výbor X 97 — Nemilkov p., o. Klatovy 205 — Nepomuk 19/5 — Netolice X 9 — Neurazy 6/6 — Něžovice 90 — Níkovice 90 — Noutonice X 105 — Nouzov, o. Král. Městec 279 — Nučice, o. Kostelec nad Čer. Lesy 209 — Nymburk, obchodníci X 185.

Oleška Nová 483 — Oleška Stará 481 — Olešno 340 — Onšovice, o. Pelhřimov 5/6 — Opařany p. 157 — Oplany 198 — Orlík p. 157 — Osek, o. Král. Městec 279 — Osek, o. Milevsko 90 — Osenice 595 — Ostašovice 460, 211 — Ostrá 597 — Ostrov, o. Vys. Mýto X 239 — Ostrov (Schlackenwert) X 189 — Oswald Herm., felčar v Březnu X 60 — Otovice, kamenné lomy, viz Russ, X 136.

Pacov, o. Říčany 208 — Pařidla 1848 — Paseky, o. Kostelec nad Orli. 219 — Patřín X 182 — Pavlovice, o. Dubá 449 — Pazderna, o. Smřichov X 225 — Pelhřimov X 15 — Peruc X 209 — Pešice Jiří Bor. viz Boleslav Mladá X 17 — Pěšice X 239 — Pětikozly 89 — Petkovy 89 — Petrovice, o. Kostelec n. Orli. 219 — Petrovice, o. Rakovník 440 — Petříkov, o. Jílové 441 — Pirk, o. Cheb 291 — Písnice X 25 — Pittermann Jos., hostinský v Lohovičkách 310 — Planek J. Vlastimil ze Strakonice X 141, X 76 — Plasy p., mlynáři 1/6 — Plavnice X 21 — Plešovice 476 — Plevňov 30/10 — Pláskov, o. Zbiroh 402 — Plzeňsko, zpráva krajského hejtmána hr. Rotkircha sub 12/7 — Počeplice 641 — Podbořany p. X 84 — Poděbrady 396, dto p. 447, dto vikariát 391 — Podlažice X 183 — Podmokly, o. Zbiroh 27, X 56, 117 — Podolí, p. Opařany 90 — Pohlody 224 — Pole Dobré 197

— Police nad Met. viz Kubát Jos. X 184, 187 — Polička 5/6, dto p. 508 — Popovec, o. Vys. Mýto 421 — Popovice, o. Brandýs nad L. X 44 — Popovice Velké 441 — Poříčí, o. Žlutice 380 — Poušť, o. Král. Městec 279 — Praha; krejčovští pomocníci X 199, tiskařští pomocníci X 237, listonoši X 200, návrh na úpravu cen a vah potravin X 68, nemocnice Milosrdných Bratří X 37, tiskaři X 62, X 20, chirurgické gremium X 14, spisy o jednání s pekaři, březem a dubem 1848, výbor spořitelny X 12, židovská nábož. obec X 11, volební komise na N. Městě 4/4 — Prachatice 29/5 — Prášíly viz Egger 5/6 — Prodašice 596 — Pruněrov X 72 — Prusice X 107, 134 — Přehvozdí 312 — Přelouč X 222 — Přetín 10/6 — Příbram X 210 — Příčina 440 — Přílepy Malé X 155 — Přísečná, p. Krumlov 476 — Přísečnice 359 — Přísečnice 402 — Přistoupim X 107, 175 — Přitoky X 158 — Psinice 525 — Ptice Dolní X 155 — Puteani Kar. B. X 38 — Pyšely, vrchní Em. Schulz X 67.

Rábí X 235 — Rabštejn p. mlynáři 1/6 — Račiněves, o. Roudnice X 130 — Radějovice, o. Jílové 441 — Radim, o. Kouřim 348 — Radim, o. Chrudim 276 — Radimovice, o. Jílové 441 — Radnice, p. 78, viz i Schneider Ant. 115 — Radostín, p. Žďár v Čáslavsku 557 — Radovesnice, o. Kolín, viz Vokál, Jandák 394, 395 — Rájov, o. Čes. Krumlov 476 — Rašovice, o. Kostelec nad Orli. 219 — Rejšice 89 — Rynholec 77 — Rohozec Německý X 84 — Rokytnany Horní a Dolní 595 — Rokytovec 89 — Rosendorf, o. Děčín 496 — Rosice, o. Chrudim X 183, 122 — Roudnice 24/5, dto p. 217 — Rousínov, o. Rakovník 10/5 — Rovensko pod Troskami X 99 — Rovné, o. Roudnice X 130 — Rozhovice X 101 — Rozkoš, o. Nymburk 597 — Rostoklaty 1848 — Ruda Železná X 87 — Rukáveč 90 — Russ Ferd., majitel kamenných lomů u Otovic X 137 — Rybná Pustá X 125 — Rybník Velký, o. Pelhřimov 5/6 — Rychnov nad Kn., soukeníci a tkalci X 188 — rytčí forem X 59.

Řečany 419 — Řehnice 89 — Řenče 435 — Řepčice, o. Jílové 441, 459 — Řepešín 425 — Řeporyje 465 — Řestoky X 183 — Říkov, o. Čes. Skalice 580 — Řisuty, o. Slaný 77.

Sadová p. 412 — Salzperk 110 — Samechov 503 — Sebečice 402 — Seč, o. Blovice 12/6 — Sedliště, o. Libáň 525 — Sedlo Nové nad Blíčinou 223 — Sekeřice 279 — Seměnkovice 162 — Soslávky X 183 — Sezemice, o. Pardubice X 144 — Schmidt Karel z Plzně X 150 — Schneider Ant., vrchní a justiciár p. Radnic 78 — Schönbach, o. Něm. Jablonné 369 — Schücketanz Kryštof, mlynář v Holanech 8/6 — Schulz Em., o. bránické silnici X 138 — Sibirna 199 — silnice Klatovy — Eisenstein X 176 — silnice Podolí-Bráňk X 220 — Sirá 402 — Sitné 340 — Skala Vojt. z Břežan X 172 — Skalice Klášterská X 161 — Skály, o. Louny X 209 — Skoupý 108 — Skrovnice Velká a Malá 160 — Skvrňany X 107 — Skryje, o. Křivoklát 28, X 56 — Skřeněř 586 — Skřivany, o. N. Bydžov 558 — Skufina 226 — Skuteč 473 — Slapy p., o. Zbraslav 585 — Slavhostice 260

— Slavošov, o. Ústí nad L. X 232 — Slemeno, o. Rychnov nad Kn. X 153, X 160 — Slepotic 253 — Slivenec 111 — Sloupnice Horní a Dolní 545, 225 — Sloupno, o. Nový Bydžov 404 — Sloveč 279, X 100 — Sluštice 179 — Smečno (Muncifaj) X 166 — Smidary p. 307 — Smolnice 77 — Smrčka Ant. ze Sušice X 146 — Smrkovice p. 564, 583, 368 — Sobín X 155 — Sobiňov X 164 — Sobotka X 70 — Sokolovec Dolní 309 — Sopoty X 164 — Souš 1848 — Soutěsky 481 — Sovinky 89 — Spařence 226 — Spyšová 457 — Staňkov 9/6 — Stárkov 12/6 — Stehlovice 90 — Stičany 318 — Stochov 77 — Stradonice, o. Louny 589 — Stradouň X 239 — Strakonice, viz Planek X 76, 141, dto X 171 — Strana Malá, o. Král. Městec 279 — Stránka, o. Mělník 451, 339 — Stránov p. 354 — Straškov X 130 — Strašnov 89 — Stratov 597 — Stráž, o. Kadaň 142 — Strměchy 5/6 — Strnad Jiří, mlynář z Blížovic 431 — Struhy X 182 — Středokluky X 225 — Střevač 591 — Střezivojice 340, 334 — Stříbrnice 400, 249 — Stříbro viz Mixa X 131 — Stříhov 118, 279 — Střížov, o. Chotěboř X 164 — Střížov, o. Čes. Budějovice 502 — Střížov, o. Přeštice 435 — Studnice, o. Hlinsko 12/6 — Suchdol nad Lužnicí 10/6 — Suchý Fr. z Prahy 132 — Sukorady, o. Ml. Boleslav 89 — Sušice viz Smrčka Ant. X 146 — Svatbín 153 — Světlá, o. Kostelec nad Orl. 375 — Světlice 8/6 — Svídnice, o. Král. Městec 279 — Svináře p. 468, 550 — Svince Prostřední 476 — Synčany X 183 — Synkov 219.

Šachov, o. Kostelec nad Orl. 375 — Šachov, o. Ústí nad L. X 232, X 94 — Šanov, o. Rakovník 448, 440 — Šaplava 415 — Šimperk, o. Jirkov 491, 7/6 — Šimůnek Matěj, šenkýř z Bynic 165 — Škrle p. 78 — Škvorec 305, X 114 — Šnepov 597 — Štíhlice 300 — Štířín 441 — Štitné 467.

Tábor, mlynáři a krupaři 507 — Tachlovice X 155 — Tachov, o. Dubá 454 — Tatce 348/2, viz i Váňa Martin 351/2, viz i Drška 392 — Tehovičky 319 — Telecí X 125 — Teplice (město) X 75 — Terešov ad 110 — z Terstu Slované X 52 — Těškov 402 — textilní průmysl stížnosti X 28 — majitelé tiskáren v Praze X 136 — tiskařští pomocníci v Praze X 237 — Tismice X 107, 302 — Tisov, o. Příbram 592 — Todice 441 Topol 386 — Toušeň 504 — Toužetín 77 — Trnávka, o. Přelouč 419 — Trná, o. Sobotka 457 — truhláři a dekoratéri v Praze X 69 — Třebíz 77 — Třebohostice o. Čes. Brod 212, X 107 — Třebonín 476 — Třebová Česká X 92 — Třebovle 297, X 161 — Třebovice, o. Most 1848 — Třtěnice 338/2 — Tuboř 340 — Tuchlovice 77 — Tuchoměřice X 225, dto p. 493 — Tucharaz 195, 203, X 107 — Turná Velká 562 — Turnov X 47 — Tursko X 155 — Tuř 249 — Týn Horšovský, vikariát 472 — Týnec, o. Klatovy, p. mlynáři 384 — Týnec nad Labem 11/6, 13/6 — Týniště X 239 — Týřovice X 90.

Údrč p., mlynáři 1/6 — Údrnice 525 — učitelstvo, stávkové a školské požadavky, duben 1848 — Úherce, o. Louny X 209 — Úhonice X 155 — Úhrětice 318 — Úhrínovice 219 — Újezd u Libuně X 49 — Újezd Drahoňův 402 — Újezd Malý, o. Mělník 89, X 182 — Újezd Medový 402 —

Újezd Prašný 23, X 53 — Újezd u Sv. Kříže X 36 — Újezd Velký, o. Mělník X 160 — Újezdec Křížkový 441 — Újezdec, o. Veselí nad Luž. 541 — Ujkovice 596 — Únětice, o. Libáň 525 — úředníci soukromí (z Ml. Boleslavi) 5/6 — úřednictvo o volebním právu 14/5 — Ústí nad Orl. červen 1848, tkalci 4/6.

Váňa Martin v Tatcích 351/2 — Vápensko 597 — Vary Karlovy, pomocné komitě X 85 — Vejvanov 402 — Vejvanovice 318 — Vejprty 28/5 — Velemyšleves 77, X 77 — Velenka, o. Čes. Brod 206 — Veleň Velká a Malá 481 — Veletov 13/6 — Veltruby 308, 411 — Vepříkov 332 — Ves Dlouhá, o. Rychnov nad Kn. 345 — Ves Nová, o. Král. Městec 279 — Ves Nová, o. Kouřim X 107 — Ves Nová, o. Chotěboř X 164 — Ves Nová, o. Vys. Mýto, p. Zámorsk X 241 — Vesce, o. Roudnice X 130 — Vestec, o. Jílové 420 — Veselá, o. Chotěboř 332 — Vidim 334 — z Vidně Čech X 86 — Vidov 8/6 — Vidovle 162 — Vilémov, o. Kadaň 360 — Vimperk p. 16/7 — Vinice, o. Král. Městec 279 — Vitice, o. Čes. Brod 167 — Vižňov 371 — Vlašim X 96 — Vlčí, o. Přeštice 9/6 — Vlčice, o. Blovice 601 — Vlihošť, o. Jičín 547 — Vlka, p. Loučeň X 182 — Voděrady, o. Kostelec nad Orl. 219 — Voděrady, o. Litomyšl 225 — Voděrady, o. Turnov 89 — Voděrady Černé X 103 — Vodňany X 1 — Vojenice, o. Kostelec nad Orl. 219 — Vokál Jan z Radovesnic 394 — Vokovice X 155 — Volanice 327 — volba do Frankfuru, výzva centr. komitě X 33 — Volyně viz Votava X 198, dto X 167 — Votava Ign. z Volyně X 198 — Vožice Mladá 471 — Vrátkov, o. Čes. Brod X 107, 298 — Vrbice, o. Jičín 129 — Vrbka, o. Postoloprty 361 — Vrbno nad Lesy 77, X 209 — Vršce 260 — Vrskmaň 86 — Všejaný X 182 — Vtelno Jizerní 89 — Vtelno, o. Most X 209 — Vůl Černý X 155 — Vysočany, o. Žatec 78 — Vysoké nad Jiz. X 132, X 8 — Vysoká, o. Vys. Mýto X 241 — Výškov, o. Postoloprty 292 — Výžerky 207.

Zábrdovice 279, 531 — Záhornice, o. Král. Městec 127, 279 — Zahoří-Brdo 427 — Záhuby 525 — Záchlumí, o. Žamberk, viz Lžičař 258 — Zachtotín 5/6 — Zaječice, o. Jirkov 83 — Zákupy X 207 — Zámky Nové, o. Král. Městec 279 — Zámorsk X 241 — Zavidov 440 — Zavlekov 214 — Zboží, o. Nová Paka 597 — Zbuzany, o. Smíchov 573 — Zdiměřice, o. Jílové 420 — zedníci v Praze X 197, zedniční tovaryši X 115 — Zlatníky Německé 148 — Zlín X 155 — Zlív, o. Libáň 525 — Zlukov 541 — Zmrzlík 393 — Zubrnice 485 — Zvíkovec X 53, 116, viz i Machek X 54.

Žamberk p. 140, viz i Císař X 233 — Žatec X 111, odpověď na adresu 1848 — Žatecko, mlynáři X 201 — Žďár nad Orl. 375, 505 — Žehrovice 77 — Žehušice, p. 365 — Želenice, o. Slaný 77 — Železná, o. Unhošť X 155 — Žeretice 547 — Žerotín X 209 — Židněves 89 — židovská nábožen. obec v Praze X 11 — Žilina 398 — Žirov 5/6 — Žirovnice 320 — Živonín 452 — Žižala Václav X 7, 51 — Žizelice, o. Chlumeck nad Cidl. X 165 — Žlutice, p. mlynáři 1/6.

Frant. Roubík.

Deset let archivní reformy v sovětském Rusku.

(1. VI. 1918—1. VI. 1928).

O archivní reformě se počalo mluvit v Rusku velmi dávno, avšak rozhovory ty nedocházely uskutečnění, jednak pro nedostatky prostředků, jednak pro námitky se strany rozličných úřadů. Již roku 1884 známý ruský učenec N. V. K a l a č o v vypracoval plán archivní reformy. V čelo archivů měla být postavena Nejvyšší archivní komise, v Petrohradě pak měl být vytvořen kolosální Ústřední archiv. Ve velkých guberniálních městech měly být zřízeny krajské archivy a při nich krajské archivní komise. Kalačov z opatrnosti nezamýšlel zříditi archivy v každém guberniálním městě. Výsledkem jeho projektu bylo však pouze „nařízení o odborných archivních komisích“, které na zkoušku byly ustaveny s počátku jen ve čtyřech městech — Rjazani, Tveri, Tambově a Orlu.

Daleko propracovanějším byl projekt prof. D. V. S a m o k v a l o v a z roku 1900. Podle něho měla být zřízena Ústřední archivní správa, jakýsi vyšší orgán, jemuž by podléhaly všechny otázky archivního života: personál, místnosti, uspořádání registratury a její kontrola atd. Pro systém archivů byla vypracována dosti důmyslná konstrukce. V čele byl by ústřední státní archiv, v němž měl být soustředěn materiál až po rok 1825. Vzorem takového ústředního archivu byl moskevský archiv ministerstva spravedlnosti, jehož ředitelem byl sám prof. Samokvalov. Ve dvanácti velkých městech měly být zřízeny ústřední krajské archivy, kdežto v ostatních guberniálních městech pouze guberniální ústřední archivy.

Projekt prof. Samokvalova nebyl rovněž uskutečněn, ač v základních rysech byl podporován XI. sjezdem archeologů v Kijevě. V té době ve většině gubernií vznikly odborné archivní komise, mající ráz učených společností. Ačkoliv byly podporovány souhlasem vlády, přece nezměnily stav ruských archivů.

Potom už do revoluce roku 1917 otázkou archivní reformy nebylo pohnuto ani o krok a proto za revolučního požáru archivy se ukázaly zcela bezmocnými. Archivní komise mohly velmi málo pomoci archivům, ježto většina vynikajících členů těchto komisí náležela ke staré byrokracii. Nejvýznačnější roli měli v archivních komisích gubernátoři a úředníci státní. Na štěstí v každém městě byli členy archivní komise i opravdoví milovníci místní minulosti. A tito právě v prvním roce revoluce zachránili značnou část provinčních archivů.

Zatímní vláda (od března do října 1917) neprojevila nijakého zájmu o archivy; a veřejná iniciativa byla velmi nepatrná. Spolek archivářů, vytvořivší se kolem akademika A. S. L a p p o - D a n i l e v - s k é h o († 7. února 1919) byl sice schválen zatímní vládou 16. června 1917, avšak neprojevili nijaké činnosti a po bolševickém převratu se rozpadl. Komise, vytvořená pro usvědčování provokatérů, sloužících starému režimu, zachránila některé archivy četnických úřadů, avšak cíl její byl velmi úzce vymezen. Archivy četných úřadů, většinou revolucí zrušených a rovněž i archivy historické zůstaly bez jakékoliv ochrany. Nové úřady, které převzaly staré úřední archivy, neměly žádného zájmu na předrevolučním „papírovém haraburdí“. Není divu, že zima 1917—1918 byla nejtěžší chvílí pro ruské archivy.

Počátek péče o archivy v sovětském období jest spojen se jménem vynikajícího bolševika D. B. R j a z a n o v a (nynějšího ředitele Institutu K. Marxe a F. Engelse), který stál v čele Archivní správy. V dubnu 1917 D. B. Rjazanov obdržel od Rady lidových komisařů plnou moc, aby se ujal řešení archivní otázky. Rjazanov představoval mezi bolševiky vzácný typ člověka široce vzdělaného a snášenlivého i k cizímu mínění. Získal k archivní práci zástupce nejvýznačnějších učených společností a vyšších učilišť a rovněž i jednotlivé pracovníky v historii a archivnictví a sjednotil je v Archivní komitét, z něhož později vyrostla Archivní správa.

Archivní správa, jakožto centrální úřad, počala svou působnost v Petrohradě v době, kdy sovětská vláda vyklízovala Moskvu. Tato okolnost vtiskla její struktuře jistý až dodnes patrný rys. Ač spadala pod pravomoc komisariátu národní osvěty jako zvláštní jeho část (§ 8. dekretu), od počátku své činnosti byla vlastně od

ného odloučena již tím, že komisariát měl sídlo v Moskvě, Archivní správa pak pokračovala ve své organizační činnosti v Petrohradě. Avšak Moskva, stávši se hlavním městem, přirozeně záhy musila mít svou vlastní archivní organizaci a tak Nejvyšší správa archivní nabyla charakteru „Petrohradsko-moskevské nejvyšší správy archivní“. S počátku byla vytvořena v Moskvě moskevská krajská správa, podřízená Nejvyšší správě petrohradské, avšak po přesídlení D. B. Rjazanova z Petrohradu do Moskvy bylo moskevské oddělení přezváno na Nejvyšší správu archivní, v Petrohradě pak zůstalo jen Petrohradské oddělení s náměstkem ředitele a vlastním poradním sborem.

Osnova archivní reformy byla prohlášena dekretem z 1. června 1918.¹⁾ Dekret nebyl detailně vypracován, nýbrž naznačoval jen všeobecné rysy reformy: „Všechny archivy státních úřadů se ruší jakožto resortní úřady a spisy a dokumenty v nich chované tvoří od nynějška Jediný státní archivní fond (zkratka E. G. A. F. — § 1.) — v tom byl v podstatě celý smysl reformy.

Práce spojená se zachraňováním archivů připadla právě v dobu občanské války. Autor této studie měl prvé služební posláním v této věci v Jaroslavi, kde ještě doutnala zbořeníště tohoto nešťastného města, tak krutě postiženého povstáním. Avšak velkým štěstím pro ruské archivy bylo, že v čele Archivní správy stál D. B. Rjazanov, který sice naprosto neměl administrativních schopností, avšak dovedl získati potřebné lidi k práci. Nebral v úvahu politického zabarvení archivních pracovníků, vyžadoval pouze znalost a lásku k práci. Podařilo se mu získati pro budování archivních základů téměř všechny historiky (prof. M. K. Ljubavského, S. F. Platonova, S. B. Veselovského, A. E. Presnjakova, V. J. Pičetu a j.) a rovněž mladé archiváře, milující archiv a toužící pracovati bez ohledu na těžké podmínky práce. O plánovité centralisaci archivních fondů nebylo uvažováno. Bylo třeba zachraňovati jako z hořícího domu vše, co bylo možno. V nejtěžším postavení byly provinciální archivy v guberniálních a újezdních městech. Velkým archivům hrozilo nebezpečí jen v prvé dny revoluce, kdežto provinciální archivy byly

¹⁾ Po prvé byl publikován v „Izvěstích“ v čís. 116 z 8. června a ve Sbírce zák. a nař. dělnicko-selské vlády, čís. 40.

vykrádány i v následujících měsících. Posléze tam, kde zasáhla vlna občanské války, archivy utrpěly nejvíce, avšak i ve středním Rusku, nebyla-li provedena mimořádná opatření, byly vydány ustavičnému nebezpečí.

Dekret z 1. června nechránil archivů, upozorňoval pouze provinciální úředníky revoluční na to, že v ústředí se počínají starati o archivy. Do života nejprve vstoupila dekretem nepředvídaná forma plnomocníků Nejvyšší správy archivní (zkratka „Glavarchiv“), kteří byli vybráni z bývalých členů archivních komisí, milovníků to místní minulosti. Tito lidé neměli vždy náležitě autority u místních výkonných komitétů, byli však vždy plni nadšení pro archivy provinciální, které jim děkují za záchranu v nejtěžších dobách let 1918—1920.

O zvláštních ústředních archivech s budovami za tím účelem přizpůsobenými, jako je měl na mysli na př. projekt prof. Samokvalova, nebylo ovšem uvažováno. V guberniálních městech nejvhodnějšími budovami, do nichž byly archivy umísťovány, byly budovy duchovních konsistoří, státních pokladen nebo zrušených chrámů.

Prvou ohromnou úlohou bylo rozdělení Jediný státní archivní fond na sekce, jež by byly velkými uzavřenými celky ve správě archivní. Úlohu tuto právě pro její ohromnost se nepodařilo provésti. Dlouho zůstávalo rozdělení na sekce jakožto vyznačení odborné klasifikace archivních fondů neuskutečněno a z části zůstává ještě nyní. Všechny archivy byly roztrženy do osmi sekcí. Prvá sekce obsahovala archivní dokumenty o činnosti nejvyšší moci státní a její organizaci, t. j. o její činnosti zákonodárné a nejvyšší správy, o mezinárodních stycích a posléze o správě dvora a způsobu života na něm. Druhá sekce obsahovala archivy právní povahy, t. j. senátu a soudů. V třetí sekci byly soustředěny dokumenty o armádě a loďstvu. Čtvrtá sekce shromažďovala dokumenty o kultuře, národní osvětě, cenzuře, umění a o pravoslavné i jiných církvích. Pátá sekce soustřeďovala dokumenty rázu hospodářského, jako odborů ministerstva financí, obchodu a průmyslu, železnic, pošt a telegrafů. V šesté sekci byly dokumenty o centrální správě ministerstva vnitřních záležitostí, o jeho obecné administraci i samosprávě zemské a městské. Sedmá ob-

sahovala dokumenty k historii osvobozenkého hnutí a revoluce. A posléze v osmé sekci byla tištěná vydání prací zákonodár-
ných, správních a soudních. Sem byly přiřaděny i knihovny, které
se dostaly do archivního fondu. Pro usnadnění správy dělily se
sektory ještě na oddělení. Prakticky bylo možno provést toto dělení
pouze v sídelních městech, kde za základ sloužil jakýkoliv větší,
historicky vzniklý archiv. V historických pracích periody 1918–1921
možno nalézt jako odkaz: I. petrohradské oddělení IV. sekce —
znamená „bývalý archiv ministerstva národní osvěty a v něm ulo-
žené fondy. Nebo I. moskevské oddělení II. sekce — značí bývalý
moskevský archiv ministerstva spravedlnosti. V provinciích dělení
na sekce a oddělení téměř nikde nebylo provedeno.

Instituce plnomocníků v guberniálních městech byla záhy na-
hazena Guberniálními archivními správami (dekret z 31. března
1919). Podle tohoto dekretu všechny archivy a expedice úředních
listin v guberniálních městech a v újezdech, podléhající ve smyslu
dekretu z 1. června 1918 Nejvyšší správě archivní, tvoří v každé
gubernii zvláštní jednotný guberniální archivní fond. V čele jeho
jest ředitel spolu s radou, složenou ze správců jednotlivých od-
dělení, po jednom zástupci místních učených a pedagogických spo-
lečností, knihoven a museí a posléze ze zástupce oddělení pro lidové
vzdělání při guberniálním sovětu. Pro ujasnění zásad organizace
guberniálních archivních správ byla svolána v květnu 1919 do
Moskvy porada, které se účastnili téměř všichni ředitelé guber-
niálních archivů.

Činnost Nejvyšší archivní správy se vztahovala pouze na oblast
prostou hrůz občanské války, t. j. jen v R. S. F. S. R. (Ruská soc. fed.
sov. republika). Jak byla provedena reforma v autonomních a —
podle sovětského názvosloví — samostatných svazových republik,
o tom promluvíme níže.

Po roce 1921 činnost Nejvyšší archivní správy značně se změ-
nila a nabyla rázu, který s některými změnami trvá dodnes. V pro-
sinci roku 1920 D. B. Bjazanov byl nucen opustit vedoucí místo
v Nejvyšší správě. Nástupcem jeho se stal známý historik-bolše-
vik M. N. Pokrovskij spolu s kolegiem, v němž byli N. N. Batu-
rin a V. V. Adoratskij. Rok 1921 zakončoval prvou periodu

v budování archivů a byl přechodným rokem v desetiletí archivní
reformy. První všeruská konference archivářů (29. září—3. října
1921) učinila bilanci za prvé tři roky a formulovala řadu otázek
archivní praxe. Jednou z hlavních otázek, naskytnuvších se již
v životě archivním, bylo stanovení poměru k oddělení pro studium
historie komunistické strany (zkratka názvu tohoto odd. „Istpart“) a k „politické sekci“, vzniklé v nitru Nejvyšší správy na podnět
M. N. Pokrovského. V té době již vynořila se i otázka organizace
archivní správy v autonomních republikách (dekret ze 14. čer-
vence 1921).

Za mezník, kterým možno rozdělit desetiletí archivní reformy
v sovětském Rusku, lze považovati dekret o Centrálním ar-
chivu R. S. F. S. R. (zkratka „Centrarchiv“), schválený 30. ledna
1922.¹⁾ Podstatou tohoto dekretu bylo ustanovení, že Centrarchiv
jakožto přímý nástupce Nejvyšší správy má napříště podléhati ni-
koliv ministerstvu osvěty, nýbrž Všeruskému ústřednímu výkonnému
komitétu, nejvyššímu orgánu v republice. Všechn archivní materiál,
ať již zařazený do Centrarchivu nebo ještě nikoliv, avšak v evidenci
jeho se nalézající, tvoří Jediný státní archivní fond. V čele jeho jest
ředitel se svým zástupcem. Předběžné rozpočty Centrarchivu R. S.
F. S. R. se dějí ve smyslu nařízení pro obecný rozpočet úřadů Vše-
ruského ústředního výkonného komitétu. Guberniální nebo krajská
oddělení Centrarchivu jsou součástí guberniálních nebo krajských
výkonných komitétů, ovšem v otázkách archivních se řídí direkti-
vami Centrarchivu. Rozdělení na sekce a rovněž i správa jednotli-
vých sekcí Jediného státního archivního fondu zůstává. Celý fond
se však nyní dělí na sekce: 1. politickou, 2. hospodářskou, 3. právní-
ckou, 4. kulturně-historickou a 5. vojenskou a námořní.

Změna na čelném místě správy archivní neznamenal pouhou
výměnu osob. Rjazanov, možno-li tak říci, měl ryze archivářský,
odborný zájem o nesmírné poklady archivní, jež zůstaly jako dě-
dictví starého režimu. Ač byl marxistou ne menším než Pokrovskij,
přec připouštěl i nemarxistický vztah k archivům. Pro Pokrovského
však nejvíce znamenal především politický význam archivů, dosti

¹⁾ Sbirka zákonů, roč. 1922, čís. 13.

svěrázně jím chápaný. Názor tento vyjádřil v řeči při otevření archivních kursů v Centrarchivu 21. listopadu 1924.¹⁾ Již začátek řeči jest charakteristický: „Soudruzi, většina z Vás zde přítomných, jest marxistická — snad téměř všichni. Takto jest toto shromáždění budoucích archivních pracovníků zcela jedinečným, neboť archivy vůbec — jakožto politicky velmi důležité zařízení — jsou v každé zemi v rukách vedoucí třídy, která je drží velmi pevně a zajisté ani jeden marxista (!) ani jeden komunista není připuštěn ku správě státních archivů nikde, kromě v R. S. F. S. R.“ Pokrovskij učí své posluchače, že k dokumentu se má přistupovati s hlediskem dnešním, s hlediskem revolučního boje. Pro něho ten, kdo dělá historii, ten ji i píše a ten, kdo ji píše, ten ji i dělá. „Každý marxista jest nutně historikem a rovněž i každý archivář jest historikem, t. j. i marxistou. Nejnepatrnější dokument se může státi v dovedných rukách zbrani, jakou byl kámen hozený Davidem na lebku Goliášovu. Archivní práce není zahrabání se za živa, není bez jakéhokoliv vztahu k životu, naopak, má nesmírný význam pro život, pro revoluční boj. Ovšem jest nutno ovládati archivní techniku, avšak nemyslete, že jest to tak nesnadné.“

Takovéto teoretické úvahy Pokrovského spolu s jeho nedůvěřivostí k lidem vytvořily v prvním roce jeho působení v čele Centrarchivu dosti dusnou atmosféru v kruzích archivářů. M. N. Pokrovskij veřejně prohlásil, že „ten jest skutečným odborníkem, kdo se nedá umlčeti, a jemuž dveře Čeky (mimořádná komise pro boj s kontrarevolucí, sabotáží a zločiny úřední povahy) musí býti vždy pohostinně otevřeny.“²⁾ Příchod Pokrovského v čelo Centrarchivu měl za následek propuštění řady pracovníků, majících značné zásluhy o počátky organizace archivní. Byli propuštěni na př. A. A. Trojanovskij, nynější sovětský vyslanec v Japonsku a tehdy zástupce Rjazanova, člen kollegia prof. V. N. Storozev († 1926) a řada profesorů, pracujících v archivu jako A. A. Kizevetter, V. K. Miller, M. N. Rozanov, F. V. Keljin, Feldstein a autor této studie.

Avšak „čištění“ od nevhodných pracovníků uvázlo v polovině cesty, ježto archivářů-marxistů nebylo dostatek. Snad toto čištění

¹⁾ Sborník „Archivnoje dělo“ II. — Rovněž zvláštní otisk.

²⁾ „Krasnaja Nov“ 1921, N° 5.

v očích členů Všeruského výkonného komitétu, málo se vyznavších v archivních věcech, upevnilo postavení Pokrovského a z části i Centrarchivu. V žádném případě nebyla však archivní reforma provedena. Roku 1922 — po svém vypovězení — jsem napsal za hranicemi: „Před Centrarchivem jsou nyní dvě cesty; buď musí reorganizovati svůj aparát tak, aby odpovídal praktickým potřebám doby, což asi sotva dovolí k ruce jsoucí síly a prostředky, nebo vzdáti se široce založené centralisace archivních fondů a začíti s plánovitým předáním archivních sbírek těm resortům, jež jich potřebují. Patrně bude nutno jíti druhou cestou. Po Centrálním archivu zůstane zlepšení trvale vytvořených historických archivů jiných resortů v republice.“⁴⁾ Nemohl jsem jíti do detailů, avšak základní linii, zdá se, načrtl jsem zcela správně.

Říjnový převrat tak hluboce zasáhl do souvislosti s dřívějšími resorty, že provéstí předání archivů novým resortům bylo nemožným, ač podobné případy lze stále pozorovati. Obtíže se vytvářejí nyní, kdy Centrální Archiv musí na jedné straně přijímati nesmírné množství archivalií od nynějších úřadů, na druhé straně pak musí jaksi působiti na produkci četných kanceláří a usměrňovati jejich činnost v duchu svých intencí. Od roku 1922 byla vykonána značná práce, která po stránce administrativní spočívala zcela na V. V. Maksakovu, skutečném pomocníku a zástupci M. N. Pokrovského. Maksakov byl dříve žurnalistou buržoasního tisku, sociálně-demokratickým internacionalistou. Ke komunistům přešel dosti pozdě, pracoval potom nějaký čas v moskevském historicko-revolučním archivu. Projevil velkou schopnost pracovní i administrativní.

14.—19. března 1925 byl svolán prvý sjezd archivářů R. S. F. S. R.,²⁾ na němž se jasně ukázala jak práce, kterou Centrarchiv vykonal, tak i otázky zajímající archiváře. Sjezdu se účastnili zástupci rozličných kulturních organizací a zástupci jak autonomních, tak svazových republik. Ještě výrazněji se projevila tato nálada na druhém sjezdu, pořádaném 11.—15. ledna 1927.³⁾ M. N.

¹⁾ „Russkaja kniga“ za redakce prof. A. S. Jaščenka, 1922, N° 9.

²⁾ Protokoly sjezdu byly vydány za redakce N. F. Bělčikova a V. V. Maksakova.

³⁾ „Archivnoje dělo“, sv. X., XI., XII.

Pokrovskij se musil ospravedlniti ze své prvotní formulace a promluvití nejen o politickém, nýbrž i kulturním významu archivů. Nyní již přiznal, že „archivní instituce v sovětském Rusku vznikly svou dobou, hlavně z uvážení kulturního charakteru, pro úschovu kulturních památek. Touto myšlenkou byl veden Rjazanov, když organizoval Nejvyšší archivní správu (předchůdce Centrálního archivu) ---. Musím zdůraznit a velmi silně — v odpověď těm hlasům, které se ozývají s některých stran — že tento kulturní význam archivů se nejen nezmenšil pro nás po roce 1918, kdy vznikla Nejvyšší archivní správa, nýbrž naopak, nyní, kdy vstupujeme v období, byť i neobyčejně energického, avšak jinak klidného socialistického řádu, klidné, stejnoměrné, plánovité práce, nyní se stává ještě větší než dříve. V prvotní formulaci — podle mého názoru — vzhledem ke kulturnímu významu archivu bylo příliš ukvapeně postupováno: Tím lze vysvětliti prvotní, jednostranné složení archivů, kde politický element téměř zcela scházel. Tím lze vysvětliti i postavení ústředního archivního odboru v komisariátu národní osvěty . . .“ Co toto značí? To jest zřejmé přiznání kulturního významu archivů v národním životě země. „Nesmí se zapomínati, prohlašuje Pokrovskij, že rozdíl mezi člověkem vzdělaným a divochem spočívá i v tom, že u tohoto jest pouze přítomnost, prchavý okamžik, v němž žije, kdežto u člověka vzdělaného jest i minulost a budoucnost. My právě nyní tvoříme plán této budoucnosti a proto se musíme zvláště důrazně ohlížeti na minulost.“

Starým archivům byl takto přiznán jejich kulturní význam, což dříve bylo veřejně popíráno. Zároveň s tímto novým nazíráním byl kolegiu Centrálního archivu potvrzen 3. února 1925 nový řád o organizaci Jediného státního archivního fondu. Řád tento s nevelkými změnami platí až podnes. Podle něho se dělí všechny archivní dokumenty na předrevoluční (historické archivy) a porevoluční (archivy Říjnové revoluce). Mezníkem tohoto dělení jest únor-březen 1917. Kromě toho se dělí všechny dokumenty archivního fondu na dokumenty původu ústředního a oblastního. Proto se tvoří fondy ústředních a oblastních archivů historických a podobně fondy ústředních a oblastních archivů říjnové revoluce. Při tom nejdůležitější oblastní dokumenty jsou ukládány do archivů

ústředních. Dělení na sekce jest zachováno, avšak zcela již stírají svůj administrativní ráz. Jsou spíše „základnou odbornou klassifikací materiálu a jeho podrobným soupisem“. Sekce jsou nyní čtyři: 1. národohospodářská, 2. politická a právní, 3. vojensko-námořnická a 4. kulturní. Veškerý státní archivní fond dělí se na tato oddělení: a) Moskevský centrální historický archiv, b) Leningradský centrální historický archiv, c) historické archivy autonomních republik a autonomních krajů a d) krajské a guberniální historické archivy. Totéž rozdělení bylo provedeno i u archivů říjnové revoluce, avšak s tím rozdílem, že v Leningradě není centrální archiv říjnové revoluce. Při tom třeba mít na zřeteli, že historické archivy a archivy říjnové revoluce nejsou vždy v souhlase s archivními fondy; obyčejně pod každým takovým archivem jest míněna celá skupina archivních fondů. Dřívější administrativní dělení na sekce bylo přineseno i na toto nové dělení, zkrácené na tři typy — centrální, autonomních republik a guberniální. V praxi mají poslední dvě skupiny tendenci po splnutí, ježto gubernie postupně jsou zaměňovány kraji a autonomní kraje neuplatňují vždy svou autonomii v archivnictví.

Aby názorněji vyniklo nynější rozdělení Jediného státního archivního fondu, podáváme schema, rozeseřlané Centrálním archivem všem oddělením pro objasnění ustanovení z 3. února 1925.

Jediný státní archivní fond:

Historický archiv			Archiv říjnové revoluce				
Sekce vojensko-námořní	Sekce kulturní	Sekce národohospodářská	Politicko-právní		Sekce národohospodářská	Sekce kulturní	Sekce vojensko-námořní
			Předrevoluční archivy (Historicko-revoluční archivy)	Porevoluční archivy			

Takto byly archivy starého režimu omezeny na sbírky ryze historické, jejichž vývoj jest již skončen, kdežto nové archivy říjnové revoluce ještě nejednou budou měniti svou strukturu, neboť mají před sebou velmi velikou úlohu, totiž shromažďovati dokumenty běžného řízení, jež stále ještě podléhají možnosti vydání. Jest ještě mnoho nejasného v této otázce i pro samotné představené Centrálního archivu. Nedostatek přesně vymezených lhůt k úschově aktů v samotných úřadech, přání mnohých resortů zří-

dití vlastní archivy a tak porušití prováděnou centralisací, ponechání úředních dotazů jednotlivým osobám a úřadům z centralisovaných sborů — to vše jsou otázky řešené nyní archiváři S. S. S. R. Činití jakýkoliv závěrečný soud bylo by ještě předčasné. V sovětském řádu jest mnoho labilního a předvídati změny v centralisaci archivních fondů jest nemožno. Naším úkolem bylo ukázatí na všeobecné tendence, objevivší se v archivní reformě, prohlášené 1. června 1918.

Dvě stránky činnosti Nejvyšší archivní správy a potom Centrálního archivu vyžadují dodatečného osvětlení: předně legální ničení dokumentů a za druhé uveřejňování dokumentů tiskem.

Není potřebí mluvití o ničení dokumentů za revolučního výbuchu. Zajisté veliké množství archivů vzalo za své v požáru občanské války. Ústřední archivy v Petrohradě a v Moskvě téměř zůstaly bez pohromy, kromě policejních archivů, vzavších za své v prvních dnech revoluce. Daleko více bylo zničeno archivů tam, kam přímo zasáhla vlna války občanské. Při tom utrpěly více archivy, které byly ze svých starých míst vystěhovány. Lépe se vedlo archivům, které zůstaly na svých místech. To bylo možno pozorovati již při archivech polských a západo-ukrajinských, dopravených do centra říše na počátku světové války. Opravdu by se lépe zachovaly, kdyby byly ponechány v těch sklepeních, v nichž byly před stěhováním. Avšak povaha normálního archivu jest taková, že jsou ničena ta akta, která nemají významu historického, jakmile pozbyla svého praktického významu. Za klidných poměrů vždy jsou takovéto věci ničeny, což neznačí nijaké nebezpečí pro archivy, ježto ničení to jest prováděno lidmi, kteří vědí, co lze a co nelze zničití. Za občanské války přistoupil ke všemu ještě nový činitel, který zanechal smutné stopy po sobě v archivech. Nedostatek papíru donutil sovětskou vládu hledatí východisko z vytvořenější se krise papírové. Zdálo se, že nejprostší odpomocí jest uvedení papíren v činnost. Avšak nedostatek hotové suroviny přiměl Nejvyšší správu papírového průmyslu (zkratka Glavbum) k velmi originálnímu řešení krise, totiž upotřebení starý papír k výrobě nového. Šlo se na archivy. V Moskvě a v Petrohradě se podařilo

jakž takž se dohodnoutí se zástupci Glavbumu, avšak v provinciích se to vždy nezdařilo. Takto na př. vzala za své většina provinciálních archivů v Ukrajině, poněvadž r. 1919 Archivní správa v U. S. S. R. téměř neexistovala. Objevili se obratní lidé, kteří skoupili archivy jakožto nepotřebné papírové haraburdí pro výrobu balícího, blokového a pod. papíru. Hlad po papíru doslovně pozřel archivy.

Nejvyšší archivní správa musila se proto uchýlití ke dvojnásobné centralisaci v záležitosti ničení dokumentů. Ani jeden dokument nesměl býti legálně zničen bez potvrzení kontrolní komise Nejvyšší správy archivní, později Centrálního archivu. V jednotlivých místech byly utvořeny zvláštní komise z lidí obeznámených s archivnictvím. Tyto komise vybíraly dokumenty, nemající historického významu a pořizovaly jejich soupisy, které byly posílány k potvrzení Ústřední kontrolní komisi. A tehdy — za těžkých podmínek, v chladných a vlhkých místnostech — se projevil entuziasmus místních pracovníků, probírajících se archivními fondy.

Vydavatelská činnost Archivní správy se rozvíjela hlavně po roce 1921. Prvé tři roky archivní reformy byly zcela vyplněny sbíráním archivních pokladů, třebaš již roku 1919 počaly přípravy k vydavatelské činnosti. Toho roku vyšla prvá kniha sborníku k vydavatelské činnosti. Toho roku vyšla prvá kniha sborníku „Istoričeskij Archiv“. Druhá kniha vyšla až roku 1922 pod názvem „Sbornik materialov i statej“ (sv. I.). Samostatně byla publikována „Ispověď Bakunina“, „Ispověď Stavrogina“ (nevydané kapitoly románu „Běsi“), „Žitie velikago grěšnika“ (život velikého hříšníka — náčrt románu) a „Sbornik dekretov, cirkuljarov, instrukcij i rasporjaženij po archivnomu dělu“ (sv. I.). Bylo též uveřejněno několik prací připravených a z části již i otištěných před revolucí. Uvádíme aspoň hlavní: „Opisanije (soupis) dokumentov i bumag, (listin), chraňaščichsja v b. (bývalém) Moskovskom Archive Ministerstva Justicii, kniga dvadcataja. Pěrvaja polovina 1921 II. + 246 str.“; „Opisanije děl byvšego Archiva Ministerstva Narodnogo Prosvěščeniija (osvěty). Státní židovská učiliště, sv. I. za redakce S. G. Loziňského, s úvodní statí S. M. Gindburga. Petrohrad 1920, str. 424.“ Později vyšly „Gramoty (listiny) kolegiji ekonomiji“ a j. Později tempo vydávání soupisů silně se zmenšilo.

Neobyčejně šíře však dosáhla tato činnost, pokud se týče vydávání dokumentů nedávné minulosti. V tomto směru dovedl M. N. Pokrovskij projevit náležitou energii. Sice nebyly všechny uveřejněné dokumenty vydány s patřičnou pečlivostí, avšak rozmach vydavatelské činnosti Centrálního archivu v letech 1922—1927 byl nesmírný. Nyní má silnou tendenci po umírnění. Do roku 1928 vyšly 23 knihy sborníku „Krasnyj Archiv“, téměř úplně byla vydána soudní akta, týkající se děkabristů (měla obsáhnouti 8 sv.) a velké množství samostatných publikací jiných.

Pozornost byla věnována i pracím, obírajícím se archivní teorií i praxí. Od roku 1923 jest vydáván sborník „Archivnoje Dělo“, v němž jest již sebrán rozsáhlý materiál o archivnictví nejen ruském, nýbrž i západoevropském. Pro úřední potřeby Centrálního Archivu jsou vydávány zvláštní bulletiny, které mají vycházeti dvakrát v měsíci. Rovněž i provinciální archivy vydaly nemálo prací o archivnictví. Soudě podle množství kursů v sídelních městech i v provinciích a rovněž i podle místních sjezdů a výstavek (na př. Prvá sibiřská krajská porada archivářů z 22. prosince 1926 a Prvý guberniální sjezd archivářů gubernie samarské ze 6.—8. února 1926), nutno přiznati, že propaganda archivnictví byla v sovětském Rusku provedena dosti uspokojivě.

Archivní reforma v autonomních a svazových republikách Sovětského svazu jde zcela cestami, v Moskvě naznačenými. Při tom činnost archivních úřadů autonomních republik — až na některé výjimky — spadá v jedno s guberniálními úřady archivními, kdežto činnost ústředních archivů svazových republik celkem napodobuje činnost moskevského ústředního archivu v jeho posledním stadiu. Pokud se týče autonomních republik, rozhodlo se sovětské zákonodárství uznati národnostní zvláštnosti jednotlivých republik i krajů. I když sovětské archivní zákonodárství považovalo archivní fondy autonomních republik a krajů za část Jediného státního archivního fondu ruské sovětské republiky, musilo připustiti utvoření „zvláštních národně-kulturních oddělení, kde by byly uchovávány a využíkovány dávné národní památky písemné.“ Tím vzniká jedna z nejnebezpečnějších otázek o úplnosti velkých ústředních archivů v hlavních městech — problém vyzvednutí starých, historicky vznik-

lých sbírek dokumentů o národní kultuře malých národů a předání jich místním fondům. Ještě větší nároky na takové dokumenty si činí republiky svazové, jako ukrajinská, běloruská, gruziňská a j. Moskevský Ústřední archiv již vydal větší část dokumentů, snadno oddělitelných, jest však na rozpacích, pokud se týče dokumentů, jichž vydání by porušilo úplnost ústředního fondu. Tuhý spor se rozvinul zvláště o matriku litevskou, velice cenný fond pro dějiny záp. Ruska ve stol. XVI.—XVII. Nárok na ni projevila nejprve Litva podle smlouvy z 12. června 1920 a Polsko po řížském míru z roku 1921. Nyní se k nim připojily i běloruská a ukrajinská sovětská republika. Na štěstí pro ruskou historickou vědu tento fond podnes nebyl nikam z Moskvy vydán ani jako celek ani žádná jeho část.

Řada praktických otázek stran dokumentů, majících cenu pro celou oblast bývalé říše ruské, vyvolává již úvahy o utvoření Centrálního archivu nad všemi centrálními archivy jednotlivých republik se zvláštním Centrálním archivem historickým a Archivem říjnové revoluce. Podobné úvahy se často vynořují na rozličných konferencích a sjezdech, avšak stěží dojdou svého praktického uskutečnění, poněvadž takovým zamýšleným jednotným orgánem jest ve skutečnosti již Moskevský centrální archiv.

Nejvíce pro uspořádání archivů vykonala po Moskvě Ukrajinská sovětská republika, jejíž archivy utrpěly velmi mnoho škod za občanské války. Ze 652 archivů Černigovské gubernie se uchovalo do roku 1923 pouze 10. Zvláštní všeukrajinská archivní komise za boje s papírovou krizí, vyžádala si — podle svědectví sborníku „Archivna Sprava“ — z ukrajinských archivů za rok 360.000 pudů (6.000 tun) „makulatury“. Pro Černigovskou gubernii v lednu 1922 byla určena denní kvota na 200 pudů makulatury. Občanská válka a papírová krise zničily velkou část ukrajinských archivů. Na štěstí méně utrpěly archivy kijevské a charkovské.

Správa ukrajinských archivů nebyla s počátku pouhým převzetím moskevského systému, nýbrž byla velmi svérázná a různorodá. V roce 1922 existovaly v Charkově, hlavním městě Ukrajiny, současně tři vyšší archivní úřady, každý s vlastními podřízenými orgány v krajích. Byla to výše již zmíněná Zvláštní archivní komise (zkratka „Obak“) pro boj s papírovou krizí; byla utvořena brzy po ukončení

občanské války na Ukrajině (dekret z 9. března 1920). Úkolem této komise byl soupis všech úředních archivů, výběr a vynětí dokumentů, nepodléhajících úschově. Druhým archivním orgánem byla Archivní sekce všeukrajinského komitétu ochrany památek minulosti (zkratka „Vukopis“) při komissariátu národní osvěty, utvořená v prosinci 1920. Svým charakterem i tento orgán byl představeným archivů. Kromě toho komise pro historii revoluce na Ukrajině a komunistické strany (zkratka „Istpart“) — analogie moskevského orgánu — přisvojovala si rovněž úkol sbírání dokumentů a ochrany archivů. Na konec však byla na Ukrajině až do roku 1923 (dekret z 3. ledna) úplná archivní anarchie. Podle zmíněného dekretu byl organisován Centrální archiv ukrajinský podle vzoru moskevského a začal s pořádáním uchovavších se ještě archivů provinciálních. Kromě správy podléhají mu bezprostředně i centrální historické archivy v Charkově a Kijevě, Archiv starých písemných památek v Kijevě a Archiv revoluce s výstavkou-museem, odpovídající Moskevskému archivu říjnové revoluce. Centralisace archivní na Ukrajině prováděná poměrně pozdě, narazila na značný odpor se strany rozličných úřadů, projevujících decentralisační tendence. První všeukrajinská porada archivářů se konala 6.—9. prosince 1924 a teprve 8.—13. května 1926 první Všeukrajinský sjezd, davší základ archivní práci na Ukrajině. Od roku 1925 se počala rozvíjeti i vydavatelská činnost Ukrajinského centrálního archivu vydáním sborníku „Archivna Sprava (vyšly knihy 1., 2—3., 4.) a Bulletinu Ukrajinského centrálního archivu. Pro uveřejňování dokumentů má sloužit „Červonij Archiv“. Prvý svazek obsahuje „statti i materijali pro děkabrsnij ruch na Ukraini ta in.“

Činnost Centrálního archivu na Bělorusi počala se rozvíjeti po roce 1923 a zvýšila se roku 1924, kdy k území běloruskému byla připojena značná část gubernie vitebské a mogilevské. Archivy v Minsku, hlavním městě Bílé Rusi, velmi utrpěly nejprve na počátku světové války, kdy značná část jich (na př. archivy minského soudního dvora, kontrolního úřadu a j.) byla převezena do Moskvy. Za polsko-sovětské války byla opět část archivů odvezena, tentokrát do Polska (tato akta byla ovšem vrácena po řížském míru). Dnes jsou na Bílé Rusi tři historické archivy — v Minsku, Mogi-

levu a Vitebsku. Též na Bílé Rusi se objevilo úsilí, aby do Minska byly soustředěny dokumenty z centrálních archivů v Leningradě a Moskvě, ba dokonce i z centrálního archivu Vilenského a z knihoven lvovských, krakovských a varšavských. R. 1926 vyšly v Minsku: „Trudy (zprávy) përvogo bělorusskago sjezda rabotnikov archeologii i archeografii 17.—18. janvarja 1926 g.“ Prvá všeběloruská archivářská konference se konala 12. května 1924.

Velmi názorně se projevila zhoubnost stěhování pro archivní sbírky u archivů gruziňských. Již roku 1915 byly většinou dopraveny z Tiflisu do oblastí severního Kavkazu. Uchovaly se až do roku 1917, avšak v letech 1918—1919 téměř všechny vzaly za své, když občanská válka zachvátila tyto kraje. Druhou pohromou pro archivy tiflisské byla doba „likvidace zřízení demokratického a zavádění sovětské moci“ („Archivnoje dělo“ sv. III.—IV.). Tehdy byl zničen velmi cenný archiv kavkazské vojenské oblasti. Otázkou archivní reformy bylo sice pohnuto již ústavodárným shromážděním 23. dubna 1920, avšak bez praktických výsledků. Po zřízení sovětské vlády byl vydán 1. července 1921 dekret, který upravoval otázku archivů v Gruzii podle vzoru moskevského. V letech 1923—1924 byla postavena zvláštní budova pro nejdůležitější archivní fondy gruziňské republiky. Od té doby též vychází orgán gruziňského centrálního archivu „Istoričeskij Věstnik“.

Činnost ostatních svazových republik, jež nemají vlastních publikací archivářství věnovaných, se dosud nevyhranila, avšak není pochyby, že půjde stejným směrem jako na Ukrajině, Bílé Rusi a v Gruzii.

Podali jsme zde jen nejběžnější kontury sovětské reformy archivní. Jest v ní ještě mnoho nejasného a proměnlivého, patrně však, že historické archivy — ústřední i krajské — možno považovati za definitivně vybudované. Jaké archivní fondy byly v nich uloženy, to může býti předmětem samostatné stati. Všechna reformátorská činnost sovětské vlády, milující všelike novinky, zabývá se nyní cele archivy říjnové revoluce. Stálým nebezpečím pro historické archivy bude nedostatek prostředků, ježto při ryze politickém zájmu o archivy snadno se zapomíná na jejich význam pro národní dějiny.

Literatura: K pracím uvedeným již v textu ještě připojujeme: Sborník materiálův, otnosjaščichsja do archivnoj časti v Rossiji. T. I., Petrograd, 1916 g., str. 710; T. II., Petrograd, 1917 g., str. 456; N. V. Rusinov: Desjatičnaja klassifikacija dokumentov. Rukovodstvo i kratkije tablicy. 2-e ispravlennoje i dopolnennoje izdanije. Moskva, 1925 g., 322 str.; Protokoly pervogo sjezda archivnych dějatělej RSFSR. Izdanije Centrarchiva, 1926, str. 312; Pěrvyj gubernskij sjezd archivnych rabotnikov Samarskoj guberniji. Samara, 1926 g., str. 62; A. P. Gavargisov: Rukovodstvo po organizaciji archivov pri dějstvujuščich učreždenijach. Izd. Rostov na Donu, 1924 g., str. 32; V. Romanovskij: Narisi v arhivoznavstva. Istorija Archivnoj spravi na Ukrajini ta principii porjadkuvanja v archivach. Vidanja Centr. Archivnogo Upravlinja USSR. Charkiv, 1927 g., str. 169. I. D. Maja-kovskij: Istoričeskij očerk archivnogo děla v Rossiji. Lekcii, čitannyje slušateljam archivnych kursov v Petrogradskom Archelogičeskom Institute v 1918 g., Petrograd, 1920 g., str. 176.

Aleksandr Fil. Izjumov.1)

Literatura.

Karel Polesný, Dědické knihy (registra hereditatum) města Znojma z r. 1363 a z r. 1397 (zvl. otisk z VIII. a IX. výroční zprávy stát. ref. reál. gymnasia ve Znojmě; 1928 nákladem vlastním; tiskem Jos. Jahody ve Znojmě).

Mnohdy slýcháme stížnosti na venkovské kolegy, profesory historie, že, věnujíce se příliš výhradně povolání učitelskému, vzdalují se vědecké práce. Stížnosti té, většinou až příliš důvodné, na Karla Polesného vztahovati nelze. Třebaže po mnoho let pobývá na menších městech, hledá a nalézá příležitost účastniti se současného vědeckého ruchu. R. 1911 spolu se Zd. Wirthem vydal úhlednou knihu o „Pelhřimovu“ a městu tomu, jeho minulosti a památkám, věnoval pak i několik statí menších. Obnovení samostatnosti přineslo Polesnému význačný úkol při vybudování nového českého učeliště ve Znojmě. Leč ani tu nenalézá silná individualita Polesného uspokojení v úzkém rámci školské práce. R. 1926 ve výroční zprávě gymnasia znojemského vyšla jeho studie „K založení města Znojma“, letos v Časopise Společnosti přátel starožitností československých (roč. 26 str. 62 a d.) otiskl seznam znojemských berních knih ze 14. až 16. století. Důležité tyto prameny upoutaly jeho zájem tak, že dvě nejstarší z nich vydal. Úhledný svazek, v němž obojí otisk spojil, jest zajisté znamenitým přínosem k dějinám místním, ba více, spisek ten má významné místo mezi našimi edicemi. Jest to prvá edice knih městských počtů u nás a, jak se Polesný domnívá, „v celé východní oblasti kolonisační“. Již proto že jest první, zasluhuje energický počín Polesného uznání a, řekněme hned, zasluhuje ovšem i shovívavého posouzení.

Býti prvním není ovšem snadná, zde pak bylo to dvojnásob obtížno. Polesný pracuje na venkově, k jeho edici přispěl sice archivář Šebánek některými pokyny a vynikající znalec místních dějin ředitel A. Vrbka pomáhal při výkladu místních a pomístných jmen. Celkem však Polesný v nejdůležitějších otázkách odkázán byl sám na sebe, nemaje po ruce dostatek pomůcek a ovšem nemaje pro edici svoji žádného vzoru. A edice ta nebyla věc snadná. Již dlouhá léta mluví se o důležitosti městských berních knih, mluví se o nutnosti vydati je. Jestliže přesto nejen u nás, nýbrž i v cizině tak dlouho přání zůstává přáním, není důvodem jedině liknavost editorů, příčinu třeba hledati především v tom, že prameny ty skýtají

1) Přeložil V. Čejchan.

edici veliké obtíže. Ovšem neskýtají všechny městské berní knihy nesnáze stejné, ale nejstarší knihy znojemské jsou právě z těch, které působí obtíže největší.

O knihách, které Polesný vydal, psal jsem nedávno v Českém časopise Historickém (XXXII, str. 249 násl.). V povšechném výkladu svém pokusil jsem se objasnit čtenáři ráz obojího registra „in quo continetur tax a hereditatum ad civitatem Znoymensem pertinentium“. Označení registra má tu smysl dvojí: jednak jest v obou knihách zpředu zapsáno, zač se nemovitosti v registru počítají (edice Polesného str. 6 až 9 a 76 až 78), pak následuje výčet zdaněných nemovitostí (str. 9 až 71 a str. 78 až 155 a 165, 166). V knize od r. 1397 zapsáni jsou také „inquinini non habentes hereditates“ (str. 155 až 165), ale zdaněné nemovitosti vyplnily největší část knihy. Odtud název knihy, kterýžto název Polesný překládá termínem „knihy dědické“. Termin ten nezdá se mi přesným. Nejsou to „libri heredum“, nýbrž „hereditatum“! Hereditas překládá stará čeština slovem „dědina“; nehodilo by se však ani překládati „Knihy dědin“. Hereditas značí ve čtrnáctém století i nemovitost ve městě, dům, ba i důchod na nemovitosti zajištěný. Jsou tedy „registra hereditatum“ toliko katastr nemovitostí. Konečně ani tento název nebyl by výstižný, neboť kniha od r. 1397 zaznamenává na konec i poplatníky nemajetné a ty, kdo měli jen movitý majetek. Zaznamenává mimo to také, zda poplatník daň zaplatil. To ovšem již vůbec neodpovídá pojmu „libri hereditatum“. Prokopa písaře novoměstského Praxis cancellariae rozeznává knihy nemovitostí od knih berních: „Predictus igitur liber hereditatum est quasi exemplar registri bernarum et censuum; de ipso enim libro hereditatum, in quo universa substantia civilis continetur, reportatur registrum bernarum...“. „Liber hereditatum“ podle Prokopa písaře byl předlohou, dle níž pro určitou berní pořizován byl zvláštní berní rejstřík. Znojemská kniha mladší obojí funkci spojuje. Revokace ke katastru připojené označují, že poplatník daň zaplatil, na konec pak (str. 166 až 171 edice) zapsáno, co kterého roku „losunga“ úhrnem vynesla. Nevidím tudíž důvodu, proč pro knihy znojemské pracně hledati nový název. Možno je bez rozpaků nazývati knihami berními, německy „Losungsbücher“. Při tom arci budeme si vědomi rozdílu, který jest mezi katastrem, v němž bylo zapisováno, z čeho kdo platí, a berním rejstříkem, který uvádí, kolik kdo zaplatil. A nebudeme ani přehlížeti, že jsou knihy, které obojí funkci spojují. Zdá se, že na menších městech bylo to takřka pravidlem: vedle mladší knihy znojemské upozorňují na českobudějovickou knihu od r. 1396, chrudimské rejstříky z r. 1399 a 1401, zlomek královéhradecký, a snad se časem najde dokladů ještě více.

Nesouhlasím tedy s názvem edice Polesného a nesouhlasím arci také zcela se způsobem, jímž Polesný knihy znojemské vydal. Opět na omluvu připomínám, že vydavatel měl tu úkol velmi obtížný. Starší knihy užívalo se po tři desetiletí, mladší téměř dvacet let.¹⁾ Za dobu tu ve stavu poplatníků událo se množství změn. Bylo nutno do katastru přepisovati nové poplatníky, bylo nutno jména zemědělců nahražovati jmény dědiců. Leč to není vše: katastr založen jest tak, že nejprve zapsány jsou domy ve městě, ke jménu majitelovu připsán jest i výčet poplatného jeho majetku. Změnil-li se majitel, bylo tudíž nutno nejen jméno nahraditi jménem jiným, nýbrž zároveň bylo nutno vymazati či škrtnouti v katastru i vinice, pole, krámy a jiný majetek dřívějšího majitele, pokud arci je nový majitel spolu s domem nezakoupil. Tak každý rok přinášel nové změny, za dvacet, třicet let nakupilo se tolik změn, že ve škrtech, přípisech a rasurách původní stav se ztrácí nebo vůbec mizí. Polesný k edici připojil několik reprodukcí, čtenář z nich na prvý pohled pozná, jak škrty, přípisy, marginalie úžasně znesnadnily úkol editorův.

Polesný se zajisté snažil, přizpůsobiti se této zvláštní povaze pramenů. Snažil se podati otisk co nejvěrnější. Nahradil jediné římské číslice originálu ciframi arabskými. To nutno plně schváliti. Berní knihy mají množství zlomků, vyznačovati je původním způsobem působilo by velké typografické obtíže. Konečně nevidím důvodu, proč bychom měli zachovávat složitě číslice římské, možno-li arabskými ciframi čtení pramene usnadniti. Myslím, že tuto odchylku od originálu nikdo Polesnému nebude vytýkati, spíše bych vytýkal, že se Polesný jinak držel originálu až příliš a že nehleděl dosti k tomu, aby přiměřenou ortografickou úpravou čtení a používání edice usnadnil. Konečně nejde jen o pravopis, nýbrž i o úpravu textu, zejména o přípisy a škrty. Polesný rozeznává zápisy podle písařů, tak v knize starší: „Zápisy k témuž domu jsou často přeházeny. Záleželo na tom, aby v přetisku vyznačen byl stav původní, pokud byl zachován (sazbou tučnou), od pozdějších dodatků rukou Fridrichovou (sazba obyčejná), jeho nástupců, zvláště Steinpoka, někdy okolo r. 1376—1396 (písmo kursivní) a konečně poslední opravy rukou Pokchovou (tučný petít). Co bylo škrtnuto či smyto, uvedeno jest v závorkách. Tim jest možno sledovati časově převodní změny i v edici a stopovati aspoň

¹⁾ Podle Polesného zapisovalo se do starší knihy až do r. 1397. V. Hrubý (Čas. Mat. Mor. sv. 52 str. 382) soudí, že se jí užívalo asi do r. 1380. Knihy znojemské nebyly mi do Prahy zapůjčeny, nedovedu tudíž otázky této rozhodnouti. Upozorňuji, že posudek svůj napsal jsem již na podzim r. 1928 dříve ještě, než vyšel zmíněný referát V. Hrubého.

částečně vývoj za třetinu století. Jestliže k domovním zápisům byla přidána orientační čísla, bylo nutné pro přehled i zařazení jednotlivých zápisů". (Polesný str. 3). Vypadá pak edice asi takto (str. 37):

- IV. 1. **Balium superius** 12 mar. it. ortulum pro 2 mar.
 2. **Balium circa Sinagogam iudeorum** 14 mar. It. 1/2 vinea in Suchoherl 4 mar.
 3. **Otonis Czech domus** 15 mar. It. molendinum sub castro 80 mar. it. vinea penes goldeker 5 1/2 mar. it. plica 1/2 mar. it. 5 qrt. in Elspicz quondam stubneri 8 1/2 mar. 1 1/2 iug. penes crucem 4 1/2 mar. Rudlini vinea 5 mar. Goldeker 16 mar. . .) (it. Johannis curia 6 mar. 6 lanei in Schalchtorf 42 mar. it. 7 iug. aput heremitam 21 mar. it. 1/2 vinea Schepan 3 1/2 mar. it. 3 qrt. in cunabulo 5 mar. cum fert. it. 1 1/2 lanei in ethmicz 7 1/2 mar. it. laneus in sedlicz 1 mar. it. 2 tere 1 mar. it. 4 1/2 locus inter institas 9 fert. (it. 1/2 praitam in prukerveld 3 mar.) 1 1/2 mar. Nusperg 12 mar. secundo Nusperg 12 mar.
 4. **(Gerhardi) Ponsseri domus** 4 mar. vineam in Bala 3 mar. (Pozdější majitel *Jurgo* drží ještě): in Elspicz qrt. 1 1/2 mar. in obstaculo 2 qrt. 2 mar. in bala 1 mar. in Leskovia 2 mar. it. qrt. in preita perkmaisteri 2 mar. It. in plutlschedon 2 mar.
 5a. Henslini Sellatonis domus 6 mar. In edelspitz longo monte 1/2 vinea 3 qrt. 3 1/2 (5) mar. et fert. it. 1/2 laneus in kukrawicz 1 1/2 mar. it. 1/2 laneus in pochnicz 3 mar. it. 1 qrt. in Canicz 1 mar. it. Heinricus de Duerrenholz 2 lanei in kukrawicz . . . 6 mar. it. in Ethmicz 2 lanei 10 mar. horum bonorum est provisor hanslinus.

Uvedené příklady stačí, tuším, k tomu, aby čtenář poznal pracnost edice Polesného i její nedostatky. Nedostatkem prvním jest nepřehlednost. Polesný drží se originálu a, poněvadž písaři čtrnáctého století nebyli důslední co do psaní vlastních jmen, jest tomu tak i v edici Polesného. Důsledek toho je zjevný. Kdo edice bude používati, bude musiti sám teprve zjišťovati, co některá slova znamenají. Na prvý pohled bude mu ovšem jasno, že „Goldeker“, „Elspicz“ jsou jména místní, „Stubner“, „Rudlin“ jména osob, ale co počne si se jménem „crux“, jež může snad znamenati osobu zvanou „Kříž“ atd. atd. Polesný byl by se velice zasloužil, kdyby jména osob a míst byl v edici odlišil, kdyby byl čtenáři obtížnou identifikaci tu byl usnadnil. Namítne se, že identifikace ta je někde velmi pochybna, že někdy ani vydavatel nemůže vědět, zda jde

o kříž či o Kříže, o Henslina sedláře či měštana, který Sellator — Sedlář se nazýval. Případy takové jsou mi ovšem známy, ale zpravidla se vydavateli podaří zjistiti význam slov. Jest mu to ovšem snáze možno než komukoli jinému, a bylo by chybou pro několik případů pochybných vzdávati se identifikace vůbec. — I jinak mohl Polesný usnadniti používání své edice. Mohl text zjednodušiti tím, že by veškeré škrty byl zařadil do poznámek.

Odkazují na citované zápisy. Na nich možno se přesvědčiti, oč by edice byla přehlednější, kdyby vše, co tištěno v závorkách, bylo z textu vynecháno. A nejen přístupnější byla by tím edice, byla by tak i věrnější. To, co ze škrťů a rasur se zachovalo, jsou pouhé fragmenty, někde nesrozumitelné, někde velmi cenné, ale vždy jen fragmenty. A tyto fragmenty často jen nepřímou souvisí s konečným stavem, a proto bude lépe edice pořádati tak, aby fragmenty ty odlišeny byly od toho, co berní seznam přináší především a úplně, totiž od konečného výčtu poplatníků a poplatného majetku.

Dosud zmínil jsem se jen o zásadách, jimiž Polesný v edici své se řídil, zbývá tázati se, jak se ediční technika jeho konkrétně osvědčila. O tom je těžko vysloviti se vzdálenému čtenáři, jemuž není přístup rukopis. Zdá se, že Polesný přepisu věnoval mnoho péče, ale leckde vinou tiskárny vloudily se chyby, někde pak jest přece jen patrné, že vydavatel nebyl pro úkol svůj dosti připraven. Na str. 14 č. 46 čteme „Medité“ místo „Medice“, na str. 15 č. 59 „Sweni penestici“ místo „Sweui“ = Schwab; na str. 31 č. 27 „Ullim Chunringeri“ Polesný dodatečně opravil sám na „Ullmi“, ale pravděpodobnější jest zajisté „Ullini“ (odvozeno od „Ulricus“). To jsou omyly zjevné, ale nezdá se, že by to byly omyly jediné.¹⁾ K edici připojeno jest několik reprodukcí. Pokud na základě jich lze kontrolovati otisk, přesvědčíme se, že na str. 37 č. 6 nemá se čísti „Horteum olim montani 5 mar.“, nýbrž horreum . . . (= stodola, sýpka), rovněž nikoli „Horteum Dietlini fontarii 6 mar.“, nýbrž „horreum . . .“. Ostatně i to „fontarii“ je pochybno, snad „fovearii“, ale podle nedokonalé reprodukce neodvažují se opravovati. „Horteum“ objevuje se u Polesného opětovně, a může býti patrně vždy čteno jako „horreum“. Podobně setkáváme se v edici s tvarem „leica“, „leuca“ (str. 10 č. 10, str. 11 č. 23, str. 13 č. 36, str. 14 č. 45, str. 15 č. 56, str. 16 č. 65 atd.); zdá se, že tu vesměs třeba čísti „leita“ či „leuta“. Slovo „leuca“ vyskytuje se sice ve středověké latině (= horae spatium, Ducange), zde však berní sazba vylučuje, že by šlo o míli.

¹⁾ Množství chyb zjistil nyní V. Hrubý, jemuž bylo možno rukopis srovnati s tiskem.

Str. 10 č. 10: domus 5 mar., vinea Wagner 4 mar., item 1 quartale in vinea Hartlini 1 mar., item leicca (či „leitta“) in Robnstain 1 mar.“. Nizká sazba dokazuje, že tu jde u srovnání s vinicí o pozemek menší či aspoň méně výnosný a proto (rukopis písmena *c* a *t* nerozlišuje) bude nutno čísti „leita“, „leuta“. Slovo to vyskytuje se v rakouských pramenech třináctého a čtrnáctého věku. „Leiten“ značí svah (viz na př. rejstřík k IX. svazku Urkundenbuch des Landes ob der Enns neb Urkundenbuch des Stiftes Klosterneuburg bis zum Ende des XIV. Jhdts. II. sv., Font. rer. Austr. II. odd. 28. sv. na př. str. 119: „Item Leitta apud aureum pratum“). Vedle „lait“ zná znojemský berní seznam „praity“, a také tento termín objevuje se hojně v rakouských pramenech.

Souvislost mezi terminologií znojemskou a názvoslovím obvyklým v Rakousích, jistě nepřekvapí. Souvislost ta vyplývá jak z blízkosti zeměpisné tak z příbuznosti poměrů hospodářských. I jinak jsou knihy znojemské pramenem důležitým a zajímavým. Objevují se v nich poměry od českých našich měst v lecčems odlišné. Rozdíl jest i v tom, že Znojmo mělo poměrně malý počet bezzemků. Velký počet obyvatelů, větší než jinde, vlastnil pozemky a živil či přizívoval se zemědělstvím. Také z řemeslníků, kteří původně zapísání byli jakožto „inquinini non habentes hereditates“, mnozí si časem zakoupili nějakou vinici a přecházeli do řad poplatníků majetných. Pohříchu nejsou v knize stejně patrní ti poplatníci, původně majetní, kteří časem majetku pozbyli a přešli do skupiny nemajetných podsedků. Vývoj hospodářský není zachycen v berních katastrech zcela stejnoměrně. — Na konec chci jen zdůraznit ještě jedno: Kdežto v hospodářských poměrech, terminologii i jinak patrna jest souvislost se sousedními Rakousy, vlastní jména osob, jména místní i pomístná obsahují přemnoho tvarů slovanských. Slovanské prvky ty jsou důkazem, že přese všechny vlivy z Rakous jsme na půdě starého slovanského osídlení. To jest také zvláště důležitý poznatek, který ze studia berních knih znojemských se podává pro obecné povědomí o počátcích dějin jižní Moravy. Ostatně právě tyto otázky přivedly Polesného ke studiu berních register a konečně i k jejich edici. Než právě průkaznost jazykového materiálu byla by vyžadovala otisk ještě přesnější, než jej dovedla dáti Polesného edice.

Rozměrný referát svůj musím skončiti tím, čím jsem počal: Nutno ještě jednou oceniti horlivost a dobrou vůli vydavatelovu, nutno vysloviti očekávání, že jeho podnět dojde i jinde následování. Nutno vysloviti naději, že staré berní knihy i jiných měst budou vydány a to způsobem, jenž by se vyvaroval nedostatků, které u prvního pokusu jsou ovšem vysvětlitelné i omluvitelné. *B. Mendl.*

Archeion, Czasopismo naukowe poświęcone sprawom archiwalnym. Redaktor St. Ptaszycki. II. Warszawa 1927, str. 211. Wydawnictwo archiwów państwowych.

První číslo polského archivního časopisu nazvali jsme ve svém referátě na tomto místě dobrým průvodcem po polských archivech, a také při sestavování obsahu k druhému číslu vedla redaktora určitá základní myšlenka, dáti v něm nahlédnouti přímo do archivního života polského a do jednotlivých fází jeho vývoje. První číslo ukázalo jaksi základní podmínky a rozsah možností, v nichž život ten se může rozvíjeti, druhé pak uvádí nás již do pracoven jednotlivých archivů a dává možnost poznati podrobněji postup vnitřní archivní práce. Není ovšem tomuto úkolu věnován časopis celý, i zde, jako v čísle prvním, nacházíme práce vybíhající z tohoto rámce, ale 60 stran Kroniky, kde se právě dovídáme o vnitřním životě jednotlivých archivů, dodává celému časopisu určitý ráz. Probírá se tu práce v každém archivu podle jednotlivých hledisek, a to tak, že se nejdříve podává krátká informace o vzniku archivu a jeho osudech, dále pak se ukáže, kde a jak je umístěn, jaké fondy jsou v něm uloženy, co přibývalo, jakým způsobem se provádí evidence materiálu archivního, v jakých záležitostech se na archiv obracejí úřady, jak je uspořádáno vědecké badání, jak pokračují práce ediční, jak se organizuje archivní knihovna a konečně přidána je zajímavá rubrika informující o tom, které práce byly v posledních letech vypracovány na základě materiálu v archivu chovaného. Tato rubrika jest vskutku novum a čeká se od ní mnoho, zejména pro lepší orientaci o stavu a cestách historického badání polského. Tímto způsobem referuje o své činnosti každý jednotlivý archiv. Nejobsáhlejší přirozeně jest zpráva největšího polského archivu, Hlavního archivu dávných aktů, za rok 1915—1926. Hned za ní následují zprávy Archivu skarboweho (finančního) za léta 1918—26, Archivu Akt Dawnych, Archivu veřejné osvěty a archivu vojenského z těchže let. Z mimovaršavských archivů pak referují městský archiv v Lodži a městský archiv v Pabjanicích. Převahu mají zde, jak vidíme, archivy varšavské. Zprávy o ostatních archivech budou patrně následovati v příštích svazcích.

Do kroniky archivního života patří též zprávy o archivních kursech, jimiž si chtějí polští archiváři svépomocně nahraditi nedostatek pevně organizované archivní školy, o jejíž zřízení stále usilují. Byly pořádány celkem dva: ve školním roce 1925/26 první, a 1926/27 druhý, především pro studenty, aby je jednak připravily pro archivářskou činnost, neméně však i proto, aby vzbudily zájem o badatelskou práci v archivech. Kurzy nekončily žádnými

zkouškami a byly celkem krátké. Prvý, který byl podnikem převážně privátním, trval pouze 50 dnů a čítal 14 posluchačů. Druhý měl již ráz polooficiální, ježto se ho zúčastnily všechny varšavské archivy, a také všechna téměř ministerstva vjevila o něj velký zájem. Trval 74 dny a účastnilo se ho již 33 posluchačů. Průběh obou kursů přinesl řadu základních i praktických poznatků, jichž bude využito při chystané organizaci stálého archivního učiliště. Převládá názor na základě výsledků docilených v kursech, že tento ústav musí být vybudován na kompromise mezi účely prakticko-archivářskými a vědecko-badatelskými.

Na základě všech těchto velmi podrobných zpráv, jejichž jednotlivosti mají po většině význam místní, lze všeobecně o archivním životě polském říci, že žije ještě stále pod dojmem archivních revindikací z Ruska. Větší část činnosti všech varšavských archivů byla absorbována pracemi revindikačními, buď přímo v Rusku, neb pořádáním materiálu z Ruska došlého. Neméně však práce vyžádalo si pořádání válečným hospodářstvím porušených archivních fondů, právě tak, jako přejímání písemných pozůstatků po bývalých úřadech předválečných i válečných. Personální stav varšavských archivů je celkem podle podaných zpráv uspokojivý, nezachovává se však v těchto výkazech rozdíl mezi úředníky konceptními a kancelářskými. V hlavním archivu bylo nejprve 11, nyní je 9 úředníků kromě tří zřízenců, ve skarbovém 7, v archivu akt dawnych taktéž 7, v osvětovém tři, ve vojenském 1. Tento poslední archiv není vlastně skutečným vojenským archivem, ten je totiž organizován samostatně mimo rámec všeobecné archivní organizace. Název vojenský nese snad proto, že převzal akta vojenských okupačních správ rakouských i německých z doby světové války, nazývá se někdy Archiwum wojenne, což je vystižnější, neboť se překládá do češtiny jako Archiv válečný. Zde však je nutno upozorniti ještě na jeden archiv stejného jména (wojenny). Jest to sbírka většinou tištěných památků a literatury, vycházejících po čas války v Polsku a pojednávajících o polské otázce ve válce světové po všech stránkách, vzniklá z privátní iniciativy. Chována jest dnes v ústřední vojenské knihovně. Zprávou o vzniku a činnosti samostatné sekce archivní při varšavském historickém spolku končí tato zajímavá část časopisu.

Téhož informativního rázu je též velmi důkladná, 13 stran objímající, bibliografie literatury o polských archivech. Je sestavena tak, že nejdříve uvedeny jsou všechny úřední sbírky zákonů a nařízení, kde lze nalézt úřední výnosy normující stav a pořádek polských archivů ve století devatenáctém ve všech třech zábořech s podrobným vyznačením roku jednotlivého nařízení, jakož i čísla

a stránky příslušné sbírky. Na to pak následují díla, v nichž nacházíme všeobecné zmínky o polských archivech. Literatura speciální sestavena jest podle jednotlivých záborů, při čemž se nejdříve uvádějí práce pojednávající všeobecně o archivech v určitém záboru a za nimi pak následuje literatura o jednotlivých archivech, neb archivních fondech. Nejdříve přichází tedy v úvahu Království Kongresové, po něm Halič a konečně Poznaňsko. Sestavení jest velmi podrobné, zejména pak vítány jsou uváděné tištěné seznamy a katalogy jednotlivých archivů.

Druhý oddíl časopisu, jež bychom nazvali, na rozdíl od prvního, informativního a praktického, theoreticko-vědeckým, přináší několik zajímavých článků, jež též zasluhují zaznamenání. Metodou i obsahem zaujme nás hned první studium St. Kętrzyńskiego, Uwagi o początkach Metryki Koronnej i jej charakterze w XV w., snažící se především rozřešiti otázku data vzniku královských register, neb, jak je v Polsku nazývají, Metryki Královské, jednak také přinášející několik bystrých úvah o způsobu vedení Metryky ve století 15. Otázka, kdy po první zavedena byla knižní registra v královské kanceláři polské, nebyla až dosud rozřešena, neboť nebylo možno až do dnes zachovaný nejstarší fragment jejich, nesoucí datum r. 1447, pokládati nikterak za počátek Metryky. Řešení tohoto problému bylo obtížné zejména proto, že na dokumentech z kanceláře královské vydaných nezachovaly se, až na jednu výjimku, žádné sledy, svědčící o registraci. Výjimka ta týká se listiny z r. 1342. Kętrzyński však nevázal se touto okolností a všiml si spíše analogických poměrů v jiných západoevropských kancelářích, především však hledal v kanceláři polských králů významnou osobu, která by dovedla tuto důležitou změnu přinést. Nalezl ji v osobě Janka Henryka Cropelina, blízkého příbuzného známého Jana Cropelina, který v r. 1361 zavedl registraci listin v kanceláři meklenburského knížete Albrechta. Jelikož v této době v čele polské královské kanceláře stál také významný muž Janko z Czarnkowa, jenž před tím byl zaměstnán na papežském dvoře v Avignoně a novotě nepochybně přál, lze se důvodně domnívati, že byla to šedesátá léta stol. XIV., která po první poznala v královské kanceláři Kazimíra Velkého knihu register. V dalším věnuje autor pozornost dosud zachovaným fragmentům Metryky ze stol. 15. Srovnává způsob vedení těchto knih s pokročilejšími metodami století 16., poznamenává, že to byl především zřetel kompetenční a nikoliv chronologický a věcný, podle něž se i ve starší době dělila Metryka na knihy kancléřské, podkancléřské a sekretářské. Zanášení dokumentů do nich, a to, ať již celých, ať zkrácených, dalo se podle jeho mínění právě tak na základě konceptu, jako

čistopisu (nejčastěji ještě neaprobovaného). Forma jejich ve stol. 15. prozrazuje dále neklamně, že v té době nebylo ještě žádného k zapisování přímo určeného úředníka, jako tomu bylo později. Psalo patrně více osob současně do jednotlivých složek a ty pak byly svázány v jeden svazek. Mimo to postřehuje ještě autor, že v tomto století setkáváme se, ovšem výjimečně, v Metryce i s dokumenty a poznámkami, které vlastně do ní nepatří (opisy starších listin, formuláře, titulatury, seznamy cizích hodnostářů atd.) Jak vidíme, je práce tato i pro nás jak svými výsledky, tak i methodou jistě zajímavá.

Handelsmanův článek, *Metoda poszukiwań archiwalnych*, je rozšířeným výkladem myšlenek vyslovených o tomto předmětu již v jeho známé knize *Historyka*, a přednesených na vzpomenutém již druhém archivním kurse. Má tu tedy především na mysli praktické zřetele, chtěje podati jaksi základní zásady archivní methodologie pro pracovníky, kteří se obracejí do archivu pro poučení. Upozorňuje je ovšem hned na počátku, že nemají nikterak přeceňovati rukopisný materiál a varuje je před objevitelskou horečkou po neznámých pramenech. Zdůrazňuje ovšem zase na druhé straně, že teprve přímou prací v aktech určité doby, lze správně pochopiti skutečný její ráz. V dalším pak uděluje řadu velmi užitečných praktických rad, jak si počínati při archivním badání, k němuž, což podtrhuje, musí badatel přistoupiti po důkladné přípravě. Opíraje se o vlastní bohaté zkušenosti s archiváliemi převážně věku devatenáctého, prozrazuje tu nejeden bystrý postřeh a uvádí hojně praktických příkladů. Ke konci pak shrnuje své poznámky v několik všeobecných zásad, na nichž se má opíratí badání v archivech a podtrhuje z nich zejména plánovitost, účelnost a systematickost.

Studie Prz. Dąbkowského, *Wykaz inducentów grodzkich halickich z XVIII w.*, přináší seznam úředníků soudních knih haličských zvaných v tehdejší době *Inducenty*. Tito inducenti, kteří plnili v kanceláři grodzké funkci prepisovačů zapisů z protokolů do knih, byli podle mínění autorova úředníky poměrně vysokými, neboť zastávali současně i jiné důležité zemské úřady. Pokládá proto za nutno uveřejniti jejich seznam z let 1696—1783 a doufá též, že tím přispěje i k znalostem genealogickým, ježto tato místa zaujímala většinou šlechtická mládež. V dalším obsahu archivní revue polské nacházíme pokračování *Prochaskova* článku z prvního čísla, *Podział akt ziemskich w XVI w. a J. Jakubowského pojednání Akta szkolne pruskie z lat 1794—1807 w Archiwum Oświecenia Publicznego*, které ovšem vymyká se z rámce ostatních prací, ježto věnuje daleko více po-

zornosti věci v aktech projednáváné, než archivní stránce svého pramene.

Za to práce J. Iwaszkiewiczze, *Z dziejów Archiwum Akt Dawnych w Warszawie* zaujme archiváře po nejedné stránce, dávajíc nahlédnouti podrobněji do radostí a strastí archivářské práce v Polsku před sto lety. V r. 1815 generální sekretář nové vlády Kongresového Království polského J. K. Szaniawski pověřil jednoho z úředníků kanceláře Rady Administracyjnej, M. Wierzejskiego, aby uspořádal ve velkém nepořádku se nacházející akty nejvyšších vládních institucí zaniklého Knížectví Varšavského z let 1807—15. Jmenovaný archivář, ač v první chvíli nepřistupoval k této práci právě s největší láskou, dovedl přece, ovšem za platného přispění svého adjunkta B. Garszyńskiego, ve třech letech vykonati dílo, jež do dnes je předmětem obdivu všech těch, kdo mají co činiti s dobře srovnanými a sešitými svazky spisů z této významné doby polských dějin a zejména pak s plánovitě vypracovaným vzorným indexem k nim. Iwaszkiewicz v líčení svém všímá si podrobně všech fází postupu pořádacích prací a dotýká se mimo to i revindikačního sporu, vzniklého v té době mezi Pruskem, Saskem, Ruskem a Polskem o archiv státního sekretariátu Varšavského Knížectví v Drážďanech, který také do určité míry souvisí s činností Wierzejskiego. Mimo tyto práce jest třeba uvéstí ještě informativní článek T. Manteuffela o organisaci archivů francouzských.

V rubrice recensí a zpráv postrádáme právě tak, jako v prvním ročníku, ocenění a referáty o archivní literatuře polské, za to však mnoho nových informací i pro nás přináší A. Bachulského obšírný přehled archivní literatury ruské za léta 1919—1926. Dovídáme se tu o obsahu řady ruských publikací, o kterých se dosud u nás nestala zmínka. Je to na příklad *Istoričeskij Archiv* (Petrohrad 1919), jehož články osvětlují dobře genesi známého dekretu z 1.VI. 1918, zahajujícího velkorysou archivní reformu ruskou¹⁾ a první chvíle ruského archivního života po této reformě. Jest tu dále zpráva o třech svazcích tiskem vydaných přednášek na archivních kursech pořádaných v r. 1918, 1919 i později pro ruské archiváře. (Archivnyje Kursy. I—III. Petrohrad 1920.) Snemenším zájmem čteme také podrobný obsah archivního časopisu *Archivnoje Delo*, jehož vyšlo do r. 1926 již 9 svazků. Vypusk I, 1923 byl, jak jsem se již zmínil, u nás recensován, od té doby vyšel Vypusk II, 1925, III—IV, 1925, V—VI, 1926, VII, 1926, VIII—IX, 1926. *Em. Janoušek.*

¹⁾ O reformě té psal v tomto časopise V. Letošník, Roč. I. str. 167—70. Mimo to zmínil jsem se o ní i já v referátě o *Archivnoje Delo* ve II. roč. str. 139—146.

„*Influenze straniere nella scrittura italiana dei secoli VIII e IX.*“ Note paleografiche di Luigi Schiaparelli. — Studi e testi, 47.-Roma, Biblioteca Apostolica Vaticana, MCMXXVII. — Str. 72 + 4 tab.

Studie, o níž zde podávám zprávu, je příspěvkem k poznání zajímavé otázky, pokud a v jakém rozsahu projevoval se v Itálii v VIII. a IX. stol. vliv cizích t. zv. národních písem. K sepsání jejímu přivedly autora výsledky, k nimž dospěl kritickým rozbořením rukopisu 490 kapitulní knihovny v Luce („Il codice 490 della Biblioteca Capitolare di Lucca e la scuola scrittoria Lucchese, VIII e IX sec.“ v Studi e testi, 36-Roma 1924). Schiaparelli totiž zjistil, že v písařské škole lucké projevovalo se v uvedeném období působení vlivů cizokrajních. — Při svém zjišťování postupuje Schiaparelli metodou přísně vědeckou a paleografickou: rozebírá po stránce písma jednotlivé rukopisy z určitých italských středisek písařských pocházející a sleduje charakteristické písmeny a znaky, stanoví typické tvary, od příslušných místních písem odlišné; zjišťuje dále, jde-li snad při tom o napodobení předlohy anebo vliv jisté písařské školy a připojuje k výsledkům paleografického rozboru i zkoumání příčin, které k zjevům podobným vedly nebo mohly vésti. Touto cestou dospívá k závěrům, které ovšem mnohdy neomezují se toliko na pole paleografické, nýbrž zasahují i do zájmů dějin všeobecných a kulturních. V studii své přihlíží autor především k písmu knihovnému, ponechávaje stranou písmo listinné a jeho vliv, třebaže tu a tam i na jeho působení poukazuje a se odvolává.

V referátě svém nemohu podrobně sledovatí autorův postup v jednotlivostech, nýbrž chci podati a objasnití toliko jeho závěry, a činím-li tak poněkud obšírněji, je to tím, že závěry ty nemají cenu pouze pro národní paleografii italskou, nýbrž pro paleografické poznání vůbec.

Nejdříve sleduje Schiaparelli vliv písma visigotského. Zmíněný rukopis lucký poskytuje jediný dosud známý příklad visigotské minuskuly psané v Itálii; dva jeho písaři, z nichž jedním je se vši pravděpodobností lucký biskup Jan I., jí užívají, vtiskující jí částečně italský ráz, a není divu, že i v písmech jiných písařů kodexu projevuje se částečně visigotský vliv. Snad v Itálii psány byly i marginální poznámky rukopisu CLVIII kapitulní knihovny vercellské, kde střídá se minuskulní kursiva italská s kursivou visigotskou; ostatní však kodexy visigotským písmem psané a chované v italských knihovnách, nejeví stop, z nichž bylo by možno soudití na jejich italský původ. — Jinak však vliv visigotského písma projevoval se na předělu VIII. a IX. stol. v některých italských školách písařských a to jak v kodexech tak i v listinách.

Z nich nejvíce dosvědčen jest pro písařskou školu veronskou, jak Schiaparelli rozbořením několika veronských rukopisů ukazuje; v mnohých případech lze stopy vlivu visigotského vysvětliti napodobením podle předlohy (zejména v rukopisech s díly Isidorovými), jindy však možno mluvití o vlivu školy. V listinách projevuje se visigotský vliv zejména ve škole pavijské a tu a tam v listinách toskánských, ba i v diplomech italských králů IX. a X. stol. Rozsah jeho bude však nutno teprve dalším podrobným studiem stanovití. — Styky Španělska s Itálií byly hojné a snadné nejen po pevnině, nýbrž i po moři, kde Sardinie a Korsika byly mostem přechodu, jak již v jiné své studii Schiaparelli ukázal. — Zajímavo je, že visigotský vliv podle Schiaparelliho spolupůsobil i při vzniku písma beneventského, jak se níže ukáže.

Insulární vliv v Itálii již v představách spiat je s klášteřem Bobbio: v tamní písařské škole byla psána řada rukopisů i písmem irským, takže je přirozeno, že irské písmo působilo na tvoření se bobbijské předkarolinské minuskuly; do jaké však míry, to musí stanoviti teprve příští studium, při němž však bude nutno činití rozdíl mezi rukopisy psanými písmem irským pod vlivem italským a rukopisy psanými místní minuskulou italskou pod vlivem irským. — Stopy vlivu insulárního zjistil Schiaparelli i v Luce (zejména v systému zkratek a v některých spřežkách) a pravděpodobný je i ve škole veronské (není totiž jisto, zda příslušné rukopisy s insulárním vlivem vznikly skutečně ve Veroně).

Nejsilněji projevoval se v Itálii podle výsledků zkoumání Schiaparelliho vliv francký. Je ostatně přirozeno, že písmo merovejské překročilo Alpy a že se jím psalo v územích tehdejší říše francké. Vliv francký patrný jest zejména ve škole veronské: celý jeden kodex (cod. XL kapitulní knihovny) psán byl ve Veroně, patrně však Frankem, písmem franckým typu Luxeuilského, kdežto jiné kodexy (cod. XXXIII, LV a j.), psané předkarolinskou minuskulou typu místního, jeví silný vliv písma merovejského, avšak písma diplomů čili typu Korbijského. Verona byla tudíž v jisté době pod vlivem franckým, který nebyl jen napodobením podle předloh, nýbrž uplatňuje se jako vliv školy. — Podobně jistý je vliv francký i v Bobbiu a to opět jako vliv školy, jak rozbořením některých rukopisů Schiaparelli ukazuje; jest proto, jak usuzuje, i možno předpokládatí, že i v Bobbiu (podobně jako ve Veroně a snad i v Ivrei) byly psány celé kodexy písmem merovejským, i když se nám doklady toho nedochovaly. Že se pak v Bobbiu uplatňoval vliv francký vedle vlivu insulárního, nemusí překvapovatí, jelikož bobbijský klášter udržoval četné styky s klášteřmi franckými, pokud byly založeny rovněž Sv. Kolombanem, a poněvadž jeho první opatové byli Fran-

kové. — Ale i v jiném písařském středisku severoitalském, jehož produktem jest kodex vatikánské knihovny Vat. lat. 5763, který podle Schiaparelliho mylně přičítán jest škole bobbijské, projevuje se vliv francký, který jistě uplatňoval se i ve škole pavijské, již se však prozatím Schiaparelli neobírá. — Avšak netoliko v kodech, nýbrž i v listinách severoitalských lze zjistiti stopy vlivu franckého. V prvých letech franckého panství listiny severoitalské psány jsou jednak běžnou minuskulní kursivou italskou, jednak předkarolinskou minuskulou upomínající na písmo knihové. A právě při tvoření se tohoto typu spolupůsobil vliv merovejských diplomů.

Setkáváme-li se s vlivem franckým v severní Itálii, nepřekvapuje nás to. Více snad překvapuje, že se vliv merovejského písma projevoval i ve střední Itálii, t. j. v Římě a okolí, ba i v Itálii jižní. Avšak i tu máme vysvětlení ve stycích politických i kulturních, dosvědčených nejen pro Řím, nýbrž i pro jižní Itálii, zejména ovšem pro klášter Montecassino, které nezůstaly bez vlivu po stránce paleografické.

V Římě merovejský vliv ukazuje Schiaparelli na dvou případech: jednak na bule papeže Mikuláše I. z r. 863 pro klášter Saint Denis, jednak na vatikánském rukopisu „Liber Diurnus“. Bula Mikulášova není totiž psána pravidelným písmem papežské kanceláře té doby t. zv. kuriálovou, nýbrž písmem promíšeným četnými prvky kursivními odvozenými z písma merovejského. Schiaparelli vysvětluje tento zjev odlišně od dosavadního badání; soudí, že listina ta je příkladem nového druhu umělého písma kancelářského, které čerpalo jednak z písma merovejských diplomů v Římě jistě známých, jednak z předkarolinské minuskuly s prvky vlivu franckého, již se v Římě psalo. Dokladem této předkarolinské minuskuly v Římě jest mu zmíněný „Liber Diurnus“, byl-li skutečně psán, jak posledně Steinacker ukázal, v Římě. „Liber Diurnus“ psán je sice karolinskou minuskulou, avšak ta obsahuje některé prvky odvozené z forem kursivních, tudíž z předkarolinského písma; a ještě více prozrazuje to písmo oprav, které je podobno typu beneventského. Obojí podle Schiaparelliho dokazuje, že mezi římskou minuskulou předkarolinskou a minuskulou karolinskou byl jistý vztah, že typ karolinské minuskuly přišel do Říma z Francie, nadřazen byl místní minuskule předkarolinské pro podobné rysy.

V jižní Itálii uplatňoval se vliv francký při tvoření se písma beneventského. Tím dostávám se k nejzajímavější a nejobšrnější části Schiaparelliho studie, k jeho příspěvkům k řešení otázky původu písma beneventského. — V VIII. stol. v jižní Itálii užívalo se pro listiny snad bez výjimky, podobně jako jinde v Itálii, běžné minuskulní kursivy italské, kdežto jako písma knihového vedle

unciály a polounciály předkarolinské minuskuly různých druhů. V některých písmech (na př. v Chieti, jak dosvědčují dva rukopisy) tato předkarolinská minuskula podobala se písmu beneventskému, a podobně tomu bylo jistě i na Montecassině. Zde pod vlivem kulturního prostředí předkarolinská minuskula upevnila výrazněji své rysy a jsouc již původem písmem knihovým, uchytila se. Vytvořila se z polokursivní minuskuly italské pod vlivem písma knižního a za spolupůsobení písma merovejského; dosud však nelze rozhodnouti, bylo-li to čisté písmo merovejské ať již diplomů nebo knihové, anebo jen předkarolinská minuskula některého franckého centra. Bylo by omylem tvrzení, že škola montecassiná stála pod vlivem franckým; lze toliko říci, že francké písmo přispělo k ustálení se některých forem tvořících se tam minuskuly. Tak z merovejského písma přejato bylo pouze znaménko zkracovací pro *m*; jinak však vliv francký projevuje se toliko tím, že kursivní tvary místní minuskuly pociťují jeho působení toliko v „tratteggiamento“, t. j. v způsobu, jak byly v novém typu písma psány (zejména písmeny *e*, *a*, *r* a *j*).

Podobně i v severní Itálii vytvořil se jeden typ předkarolinské minuskuly, mající podobné rysy jako písmo beneventské a jež prozatím Schiaparelli nazývá typem podobným beneventskému. Hlavní rysy, které sblížíjí beneventské písmo s tímto typem severoitalským, jsou tytéž, které přibližují oba typy k písmu merovejskému a odlišují od ostatních předkarolinských minuskul italských. Poněvadž pak vývoj ve Francii předcházal a francký vliv v VIII. stol. v Itálii je nepochybný, je více než pravděpodobné, že zmíněné rysy jsou způsobeny právě vlivem franckým. Písmo beneventské a severoitalský typ jemu podobný nejsou vzájemně odvislé, nýbrž vývoj jejich dál se současně a shodně. Je mylným názor, že písmo beneventské odvozeno je z onoho severoitalského typu, který zvali dříve písmem langobardským, poněvadž žádný kodex severoitalského typu není starší písma beneventského.

Na Montecassině tento nový typ předkarolinské minuskuly, který na konci VIII. stol. jeví se nám ještě ve stadiu vývoje, osobitě se vyhraňuje a pod vlivem kulturního prostředí stává se kaligrafickým písmem knihovým. Jelikož na Montecassině nebyli jistě toliko mniši italské, jest přirozeno, že se při tvoření a ustalování nového typu knihového písma objevují i stopy jiných vlivů vedle vlivu franckého. Tak v některých kodech montecassiných přicházejí tvary zkratk s patrným vlivem insulárním, jakož i insulární spřežky *mi* a *ni*, takže je možno mluvit i o částečném a přechodném vlivu insulárním. A podobně i visigotské písmo musilo býti na Montecassině známo; zdá se, že tamní rukopis č. 753, snad nejstarší rukopis beneventským písmem psaný, měl visigotskou předlohu. Visigotský

vliv projevuje se zejména v ovládnutí uzavřeného (dvojitého) *t*, třebaže v prvním období bylo často otevřené, dále i v znaménku zkracovacím (tečka nadepsaná vodorovné čárce), přicházejícím pak zejména v typu barském písma beneventského, a v některých zkratkách.

Písmo beneventské, upevnivši tak ve škole montecassinské (proto mělo by býti spíše podle svého původu zváno montecas-sinské) své tvary, nabývá půdy zejména jako písmo knihové, ale proniká i do kanceláří a listin, překračuje i na druhý břeh moře Adriatického do Dalmacie, a udržuje se až do XIII. a XIV. stol. Nepodlehlo-li i ono vlivu karolinské minuskuly, pak je nutno příčinu toho (jak Schiaparelli uzavírá svou úvahu) jistě hledati i v momentu politickém: mohlo totiž býti v jižní Itálii v jistém směru pokládáno za písmo národní.

Studie Schiaparelliho jest opětným důkazem paleografické techniky autorovy, jíž se řadí nesporně k nejvýznamnějším paleo- grafům soudobým. A i když snad některé tvrzení jest při dnešním stavu poznání spíše ještě domněnkou nežli bezpečně jistým závě- rem, přece jen bystrostí postřehů a paleografickou přesností nová tato práce Schiaparelliho jest dalším cenným příspěvkem k studiu předkarolinské minuskuly italské a tím i k poznání nejdůležitějšího období dějin latinského písma vůbec. *Zdeněk Kristen.*

Sussidi per la consultazione dell'Archivio Vaticano a cura della Direzione e degli Archivisti. Vol. I.: Schedario Garampi. Registri Vaticani. Registri Lateranensi. Rationes Camerae. Inventario del Fondo Concistoriale. (Studi e testi. Fasc. 45.) Roma, Biblioteca Apostolica Vaticana 1926. Gr. 8°. Str. XII—224; 8 tab. Lit. 70.—.

Pontifikát Pia XI. možno pokládati v nejednom směru za mez- ník v dějinách vědeckých ústavů vatikánských. Někdejší prefekt knihoven ambrosianské a vatikánské zachoval si i na papežském stolci veliký zájem pro otázky historické, a tento zájem projevuje se velmi blahodárně při organizaci a správě zvláště knihoven a arch- ivů vatikánských. Shodou příznivých skutečností, kterým ovšem značně napomohl vhodný výběr papežův, se stalo, že jak v kollegiu kardinálském, tak ve stavu vědeckých úředníků kuriálních našel Pius XI. vydatné spolupracovníky a schopné vykonavatele svých přání a projektů. Archivářem kurie již od počátku vlády Piovy jest učený irský benediktin kardinál Aidan Gasquet, nejen vynikající odborník v exegesi textů biblických, ale i známý autor několika prací historických o poměru kurie k církvi anglické; nový papež pak hned v prvních promócích povolal do sboru kardinálského svého bývalého představeného v knihovně vatikánské, proslulého

jesuitu P. Frant. Ehrleho. Tito kardinálové, oba silné vědecké osob- nosti, ač překročili již dávno hranice věku kmetského, jsou stále v čilém styku s vědeckými ústavy vatikánskými. Osmdesáté naro- zeniny kard. Ehrleho byly před několika léty důstojně oslaveny pětisvazkovým sborníkem cenných prací z oboru pomocných věd historických, dějin církevních, článků archivářských a pod. (v. Čas. Arch. šk. II., str. 217); k osmdesátým narozeninám Gasquetovým vydán byl r. 1926 první svazek nového velikého podniku katalo- gisačního, který uvítán bude zajisté všemi badateli, kteří v tak hojném počtu vyhledávají archivy vatikánské.

Kdežto pro badání v knihovnách vatikánských vedle starých indexů, možno již ve mnoha případech použití nových podrob- ných a vědecky zpracovaných katalogů, vydávaných v publikaci „Studi e testi“ prací skriptorů jmenované knihovny, pro orientaci v archivech vatikánských, ať již v jednotlivých fondech nebo i v pře- hledu nutno obracet se k spisům členů mimoitalských ústavů histo- rických, zvláště k Bromovu průvodci po archivech vatikánských. Ale ani tato příručka, výborná pro první a celkovou orientaci po těchto archivech, nepostačí daleko k podrobnějšímu poznání, byt i jen některých fondů tohoto ohromného archivu, a nezbývá tudíž badatelům, než probírat se vždy znovu dosavadními starými in- dexy archivními. A právě snazšímu badání v těchto indexech, které tvoří v archivech vatikánských celé oddělení o 659 svazcích, lepší orientaci v tomto „mare magnum“ má sloužiti nová publikace, které za řízení nynějšího prefekta archivu Mons. Angela Mercatiho, účastní se většina úředníků archivních, a která má býti podkladem pro nový úplný a generální inventář archivů vatikánských.

Největší v oddělení indexů je rozsáhlé lístkové repertorium, které pro většinu archivních fondů vatikánských pořídili v l. 1749 až 1772 prefekt archivu Giuseppe Garampi a jeho hlavní spolu- pracovník Florentan Giov. Batt. Pistolesi. Lístky tohoto repertoria, nazývaného obyčejně „schedario Garampi“, rozdělil někdejší, bohu- žel předčasně zesnulý, prefekt archivu Mons. Wenzel, který před čtvrtstoletím konal přípravy k velikému katalogu archivnímu, v osm velikých oddělení: první čtyři z nich týkají se Říma a úředníků ku- riálních, druhá čtyři pak obsahují lístky s údaji pro biskupy, opaty, církevní beneficia a „miscellanea“, seřazené vždy abecedně podle jednotlivých diecesí; k těmto hlavním oddílům přistupuje ještě další index chronologický. Lístky takto Mons. Wenzlem seřazené a nalepené na velká folia vyplňují 124 objemné svazky v oddě- lení indexů. Tomuto důležitému schedariu věnován je první článek nového sborníku „Le citazioni nello schedario Garampi“, v němž viceprefekt archivu Mons. P. Guidi vykládá komplikovaný

systém zkratek, užívaných na schedách pro jednotlivá oddělení archivu, doplňuje zároveň tento výklad stručnými poznámkami o obsahu i rozsahu registrovaných fondů a připojuje zároveň jak odkazy na podrobné indexy speciální, tak i seznam rukopisů, které sice jsou ještě zapsány v indexech, ale dnes jsou ztraceny. Seznam těchto „mancanti“, který poprvé se zde uvádí takto přehledně, ukazuje, jaké ztráty utrpěla zvláště některá oddělení archivu (na př. nunciatury) a mimoděk přivádí k otázce po příčinách jejich, jež snad nutno hledati především v přestěhování archivů do Paříže a zpět v době Napoleonově. Úvodem ke svým poznámkám seznamuje autor s methodou repertoria a uvádí i jeho nedostatky, které ovšem z největší části lze vysvětliti tím, že Garampi nepodjal se tohoto velikého díla ze zájmu ryze archivářského a nezamýšlel zakládati archivní katalog, nýbrž že celá tato ohromná práce, snesená v několika stech tisících lístků, měla být podkladem pro monumentální zamýšlené dílo „Orbis christianus“, které v lexikonových heslech mělo obsáhnouti celý křesťanský svět.

Ve článku „Prospetto dei Registri Vaticani per la concordanza tra gli anni di Pontificato, i libri, i tomi, ecc. di ciascum Papa e i volumi della serie generale“ (str. 49—125) podává Mons. Guidi seznam 2019 svazků register t. zv. vatikánských z doby papežů Jana VIII. až Klimenta VIII., srovnáváje nové signatury se starým označením, opět se zvláštním zřetelem k citacím velikého schedaria Garampiho. Ani zde ovšem nespokojuje se autor pouhou konkordancí, která nahrazuje starou osvědčenou *Manuductio Palmieriho*, nýbrž předeseílá i poznámky úvodní, z nichž zvláště prospěje badatelům v archivu seznam rubrik bull papežských, obsažených v serii indexů. Doplnkem této práce je další článek Guidiho „Concordanza fra la vecchia e la nuova segnatura dei Registri Vaticani“, kde podává srovnání nových signatur register vatikánských se starým označením na hřbetě a v indexu Bissai-gově. Stejného charakteru je čtvrtý příspěvek sborníku „Concordanza fra la vecchia e la nuova segnatura dei Registri Lateranensi“, (str. 145—190), kde otištěno je srovnání dnešních signatur 2144 svazků register lateránských z doby Bonifáce IX. až Pia VII. s údaji tohoto fondu v repertoriu Garampiho. Tento článek je prací zvěčnělého prefekta Mons. Wenzla. Další článek „Concordanza degli antichi numeri delle Rationes Camerae coi nuovi.“ (str. 191—201), který vypočítává označení 774 svazků register komorních, je prací E. Rannuzziho, dnes rovněž již zemřelého úředníka archivu. Poněvadž tento příspěvek omezuje se na pouhé srovnání signatur bez dalšího označení let a pontifikátu, zůstává základní pomůckou pro orientaci ve fondech komory pa-

pežské inventář *Les Archives de la Chambre apostolique au XIV. siècle*, který r. 1899 vydal člen francouzské školy římské Jos. de Loye. Katalog register a knih komory papežské, které v poslední době rozmnoženy byly svazky, dotud uloženými ve státním archivu římském, katalog, který by byl spolehlivým průvodcem v obtížné orientaci v těchto fondech, vyžádá si ještě asi značné pracovní energie vatikánských archivářů.

Poslední článek „Inventario del Fondo Concistoriale“ (str. 203—219) podává seznam 164 svazků fondu komorního. Jádrem tohoto fondu je starý archiv kongregace konsistoria, který r. 1907 odevzdán byl archivům vatikánským; zde připojeny byly k němu jiné kodexy, obsahující různé zápisy o konsistořích. Fond, takto uměle utvořený, rozdělen byl pak ve tři sekce, z nichž první obsahuje spisy komořího („Acta camerarii“), druhá akta vicekancléřova, třetí pak „Miscellanea“; k nim připojují se 4 svazky akt kongregace konsistoria. Ani tímto souborem nejsou však vyčerpány všechny zápisy o konsistořích; autor článku, prefekt Mons. Mercati, upozorňuje, že řada kodexů, obsahujících zápisy, vztahující se ke konsistořím, uložena je v některých armariích velkého oddělení *Miscellanea*. K tomu dlužno podotknouti, že i v knihovně vatikánské i v některých soukromých archivech dlužno hledati zprávy o konsistořích, zvláště takové, které vznikly ze soukromých zápisů a deníků některých účastníků (na př. řada kodexů v knihovně Barberini). O archivu kongregace konsistoria podrobněji referovali dosud zejména Pastor v exkursu, připojeném k l. dílu svých dějin papežských a polský historik Korzeniowski, který věnoval tomuto archivu samostatný spisek. Mercati srovnává citace těchto spisků s novými signaturami fondu konsistorního. Zajímavým doplnkem sborníku jsou faksimile rukopisů různých archivářů a úředníků, kteří se účastnili katalogizačních prací v archivu. Výbor těchto faksimil pořídil rovněž prefekt Mercati, který zároveň podává chronologický seznam prefektů archivu svatoandělského a vatikánského.

Tímto svazkem „*Sussidi*“ zahajuje se nová serie publikací ve veliké sbírce *Studií a textů*, vydávané skriptory knihovny vatikánské, k nimž tedy tímto podnikem přistupují do spolupráce jejich kollegové z archivu. Podle úvodního slova hlavního redaktora tohoto sborníku Mons. Mercatiho bude sice tato nová serie obsahovati i pojednání z paleografie a diplomatiky, a také hned II. svazek serie přináší diplomatickou práci archiváře a profesora paleografické školy vatikánské P. Brunona Katterbacha o supplikách (viz o ní další referát), ale hlavní zájem obrácen bude k pracím povahy archivní, které by připravily půdu pro nový generální inventář archivů vatikánských.

Bedřich Jenšovský.

„*Specimina supplicationum ex registris Vaticanis*“. Collegit P. Bruno Katterbach O. F. M. — Pars I. Prolegomena et Tabulae. Pars II. Transcriptiones et annotationes. (XX + 50 tab. + 40 str.) — Romae. Ex Bibliotheca Apostolica Vaticana. — MCMXXVII.

Jakožto druhý svazek sbírky „*Subsidia Tabularii Vaticani*“ („*Susidi per la consultazione dell'Archivio Vaticano*“), vydávané správou vatikánských archivů, vydal P. Br. Katterbach, vatikánský archivář a profesor na papežské paleograficko-diplomatické škole, 57 faksim. ukázek z register suplik uložených ve Vatikánském archivu. K edici, která jest jakýmsi protějškem Deniflových „*Specimina palaeografica Regestorum Romanorum Pontificum ab Innocentio III. ad Urbanum V.*“, přiveden byl autor, jak v předmluvě uvádí, snahou poskytnouti jak svým žákům, tak i vědeckým badatelům pomůcku k snazšímu se začtení do zápisů v registrech suplik, které velice často vyznačují se nesnadnou čitelností ať již pro silné zkracování pravidelných obrátů a formulí, anebo (a to častěji) pro zběžnost a neúhlednost písma. A majíce tak částečně jiný účel, avšak zejména odlišný ráz od ostatních publikací, které do uvedené sbírky mají býti pojaty, zařazena jsou Katterbachova „*Specimina*“ do vedlejší řady (series Extra).

V latinském úvodu, který autor předeseílá vybraným ukázkám, podává místy až příliš stručnou formou výklad o suplikách a jejich registrech. Nejdříve popisuje originál supliky, kterou nazývá „*supplicatio vel signatura curiae romanae*“ a definuje jako „*originalis schedula gratiae concessae per summum pontificem sive per fiat sive per concessum*“, a rozebírá její stylisaci a formulář. Zmiňuje se o předkládání suplik buď jednotlivých nebo hromadných ve formě rotulu, které však od Martina V. téměř mizí, a objasňuje zvláštní druhy suplik s klausulemi „*motu proprio*“ a „*quod sola signatura sufficiat*“, z nichž prvý druh byl výsadou zejména kardinálů a vysokých prelátů a druhý omezen toliko na určité milosti; v jiných případech papež klausuli „*quod sola signatura*“ pravidelně zrušil a nahradil „*Et per breve*“, určuje tak, aby žádaná milost udělena byla skrze breve, což jest nejobvyklejší zlistinění udělené milosti. — Poněkud obšírněji pojednává pak autor o podpisování suplik a vpisování formule datovací. Pravidelně supliky signovány byly přímo papežem a to vždy vlastnoručně připisovanou formulí „*Fiat ut petitur*“ (resp. „*Fiat*“) s připojenou iniciálou křesťního jména papežova před zvolením a někdy i s obraty, které žádanou milost buď omezovaly nebo rozšiřovaly. Na str. IX—XI podává Katterbach seznam iniciál užívaných papeži od Jana XXII. do Pia VII., sestavený na podkladě register. Jindy žádosti byly signovány v zastoupení; v tom případě formule zní vždy „*Concessum ut petitur*“. Zprvu

vyřizoval supliky na místě papežově místokancléř, jehož pravomoc zanikla s pontifikátem Sixta IV.; supliky jím signované zapisovány byly vždy na zvláštních složkách nebo i ve zvláštních svazcích register. Od Eugena IV. dostalo se práva vyřizovati supliky referendářům. Referendář vystupuje poprvé r. 1299; od toho roku oni, a ne již notáři t. zv. *data communis*, přijímali od žadatelů supliky a předkládali je papeži. Po zdolání schismatu význam jejich stále rostl. Za Martina V., jsouce revisory suplik vyřizovaných místokancléřem, připisovali na ně svá jména. A od Eugena IV. vyřizují je tudíž sami, avšak vždy v přítomnosti papežově; proto jejich formule zní „*Concessum ut petitur in praesentia domini nostri papae*“ a supliky jimi signované zapisovány byly do týchž register jako ony s „*Fiat*“. Se vzrůstem jejich moci a významu rostl i počet referendářů a jména jejich nacházíme vždy v horním rohu originálů suplik a v registrech na okraji při začátku zápisů, a to až do r. 1658. — Když byla suplika podepsána ať již formulí „*fiat*“ nebo „*concessum*“, vepsáno bylo do ní datum, které pak bylo přejato do zlistinění povolené milosti; stává se však, že někdy bývá i anticipováno. Formulí datovací vpisoval do originálů suplik ve XIV. a XV. stol. místokancléř anebo jiný prelát k tomu ustanovený a zvaný prostě „*ille qui dabitur*“ nebo (později) „*datator*“. Teprve v XV. stol. za Martina V. zřízen byl k tomu účelu nový úřad, t. zv. „*datarius*“, v jehož přítomnosti supliky byly pak vždy vyřizovány a podpisovány a on v nich vlastnoručně připojoval datum v pravidelné stylisaci. *Datarius* uplatňoval pak stále více svůj vliv na vyřizování suplik na úkor místokancléřův: v novém úřadě byly žádosti stranami podávány, *datarius* předkládal je papeži a od konce XV. stol. strhl na sebe i péči o registra suplik. Vzrůst tohoto nového úřadu, této nové kanceláře kuriální jest Katterbachem jen naznačen, třebaže snad bylo by bývalo s užitekem při této příležitosti šířeji pojednati o jeho organizaci a pravomoci: vždyť „*dataria apostolica*“ ještě v XVI. stol. vyšinula se značně nad papežskou kancelář a úřad datáře čítán byl k nejpřednějším úřadům římské kurie.

Na konci úvodu pojednává autor o registrech suplik a to opět jen zcela stručně. Popisuje jejich složení, které od Martina V. jest zcela pravidelné (skládají se vždy z 15 složek o 20 listech). Jednotlivé složky odevzdávány byly jednotlivým písařům, při čemž úředník rozdělováním práce pověřený (*distributor*) vždy v čele složky napsal záhlaví a datum, kdy začata, a později i jméno písařovo. Supliky prepisovány byly do register úplně a věrně (přesto však i ze srovnání tab. 13 a 14 jest patrno, že zápis v registru neshoduje se vždy slovně s originálem!), takže na př. škrty přicházející v originálech jsou označeny i v registrech, a pod. Stručný obsah, který

na originálech suplik přichází zprvu při horním okraji a od XVII. stol. při dolním, do register přepisován nebyl; sloužil totiž pouze k předčítání pro papeže, a často i na originálech byl pak odřezáván. Zápisy v registrech měly být zkonferovány s originály a chyby opraveny; teprve po srovnání zápisu bylo na tergu originálu připsáno znamení registrační s udáním, kde jest zapsán. Pro opravy ponecháván byl zprvu obojí okraj, později toliko levý, a každá oprava musila být na začátku i na konci označena iniciálami jména korektorova. — V registrech na okraji při začátku zápisu připsána jest iniciála jména diocese, jíž se suplika týká, a uprostřed heslem označen předmět supliky — obé rukou magistra, který prováděl opravy, avšak pravidelně teprve od Martina V. Před tím není ve věci té ještě ustálenosti a přicházejí-li hesla, pak je píše písař zápisů podobně jako i iniciály diocesí. V registrech XIV. stol. přicházejí na okraji ještě jiné dvě značky: „extra“ a „Pro ca.“, které Katterbach přesvědčivě tlumočí jako „extraordinaria“ a „pro camera“. Podobně vykládá i jiná znamení v registrech přicházející, jako jest značka revise zápisů z let 1704—1705 a pod. Posléze mluví i o výzdobě register suplik. Pravidelně jí naprosto postrádají, toliko výjimečně nacházíme v nich miniatury nebo ozdobné iniciály. Z těch pak nejvýše stojí kresby Vil. Faureta (1579—1605) a Mazzeschova (1692), jichž fotografie Katterbach podává (tab. 45 a 48b).

Řada register suplik, nyní ve vatikánském archivu chovaných, čítá 7023 svazky. Vedle obyčejných register (t. zv. communia) jsou zde i věcné skupiny: reg. secretorum, reg. mandatorum secretorum, reg. officiorum, které však jeví značné mezery. Přehled všech svazků podá nám sám Katterbach v připravovaném inventáři tohoto fondu po skončení jeho nového srovnání.

Jádro Katterbachovy publikace leží ovšem ve faksimilích. Třebaže snímky podány jsou v zmenšené velikosti, přece díky technické zdatnosti P. Sansainiho vynikají jasností a přesností. Při volbě ukázek veden byl autor účelem své práce, jak jsem jej svrchu vložil. Přihlížel proto jednak k rozmanitosti formulářů suplik (sr. přehled snímků na str. XVIII—XX), jednak k zvyklostem písařů a znakům suplik přicházejícím jak v originálech tak i v registrech (proto již v poznámkách k úvodu na příslušné snímky odkazuj!), jednak k písmu zápisů. A tento moment působil nejsilněji: ze XIV. a poč. XV. stol., kdy písmo svou jasností a úhledností nečiní žádných nesnází, podává toliko pět snímků, kdežto z doby Eugena IV. až Alexandra VI. (1431—1503), kdy se písmo stává vždy víc a více nečitelným, volí neméně než 40 ukázek. V XVI. stol. zápisy v registrech jsou mnohdy skutečně zcela (až na jména a datum) nečitelné: toliko ten, kdo zná přesně ustálené formule suplik, může

je luštiti — z takovýchto zápisů nepodává vydavatel ani jediné ukázky, třebaže podle mého názoru pro úplnost a přesnost neměl to pomínouti! Šest ukázek z register XVII. až XIX. stol., jimiž publikace končí, doplňuje obraz vývoje, aniž by ovšem vyčerpávalo rozmanitost rukopisů té doby; avšak písmo té doby nepůsobí nesnází, jakmile se začteme. — V připojeném sešitě podává autor vždy věrný a plný přepis textu podaných ukázek a poznámkami vysvětluje jednotlivé zkratky nebo naznačené formule.

Závěrem možno říci, že Katterbachova publikace dosahuje svého účelu: jest vítaným příspěvkem a pomůckou pro studium papežské diplomatiky, zejména ovšem suplik, a písmo XV. stol.

Zd. Kristen.

Zprávy.

P. Cyril Straka mrtev. — Dne 17. září 1927 zemřel převor a knihovník kláštera strahovského P. Cyril Straka, který od r. 1906 spravoval věhlasnou knihovnu strahovskou. S P. Cyrilem Strakou odešel typický představitel učené tradice praemonstrátské, jehož veliká řada článků, roztroušená ve všech téměř vycházejících odborných časopisech historických a knihovnických, nejen vynesla na světlo mnohé zapadlé poklady bohaté knihovny strahovské, ale přispěla i podstatně k obohacení české literatury historické. Neúnavná pile Strakova osvědčila se nejen ve správě knihovny a v četných uvedených příspěvcích, nýbrž přinesla bohatou ženi i ve větších samostatných spisech Strakových, z nichž budiž zde jmenována alespoň práce o Albrechtu z Valdštejna a jeho době, napsaná s použitím korespondence opata strahovského Kašpara z Questenberka, (r. 1911) nebo poslední jeho práce, psaná již za zlé choroby, o přenesení ostatků sv. Norberta z Magdeburka na Strahov, práce, kterou pilný knihovník přinesl čestný tribut jubilejním slavnostem svého kláštera. V krásném měsíci květnu r. 1927, kdy celý Strahov jásal při třístém výročí norbertovském, ležel již převor kláštera dávno těžce churav a přečkal toto jubileum sotva o několik měsíců. V září umírá P. Straka v mladém poměrně věku 59 let (nar. v Milevsku r. 1868). Přesto, že hlavní práce Strakova věnována byla knihovně a že i jeho činnost literární vedle spisů všeobecně historických obsahuje příspěvky z oboru knihovnictví, práce i archiváři přicházeli často do styku s P. Strakou, jehož jim přibližovala knihovna pro četný počet svých starých rukopisů povahy archivní, a s nímž setkávali se často při jejím používání; tehdy vždy projevoval se P. Straka jako milý kolega i jako zvláště ochotný správce knihovny. A proto i archiváři budou vždy vděčně ho vzpomínati. *Jský.*

P. Maurus Kinter, který od r. 1864 po 60 let byl archivářem a knihovníkem kláštera rajhradského, zemřel dne 25. června 1928 v tomto klášteře, ztráviv tu od svého vstupu r. 1859 nepřetržitě dobu téměř 70 let, přerušovanou jen občasnými vědeckými cestami po Německu, Francii, Holandsku a Belgii. Byv v mladém věku (nar. r. 1842 v Brně) postaven v čelo správy archivu a knihovny památného kláštera rajhradského, měl, jako snad nikdo jiný, ojedinělou příležitost pracovat po dva lidské věky o organizaci těchto kulturních pokladů řádu benediktinského na Moravě. Životním jeho dílem je katalog knihovny klášterní, v němž podrobně sepsal na 80.000 knih, mezi nimi veliký počet rukopisů, téměř 1000 inkunabulí a řadu starých map a atlantů. *Jský.*

Archivář Kemény. — V lednu r. 1927 zemřel dlouholetý archivář města Košice Ludvík Kemény. Kemény byl i literárně činný a věnoval se hlavně studiu městské organizace a po této stránce byl neprávem přirovnán k našemu Zikmundu Winterovi.

Ze státní školy archivní. — Dekretem č. j. 7882/28-IV. ze dne 16. června 1928 svolilo ministerstvo školství a nár. osvěty k tomu, aby počínaje studijním rokem 1928/29 otevřen byl první ročník dalšího (pátého) kursu

státní školy archivní. Zároveň jmenování přednášejícími na této škole: profesor Karlovy university v Praze Dr. Gustav Frie drich pro latinskou paleografii a chronologii, prof. Karlovy university v Praze a ředitel archivu hl. města Prahy Dr. Václav Vojtíšek pro sfragistiku, heraldiku a genealogii, profesor Karlovy university v Praze Dr. Emil Smetánka pro přednášky o staré češtině a slovanštině, prof. Karlovy university v Praze Dr. Josef Janko pro přednášky o středohornoněmčině a profesor Karlovy university v Praze Dr. Otakar Jiráni pro středověkou latinu. — Příjímací zkoušky vykonány ve dnech 8. a 10. října 1928 a podle jejich výsledku přijati za žáky archivní školy (min. šk. a nár. osv. ze dne 22. listopadu 1928 č. j. 149.133/28-V.) tito pánové a dámy: 1. PhSt. Jiří Čárek z Prahy; 2. PhSt. a JUST. Josef Hobzek z Hradce Králové; 3. PhSt. Zdenka Karlova ze Dvora Králové; 4. PhSt. Jan Klepl z Hořic; 5. PhDr. Bohumil Kvapil ze Sv. Jana u Sedlčan; 6. PhCand. Josef Matoušek z Hořic; 7. PhCand. Josef Nožička ze Studeňan; 8. PhSt. Jaroslav Vavřík z Petřvaldiku. Vedle nich se přihlásili a docházejí do všech přednášek tři hospitanti. — Studijní knihovna archivní školy čítá ke dni 31. prosince 1928 celkem 2648 svazků. *Jský.*

Z českého zemského archivu v Praze. — Sbírký zemského archivu rozmnoženy byly v první polovině roku 1928 zvláště ve fondu archivů patrimoniálních. Na vážné upozornění z Volyně zakročeno bylo u místního vetešníka, který koupil do stoupy velikou část patrimoniální registratury herbersteinského panství Vlachova Břízi. Po skartaci, provedené odborným úředníkem zemského archivu, archivaie vyloučené z prodeje odkoupeny od vetešníka za cenu nabývací podle váhy (615 kg) a uloženy v zemském archivu. Největší část tohoto zlomku registratury tvoří pomocné knihy úřadu hospodářského, lesního a průmyslových podniků vrehnostenských z XIX. století (přes 200 knih). Majitel velkostatku dolnokralovického odevzdal do zemského archivu zbývající část patrimoniálního archivu dolnokralovického, obsahující zvláště knihy počtů zádušních od třicátých let století XVIII., seznamy platů a povinností robotních, knihy účetní, hospodářské a pod. (celkem 134 knihy), několik desítek fasciкул akt ze století XIX., zvláště však sbírku map jednotlivých vsí a dvorů bývalého dominia dolnokralovického z konce XVIII. a z počátku XIX. století, čítající téměř 100 kusů.

Také sbírka přepisů byla podstatně rozmnožena jednak dalšími přepisy z archivů italských, zvláště z archivů vatikánských, z archivu státního sekretariátu brevi v Římě a z král. státního archivu v Modeně (relace estenských vyslanců z Prahy v době císaře Rudolfa II.), jednak ze státního archivu ve Vídni. Aby výzkum archivů italských mohl být prováděn soustavně a aby byl získán úplný přehled prací, vykonaných v Římě pro dějiny české a českými historiky od otevření archivů vatikánských, prostudovány všechny úřední spisy, vztahující se na činnost býv. rakouského ústavu historického (Istituto austriaco di studi storici) v Římě z archivu býv. rakouského ministerstva kultu a vyučování a pořízeny odtud potřebné výpisy.

V pracích poradatelských pokračováno v úpravě i katalogisaci staré registratury zemského výboru, jak bylo o tom referováno ve zprávě v minulém ročníku tohoto časopisu (v Č. A. Š. V. str. 201). Ve fondech patrimoniálních archivů započato s pořádáním a katalogisací registratury panství rychmburského, chroustovického a košumberského, zároveň pak pořádána a technicky nově instalována registratura velkostatku dolnokralovického.

V činnosti ediční pokračováno v tisku ve všech seriích zemských publikací: Sněmy české, díl XII. a druhý svazek dílu XV. — Monumenta vaticana res gestas bohemicas illustrantia, tom. Ibis, III. a IV., Acta S. Congregationis de Propaganda fide res gestas bohemicas illustrantia (svazek úvodní a druhá část prvního svazku edice pramenů); katalogy archivu (Archiv koruny české; katalog reversů); Zprávy zemského archivu. V serii nadepsané „Český zemský archiv. Katalogy, soupisy, registáře a rozborů“ dokončen byl tisk druhého svazku publikace „Archiv koruny české“, podávající práci zemského archivu rady Dra Rudolfa Kosse katalog listin tohoto archivu z let 1158—1346, a vydán byl v říjnu 1928 (stran 245); první díl, obsahující pojednání o dějinách a rozbor archivu korunního, jest v tisku. V nejbližší době pak vydány budou: druhý svazek XV. dílu Sněmů českých prací ředitele Dra Nováka, třetí svazek téhož dílu prací Dra Jenšovského a III. díl publikace Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia rovněž prací zemského archivního rady Dra B. Jenšovského. Všecky tyto svazky dospěly již k tisku rejstříků nebo úvodů, které jim budou předeslány.

Vedle pravidelné agendy úřední a pokračujících prací o edičních podnicích zaměstnán byl archiv zemský v jarním období letošního roku přípravou své expozice na výstavě soudobé kultury v Brně. Expozice zemského archivu umístěna v oddílu „Archivnictví“ a uspořádána byla tak, aby, pokud to ovšem dovolovalo omezené místo, poskytla nejnútnejší informace o archivu a zároveň podala obraz rozmanité činnosti archivní. Pro přehlednou informační tabuli provedena byla revize sbírek archivních, při čemž zjištěno, že fondy zemského archivu čítají úhrnem 8.250 listin, 21.665 rukopisů, resp. starých knih pozemkových, pomocných knih úředních a pod., okolo 24.000 fasciкул spisů a 21.000 map. Veliká sbírka moderních prepisů z jiných archivů čítá na 95.000 kusů z archivů domácích a 90.000 prepisů z archivů zahraničních a opatřena je podrobným repertoriem o několika stech tisících listků. Ve sbírkách genealogických zařazena je 51 kniha a 205 fasciкул. Z dalších studijních pomůcek v zemském archivu dlužno uvést sbírku zpráv o domácích a zahraničních archivech a jejich soupisy, chronologický soupis vydaných dokumentů a příruční odbornou knihovnu, která čítala koncem r. 1927 na 15.000 svazků. — V prvním oddílu expozice vystaveny fotografické snímky uložení sbírek a zařízení místností archivních; v druhém ukázáno na konkrétním případě na zachovávání archiválií před zkázou (archiv, prodaný již do stoupy), v dalším podány ukázky prací katalogisačních. Výzkum archivní jakožto příprava k soupisu archiválií a sbírání historického materiálu znázorněn jednak přehlednými mapami archivního výzkumu domácího i zahraničního, jednak ukázkou, jak se čini archiválie přístupny vědeckému badání, jednak posléze publikacemi, vydanými českým zemským archivem a nákladem země. Ve zvláštním oddělení expozice vystaveny pak ukázky rozmanitých prací conservačních (na př. rukopis, porušený žravým účinkem inkoustu, tlící listina papírová, konservování pečetí a pod.) a reprodukčních (fotografický důkaz falsa, fotografie různobarevného filtru a j.). Celkem vystavil zemský archiv 30 fotografií, 15 originálů, 2 obrazy, 2 reprodukcce, 2 mapy, 3 diagramy, 62 pomůcky (na př. vzory látek, užívaných při pracích conservačních). — Touto přípravou výstavy, jak patrnó, zvláště zaměstnán byl reprodukční i conservační atelier archivní, který však vedle toho bez přerušení pokračoval i ve své pravidelné činnosti.

Oddělení archivu národního osvobození rozmnoženo bylo menší sbírkou originálních dokumentů z domácí i zahraniční (americké) akce protirakouské a větší serií opisů, zejména z korespondence revolučních

pracovníků amerických. Srovnána a uspořádána registratura Národní rady a Slovanské tiskové kanceláře v Americe, sbírka novin z Dálného východu z doby anabase československých legií a některé menší skupiny. Studijní knihovna válečné a revoluční literatury vzrostla na 8.200 katalogisovaných svazků a je velmi vyhledávána. Také toto oddělení zaměstnáno bylo pracemi o výstavě soudobé kultury, připravivší návrh oddělení historické literatury československého odboje domácího i zahraničního. Mimo to účastnilo se vlastní expozicí výstavy památek činnosti p. presidenta Dra Tomáše G. Masaryka, pořádané knihovnou Národního musea v Praze u příležitosti oslav 10. výročí trvání republiky.

V osobním stavu úředníků zemského archivu nastala změna potud, že dnem 30. září 1928 opustil zemský archiv zemský archivář Dr. Vladimír Klecanda, byv jmenován profesorem pomocných věd historických na universitě Komenského v Bratislavě. Prof. Dr. Klecanda účastní se však nadále edičních podniků zemského archivu, pokračuje v tisku soupisu a zpracování reversů k zemi ve sbírce Katalogů a soupisů zemského archivu.

Bedřich Jenšovský.

Z Čsl. státního archivu zemědělského. — V letech 1927 a 1928 pokračováno bylo v pořádání archivu ministerstva zemědělství (spisů vídeňského ministerstva orby), archivu tuchoměřického, archivu panství holičského a archivu bývalého vídeňského ředitelství někdejších statků císařských. Oddělení archivu literárních pozůstalostí zemědělských spisovatelů rozmnoženo o literární pozůstalost JUDr. J. Kožaného, ředitele Th. Gollera a inspektora Fr. Sitenského.

V dohodě s ústředním ředitelstvím státních lesů a statků vydána instrukce pro správu archivů a hospodářských registratur státních lesů a statků, a započato s pořádáním venkovských archivů, uložených v Zákupcích, kde rozříděny spisy a knihy archivu rumburského a připravena konzervace archiválií hornopoleckých.

Přípravou k pořádání dalších archivů a hospodářských registratur státních lesů a statků provedena nová přehlídka všech archivů a hospodářských registratur státních lesů a statků, jakož i statků nadačních, svěrených správě ministerstva zemědělství v Čechách, na Moravě a na Slovensku.

Výsledek těchto přehlídek shrnut bude v 1. čísle „Publikací Čsl. státního archivu zemědělského“, nazvaném „Příspěvky k soupisu archivů velkých statků“, jež vyjde koncem roku 1928. Jako 2. číslo této sbírky připravena jest práce PHDr. V. Černého „První ministerstvo zemědělství v Rakousku 1849—1853“.

Pro další vědecké publikace „Hospodářské instrukce a řády“ založili jsme sbírku jejich opisů a stejně připravujeme opisy pramenů, listin a spisů pro „Dějiny státních statků“. Podle možnosti pracuje se též na soupisu starých urbárů a rukopisů staré domácí zemědělské literatury.

Pomocnou archivní knihovnu doplňujeme stále a systematicky časopisy a literaturou svého oboru, nejen domácí, nýbrž i cizí. Knihovna čítá dnes přes 9.000 inventárních čísel o více než 16.000 svazcích, časopisů odborných odebíráme na 150. Bohužel ani uspořádaných našich archivních fondů ani archivní pomocné knihovny není dosud badatelé, zejména posluchači universitními, tak čteně užíváno, jak by si bylo přáti.

Po provedené systemisaci byli jmenováni PHDr. Ad. L. Krejčík vrchním odborovým radou (3. plat. stupnice), PHDr. V. Černý odborovým radou (4. plat. stupnice), PHDr. Em. Janoušek vrchním komisařem (5. plat. stupnice) a K. Jefáček komisařem (6. plat. stupnice) archivní a knihovní služby při

ministerstvu zemědělství. K. Jerábek vzdal se koncem února 1928 svého místa, na něž jest zveřejněna veřejná soutěž se lhůtou do 15. listopadu 1928.

PhDr. Ad. L. Krejčík.

Z archivu ministerstva zahraničních věcí. — Ve vnitřní práci archivní jest zaznamenati uspořádání a provádění evidence politické, diplomatické korespondence od r. 1918—1924. Fondy archivu vzrostly v této době převzetím archivu býv. c. a k. gen. konzulátu v Neapoli. Archiv začal vydávati „Archiv diplomatických dokumentů československých“ a pokračoval ve vydávání soupisu bohemik novějších fondů z archivů vídeňských. V této (druhé) serii publikací archivu vyšly práce: Dr. K. Kazbunda: Archiv c. a k. státní rady 1861—1868 (1926) a Dr. Marie Opočenská: Slovenika uherských listin (1927). V první serii (zpracování) vyšly práce: Jan Opočenský: Vznik národních států v říjnu 1918 (1927) a Jaroslav Papoušek: Čeňské Rusko a naše osvobození (1927).

Práce někdejšího oddělení pro spisovou rozlučku ve Vídni po stránce extradiční, soupisové, opisovací a vědeckého styku s rakouskými vědeckými ústavy vůbec převzala Československá kulturně-historická komise ve Vídni, jejímž přednostou je od počátku r. 1927 Ph. Dr. Boh. Matouš. — V provádění spisové rozlučky s Rumunskem podle úmluvy ze 14. října 1922 se pokračovalo, otázky základní byly řešeny na schůzích smíšené komise čsl.-rumunské. — Sjednání úpravy výměny spisového materiálu povahy správní v Budapešti dne 3. června 1927 dalo právní podklad ku provádění spisové rozlučky s Maďarskem, s níž se započalo bezprostředně po ratifikaci úpravy.

Z archivu olomouckého arcibiskupství v Kroměříži. — V uplynulém roce — od října 1927 do října t. r. — bylo v archivě olom. arcibiskupství v Kroměříži systematicky pokračováno v práci již v minulých letech započaté.

Jest to předně registratura „Geistliche Angelegenheiten“, již jsem zpracoval v uplynulém roce od „fachu“ 17. až do konce, t. j. k „fachu“ 25. inkluze. Zbývá vypracovati z makulatury stručnější text, který hodlám vydati později tiskem, a index, věcný i jmenný; zvláště zpracování tohoto indexu bude vyžadovati pečlivé práce, neboť naše registry mají tu velice stinnou stránku, že jsou obsahem značně roztržité. Ale práce ta musí býti vykonána ne pouze pro potřebu historických badatelů, ale i z důvodů praktických, t. j. aby bylo lze řešiti různé právní otázky v přítomnosti.

K tomuto oddělu přiřadím nějakou zásobu archivního materiálu, který jsem obdržel již dříve z registry při Ústředním ředitelství. Co v té hromadě papíru je, nikdo nevěděl a proto dal jsem tyto „zdechlé psíky“, jak se takovým ladem ležícím haldám spisů kancelářským žargonem u nás říká, roztržiti a bylo shledáno, že časově sahaly od dob Dietrichštejnových až po kard. Fürstenberga († 1892). Bylo mezi nimi hojně dokladů pro zahanbu-jíci poměry v olom. kapitule po 30leté válce, osazené málem výlučně lidmi cizími. Jiné spisy týkaly se různých jiných církevních záležitostí a proto jsem je připojil ke Geistl. Angelegenheiten, ač k nim dříve nenáležely. Rovněž spojil jsem s nimi archiválie některých řádů, které v nich nebyly původně zastoupeny, jako na př. německý řád, ale jinam nemohou býti dány. Tak bude „duchovní“ archiv ve své podstatě zkoncentrován.

Z manské registry byly za označenou dobu zpracovány registry manských statků Nelhuble a Nového Sikovce.

Že jich nebylo zdoáno více, zavinily jiné práce, jež se při vnitřním našem úřadování ukázaly nutnými. Jak jsem již v předminulém ročníku tohoto časopisu sdělil, převzal jsem do archivu některé registry od Ústř. ředitelství arcib. statků v Kroměříži; každá z nich sice měla svůj index, psaný na arších papíru, ale materiál, v indexích zapsaný, není logicky správně roztržiděn; spisy jedné věci se týkající jsou v několika, mnohdy značně odlehklých kapitolách (fasciklích) zapsány, a proto bylo potřeba vypracovati k oněm indexům nové indexy, jmenně i věcné, aby spisy, týkající se jedné věci, byly zaznačeny při jednom hesle. A praxe ukázala, že myšlenka byla dobrá, neboť když na př. právní referent nebo jiný arcib. úřad žádal spisy o nějaké věci, mohly mu býti dle nového indexu podány všechny, kdežto při dřívější praxi se stávalo, že bylo použito spisů v indexu na prvním místě zapsaných a že ostatní zůstaly registratorovi a tím i dalším osobnostem takřka nezvěstnými.

V minulém roce byly vypracovány indexy k registraturám: Komorního statku olomouckého, panství kroměřížského, vyškovského, osoblazského, hukvaldského, chrlického, svitavského, mírovského, keleckého a tlustomostského (v Pruském Slezsku). Práce ta vyžádala si doby několika měsíců a prospěje v budoucnosti hlavně historickým pracovníkům, neboť tyto ekonomie byly pozemkovou reformou arcibiskupství až na nepatrný zbytek, něco přes 10%, vzaty.

Podotýkám však, že i nové indexy budou a musejí býti pouze zatímní a že budou nahrazeny později novými, jež se budou shodovati se skutečným obsahem registry. Věc se má tak. Některý fascikl má mnohoslibný titul, je však buď zcela prázdný nebo obsahuje jen málo spisů, jiný má zcela „neviný“ název, ale obsahuje hojně spisů, jsou však i případy, že index má celou řadu fasciklů neb subfasciklů, kterých však už není. V původním indexu, ale i v novém indexu obsah fasciklů jest indikován podle nadpisů na fasciklech napsaných, kdežto indexy definitivní budou pracovány podle obsahu fasciklů.

Pokud se „ztrát“ fasciklů týká, nejhorším škůdcem našich registratur se ukázala v předposledních desetiletích státní inventurní komise, která po úmrtí nebo po odchodu některého arcibiskupa úředně inventovala stav kmenového jmění osiřelého arcibiskupství. Byl to jmenovitě předseda komise Zwakov, který žádal celé fascikle z registry, aby je mohl „prostudovati“; brával je s sebou do Brna, ale od té chvíle fascikle, obsahující nikoli spisový brak, nýbrž závažný listinný materiál, zmizely. A fasciklů nevydati předsedovi státní komise nebylo možno.

Praktická potřeba ukázala, že by bylo záhodno uspořádati aspoň zhruba také písemné pozůstalosti, jež jsem získal z držení soukromého; předně písemnosti kard. Bauera a pak Jana Vychodila. Roztržidění bylo opravdu vykonáno a byl získán dostatečný přehled o tom, co písemnosti obsahují. Zvláště překvapující byl výsledek u kard. Bauera, neboť z chaosu korespondence, z velké části naprosto bezvýznamné, byly vyloveny také pergameny a to všechny papežské buly, jimiž Bauer byl r. 1882 dosazen za biskupa do Brna, r. 1904 za arcibiskupa do Olomouce a r. 1911 jmenován kardinálem. Ostatní Bauerova písemná pozůstalost obsahuje jeho psaná kázání a korespondenci, již jsem dal uspořádati dle abecedního pořádku odeslatelů.

Z korespondence zaujal nejvíce obšírný list, kterým nyní již zemřelý prelát Dr. Pospíšil podával Bauerovi do Olomouce zprávu o neblahé činnosti biskupa Huyna, zvláště pak o jeho hrubém zacházení s kněžstvem při visitacích atd. Byl zde nalezen také list Gabriely Preissové, v němž líčí Preissová útlak českého živlu v Hodoníně, jsou však silně zněmčeném, a prosí brněnského biskupa Bauera, aby zakročil u hodonínského ducho-

venstva, jež při svěcení nové české školy neproněslo ani slova, aby nemuselo mluvit česky.

Písemná pozůstalost Vychodilova byla rovněž roztříděna, avšak uspořádání a soupis definitivní pořízeny nebyly, protože mně byly slíbeny ještě dodatky. Také po ř arcib. Stojanovi získal jsem pro archiv některé písemnosti rázu osobního.¹⁾

V archivu byla dále t. zv. biskupská korespondence volná, opatřená lepenkovými deskami s pásky a etiketami, obsahujícími označení fasciкул podle biskupů a let.

Z registratur při Ústředním ředitelství arcib. statků uložených byla do archivu přestěhována jen vyškovská; zbývající budou dány do archivu později a to již do nových ubikací, až budou pro archiv zařízeny.

Také uspořádání jednoho cizího archivu, t. j. bohoslovecké fakulty CM v Olomouci, jsem se činně účastnil, byv o to požádán. Při tomto pořádání šlo nejen o technické otázky, jak využití co neekonomičtěji a nejpraktičtěji archivní místnosti, ale také o „problémy“ čisté archivní. Věděl jsem, že starší doba nebude vyžadovati přílišně starosti, neboť dříve bylo více svědomitosti při opatrování úřední agendy než v době nové a nemýlil jsem se; stav archivu potvrdil moje tušení. Naprosto však bylo nutno postarati se o „pořádek“, t. j. o řádné vyčištění místnosti i archivních zásob, o zkoncentrování knih, na různých místech ležících a pohozených, a sourodých archivních památek v celky, o jejich zkatalogisování a takové umístění, aby každému samostatnému kusu se dostalo pevného místa, na němž by musil býti ponechán. Práce tu několika větami nastíněná zabere dosti času, ale svědomitost pořadatelova jest zárukou, že bude vykonána pečlivě.

Moje naděje byla však částečně zklamána; těšil jsem se totiž, že se snad zachovaly nějaké písemnosti ještě z prvních dob fakulty, t. j. z 16. století, snad i pergameny, ale není tomu tak, neboť vlastní úřední agenda počíná teprve dobou po zrušení řádu jezuitského. Jiné památky jsou arcib. o něco starší a doporučil jsem je zvláštní péči; jsou to fakultní matriky a tak řečené these.

Na ně jsem upozornil z trojího důvodu; předně obsahují hojně odborného materiálu, totiž theologického, a historik, který by se zabýval dějinami fakulty speciálně vzhledem k theologické disciplině (dogmatice), nemohl by jich při studiu opominouti; ale these zaujmou také historika vůbec, neboť obsahují sdělení o zúčastněných osobách, o době a různých okolnostech, za jakých these byly prodísputovány atd. Historika umění pak zaujme třetí stránka thesů, t. umělecká, neboť these jsou současně krásné obrazy, některé dosti značných rozměrů, znázorňující různé svaté a provedené mědirytinami, takže tvoří jako celek cennou kolekci uměleckou, již bude třeba studovati, aby byli poznáni umělci, kteří je tvořili, a mohli býti zařazeni mezi naše umělce na místo jim příslušející. Sbírac se dostane nejen patřičného uspořádání, nýbrž i samostatného postavení.

Rovněž matriky fakultní mají velkou cenu a dostane se jim, pokud toho potřebují, knihařské opravy a všem samostatného postavení pohromadě.

Všecky tyto práce jsou jen načaty, ale doufám, že budu moci podati, až budou skončeny, zevrubnou zprávu, co řečený archiv chová.

Náš archiv se zúčastnil také Výstavy soudobé kultury v Brně, pro niž jsem opatřil obraz zámku a plán zámku, ukazující místnosti věnované archivním účelům, mapu teritoriálního rozsahu našeho archivu, tištěný přehled archivních fondů, fotografií jedné otevřené archivní skříně, aby bylo

¹⁾ Jeho jiná písemná pozůstalost: koresp. listky, pohledky, dopisy, noviny, výstřížky z novin atd. jdoucí do tisíců, byla dodána na Velehrad, kde také jest pohřben.

viděti, jak jsou v ní archivialie uloženy, publikace o archivu a na základě archivu pracovaná a fotografie archiváře Snopka a Mayera.

U nás jest však těžko dělití archiv od knihovny, ne pouze proto, že jsem správu obou spojil ve své ruce, ale hlavně z toho důvodu, že jeden ústav jest odkázán na druhý. Tak vzpomínám na př. hudební sbírky, jež jest sice uložena při knihovně, ale jest povahy archivní a také doklady k ní, pokud jde o hudebniny v minulosti spojené s arcibiskupstvím, nejsou v knihovně, nýbrž v archivu. Rovněž při této sbírce bylo vykonáno kus práce. Uspořádal jsem hudební archiv z koleg. kostela sv. Mořice v Kroměříži, r. 1927 do zámku převezeny, pořídil jeho soupis a uveřejnil o něm studii i seznam dvou jeho třetin — oddíl A. Tisky, oddíl B. Sběrka Lichtenštejnova — jako zvláštní přílohu Časopisu Vlast. spolku musejního v Olomouci, ročn. 40 (1928) str. 1—140. Tato publikace vzbudila v kruzích hudebních odborníků značný zájem, jak o tom svědčí upozornění v mnohých denních listech. Třetí oddíl — C. Skladby rukopisné — právě odevzdán z části k tisku a vyjde v příštím ročníku téhož časopisu (ročn. 41).

Jako nový přírůstek hudební sbírky získal jsem od děkana koleg. kapitul a faráře u P. M. Cyr. Bařinky v Kroměříži hudební archiv tohoto kostela; jest již abecedně uspořádán a sepsán aspoň na tolik, aby byl umožněn snadný přehled.

Další přírůstek jsem opatřil z kostela sv. Mořice v Olomouci; dómský prelát a farář Dr. Jos. Tittel svolil ochotně na moji žádost, aby jeho kostelní archiv hudební byl dán arcib. hudební sbírce a požádal svého prvního kaplana Dra. Fr. Závrbského, aby s ředitelem kůru uspořádali hudebniny a odevzdali mně. Poněvadž se však k uspořádání nedostali, byla sbírka odvezena do Kroměříže neuspořádána; zde se jí dostane ovšem všestranného opatření. A tak tu tvořím hudební sbírku, již se asi málokterá jiná v republice vyrovná svojí početností a vzácností kusů, z nichž jest velice mnoho unikátů.

Rovněž musejní sbírka, o níž jsem podal v Čas. Vlast. mus. spolku v Olomouci (roč. 38 a 39) zprávu, jest povahy archivní, třeba jest z části uložena v místnostech knihovně. Byv požádán se dvou stran o fotografie z pozůstalosti Kohnovy, jež tvoří část musejních sbírek, poznal jsem, že je nutné i tuto hojnou zásobu fotografií, uložených doposud do zásuvek skříní tak, jak se dalo, uspořádati a popsati tak, aby se hledání umožnilo bez ztráty času.

Při úkolech shora vzpomenutých byly ovšem konány také práce jiné, jichž tu podrobně vypočítávati nemohu, a to nejen v archivu, ale i v knihovně a v museu; vzpomenu aspoň několika všeobecně. Jsou to předně úřední potřeby správy arcib. statků, jež vyžaduje z archivu různých dokladů a dobrých zdání k právním (majetkovým) otázkám, dále žádosti zvenčí, na př. od farních úřadů i soukromníků, hledajících průkazy pro to neb ono právní řízení (na př. o povinnosti hraditi náklad na opravu kostelů a far, právo výčepní atd.). Práce s vyhledáváním a studováním takových spisů vyžaduje mnohdy značné času a nelze se jí vyhnouti.

Mým přičiněním a mými publikacemi arcib. archiv, knihovna¹⁾ a sbírky²⁾ při nich chované stávají se ve světě stále známějšími a jsou čím dále

¹⁾ Nedávno půjčil jsem odb. radovi Karlu Hrdinovi lat. překlad cestopisu Šaškova, pořízený r. 1577 Stanislavem Pavlovským, našim pozdějším biskupem. Tato knížka byla v odborných antikvárních seznamech označována jako „einer der seltensten Drucke Oesterreichs“ a dost možná, že náš výtisk jest v republice jediný; koupil jsem jej r. 1917 v antikváriátu mnichovském.

²⁾ V hudebním archivu mořickém jest zachována mše Sv. Václava a jejím skladatelem jest známý Adam Michna z Ostradovic (viz Hudební archiv kol. kostela sv. Mořice str. 69, čís. 109); jest to tedy skladba dosti stará (přibližně polovice 17. století) a nám proto drahá. Že pochází od krajana, známého vlasteneckým smýšlením a cítěním. Tuto mši dovolil jsem Dru Emilu Troidovi z Prahy opsati s výslovnou podmínkou „pro jubilejní oslavy svato-václavské.“

tím častěji vyhledávány za účelem studia nebo aspoň informace, a děje se tak jak osobně tak písemně. Mně tím vyrostlo nové rozsáhlé zaměstnání, jehož dříve nebývalo a, dodávám k tomu, bylo rozšířeno uveřejněním „Dějiny arcib. obrazárny v Kroměříži“, I. d. r. 1925, II. d. r. 1927, také na obrazárnu, ač nepodléhá mé pravomoci. Jak o ni zájem vzrostl, ukazují žádosti podané z Mnichova — když chystali vydání 1. čísla velkolepě zařízeného časopisu Pantheon — z Norimberka — od pořadatelstva jubilejní Dürerovy výstavy — z Utrechtu atd. Žádosti tyto jsem vyřizoval. Před krátkou dobou (22. září) přijel schválně, vrací se z Budapešti, berlínský historik Dürerův¹⁾, Dr. Friedr. Winkler, aby si prohlédl obrazárnu a speciálně portrét, zámeckou tradici a Drem Beneschem (Pantheon I. seš. str. 24) za dílo Dürerovo prohlášený.

Netřeba zdůrazňovati, že se každému návštěvníku a pracovníku vychází, pokud to jen možno, s největší ochotou vstříc, takže každý odchází po té stránce uspokojen.

Abyste bylo obecnstvu poslouženo co nejvíce i za letošních mimořádných poměrů, kdy byla jubilejní výstava v Brně, z níž najisto bylo možno počítati s příchodem zvýšeného počtu návštěvníků u nás, pozdržel jsem personál i přes tak zvané prázdniny ve službě, odloživ jejich dovolené až na doby po nich. Skutečnost mne poučila, že jsem počítal správně. Vzpomínám při této příležitosti hromadné návštěvy (18. srpna) polských poslanců a senátorů strany Wyzwolenie s místopředsedou Malinowskim v čele, prvních Poláků vůbec, kteří přišli za mého úřadování od r. 1915 do naší knihovny, dále společné návštěvy „oblasne srednje gospodarske škole u Križevcima u Horvatskoj“.

Končím svoji zprávu podotknutím, že jsem začal tříditi registraturu, dovezenou před několika roky z panství hukvaldského, aby mohla býti zrekonstruována, pokud jest totiž zachována, podle původního stavu. Bohužel pochází až z doby po požár hukvaldského hradu, na němž v 15. století seděl také Čapek ze Sán, a sahá tedy jen do 80tých let 18. století. Z velkých zásob zachovaných spisů, z rozlehlosti hukvaldského panství a ze svých archivních poznatků o předcházejících stoletích usuzuji právem, že shořelá registratura byla nejen rozsáhlá, nýbrž že obsahovala i velice staré spisy, takže její zkázy jest opravdu želeť.

Pro příští rok program práce jest již dán celkovým mým programem a bude v ní pokračováno dle mého pravidla: nulla dies sine linea.

Dr. Antonín Breitenbacher.

Ze Schwarzenberských archivů za rok 1927. — A. Ústřední archiv v Českém Krumlově. Pro archívalie a registratury nově přiděleny: dvě klenuté prostorné místnosti přeložené duchovního úřadu a rozsáhlý vysoký sál býv. kasína. V býv. důchodu v nových štelážích seřaděno knihovně oddělení archivní a registraturní panského archivu a ohromné knihy býv. oktrojované banky ve Vídni. Do sálu přijdou akta spisoven ústředních schwarzenb. úřadů bývalého vrchního úřadu, býv. dvorní, střední a nová registratura centrální kanceláře, centrální účtárny, stavebního ředitelství a ředitelství pivovarů. Tato převezena r. 1927 do Krumlova z Protivína. Jest v projektu další soustředění archívalií při nádvoří gardy.

Pohyb přírůstkový v živém archivu byl a je vždy hojný. Exhibitních čísel bylo 775, vypůjček z archivu ústředního vlastního 83, z archivu

¹⁾ Winkler vydal ve sbírce „Klassiker der Kunst“ 4. svazek, 4. vydání, pod titulem: „Dürer, Des Meisters Gemälde, Kupferstiche und Holzschnitte“, Leipzig 1928.

panství 63, z knihovny úřední archivní půjčeny 303 spisy. Ze zámecké knihovny se díla ven nepůjčují. Příruční knihovna slouží nejen potřebám úřednictva a badatelů v archívě, ale i jakožto jediná odbornější v městě též ze zvláštní ochoty profesorstvu, učitelstvu a duchovenstvu v okolí v ohledu místopisném a památkovém, seznamující zvláště německé místní badatele též s českou literaturou. Ministerstvo školství a národní osvěty, hledíc k této stránce, darovalo archivu některé publikace rodopisné, místopisné, národopisné a z oboru dějin umění.

Vedle četných rešerší pro velkostatek a rodinu majitele bylo zodpověděno množství cizích dotazů ve věci materiálu rodopisného i historického vůbec. Také v archivu samém pracovalo více badatelů.

Personálie zůstaly nezměněny. Z prací úřednictva mimo archiv jest uvéstí badání vrchního archiváře Dr. K. Tannicha v archívě ve Schwarzenberku v Bavořích a archiváře Dr. Vlad. Haška o inventarisaci hudebnin z kůru ve Zlaté Koruně.

B. Archiv v Třeboni. Převoz archivů z jednotlivých panství do Třeboně byl zatím rokem předchozím ukončen. Zamýšlený převoz archivů z Vimperka a Dlouhé vsi nemohl býti uskutečněn pro nedostatek místa.

Agenda vykazuje 450 čísel jednacích, z toho značná část archivní rešerše pro režií schwarzenberských statků. Vedle toho vyřízena řada dotazů pro obecní kronikáře a soukromé badatele, z nichž někteří ze zahraničí. Přírůstek archivní knihovny vykazuje 117 děl a odborných časopisů. Personálních změn nebylo.

Hynek Gross.

Registratura zemského židovstva v archivu Nár. musea. — K rozmanitým archivním fondům, uloženým v depótu Nár. musea, přibyl roku 1907 zajímavý přírůstek. Tehdejší archivář Schulz získal koupí registraturu zemského židovstva v Čechách, zběžně ji srovnal a uložil do jedné ze skříní v přízemních místnostech archivu. Od té doby po 20 let odpočívala valně nevíšmána. Teprve minulého roku, když byl oživen zájem o dějiny židů v Čechách, upozornil na ni doc. dr. B. Mendl dra Steinherze, profesora všeobecných dějin na německé pražské universitě. Prof. Steinherz, předseda Společnosti pro dějiny židů v Čechách, dal pak podnět k přesnému srovnání a inventarisaci archivu. Archivář Nár. musea doc. dr. K. Stloukal s porozuměním podnět přijal a souhlasil, aby tuto práci vzal na sebe podepsaný, který také celou registraturu srovnal a za vedení dra Mendla provedl podrobnou inventarisaci.

Při inventarisaci té se ukázalo, že je zachována v archivu pražské židovské obce v radnici židovské, obsáhlé dvousvazkové Repertorium téže registratury, sestavené v l. 1799—1800. Repertorium bylo (laskavostí archiváře židovské obce pražské, prof. Adlera) půjčeno k inventarisaci; tato pomocí něho mohla býti rychleji provedena, ztráty, jež registratura během doby doznala, přesně zjištěny a původní názvy jednotlivých oddělení zachovány a obnoveny. Jak již řečeno, Repertorium bylo na pražské židovské radnici, a bylo ho užíváno jakožto jediného zůstatku někdejší registratury zemského židovstva, aniž bylo známo, že k Repertoriu existují i akta. Není také bez zajímavosti, že Repertorium registratury zemského židovstva se dostalo do registratury pražské obce židovské (a proč právě jen Repertorium, či jsou v dosud neuspořádaném archivu tom také akta zem. židovstva?). Bylyť to dvě různé instituce na sobě zcela nezávislé a samostatné. Kdežto pražská obec židovská tvořila sama celek, všechny ostatní obce židovské, co jich v Čechách bylo, podléhaly zvláštní instituci zvané „zemské židovstvo v království Českém“. Zemské židovstvo pak prostředkovalo mezi venkovskými židy na jedné a mezi královskou komo-

rou, později zemskou správou na druhé straně. Mělo péči o všechna nařízení židů se týkající, staralo se o hromadné placení daní, vymáhalo obcím i jednotlivcům různá povolení a úlevy. Touto působností zemského židovstva je dáno i rozvrstvení materiálu v registratuře. Tak v nejstarší části registratury přes polovinu všeho materiálu tvoří dvě oddělení, totiž o daních a o sňatkových povoleních, celou střední část tvoří sbírka knih, do nichž byly opisovány všechny dekry a nařízení zemské správy, židů se týkající, třetí část pak obsahuje agendu vzniklou ze správy studijních nadání. Tyto tři různé části registratury, vzniklé ve třech různých obdobích po sobě jdoucích, nesou pečet trojí proměny instituce zemského židovstva. Doba zde ubírala na významu i působnosti; příznivým vývojem židovské otázky koncem století 18. a před polovicí století 19., pokleslo „zemské židovstvo“ na instituci spravující jen studijní nadání židovská.

O registratuře zemského židovstva se soudí, že jest jedinečným zjevem ve starších dějinách židů v evropských zemích vůbec. Nemohou se prý židé ostatních zemí podobným archívem zachovaným vykážati (o pravdivosti tohoto soudu nemám ovšem možnosti se přesvědčiti).

Nejstarší část registratury (v Repertoriu zapsané) obsahuje materiál z l. 1650—1791; dělí se (při srovnání zachováno původní uložení) na jednácté oddělení, označených velkými písmenami abecedy A až L. Každé oddělení se opět člení na menší dílky zvané malými písmenami; tyto jsou o jednom, ale také i o několika fasciklech. — Oddělení A, rozsahem největší, obsahuje akta týkající se sňatků („Heiraths-Gegenstände“); má osm oddílů. Aa obsahuje sňatková povolení („Heirathsbewilligungen oder Consense“) in originali. Z celkového počtu 2.893 povolení či konsensů jest zachováno 1.809 kusů v 19 fasciklech (po 100 kusech). — Jak známo, byl omezen počet židovských rodin v zemi, i nesměli se židé bez povolení ženiti. O udílení konsensů pečovalo právě „zemské židovstvo“. Tento materiál speciálně má význam několikanásobný. Uvědomíme-li si, že nebylo židovských matričních zápisů, poznáme, že jsou tyto konsensy vůbec jediným pramenem pro genealogii rodin židovských, o níž stále rostoucí zájem přivábí do archivu mnohého soukromého badatele židovského. Jdouce od r. 1791 nazpět do r. 1726, navazují konsensy na podrobné sčítání všeho lidu židovského v království Českém, jež jest v archivu ministerstva vnitra a nedávno teprve známé. V tomto archivu jest taktéž fond týkající se židů, právě pořádaný, totiž akta ze styku mezi zemskou správou a „zemským židovstvem“; poněvadž ani archív pražské obce židovské není ještě srovnán a inventarisován, jest registratura zemského židovstva tou dobou jediná soustavně badání přístupná. Oddělení Ab obsahuje seznamy kandidátů ženitby čekajících vyřízení povolení; [Ac: vyžádané zprávy zemských deputovaných o žádostech o povolení — ztraceno]; [Ad: odmrštěné žádosti — ztraceno]; [Ae: uložené tresty za protizákonné sňatky — ztraceno]; [Af: doklady ženitby a prvorozenství — ztraceno]; Ag: rozličná nařízení ve sňatkových záležitostech z let 1717—1788; Ah: sňatkové poplatky („Heirathstaxen“). — Jak vidno z obsahu, má oddělení A materiál velmi cenný, žel, že neuplný.

Nemenší důležitosti pro dějiny židů v Čechách je další oddělení B („Steuer-Sachen“) obsahující akta o daních. Má 27 částí označených malou abecedou a—z a ještě dvě části označené aa, bb. Ani oddělení B se nezachovalo celé. — [Ba obsahující ustanovení o výši roční kontribuce — ztraceno]; [Bb: ustanovení o místě a osobách k rozvržení daní; (daň byla předpisována v celku, a teprve zástupci židovstva prováděli rozvržení na jednotlivce dle majetku) — ztraceno]; Bc: roly rozvržených kontribucí a seznamy případů změny roční daně podle vydaných o tom nařízení („hohen

Verordnungen“); (tato část je největší); Bd: výše daní pro nové rodiny (doslova „f. Neuvereh[e]ligten“); [Be: daňové záležitosti a obtíže mezi pražskými a zemskými židy; tento jistě zajímavý materiál o poměrech obou židovských táborů v zemi, je ztracen]; [Bf: žádosti o prominutí daní a seznamy těch, jimž prominuto — ztraceno]; Bg: vyžádané zprávy v záležitostech daňových z l. 1717—1792, čísel 125; Bh: povolení nebo zamítnutí žádostí o prominutí daní a břemen, z l. 1702—1792; Bi: tabely a seznamy odvedených daní a daňových restů z l. 1717—1789; [Bk: vybírání daní, vymahání odvodu a nařízení i zrušení exekuce — ztraceno krom čísla 142]; Bl: vyrovnání, reversy a zajištění daňových nedoplatků z let 1717—1792; Bm: rozličné počty, vymahání jich, opravy a z toho vyplývající náhrada a odměna; (zachováno z původních 286 čísel jen 151); Bn: zvláštní náklady na daňové schodky, resty a útraty z let 1701—1786; Bo: rozličné kvitance na odvedené daně a obdržené bolety, z l. 1721—1775; Bp: dluhy a daně podle jednotlivých tříd, z l. 1709—1777, (ztraceno 30 čísel, zachováno 39); Bq: daň z majetku, z rodiny, z hlavy a daň korunovační, všeho 42 čísel; (doklady této zajímavé daně ke korunovaci (čís. 25—42) jsou zachovány úplně z let 1712—1792); Br: (toto oddělení nazvali pořadatelé starí souhrnně): „Krieg, Türken und Anticipations-Steuer, dann Darlehen und Donum gratuitum“; (jest zachováno úplně, z l. 1705—1792, 104 čísel); Bs: rekruti, dodávaní vojenských koní, pušek, péče o invalidy, vydržování zeměbrany, z l. 1697—1788, čísel 121; Bt: daně za ochranu (upomínající nás na staré „ius judeorum“) a náklady na taxy za potvrzování privilegií, z let 1698—1783, čísel 23; Bu: daně z pronájmu tabáku, z l. 1767—1786, čísel 34; Bv: náhrady škod válečných a živelných (ohně, voda) z l. 1717—1784; [Bw: rozličné drobné poplatky — ztraceno]; Bx: pronájem pardonu (t. j. pronájem vybírání tax za udělování pardonu), z l. 1722—1734, (větší část ztracena); By: daňové záležitosti jednotlivých míst, z l. 1656—1792, (ztraceno číslo 1—24, ostatek do čísla 134 zachován); [Bz: všeobecná nařízení o daňových věcech — ztraceno]; Baa: daňové předlohy a návrhy, z l. 1693—1782; Bbb: pronájem daní a akta týkající se zřízení nového židovského daňového ředitelstva, z l. 1788—1792, čísel 19. — Další oddělení C, obsahuje věci soupisové („Conscriptions-Wesen“). Má tři části: Ca, Cb a Cc. Část Ca obsahuje seznam všech židů v Čechách z l. 1724—1784; Cb: seznam židovských dětí v Čechách, a nařízení o knihách narození a obrázky, z let 1735—1787, čísel 7; Cc: o počtu, pobytu, ochraně a vypuzení židů v Čechách, z l. 1650—1788. — Oddělení D obsahuje věci náboženské („Religions-Wesen“). Da: synagogy a soukromé školy; [Db: ustanovování, plat a předpisy o rabínech — ztraceno]; Dc: modlitby, řeči, klatba a náboženské písemnosti; [Dd: akta o židovských náboženských knihách — ztraceno]; [De: křest a odpadlictví židů — ztraceno]. — Další oddělení, E, obsahuje věci chudinské, školské a vychovatelské. Ea: seznamy chudých rodin, vdovců, vdov a sirotků ze všech krajů českých, dle pracovní schopnosti; [Eb: o zřízení normální školy (byla v Libni) — z polovice ztraceno]; Ec: zvýšení vzdělání židovstva v Čechách, z l. 1772—1786. — Oddělení F obsahuje velice zajímavý materiál o zaměstnání židů. Část Fa se obírá obchodem a sice: obchodem kožemi, solí, draslem, železem, mlékem, obilím, ledkem, tabákem a p.; obsahuje akta z let 1692—1783; Fb: podomní obchod, účast na jarmarcích a tandlmarky; Fc: řemeslnictvo, zemědělství a pronájem pozemků. — Oddělení G obsahuje iudicialia („Iudicial-Gegenstände“). Ga: soukromé spory; [Gb: soukromé doklady, dlužní úpisy a kvitance — ztraceno]; Gc: pozůstalostní a sirotčí záležitosti; Gd: nařízení v soudních záležitostech. — Oddělení H obsahuje akta o vyšetřování a trestech zločinců. Ha: pátrání a vyšetřování zločinců; Hb: vyšetřování plnění a vraždění židů v Čechách, z l. 1690—1781;

He: uložené tresty a jejich promíjení, z l. 1701—1785; [Hd: všeobecné vypuzení židů z Čech — ztraceno (obsahovalo léta 1744—1745)]; He: péče o vězně a jejich rodiny; Hf: nařízení ve věcech trestních. — Další oddělení staré registratury, J, obsahuje věci hospodářské („Oeconomicum der Judenschaft“). Původně mělo 11 částí, dnes je zachováno 7. [Ja: o stavu jmění židovských obchodníků — ztraceno]; [Jb: aktiva a passiva — ztraceno]; Jc: obligace, cesse, kontrakty a kvitance; [Jd: Konsensy k přijímání a výplatě kapitálů (snad počátky bankérství) — ztraceno]; další dvě části jsou nazvány: Je: „Inkolatsgelder“ a Jf: „Abfahrtselder“; část Jg se týká židovských venkovských domů; [Jh: o platech, pensích, odměnách a pod. — ztraceno krom tří čísel]; Ji: peněžité dary a postní jídla; Jk: smlouvy o dodávání palmových ratolestí, myrty a rajských jablíček; [poslední část Jl: náklady na péči o trestance a vězně — ztraceno]. — Předposlední oddělení K obsahuje všeobecná ustanovení „in publicis et politicis“. Původně mělo 6 částí, dnes je zachováno 5. Ka: o minci; [Kb: o clu a mýtu — ztraceno]; Kc: o židovských pisařích u bran, propustkách (= Passierzettel, dovolení, jímž se musili židé u bran vykazovati, chtěli-li vstoupiti do Prahy) a ubytovatelích; Kd: o nových jménech židovských; Ke: o povinném nošení žlutých límců, rukávů a kraje, i o zákazu nositi zlato, stříbro a hedvábí; Kf: rozličná nařízení. — Poslední oddělení L, dnes až na malý zbytek zcela ztracené, obsahovalo akta o židovských úřednících a jejich úřadech. Mělo 12 částí označených písmeny a—m. Zachovalo se Lk, číslo 30 a 31, dvě knihy konceptů židovských deputovaných a úředníků, z let 1770—1786. Ze ztracených částí uvedu alespoň obsah několika důležitějších; tak Lh se týkalo právě registratury zemského židovstva, Li obsahovalo protokoly a formuláře, Lk (jak již výše ukázáno) koncepty, Ll pak privilegia českých židů. —

Druhá či střední část židovské registratury obsahuje t. zv. „Dekretenbücher“ z l. 1789—1843. Jest to 55 knih (a rejstříků k nim) obsahujících důležité výnosy a nařízení židů se týkající, v opisech úředních. Rada není úplná. Zajímavá je tu změna praxe židovské kanceláře; v tomto druhém období registratury totiž kancelář neukládala originálů, nýbrž pořizovala jen opisy. Proti prvnímu období je zde patrný pokles na významu „zemského židovstva“ jako samosprávného celku hlavně vlivem reforem Josefských. —

Konečně třetí část je torso registratury instituce znovu přeměněné, zvané nyní „Repräsentanz des Landesjudenschaft in Böhmen“. Materiál jest z let 1850—1884 a týká se speciálně záležitostí studijních nadání, jež vedl t. zv. Verwaltungsausschuss des Landesjudenschaftlichen Waisenstiftungen. —

Jak jest patrné z uvedeného popisu, obsahuje registratura „zemského židovstva“ vsuktu rozmanitý a zajímavý materiál. Badatel pracující o židovské genealogii nalezne tu nejstarší zmínky o židovských rodinách žijících v království Českém mimo Prahu. Historik židovský bude moci dobře sledovati střídavý pokles a vzestup emancipace židovstva, jeho kulturní snažení a politický význam. Hospodářský historik se poučí o majetkových poměrech našich židů, o daňovém pretížení jejich, ale i o rozkvětu, který nemohlo zadržeti ani časté plenění a ničení. Nalezne také mnoho poučných dat z dějin obchodu, neboť všecken téměř obchod tehdy byl v rukou židovských a některá odvětví jeho, zejména obchod ledkem důležitým pro výrobu střelného prachu, solí, draslem, železem, tabákem a obilím byl jejich monopolem; zemědělstvím a řemeslem obíralo se v té době jen malé procento židů. Politického historika bude zajímati postupující uvolňování židů a stále rostoucí účast židovského živlu na veřejném životě našem, histo-

rika vojenství účast židů na válkách, ať již nepřímá nucenými půjčkami, dodávkami koní, zbraní a střeliva, ať již přímá (od konce století XVIII). Pro právního historika má každé téměř oddělení této registratury hojně látky ve spoustě různých nařízení, výnosů a dekretů často se měnícího obsahu, tu povolujících tam opět odvolávajících různé výhody a úlevy či závazky a břemena; zvláštní jeho zájem vyvolá pak jisté oddělení údičiale. — A ještě jest tu řada otázek, na něž může materiál registratury badatelům dobře odpovídati; jsou to zprávy o ústrku a vypovídání židů, o stěhování jejich, o zakázaných městech, v nichž se nesměli židé usazovati, o potupné povinnosti nositi žluté ozdoby na šatu — zbytek to středověku — o zakázaném přepychu, o zavádění německých jmen, o školách židovských a nuceně návštěvě německých škol, o péči o vdovy a sirotky, vězně a jejich rodiny, a mnohé jiné věci drobné a drobnější. *Bohumil Kvapil.*

Archiv města Českého Brodu. — Mezi venkovské městské archivy, které v poslední době byly spořádány tak, aby byly přístupny nejen vědeckým badatelům, nýbrž vyhovovaly též úřední potřebě, náleží i archiv města Českého Brodu. Archiv ten byl spořádán a vypraven podle instrukce p. Dra V. Vojtáška a prozatímně umístěn v budově radniční na náměstí Prokopa Velikého a to v místnosti, která je spisovnou městskou a jen z nedostatku místa byla zařízena tak, aby zde mohl býti uložen archiv do té doby, než bude přemístěn do nové budovy podlipanského musea do své zvláštní místnosti. Místnost, kde se nyní archiv nalézá, je dosti vhodná a zabezpečená proti ohni jednak železnými závěsy v okně jednak železnými dveřmi.

Materiál archivní, uložený v této místnosti, rozdělen je na čtyři části: Listiny, akta týkající se agendy městské, městské knihy a příruční knihovnu archivní. Inventář archivu sestává z pěti oddělení, z nichž oddělení první má samo své pododdělení. V prvním jsou listiny na práva obecní a to jednak privilegia městská označená sign. I. A. a pak právní listiny, v nichž je obec stranou nebo v nichž se dějí prohlášení ve prospěch obce, sign. I. B. V druhém oddělení jsou listiny na soukromá práva měšťanů nebo vesničanů, sign. II., třetí obsahuje městské nebo úřední knihy, sign. III. a konečně čtvrté starou registraturu neb její zbytky, sign. IV. K tomu připojuje se příruční knihovna archivní, jež má sign. V. Připomínám, že toto rozdělení je nové, teprve nyní zavedené, neboť dříve archiv byl rozházen a nikdo se oň nestaral. Dnes správu jeho vede ředitel městských úřadů.

Část označená sign. I. A., obsahuje 17 kusů privilegií, jednak in origináli, jednak opisů. Originálů je 8, vesměs na pergaméně psaných, ostatní jsou opisy neb výpisy z těchto psané na papíře. Z originálů nejstarší jsou dvě velmi dobře zachovaná privilegia krále Žigmunda, a to z 4. II. 1437, jímž přijímá město Český Brod pod svou ochranu a mezi královská města, druhé z 13. III. 1437, jímž uděluje městu městský znak.

Druhá část, označená sign. I. B., obsahuje 54 kusů vesměs papírových.

Třetí část, sign. II., má 50 kusů, z části pergaménových, z části papírových.

Oddělení městských knih, sign. III., má celkem 74 čísel. Z nich nejstarší je městská kniha založená r. 1448, mající však zápisy z r. 1421, velmi zajímavá pro město, k níž se příležitostně vrátím. Ostatní knihy jsou knihy kšaftů (4), knihy zákonů (5), kniha smluv, rychtářská, manuály úřední (41), patentní knihy (3), kniha přísah, pozemkové knihy (3), knihy listů domovských a protokoly školní rady z XIX. stol.

Stará registratura neb její zbytky (sign. IV.) obsahuje 444 čísel, vztahujících se k agendě městské.

Archivní knihovna má 350 čísel.

K archivu řadí se malá sbírka pečetidel, z nichž velmi pěkné je městské stříbrné z XV. stol. s nápisem: *Sigillum civium civitatis Brod Bohemi*. Dále pak sbírka map.

Cechovní věci jsou dosud uloženy, pokud ovšem se zachovaly, u společenstev, avšak ve velmi malém množství, neboť některé věci byly předány již správě musejní.

Jak z tohoto stručného přehledu viděti, archiv sám má materiál pro dějiny města a okolí až z doby pohusitské, z doby předhusitské nezachovalo se nic.

Václav Miškovský.

O archivu města Třebíče podává stručnou zprávu Vilém Nikodem v Lidových Novinách ze dne 28. dubna 1928. Podle zpráv starých badatelů historických byly ještě ve dvacátých letech minulého století chovány v archivu vedle vlastních spisů městské správy také mnohé listiny a korespondence rodů Lomnických, Pernštejnů a Žerotínů a různé literární památky Jednoty bratrské. Těžkou ztrátu utrpěl však archiv r. 1835, kdy z hrubé nebalosti a trestuhodného neporozumění tehdejší magistrát prodal archiváře i cenné vázané knihy do starého papíru, obdržev za dva těžce naložené vozy 40 zl. kon. m. Zachována byla pouze městská privilegia a listinný fond od r. 1714. Krajský úřad jihlavský udělil třebíčskému magistrátu za toto nerozumné jednání „nejostřejší důtku“ a vyslal do Třebíče svého registrátora, který ve dvou letech uspořádal zbylé archiváře podle určitého plánu a dal tak základ k dnešnímu uspořádání archivu, jehož obsah podává Nikodem stručným výpočtem jednotlivých skupin archivních. Městská privilegia na pergamentu počínají r. 1277.

Jský.

Archiv města Lipníka ležel až do listopadu r. 1919 v nepořádku na půdě radnice. Na podzim uvedeného roku ustanoven městským archivářem profesor české realky J. Mráček, který dal archivu převézt i počal neprodleně s jeho pořádáním a inventarisací. Obec vykazala archivu zvláštní místnost v budově škol měšťanských, stát pak poskytl na návrh státního inspektora archivního pro Moravu zem. archiváře Dra Fr. Hrubého na udržování archivu v l. 1926 a 1927 peněžní subvenci, z níž zakoupen potřebný nábytek pro uložení archivu. Do konce roku 1927 zinventarisováno 318 čísel; v další inventarisaci se pokračuje. (Podrobnější zpráva o těchto pracích uveřejněna ve zvláštní příloze města Lipníka v Národních Listech r. 1928.)

Nově nalezený zlomek register Karlových. — Ještě r. 1914, když August Sedláček vydával „Zbytky register králův římských a českých“ (Historický Archiv Čes. Akademie čís. 39), počínala se řada známých „zbytků“ drážďanským rukopisem 1314b, jež již r. 1734 vydal A. F. Glafey. Bylo tudíž opravdovým překvapením, když r. 1922 v „Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde“ Lothar Gross otiskl dva listy register Karlových z r. 1348, nalezené ve státním archivu vídeňském. Leč ani objevem Grossovým nebyl počet zachovaných register vyčerpán. Letos o prázdninách učinil jsem ve státním archivu výmarském šťastný nález, zjistiv mezi různými opisy fragment register z počátku r. 1359. O nálezu tom podám v příštím ročníku tohoto Časopisu podrobnou zprávu.

B. Mendl.

Z rumunských archivů. — Vznik a organizace rumunských archivů jest dílem teprve doby nedávné, zejména pokud se týče t. zv. státních ar-

chivů starého království.¹⁾ Soukromé osoby sice, zejména šlechta, tvořily si již od dávných dob sbírky různých aktů, ale to bylo zjevem přece jen nahodilým a nesystematickým. Vlastní organizace rumunských archivů začíná teprve vznikem rumunské Akademie v Bukurešti a prvních státních archivů v Bukurešti a v Jasích, k jejichž založení byla dána první podstava v l. 1831–2 a definitivní forma teprve po spojení Valašska a Moldavska r. 1862.

Kdežto rumunská akademie v Bukurešti vzala si za úkol zhromážďovati rozptýlené archivy bojarské, státní archivy v Bukurešti a v Jasích měly sbíratí akta státních úřadů. Dlouho nebylo rozhodnuto o tom, zdali v organizaci státních archivů má se zavést systém centralisační, nebo volnější. Podle starších nařízení z počátku byly ukládány v archivu bukureštském a jašském nejen akta čistě státní t. ministerstev, zemských správ a jim podléhajících centrálních úřadů, nýbrž také akta správy okresní a obecní. Poněvadž již do r. 1841 nakupily se v obou státních archivech velké spousty archiválií a vedení jejich si vyžadovalo stále větší administrativy, byl toho roku závazek dodávání archiválií z úřadů provincionálních zrušen. Definitivní poměr státního archivu bukureštského a jašského na jedné a okresních i obecních na druhé straně byl upraven r. 1862. Tehdy zřízeno bylo v Bukurešti generální ředitelství státních archivů. Od té doby byly ve státním archivu bukureštském uschovávány pouze akta ministerstev centrálních úřadů, úřady obecní a okresní měly zařizovati vlastní archivy. Aby pak tyto provinciální archivy byly jednotně organizovány, byl zároveň utvořen inspektorát venkovských archivů; ve skutečnosti bohužel pouze na papíře. Archivy obecní a okresní zůstaly tak bez dozoru, bez organizace a namnoze spěly ke zkáze.

Ubohý jejich stav pohnul r. 1870 tehdejšího ředitele státního archivu v Bukurešti Gr. Manu-a k tomu, že požádal ministerstvo školství, aby archivy okresní a obecní se soustřeďovaly v hlavním městě každého okresu a tudíž aby byly založeny archivy okresní podle vzoru francouzských archivů departamentních. Návrh Gr. Manu-a došel v ministerství uznán, byl přijat a ihned byly učiněny adresy v jeho smyslu k úřadům okresním a obecním. Odpovědi, jaké docházely na povolání ministerstva školství od obecních úřadů, naprosto neuspokojovaly. Jen malé procento městských rad uvolilo se založiti archivy okresní (na př.: Jași, Tecuci, Vaslui, Olt, Mehedinți) a zajistiti finanční podporou jejich rozvoj. Takový stav udržel se až do světové války. Větší péče byla věnována pouze státnímu archivu v Bukurešti a archivu rumunské akademie. A právě tyto dvě instituce stihla za války těžká rána.

Před obsazením Bukurešti od Němců bylo odvezeno na podzim r. 1916 ze státního archivu 41 beden nejstarších a nejdůležitějších archiválií, z ar-

¹⁾ Některé doklady o rumunských archivech najdou se v těchto studiích: D. Onciul, *Din istoria arhivelor statului, București 1903*; C. Moisil, *din istoria arhivelor românești: arhive județene și școală de arhivari*. Revista arhivelor 1927, č. 4.; C. Moisil, *Progressele arhivisticei*, tamtéž; C. Bănanu, *Organizarea arhivelor statului*, Revista I.; T. Bălan, *Arhivele Bucovinei*, tamtéž; S. Reli, *Ceva despre fondurile arhivistice din arhivele Bucovinei*, tamtéž; A. Gore, *Arhivele*, tamtéž; Gr. Avakian, *Arhivele rușești din Cetatea Albă și importanța lor pentru istoria Românilor*, tamtéž; St. Mețeș, *Arhivele din Ardeal după războiu*, tamtéž; I. Lupaș, *Un tableau statistic al arhivelor județene și orașenești din Transilvania*, tamtéž; Kelemen Lajos, *Az Erdélyi Múzeum egyesület múltja és jelenje. Kolozsvár 1909*; Beke, *A Gyulafehérvári kaptalan levéltárol, Századok 1880*; E. Varjú, *A gyulafehérvári Batthyány könyvtár*, Budapest 1899; *Biblioteca Samuelis S. R. I. comit. Teleki de Szék, Vienna, 1800, 1811, 1819*; *Iványi Béla, A karponay család levéltára. Levéltári közlemenyek II, 127—134*; A. Veress, *Istoricul Thalloczy despre Arhivele Statului*, Revista arhivelor, 1927, č. 4.; Thalloczy, *A rumun nemzeti levéltár, Századok 1879, 697—702*; *Sprawozdanie z poszukiwań w Węgrzech dokonanych z ramienia Akademii Umiejętności Kraków 1919*; J. Macůrek, *Příspěvky k dějinám českoslov. v archivech sedmhradských ve Věstníku spol. nauk 1924, 1926*.

chivu akademie pak 19 beden s rukopisy, mincemi, medailemi, mimo to spousta aktů různých ministerstev i soukromníků. Sbírký byly dopraveny nejdříve do Jaši; když potom v létě r. 1917 byla ohrožena fronta na Siretu, byly posílány do Ruska, když před tím byla zaručena jejich bezpečnost nejen od státu ruského, nýbrž také ode všech spojenců. Jaký byl osud rumunských archiválií v Rusku, vůbec se neví. Zásilka dodnes vrácena nebyla, právě jako i část archivů polských též do Ruska za války odvezených, a těžko říci, kdy a zdali k tomu někdy dojde, jestliže se z ní ještě něco zachovalo. Podlehla-li snad zkáze, utrpěla by tím rumunská kultura škody nenahraditelné.

Místo vlastních sbírek získali Rumuni po válce bohaté archivní fondy v nově nabytých zemích: Sedmihradsku, Bukovině a Besarabii. Význam těchto jest pro badání k dějinám rumunským velmi značný. Před válkou sedmihradské archivy byly pro rumunské badatele uzavřeny. Pouze knihovny a archivy sedmihradských Sasů v Brašově, Sibini a Bystřici byly jim přístupny.

Svým složením jsou sedmihradské archivy — veřejné (okresní a městské) a soukromé. Soukromé archivy jsou vesměs v rukou maďarské šlechty jako na př. archiv hr. Teleki-ho v Târgul-Mureș (Marosvasarhely), hr. Karpónay-a ve Feketefalu u Satu-Mare, bar. Apor-a v Abasfalvė a j., jiné v držení církevním, jako na př. archiv Bathyanem v Albě Julii, kapitulní archiv ve Velkém Varadně, kapitulní archiv v Kluži a j., jiné majetkem reformačních kolegií na př. archiv ref. kolegií v Aiudu, který z velké části podlehl zkáze r. 1848, archiv unitář. kolegií v Kluži, posléze v majetku různých společností jako na př. archiv Sedmihradského muzea v Kluži, který po válce byl připojen k archivu univerzitní knihovny.

Co se týče organizace a uschování archiválií v Sedmihradsku, třeba říci, že bylo před válkou opravdu vzorné. Každý archiv měl svého školeného archiváře, který býval pravidelně nejen úředníkem, nýbrž také badatelem. Ze všech sedmihradských archivů nejpečlivěji byly opatrovány archivy sedmihradských Sasů, každý téměř okres sedmihradský měl svůj archivní časopis, s obsahem ovšem různorodým. Podle přehledu, který podal J. Thalloczy r. 1885 bylo t. r. na území Sedmihradském a Banátu 22 archivů okresních a 30 městských. Po sloučení Sedmihradska s Uhrami bylo několik archivů (jako na př. archiv staré zemské vlády, archiv kláštera v Mánástor, archiv kapituly v Albě Julii) odvezeno do Budapešti a vtčleno v zemský archiv uherský. Také před příchodem Rumunů do Sedmihradska koncem r. 1918 odvezli Maďaři několik archivů do Pešti, zejména archiv hr. Teleki-ho z Târgul Mureș velmi důležitý pro dějiny rumunské a polské.

Změna režimu r. 1918 nedála se beze škod ani v ohledu sedmihradských archivů. Nelze to ovšem vždy přičítati na vinu Rumunů, děje se tak skoro při všech podobných událostech. Smutný vzhled haličských a volynských archivů zničených od Rusů i vojsk rakouských nesvědčí o lepším zacházení. Maďaři z toho nemohou vyvozovati zvláštních důsledků, sami na př. před časy zapálili jeden z nejbohatších archivů sedmihradských v Aiudu.

Po připojení Sedmihradska k Rumunsku byla nucena většina okresních a městských archivářů maďarských opustiti svá místa, Rumunští jejich nástupci nebyli pro svou funkci téměř vůbec připraveni. Za jejich vedení mnoho sbírek archivních bylo silně poškozeno, některé podlehly úplně záhubě jako na př. okresní archiv v Huneodoara obsahující akta z 17.—18. st. Podobný osud stihl také městský archiv v Albě Julii, neobyčejně cenný pro rumunské dějiny; jeho papíry zahřávalo se rumunské vojsko v zimě r. 1919; zbytky, které z něho zůstaly, jsou významu jen malého. Archiv

města Devy zhořel úplně z neopatrnosti teprve r. 1920, spousta jiných archivů byla vykradena nebo zničena uschováním v místnostech vlhkých a ve sklepích.

Pokud se týče Bukoviny, jest sice nejmenší provincií rumunskou nově nabytou, ale v ohledu bohatství archivního třeba ji položit mezi nej-důležitější. Archivy koncentrují se tam v Černovicích. Jedním z bohatších jest archiv bývalé zemské správy obsahující akta z doby vojenské správy rakouských generálů Spleny-ho a Enzenberga (1774—1786), okresní správy z let 1786—1836, autonomní správy z let 1848—1918, akta lvovské vlády týkající se Bukoviny z let 1786—1848 a j. Četné akty vztahující se na dobu před zábohem rakouským r. 1775. Rumunští bojaři a svobodné obyvatelstvo ve snaze aby si udrželi dávná práva a výsady odvolávali se totiž tehdy na své uprávnění a privilegia z dob starších. Podání jejich jsou často v originálu, jindy v německém překladu. Za světové války byla část archivů převezena do Vídně a teprve po válce opět vrácena.

Mnoho archiválií zahynulo v Bukovině za rumunské okupace v listopadu r. 1918. Tehdy rakouský gubernátor bukovinský Etdorf dal rozkaz ke zničení všech aktů podezřelých anebo týkajících se rumunských otázek. Také po obsazení Bukoviny Rumuny zkáza pokračovala. Podle revize provedené komisí státních archivů v Černovicích rozkradeno nebo zničeno bylo za války 1051 fascikulů, 20 regest, 31 ukazovatelů. Archiv zemského výboru byl v listopadu r. 1918 prodán jako starý papír, archiv policejního ředitelství byl před odchodem rakouských vojsk spálen, zbytky jeho jsou nepatrné. Z jiných veřejných archivů v Černovicích třeba uvésti archiv soudního tribunálu a jiných podřízených místních soudů, který se zachoval. Pro majetkové poměry v Bukovině obsahuje důležité prameny t. zv. Tabula Tării. Když byla Bukovina připojena k Rakousku, stanovila zvláštní komise hranice jednotlivých majetků a pořizovala katastry. Výsledky zkoumání uloženy jsou v „Liber granicialicum“ (10 sv.), „Liber instrumentorum“ (98 sv.), „Liber instrumentorum antiquorum“, „Pactorum dotalia“, „Liber testamentorum“, „Relationes“ a „Contractus antiqui“. Za války zahynulo asi 60—70 svazků. Městský archiv černovický jest dobře ved. ný teprve od r. 1869. Vedle Černovic měla také Sučava, staré sídlo moldavských knížat, několik archivů novější provenience, zejména: archiv vys. tribunálu, archiv městský a policie. Zachovaly se pouze první dva. Před válkou měl v Bukovině svůj archiv každý policejní úřad a okresní školní inspektorát. Všechny sbírky tohoto druhu byly za války zničeny. Zachovala se však akta okresních soudů.

Také v Besarabii za starého ruského režimu centrálního archivu nebylo. Nebylo ani personálu školeného pro jeho vedení. Prameny k dějinám Besarabie nacházejí se ve velké míře v archivech příslušných ruských ministerstev v Petrohradě a v centrálním archivu ministerstva spravedlnosti v Moskvě. Také v Oděse, kde bylo administrativní středisko ruské pro celý ruský jih až po Don, chovají se hojně prameny k dějinám besarabským. V letech 1909—10 pokoušel se P. Gore nakloniti ruskou vládu k tomu, aby byly oděské archiválie přenešeny do Kišiněva, ale s nezdarem.

Z místních besarabských archivů zvláště důležité jsou: 1. archiv bývalého „Besarabskago pravlenia“ obsahuje akty pouze z 19. st. 2. archiv vys. soudu s akty z let 1813—1914, z nichž bylo hojně psáno rumunsky. R. 1893 byla všechna podání a protokoly rumunské ponejvíce z let 1819—31 z rozkazu předs. Vasilkova prodána besarabským židům. 3. archiv berního úřadu. 4. Městský archiv z let 1817—1886. 5. archiv konsistorní z let 1808—1814. 6. archiv besarabských zemstev. 7. archiv shromáždění besarabské šlechty. 8. archiv kišiněvských soudců. 9. archiv ředitelství cír-

kevních statků. 10. archiv státních bank a j. Poněvadž besarabské archivy obsahují prameny také k moldavským dějinám, pokoušejí se někteří moldavští činitelé, aby byly přeneseny do Jaši a tam byl zřízen centrální archiv moldavský (pojmáje v to i Besarabii a Bukovinu, kteréžto země před r. 1775 a 1812 patřily k Moldavsku). Tím také zároveň hledí čelití autonomním snahám besarabským.

V Besarabii jest dodnes mnoho starých aktů v rukou privátních. Skoro v každém sídle šlechtickém nacházejí se staré listiny. Některé soukromé sbírky byly za války zničeny, jako na př. sbírky rodiny Catargi, Balș a j. Mnohé archivy byly rozprodány za rumunského režimu na balení jako na př. ruský celní archiv v Akkermanu (dnes Cetatea Albă), přes to že obsahoval prameny také k dějinám rumunským.

V poslední době zájem a péče Rumunů o archivy a vůbec staré listiny díky poválečné psychice pod dojmem vzrůstu Rumunska v „România Mare“ velmi stouply. V červnu r. 1925 organizovány byly státní archivy jednotně podle požadavků moderního archivnictví, zákonem bylo nařízeno všem státním úřadům pravidelně a systematické ukládání archivního materiálu. Utvořeny byly vedle stávajícího arch. bukur. 4 nové státní archivy: v Jasích, Kluži, Kišíněvu a Černovicích; zajistily se tím školené a řádně placené úřednické síly. Do těchto centrálních archivů vejdou po částech místní archivy starých režimů rakouského, uherského a ruského a mimo to mají v nich býti koncentrovány všechny archivy okresní a obecní. V Kluži má se uschovati vrácený materiál z Vídně a z Budapešti.

Za účelem zdokonalení archivní správy i vzdělání v archivní vědě zřízena byla v Bukurešti v listopadu r. 1924 archivní škola po způsobu pařížské École des Chartes. Škola trvá dva ročníky, přednášky jsou na ní povahy všeobecné a speciální. Všeobecné jsou povinné všechny, ze speciálních pouze jedna. V prvním roce na př. 1924/25 ve všeobecném oddělení přednášel C. Moisil o archivistice, V. Cartoian o paleografii rumunské, C. C. Giurescu o zřízení rumunském, J. Vlădescu o domácích pramenech k dějinám rumunským; ve speciálním oddělení C. Cancel o slovenské paleografii, M. Holleau o paleografii latinské, J. Stăfanescu o paleografii řecké, A. Ionescu-Sadi o knihovnictví. Ve druhém roce 1925/6 ve všeobecném oddělení: C. Moisil o heraldice a sigilografii, V. Constantinescu o diplomatice, P. P. Panaitescu o zahrani. pramenech k dějinám rumunským, ve speciálních kursech totéž co předch. Vedle toho konají se občas veřejné výklady. Tak Crépieux-Jamin přednášel o základních principech grafologie, a de Rougement o aplikaci grafologie, P. P. Panaitescu o osobnosti a díle rumun. historika B. P. Hasdeu a j. V této době dlí u nás na studích první absolventka rumunské archivní školy sl. E. Eftimiu.

Státní archiv v Bukurešti vydává od r. 1924 vlastní časopis i publikace, v nichž snaží se informovati rumunskou veřejnost o pokroku zahraničního i domácího archivnictví i přinášeti nové prameny a studie k dějinám rumunským. Také v provinciích vychází několik časopisů archivních. Na př. v Oltěnsku „Arhivele Oltenici“ věnované poznání dějin Oltěnska, Arhiva Lomeșeană v Sedmihradsku všímající si dějin údolí Someše a j. Ve státních archivech od r. 1925 organizují se výstavy a musea zajímavých aktů, pečetí, mincí, odznaků a j.

Josef Macúrek.

Půjčování archiválií do ciziny. — V lednu 1925 zaslala společnost holandských archivářů ministru zahraničních věcí svého státu list asi tohoto obsahu: Vědeckému badání v archivech jest na prospěch, jsou-li archiválie jednoho archivu zapůjčeny do archivu jiného, kde jich pohodlně užívatí

může historik, který jich ke své vědecké práci potřebuje. Proto s výhradou, že jest dostatečně postaráno o bezpečnost a kontrolu zapůjčených archiválií, bylo půjčování archiválií z archivu do archivu nařízením vládním v Holandsku prohlášeno za závazné. Naproti tomu není otázka tato mezinárodně upravena a následkem toho styk s jinými státy utváří se velice různě. Některé státy jen zcela výjimečně půjčují písemnosti ze svých archivů do ciziny. Jiné žádají peněžitou záruku, jako by bylo možno ztracenou archiválii jiným exemplářem nahraditi. Jsou konečně státy, které západem cizích historiků vyhovují velice ochotně, tak na př. státy skandinávské. Společnost nizozemských archivářů žádala tudíž, aby dán byl podnět k mezinárodnímu jednání, které by na základě reciprocity mezi Holandskem a jinými státy zapůjčování archiválií postavilo na pevný základ právní. Konkrétně doporučovali, aby jednání bylo svěřeno pařížskému ústavu pro duchovou spolupráci a komisi pro duchovou spolupráci zasedající v Ženevě.

Slovo holandských archivářů má váhu nejen v cizině, nýbrž i doma. Nizozemský zahraniční úřad návrhu se ujal a dal jej holandským členem, prof. Lorentzem, v Ženevě předložit. Návrh na zapůjčování archiválií potkal se tu s příbuzným podnětem starším, týkajícím se zapůjčování knih a rukopisů do cizích knihoven. O obou podnětech jednala pak v Ženevě subkomise bibliografická. O podrobnostech jednání nelze se tu šířiti. Zajímají nás především výsledky. K návrhu ředitele švýcarské národní knihovny M. Godeta usneseno doporučiti státním zastoupeným ve Svazu národů: 1. Aby knihy a rukopisy byly zaslány z knihovny do knihovny přímo (a nikoli zdlouhavou cestou diplomatickou). 2. Aby zásilky takové byly osvobozeny od cla a poštovného neb alespoň, aby poštovné bylo sníženo. 3. Aby ředitel každé knihovny sám rozhodoval o tom, které knihy a rukopisy lze půjčiti. 4. Aby vybudován byl ústav bruselský, tak aby mohl badatelům poskytovat zprávy o hledaných knihách. 5. Aby naopak v každém státě určena byla knihovna neb bibliografický ústav pro informační službu a půjčování do ciziny. 6. Aby každý stát vydal seznam knihoven, jimž je dovoleno půjčovati do ciziny a půjčené knihy přijímati. — Takto formulovány jsou návrhy o knihovnách; jednání o archivech bylo prozatím stručnější.

Holandský profesor Lorentz a polský historik Halecki pokusili se způsob mezinárodní součinnosti na poli archivním formulovati takto: 1. Necht každý stát vydá seznam těch svých archivů, které skýtají dostatečné garancie pro mezinárodní styk. 2. Necht v každém státě jest zřízena informační služba o archivních fondech, jichž inventáře nebyly ještě publikovány. 3. Necht jest usnadňováno reprodukování písemnosti zejména fotografování. Subkomise bibliografická nahradila tyto konkrétní návrhy všeobecným doporučením návrhu holandských archivářů a vyslovila mínění, že zmíněná osnova styku mezi knihovnami hodí se i pro archivy. Na neurčitější této formulaci patrna snaha vyhnouti se zásadním pochybnostem a námítkám, na něž by mezinárodní součinnost na poli archivním mohla narazit.

Takto upravená resoluce byla Společností národů schválena a rozeslána jednotlivým státům zastoupeným ve Společnosti, aby k ní zaujaly stanovisko.

R. 1926 v červencové schůzi komise pro duchovou spolupráci byly již známy některé odpovědi. Inspektor archivů a knihoven portugalských Jul. Dantas vyslovuje se zásadně pro půjčování archiválií do ciziny, půjčování to nepředstavuje si však jako zjev pravidelný, nýbrž spíše jako opatření výjimečné a soudí, že by archiválie měly býti vždy dopravovány cestou diplomatickou. Republika Kuba projevila s návrhy ženevskými souhlas, podobně Rumunsko, jež zároveň navrhlo, aby mezinárodní úmluvou byly zrušeny neb aspoň sníženy poštovní a celní poplatky z knih a archiválií do

ciziny zapůjčovaných. Finsko vyslovilo souhlas, arci ne bez výhrad. Velká Británie oznámila, že zákony anglické nedovolují, aby archívalie byly půjčeny mimo státní archiv. Holandsko horlivě ujímá se návrhu na půjčování archívalií a nabízí, že službu výpůjční a styk s cizinou soustředí v hlavním státním archívu v Hágu. V Holandsku pro styk vnitřní byl stanoven seznam archívů, které skýtají dostatečné bezpečnosti, takže státní archiv smí archívalie do nich zapůjčiti, aniž mu k tomu třeba zvláštního dovolení od ministerstva školství, věd a umění. Arci vypůjčování nevztahuje se na všechny archívy, jsou archívalie, které pro zvláštní svou cenu zapůjčované nejsou. Vláda holandská pak upozornila, že ochotně zaslá do ciziny fotografie archívalií ze státních archívů. — Vláda rakouská oznámila, že půjčuje archívalie do zahraničních archívů, žádá však záruku reciprocity, pojištění proti ztrátě a ukládá i jiné závazky, které patry jsou z reversu, jež rakouská vláda ženevské komise zároveň předložila. Konečně Argentina, Guatemala, Peru a Venezuela oznámily, že souhlasí s návrhy ženevské komise.

V červenci 1927 byly ve schůzi ženevské komise oznámeny ještě některé odpovědi další: Dánsko, Itálie, Siam vyslovily se pro návrh, Indie rovněž zásadně souhlasí, obává se však, že by se archívalie mohly na cestě ztratiti a pak by zapůjčení archívalií do ciziny mohlo býti na překážku studentům, kteří na místě konají studia historická. Vláda Švýcarská sděluje, že federální archívy (kantonální jsou samosprávné) půjčují již archívalie do ciziny a že jsou ochotny přijmouti návrhy ženevské komise.

Na posledním místě ve zprávě subkomise bibliografické otištěna jest odpověď Československa. (Tchécoslovaquie přichází ovšem na konci abecedy.) Zpráva československá pojednává o návrhu ženevském, pokud se týká knihoven a staví se k němu příznivě. Pokud se týče archívů, sděluje naše vláda — v lednu 1927 —, že o věci koná se anketa a že výsledek bude sdělen později. Do července 1927 se tak nestalo, a nevíme, zda zpráva podána byla později.¹⁾ Bylo-li možno Československu podati zprávu o knihovnách a o archívech nikoli, jest to velmi názorným ukazatelem nesnázi, s nimiž na poli archívním u nás zápasíme, důsledkem komplikované organizace archivnictví a nevyjasněné a stále ještě sporné kompetenční otázky.

Nelze si nepřiznati, že situace tato ohrožuje prestiž našeho archivnictví i na poli mezinárodním. Jednání o zapůjčování archívalií do ciziny nebyla jediná mezinárodní akce toho druhu. Předěšla jí r. 1924 akce jiná: Aby usnadněna byla studia historická v zahraničních archívech, požádány byly všechny státy zastoupené ve Společnosti národů, aby oznámily, jak u nich upraven jest přístup do archívů. Odpovědi byly pak uveřejněny v Bulletinu of the Institute of Historical Research. Ve zprávách ženevské komise otištěn jest pak seznam států resp. archívů, o nichž zprávy došly. V seznamu nalezneme většinu důležitějších archívů v Německu, veškeré archívy rakouské, četné archívy polské, dánské, holandské, rumunské, španělské, řecké, švýcarské, uherské, archívy v Indii, Australii atd. Také ze Spojených států severoamerických, třebaže nejsou ve Společnosti národů, došla jedna zpráva. Ve Francii a jinde, kde archivnictví jest centralisováno, podává ústřední archiv zprávu za archívy státní vůbec. — Jest to dlouhá řada historických ústavů, vedle ústavů světového jména připomínají tu svou existenci také ústavy podružné neb vědecké ústavy teprve nové po válce zřízené. V pestré řadě té není ani jediné zprávy z archívů československých —.

B. Mendl.

¹⁾ Pokud je v odborných kruzích známo, československé vyjádření nebylo ještě ani nyní (v lednu 1929) odesláno, a to proto, poněvadž dosud nebylo sděleno stanovisko našeho nejvyššího státního archívu.

Z válečného archívu ve Vídni. — Ředitelství válečného archívu oznámilo notou ze dne 22. ledna 1929, že pro přestavbu archívu bude zatím třeba omeziti zapůjčování archívalií.

Archív Křištofa Kolumba. — Podle novinářských zpráv zakoupil španělský stát v červnu roku 1926 od potomků Kolumbových vévod z Veragua archív Kolumbův za 1,250.000 peset. Archív uložen v Seville v t. zv. „archívu obou Indií“. Obsahuje mezi jiným 97 vlastnoručních listů Kolumbových. Nejstarší dokument archívu je doporučující list krále portugalského ze dne 20. března 1488 pro pobyt Kolumbův ve Španělsku. Posledním dokumentem je testament Kolumbův datovaný ve Valladolidu dne 15. května 1506.

Ze státního ústavu pro geofysiku. — Jmenovaný ústav žádá všechny historiky a archívalie za laskavé oznámení všech historických zpráv o zjevech seismických v našich zemích i v blízkém zahraničí, které při práci v historickém materiálu budou objeveny, po případě — je-li to možno — zaslání opisu těchto zpráv s přesným udáním pramene. Zároveň dovoluje si upozorniti na publikaci ústavem vydanou: E. Michal, Seznam zemětřesení českého massivu do r. 1896, Bulletin sísmiky, An. II., No. 1., Praha 1928. Publikace přiložena jest k části nákladu tohoto svazku.

Z Československé archívní společnosti. — Dne 20. února 1926 změnila Společnost Archívní školy ustavená dne 31. ledna 1924 své jméno; stalo se tak na mimořádné valné schůzi, která se konala dne 20. února 1926, a přijala návrh výboru na změnu nebo doplnění §§ 1., 2., 3., 4., 5., 7., 11., 16., 17. a 19. stanov.¹⁾ Nejdůležitější změna byla provedena v § 3.; tak bylo umožněno rozšíření členství Společnosti nejen na aktivní i bývalé konceptní (odborné) úředníky všech odborně organizovaných archívů, ale i na takové úředníky historických badatelských ústavů, dále na ty, kdož vykonali zkoušku na Státní škole archívní v Praze nebo na jiném ústavě stejného rázu a účelu v cizině, i na ty, kdož jsou posluchači vysokoškolských na těchto ústavech zapsáni, a konečně také na ty, kdož odborně a vědecky pracují o organizaci archívů a badatelských historických ústavů československých a dosáhli vzdělání vysokoškolského. — Při jednání o úřední schválení těchto změn, valnou schůzi Společnosti přijatých, bylo pak nutno provésti ještě další změny rázu většinou formálního, požadované příslušným ústředním úřadem. Podle zadané úpravy měly změněné a doplněné stanoviny Společnosti míti §§ 25, po provedení změn a doplněk úředně požadovaných mají § 28. Stanoviny Společnosti v novém znění jsou otištěny v tomto ročníku Časopisu. — Téhož dne — 20. února 1926 — konána byla i I. řádná valná schůze, která poslala nestoru československých archívaliů a prvnímú předsedovi Archívní společnosti Dr. Fr. Marešovi pozdravný telegram a mimo to se usnesla požádati redakci Časopisu archívní školy, aby III. ročník Č. A. S. byl jemu věnován. Této žádosti redakce vyhověla. Jednatelská zpráva nebyla v této valné schůzi, které předsedal místopředseda Č. A. S. prof. Dr. G. Friedrich, čtena, protože byla uveřejněna v II. roč. Č. A. S. Podle pokladní zprávy, kterou přednesl pokladník zem. archiv. rada Dr. J. Borovička, zaplatilo členské příspěvky za r. 1924 dohromady 41 členů, za r. 1925 48 členů; jmění Společnosti činilo Kč 890. Valná schůze schválila po zprávě revisorů podané zprávy a udělila odstoupjícímu výboru absolutorium. Zprávu o práci komise, zřízené k vypracování memoranda o organizaci archivnictví, přednesl ředitel Dr. A. L. Krejčík; návrh

¹⁾ Úplný text změněných stanov viz v příloze.

komise, aby návrh ten projednala zvláštní členská schůze, byl přijat. Na konci valné schůze byl zvolení do nového výboru Společnosti: za předsedu min. rada Dr. Ladislav Klieman, ředitel archivu ministerstva vnitra, za místopředsedu vrch. zem. archivní rada Dr. J. B. Novák, ředitel Českého zem. archivu, za jednatele Dr. Miloš Lier, adjunkt archiváře hlav. města Prahy, za pokladníka univ. docent Dr. Josef Borovička, zem. archivní rada; dále za členy výboru bez funkce: univ. docent Dr. Fr. Hrubý, stát. archivní inspektor pro Moravu a morav. zem. archivář, Dr. Adolf L. Krejčík, ředitel stát. archivu zemědělského, odborový rada Dr. Jan Opočenský, přednosta archivu ministerstva zahraničních věcí, univ. docent Dr. Gustav Pirchan, ředitel stát. archivu, univ. docent Dr. Václav Vojtíšek, státní archivní inspektor pro Čechy a archivář hlav. města Prahy; za náhradníky: univ. profesor Dr. Václav Chaloupecký, stát. archivní inspektor pro Slovensko a Podkarp. Rus, odbor. rada Dr. Jan Morávek, stát. archivář, Dr. Bedřich Jenšovský, zem. archivní rada, Dr. František Roubík, koncipista archivu min. vnitra; za revisory byli zvoleni: univ. profesor Dr. Václav Novotný, Dr. František Tischer, archivář arcibiskupské konsistoře, Dr. Romuald Perlík, archivář praemonstr. kanonie na Strahově. Ježto přijatou změnou stanov byl rozmnouzen výbor o 10. členu, byl do výboru zvolen také ještě Dr. Antonín Markus, aby nastoupil za členu, jakmile bude schválena změna stanov. Před ukončením valné schůze navrhl ředitel Dr. Krejčík, aby Společnost podala vládě, ministerstvům, poslaneckým a senátorským klubům memorandum o systemisaci služebních míst v státní službě archivní; tento návrh byl jednomyslně přijat. —

O činnosti Čsl. Archivní Společnosti ve správním roce 1926 byly podány zprávy na II. řádné valné schůzi, která se konala dne 17. května 1927, a před níž proslovil univ. docent Dr. Vladimír Klecanda přednášku „Nové prameny k dějinám bitvy u Zborova“. Valnou schůzi zahájil a řídil předseda Společnosti min. rada Dr. L. Klieman. Na počátku schůze byl za čestného členu Společnosti na odůvodněný návrh výboru jednomyslně zvolen archivní ředitel Dr. František Mareš. Zprávu o činnosti Společnosti přednesl jednatel Dr. Lier: Memorandum o systemisaci služeb. míst ve státní archivní službě bylo rozesláno v celkovém počtu 45 výtisků všem ministrům i ministerstvům, rozhodujícím parlamentním činitelům, zemským výborům atd. Odpověď zaslal Společnosti jen ministr Ing. Dvořáček, jenž přislíbil, že bude podporovati požadavky Společnosti v memorandu vyjádřené podle svých možností. — Jednání o schválení stanov se změnami usnesenými na mimořádné valné schůzi r. 1926 se protáhlo; po doplnění a dalším pozměnění stanov podle požadavků příslušného úřadu (§§ 2, 5, 16, 18, 19, 21, 26, 27) vzalo ministerstvo vnitra nové stanov Společnosti k vědomosti výnosem čís. 8463/1927-6. — Háje stavovských zájmů archivářů, zaslal výbor Společnosti rozklady o obsazení druhého archivářského místa v archivu Národního musea v Praze českému zemskému správnímu výboru i musejnímu výboru, ježto toto místo mělo býti restringováno. Jednatel intervenoval v této věci ústně u osobního referenta zem. správ. výboru. — Koncem r. 1926 vyzvalo ministerstvo školství a národní osvěty Společnost, aby se vyjádřila o mezinárodním vypůjčování archiválií; podnět k řešení této otázky dali holandsští archiváři, jejichž návrhem zahájila komise pro duševní spolupráci při Společnosti národů tuto akci. Výbor Společnosti pojednal zevrubně o všech bodech obsažených v přípisu komise a usnesl se jednomyslně na odpovědi, ve které vytkl tyto zásady: naprostou reciprocitu jako podmínku tohoto řešení; největší liberálnost, avšak nutnost ponechatí archivním řádům nebo archivním správám, aby rozhodovaly, které archiválie z jejich fondů nelze za hranice

zapůjčovati; ručení, že zapůjčených archiválií bude užito jen k vážné práci vědecké. — K pozvání Polského Tovaryšstva historického bylo usneseno, aby na konferenci historiků ze států východní Evropy a ze států slovanských, která byla svolána na červen 1927 do Varšavy, zastupovali Společnost vrch. zem. archivní rada Dr. J. B. Novák a člen Společnosti Dr. E. Janoušek. — Clenských schůzí s přednáškami bylo dohromady do této valné schůze 5; dne 2. června 1926 přednášel Dr. Prokeš: „O instrukci pro českou a rakouskou dvorskou kancelář z r. 1762“, kteroužto přednášku dokončil na členské schůzi dne 8. června 1926; dne 16. června 1926 Dr. Mendl: „O dojmecích z archivní cesty do Vratislavě“; dne 9. února 1927 Dr. Roubík: „O osudech Valdštejnské registratury“; dne 6. května 1927 Dr. Lier: „O péči o archivy ve Francii“; dne 17. května 1927 Dr. Klecanda: „O nových pramenech k dějinám bitvy u Zborova“. — V prosinci 1926 vzdal se členství ve výboru ředitel Dr. A. L. Krejčík. Zpráva jednatele byla schválena a právě tak po zprávě revisorů zpráva pokladníka, podle které jmění Společnosti činilo ke dni 30. dubna 1927 Kč 740.35. Návrh výboru, aby členský příspěvek byl ponechán v dosavadní výši Kč 10 ročně, byl schválen. — K návrhu Dr. R. Perlíka se valná schůze usnesla, aby výbor připravil vydání archivní příručky, v níž by byl obsažen personální a reální stav archivů v Československé republice. Do nového výboru byli zvoleni: za předsedu vrch. zem. archivní rada Dr. Jan Bedřich Novák, za místopředsedu min. rada Dr. Ladislav Klieman, za jednatele Dr. Miloš Lier, za pokladníka zem. archivní rada Doc. Dr. Josef Borovička, dále Doc. Dr. František Hrubý, zem. archivní rada Dr. Bedřich Jenšovský, Dr. Antonín Markus, státní archivář Dr. Jan Morávek, odbor. rada Dr. Jan Opočenský, Doc. Dr. Gustav Pirchan a za náhradníky Dr. Václav Černý, Prof. Dr. Václav Chaloupecký, Dr. František Roubík, Dr. František Tischer.

O činnosti Společnosti v r. 1927 byla podána zpráva na její III. řádné valné schůzi, která se konala dne 23. února 1928; valnou schůzi zahájil a řídil předseda Dr. J. B. Novák. Ve zprávě jednatele Dr. M. Liera bylo upozorněno, že poslední správní rok od II. ř. val. schůze trval jen 9 měsíců; v tomto roce se účastnila Společnost kongresu historiků ze států východní Evropy a slovanských, který se konal ve Varšavě, svými delegáty předsedou Dr. J. B. Novákem a Dr. Em. Janouškem. Na tomto kongresu bylo usneseno založit federaci historických společností ze států vých. Evropy — „Fédération de Sociétés Historiques de l'Europe Orientale“, — jejíž členem se ovšem stala také Čs. archivní společnost. Důsledkem takto navázaných styků byl i blahopřejný projev, který poslala Společnost generálnímu řediteli polských státních archivů prof. Dr. St. Ptaszyckému k dovršení 50 let vědecké činnosti. — Dne 10. února 1928 uspořádala Společnost pro své členy prohlídku archivu Pražského hradu, které se účastnilo 15 členů a 1 host. Počet členů platících i neplatících byl 72. — Jednatel upozornil ve své zprávě, že v roce právě uplynulém bylo započato s prováděním systematisace a úpravy titulů a vyložil, jak se systemisace projevila v jmenování archivářů ve stát. archivech. Dále zdůraznil, že myšlenku zříditi pro archiváře a knihovníky jednu služební kategorii není možno pokládati za šťastnou, neboť běží tu o dvě služby značně se různící, k nimž ovšem i požadované vzdělání je různé. Dále ukázal, v kterých ústředních úřadech byla zřízena kategorie úředníků archivní a knihovní služby, a do kterých kategorií a služebních tříd byli archiváři v různých státních úřadech zařazeni. — Zprávu jednatele doplnil pak Dr. Jan Morávek zprávou o přípravách k vydání Almanachu Archivní Společnosti, jimiž se zabývala zvláštní komise, do níž byli zvoleni členové výboru Dr. J. Borovička, Dr. M. Lier a Dr. J. Morávek, a v poslední době před touto val. schůzí pak

ještě Dr. G. Pirchan. Komise si stanovila přesný pracovní program, podle něhož přistoupila nejprve k sestavení vhodného adresáře archivů, o něž by v první řadě šlo. Tento adresář byl sestaven Dr. Borovičkou podle došlých tištěných statistických a bibliografických pomůcek a byl pak doplněn Dr. Morávkem. Formulář dotazníku a vzor k němu vypracoval Dr. Lier, a komise jej pak doplnila. Tyto práce, jakož i rozmnožování formulářů a vzorů zabralo delší dobu, než bylo možno je rozeslati; rozesláno bylo přes 500 dotazníků. Byl též upraven přibližný vzorec, jak asi budou uspořádány údaje o jednotlivých archívech. Podle vypracovaného programu má almanach obsahovati: 1. zhuštěný článek o československém archivnictví v letech 1918—1928, 2. všeobecnou archivní bibliografii naší, co možná úplnou, a 3. adresář archivů sestavený v abecedním pořádku podle místních jmen s údaji podle stanoveného vzoru. Ke konci by byl snad připojen rejstřík archivních fondů, o kterých bude v almanachu zmínka. — V provedených volbách byli do nového výboru zvoleni: za předsedu min. rada Dr. L. Klicman, za místopředsedu vrch. zem. archiv. rada Dr. J. B. Novák, za jednatele Dr. Fr. Roubík, za pokladníka Doc. Dr. J. Borovička, dále Doc. Dr. Fr. Hrubý, Dr. B. Jenšovský, Dr. M. Lier, Dr. A. Markus, Dr. J. Morávek a za náhradníky Dr. V. Cerný, Prof. Dr. V. Chaloupecký, Dr. J. Opočenský, Dr. F. Tischer.

Miloš Lier.

STANOVY

ČESKOSLOVENSKÉ ARCHIVNÍ SPOLEČNOSTI.

I. Jméno, sídlo, jednací řeč a účel Společnosti.

§ 1.

Spolek se nazývá Československá Archivní Společnost, sídlem jeho je Praha; jednací řeč je československá; působí v celé republice Československé.

Československá Archivní Společnost sdružuje československé archíváře z povolání, jakož i jiné odborníky archivní a vědecké pracovníky o archívech a pomocných vědách historických ke společné práci pro rozvoj archivů československých po stránce organizační, vědecké i technické, k ochraně písemných památek, k podpoře studií archivních a pomocných věd historických a k hájení stavovských zájmů archivářských.

§ 2.

Účelu svého dosahuje Společnost vědeckými přednáškami, podporou nebo vydáváním odborného časopisu archivního nebo jiných publikací z oboru nauky archivní, a projevy o všech otázkách týkajících se archivnictví.

II. Členové Společnosti.

§ 3.

Členové Společnosti jsou a) čestní, b) skuteční.

a) Čestným členem Společnosti se stane, koho valná schůze za zásluhy o archívy nebo pomocné vědy historické zvolí na návrh výboru bez debaty dvěma třetinami hlasů přítomných členů;

b) skutečnými členy Společnosti mohou se státi:

1. aktivní i bývalí konceptní (odborní) úředníci všech odborně organizovaných archivů a historických badatelských ústavů československých;
2. ti, kdož vykonali zkoušku na Státní škole archivní v Praze nebo na jiném ústavě stejného rázu a účelu v cizině, a ti, kdož jsou jako posluchači vysokoškolských zapsáni na těchto ústavech;
3. ti, kdož odborně a vědecky pracují o organizaci archivů a badatelských historických ústavů československých a dosáhli vzdělání vysokoškolského.

§ 4.

Chce-li kdo býti skutečným členem Společnosti, jest se mu přihlásiti u kteréhokoliv člena výboru; v nejbližší příští schůzi výborové bude přijat, vyhovuje-li podmínkám § 3.

Ze zamítavého usnesení výboru lze se odvolati k nejbližší řádné valné schůzi.

§ 5.

Každý člen má právo účastnit se života spolkového a používatí všech výhod z členství plynoucích; může tedy bráti podíl na všech veřejných schůzích, přednáškách a jiných podnicích spolkových, podávatí výboru i valné schůzi návrhy, stížnosti a dotazy, rozhodovati, hlasovati, volití a volenu býti, odebíratí publikace Společnosti vydané se slevou výborem ustanovenou.

Každý člen jest povinen zachovávatí ve věcech spolkových stanovy i všechna jiná ustanovení orgánů spolkové správy; každý skutečný člen jest povinen řádně platití členský příspěvek valnou schůzi ustanovený.

§ 6.

Členem Společnosti přestává býti:

1. kdo písemně oznámí výboru své vystoupení;
2. kdo, písemně upomenut, nezaplátí členského příspěvku za uplynulý správní rok do zahájení valné schůze;
3. kdo byl na návrh výboru dvoutřetinovou většinou valné schůze ze Společnosti vyloučen.

III. Správa Společnosti.

§ 7.

Společnost je spravována výborem o desíti členech a čtyřech náhradnících. Členy výboru jsou:

1. předseda, 2. místopředseda, 3. jednatel, 4. pokladník a šest členů bez funkce.

Náhradníci se účastní schůzi výborových s hlasem poradním; schází-li však ve schůzi některý člen výboru, nastupuje první, po př. druhý atd. náhradník jako člen výboru. Při trvalé neúčasti některého člena přejde podle pořadí první náhradník mezi členy výboru bez funkce.

Při výborové schůzi musí býti přítomno aspoň šest členů výboru; výbor se usnází prostou většinou, při rovnosti hlasů předsedající dirimuje.

§ 8.

K revisi hospodářství Společnosti je sbor tří revisorů.

§ 9.

Výbor i revisoři jsou voleni ve valné schůzi Společnosti na rok. Předseda nebo místopředseda, jednatel, pokladník, dva členové výboru bez funkce a náhradníci musí bydletí v Praze.

§ 10.

Členové i náhradníci mohou býti po uplynutí svých období znova voleni.

§ 11.

Volba se koná lístky na tříkrát: volí se zvláště 1. předseda, místopředseda, jednatel a pokladník, 2. šest členů výboru bez funkce, 3. čtyři

náhradníci a tři revisoři. Na návrh, vyšlý z řad členstva a jednomyslně schválený valnou schůzi, mohou se volby provéstí aklamací.

§ 12.

Předseda, místopředseda, jednatel a pokladník jsou zvoleni, obdrží-li dvě třetiny hlasů přítomných členů; neobdrží-li jich, koná se mezi dvěma kandidáty s největším počtem hlasů užší volba, při níž rozhoduje prostá většina; při rovnosti hlasů rozhoduje los.

§ 13.

Členové výboru bez funkce se volí dvoutřetinovou většinou hlasů přítomných členů; nevedla-li tato volba k cíli, koná se nová, při které rozhoduje největší počet získaných hlasů; při rovnosti hlasů rozhoduje los.

§ 14.

Za čtyři náhradníky a tři revisory jsou voleni vždy ti čtyři, resp. tři kandidáti, kteří získají nejvíce hlasů. Mezi těmi, kdo získají stejný počet hlasů, koná se užší volba, při které rozhoduje prostá většina; při rovnosti hlasů rozhoduje los. Počet získaných hlasů, resp. los určuje pořadí náhradníků.

§ 15.

Hned po volbě koná výbor první schůzi, v níž si volí ze sebe zapisovatele a určí den svých pravidelných měsíčních schůzí.

§ 16.

Výbor obstarává veškeré věci spolkové, jež nejsou vyhrazeny valné schůzi.

Výbor platně jedná a se usnází, je-li přítomno mimo předsedu nejméně pět členů (po př. náhradníků, § 7., odst. 2.). Usnází se prostou většinou hlasů; při rovnosti hlasů rozhoduje předseda.

§ 17.

Společnost se schází pravidelně v měsíci lednu k valné schůzi, k členským schůzím se schází ve dnech stanovených valnou schůzi, nejméně však čtyřikrát do roka. Valné schůzi musí býti přítomna aspoň třetina všeho členstva; nesejde-li se, zahájí se schůze o hodinu později bez ohledu na počet přítomných členů. Valná schůze rozhoduje prostou většinou, při rovnosti hlasů předsedající dirimuje.

Mimořádnou valnou schůzi svolává výbor Společnosti, uzná-li potřebu; musí jí však svolatí, žádá-li toho aspoň čtvrtina členstva, a je-li řádně udán důvod. Mimořádná valná schůze usnází se stejným způsobem jako schůze řádná.

§ 18.

Valné schůzi přísluší:

- a) vykládatí a měnití stanovy; b) posuzovatí a schvalovatí zprávy výboru; c) volití čestné členy; d) volití předsedu, místopředsedu, jednatele, pokladníka, šest členů výboru bez funkce, čtyři náhradníky a tři revisory;

e) rozhodovati o mimořádném používání jmění a majetku spolkového; f) usnášeti se o návrzích výboru a také o návrzích jednotlivých členů, které byly podány nejméně tři dni před valnou schůzí; g) rozhodovati o vyloučení členů ze Společnosti (§ 6. odst. 2.); h) usnésti se o rozchodu Společnosti (§ 28).

§ 19.

Předseda svolává Společnost k mimořádným členským schůzím podle uznání; výbor svolává k mimořádné schůzi podle svého uznání nebo přání většiny jeho členů. Vůči jiným osobám a úřadům zastupuje s jednatelem Společnost a podpisuje s ním jménem výboru za Společnost všecky korespondenci i listiny; spolu s pokladníkem podpisují předseda a jednatel všecky listiny, v nichž jde o peněžní věci Společnosti.

§ 20.

Místopředseda zastává v nepřítomnosti předsedově všecky jeho funkce.

§ 21.

Jednatel svolává podle rozhodnutí předsedova Společnost i výbor, vyřizuje korespondenci, kterou podpisuje spolu s předsedou (po př. také s pokladníkem), a zastupuje spolu s ním Společnost vůči jiným osobám a úřadům.

§ 22.

Pokladník vede peněžní hospodářství Společnosti a podpisuje s předsedou a jednatelem všechny listiny, v nichž jde o peněžní věci Společnosti.

§ 23.

Členem výboru přestává býti, 1. kdo podle § 6. přestal býti členem Společnosti, 2. kdo písemně oznámí výboru své vystoupení, 3. kdo se bez omluvy neúčastní tří schůzí výborových, 4. kdo byl v mimořádné valné schůzi dvoutřetinovou většinou zbaven členství výboru.

IV. Smírčí soud.

§ 24.

Spory mezi členy Společnosti rozhoduje smírčí soud, do kterého si obě sporné strany zvolí po dvou členech. Tito čtyři členové zvolí si sami svého předsedu. Soud rozhoduje prostou většinou, při rovnosti hlasů předseda dirimuje.

V. Všeobecná ustanovení.

§ 25.

Tyto stanovy mohou býti změněny jen v mimořádné valné schůzi za tou příčinou svolané.

§ 26.

Oznámení (vyhlášky) posílají se členům, po případě uveřejňují se v denních listech, které určí výbor.

§ 27.

Nezachová-li Společnost svého stanovami určenému účelu, nebo překročí-li svoji pravomoc, může ji vláda, — pokud by další její činnosti byly ohroženy zájmy státu nebo hmotné zájmy členů Společnosti, — bez odkladu suspendovati a podle výsledku vyšetřování, které se má po suspendování zaříditi, i rozpustiti anebo s výhrůzkou rozpuštění zavázati k nejpřísnějšímu dodržování stanov.

§ 28.

Rozešla-li by se Společnost usnesením mimořádné valné schůze za tou příčinou svolané, případně všechno její jmění státní Archivní škole v Praze.

Stanovy tyto vzalo ministerstvo vnitra na vědomí výnosem ze dne 10. března 1927, č. 8463/1927/6 č. zem. správy polit. v Praze 126.772/1927 — 2 A/235/1 ze dne 30. března 1927.
